

NYELVEKBEN GAZDAG EURÓPA

TRENDEK AZ EURÓPAI TÖBBNYELVŰSÉGI
POLITIKÁKBAN ÉS A GYAKORLATBAN

SZERKESZTETTE: Guus Extra és Kutlay Yağmur

Támogatta:

Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság

Az egész életen át tartó tanulás programja

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerzők nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehető felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásért.

NYELVEKBEN GAZDAG EURÓPA

TRENDEK AZ EURÓPAI TÖBBNYELV SÉGI
POLITIKÁKBAN ÉS A GYAKORLATBAN

SZERKESZTETTE: Guus Extra és Kutlay Yağmur

Támogatta:

Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság

Az egész életen át tartó tanulás programja

Az Európai Bizottság támogatást nyújtott ennek a projektnek a költségeihez. Ez a kiadvány a szerzők nézeteit tükrözi, és az Európai Bizottság nem tehet felelőssé az abban foglaltak bármilyen felhasználásért.

A British Council megbízásából kiadja a Cambridge University Press. 2012. november.

© Language Rich Europe, British Council.

A Nyelvekben Gazdag Európa anyagai másolhatók, letölthetők (www.language-rich.eu) vagy nyomtathatók saját használatra. A szövegből részek átemelhetők saját dokumentumokba, prezentációkba, blogokba, weboldalakra és tanítási segédanyagokba a Nyelvekben Gazdag Európa mint forrás, és a British Council mint szerzői jog tulajdonos megjelölésével. Nyilvános és kereskedelmi felhasználásra, valamint a fordítási jogokkal kapcsolatban írásos megkeresést az info@language-rich.eu címen fogadunk.

A jelen kötetben megjelenő tanulmányok a szerzők ötleteit és véleményét tükrözik. Az Európai Bizottság nem vállal felelősséget ezekért az ötletekért és véleményekért, valamint ezek további felhasználásáért sem.

Nyomtatás és kötés: Rotolito Lombarda SpA, Olaszország

9781107623644

TARTALOM

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS	2	3. RÉSZ	
BEVEZETÉS		ORSZÁGJELENTÉSEK ÉS RÉGIÓS JELENTÉSEK	75
<i>Martin Hope</i>	5	BEVEZETÉS	
LEGFONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK ÉS MEGVITATÁS		<i>Guus Extra, Martin Hope és Kutlay Yağmur</i>	75
<i>Guus Extra és Kutlay Yağmur</i>	7	1. Ausztria <i>Tanja Nagel, Anke Schad, Barbara Semmler és Michael Wimmer</i>	83
1. RÉSZ	12	2. Bosznia-Hercegovina <i>Jasmin Džindo és Selma Žerić</i>	91
Útban a nyelvi politikák és gyakorlatok európai mutatói felé <i>Guus Extra és Kutlay Yağmur</i>	12	3. Bulgária <i>Gueorgui Jetchev</i>	97
1.1 A többnyelvűséget támogató európai szereplők.....	13	4. Dánia <i>Sabine Kirchmeier-Andersen</i>	104
1.2 A háromnyelvű formula és a többnyelvűség.....	18	5. Észtország <i>Kersti Sõstar</i>	111
1.3 A projektben vizsgált nyelvváltozatok.....	20	6. Franciaország <i>Louis-Jean Calvet</i>	119
1.4 A kutatásban érintett nyelvhasználati szinterek.....	21	7. Németország <i>Ingrid Gogolin, Joana Duarte, Patrick Grommes</i>	126
1.5 Adatgyűjtés és a három város megközelítés.....	22	8. Görögország <i>Sara Hannam és Evagelia Papathanasiou</i>	131
1.6 A kutatás módszertana.....	24	9. Magyarország <i>Bartha Csilla</i>	138
2. RÉSZ	27	10. Olaszország <i>Monica Barni</i>	146
Eredmények a Nyelvekben Gazdag Európa projekt országainak összehasonlító elemzéséből <i>Kutlay Yağmur, Guus Extra és Marlies Swinkels</i>	27	11. Litvánia <i>Irena Smetonienė és Julija Moskvina</i>	154
2.1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban.....	28	12. Hollandia <i>Saskia Benedictus-van den Berg</i>	162
2.2 Nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben.....	33	12.1 Áttekintés Hollandiáról.....	162
2.3 Nyelvek az általános iskolai oktatásban.....	36	12.2 Frízföld.....	170
2.4 Nyelvek a középfokú oktatásban.....	44	13. Lengyelország <i>Liliana Szczuka-Dorna</i>	174
2.5 Szektorok közötti perspektívák az óvodai, az általános iskolai és a középiskolai oktatás vonatkozásában.....	53	14. Portugália <i>J. Lachlan Mackenzie</i>	181
2.6 Nyelvek a szakoktatásban, -képzésben (további oktatásban) és a felsőoktatásban.....	55	15. Románia <i>Alexandru Cernat, Anca Nedelcu, Stefan Colibaba, Călin Rus, Ruxandra Popovici</i>	188
2.7 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatóban és a sajtóban.....	59	16. Spanyolország.....	195
2.8 Nyelvek a közsférában és a közszolgáltatásokban.....	62	16.1 Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla) <i>Marta Genis</i>	195
2.9 Nyelvek az üzleti életben.....	65	16.2 Spanyolország (Katalónia) <i>F. Xavier Vila i Moreno</i>	202
2.10 Az oktatáson kívüli többnyelvűségi profilok keresztmetszeti távlatai.....	69	16.3 Spanyolország (Baszkföld) <i>Iván Igartua</i>	209
Az 1. és 2. részhez felhasznált irodalom.....	70	17. Svájc <i>Raphael Berthele, Bernhard Lindt-Bangerter, Susanne Obermayer</i>	216
Függelék.....	73	18. Ukrajna <i>Lyubov Naydonova</i>	226
		19. Egyesült Királyság.....	233
		19.1 Anglia <i>Teresa Tinsley és Philip Harding-Esch</i>	233
		19.2 Wales <i>Hywel Jones</i>	241
		19.3 Skócia <i>Teresa Tinsley és Philip Harding-Esch</i>	248
		19.4 Észak-Írország <i>Teresa Tinsley és Philip Harding-Esch</i>	255

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A Nyelvekben Gazdag Európa koordinációs csapata:

Karin Berkhout, a Babylon Csoport titkára, Tilburgi Egyetem
Guus Extra, a Nyelvek és Kisebbségek elnöke, Tilburgi Egyetem
Simon Ingram-Hill, a Nyelvekben Gazdag Európa projektigazgatója, British Council (2012. szeptemberétől)
Martin Hope, a Nyelvekben Gazdag Európa projektigazgatója, British Council (2009-2012. augusztus)
Christiane Keilig, kommunikációs koordinátor, British Council
Eilidh MacDonald, projektkoordinátor, British Council
Nadine Ott, korábbi vezető projektmenedzser, British Council
Aneta Quraishy, vezető projektmenedzser, British Council
David Sorrentino, kommunikációs menedzser, British Council
Marlies Swinkels, Kulturális Tanulmányok Tanszék, Tilburgi Egyetem
Kutlay Yağmur, a többnyelvűség egyetemi docense, Tilburgi Egyetem

A Nyelvekben Gazdag Európa Irányító Csoportjának tagjai:

Juan Pedro de Basterrechea, adománygyűjtési és értékesítési igazgató, Cervantes Intézet
Prof.dr. Guus Extra, a Nyelvek és Kisebbségek elnöke, Tilburgi Egyetem
Mário Filipe, alelnök, Camões Intézet
Simon Ingram-Hill, Magyarországi igazgató, British Council (2012. szeptembertől)
Martin Hope, Benelux államok és EU Hivatal igazgatója, British Council (2012. augusztusig)
Thomas Huddleston, politikai elemző, Migrációs Politika Csoport
Tony Jones, vezető tanácsadó, Angol Nyelvi Fejlesztés, British Council
Elidir King, a Languages Company igazgatója
Ulla-Alexandra Mattl, a brüsszeli EUNIC koordinátora
Xavier North, a francia nyelvnek és Franciaország nyelveinek általános megbízottja
Aneta Quraishy, vezető projektmenedzser, Nyelvekben Gazdag Európa
Joe Sheils, a Nyelvoktatási és Nyelvpolitikai Részleg korábbi elnöke, Európa Tanács
Wolf von Siebert, projektmenedzser, Nyelv és Integráció, Goethe Intézet
Liliana Szczuka-Dorna, a Modern Nyelvi Tanszék vezetője, Poznani Műszaki Egyetem

Partnerkonzorcium:

Az LRE – *A többnyelvűségi politikák trendjei Európában* első kiadása a megbízott partnereinkből álló konzorcium alapos és hosszútávú közreműködésének köszönhetően jöhetett létre, akiknek rendkívül hálásak vagyunk a befektetett energiájukért és elkötelezettségükért:

Ausztria: EDUCULT, Denken und Handeln im Kulturbereich

Bosznia–Hercegovina: Szarajevói Egyetem, Filozófiai Kar

Bulgária: Szófiai Egyetem, Klasszikus és Modern Filológia Kar

Dánia: Dán Nyelvi Tanács

Észtország: Országos Vizsga- és Képesítési Központ

Franciaország: Observatoire Européen du plurilinguisme

Németország: Hamburgi Egyetem, LIMA – A Nyelvi Sokféleség Kezelése Városi Területeken; Goethe Intézet

Görögország: Délkelet-Európai Kutatóközpont

Magyarország: Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont

Olaszország: Università per Stranieri di Siena, LEND

Litvánia: Litván Társadalomkutató Központ, Munkaügyi és Társadalmi Kutatások Intézete, a Litván Nyelvért felelős Állami Bizottság

Hollandia: Tilburgi Egyetem – Babylon, a Multikulturális Társadalmi Tanulmányok Központja; Fríz Akadémia

Lengyelország: Intézet a Minőségi Oktatásért

Portugália: ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet, Camões Intézet

Románia: Oktatás 2000+ Központ, EuroEd Alapítvány

Spanyolország: Cervantes Intézet, Nebrijai Egyetem, Kulturális Tanszék, Barcelonai Egyetem

Svájc: Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet

Ukrajna: Szociális és Politikai Pszichológiai Intézet

Egyesült Királyság: Languages Company, Walesi Nyelvi Tanács, CLT – Nemzeti Nyelvi Központ (a kezdeti kutatások vezetője)

Társult partner

Európa Tanács, Strasbourg Modern Nyelvek Európai Központja, Graz

Szeretnénk köszönetet mondani továbbá az alábbi országokban működő British Council kollégákból álló csapatnak az értékes közreműködésért és segítségért:

Ausztria: Martin Gilbert

Belgium: Julia Kofler és Kirsi Suutarinen

Bosznia–Hercegovina: Samir Avdibegovic és Alisa Mulalic

Bulgária: Tzvetanka Panova

Dánia: Dorte Friis és Brid Conneely

Észtország: Ursula Roosmaa

Franciaország: Marianne Garcia

Németország: Michael Croasdale

Görögország: Aliko Weedall

Magyarország: Vas Viktória és Bíró Ágota

Olaszország: Susan Costantini

Litvánia: Vilma Bačkiūtė

Hollandia: Manon de Rujiter, Aleksandra Parcinska és Canan Marasligil

Lengyelország: Alicja Dudziak

Portugália: Fátima Dias

Románia: Ruxandra Popovici

Spanyolország: Raquel Fernandez Montes

Spanyolország (Katalónia): Isabella Petith

Svájc: Caroline Morrissey és Simon Brimblecombe

Ukrajna: Irina Sukhinina és Elena Gorsheniova

Egyesült Királyság: Tony Jones

Egyesült Királyság (Wales): Simon Ford

Végül szeretnénk kifejezni őszinte elismerésünket a szakértőknek, lektoroknak és az országjelentések készítőinek, akik megosztották részletes tudásukat azon adatokról, amelyeken ez a jelentéstervezet alapul:

Ausztria

Michael Wimmer, EDUCULT

Anke Schad, EDUCULT

Waldemar Martyniuk, Európa Tanács, ECML

Bosznia–Hercegovina

Ivo Komsic, Szarajevói Egyetem, Filozófiai Kar

Jasmin Dzindo, Szarajevói Egyetem, Filozófiai Kar

Bulgária

Gueorgui Jetchev, Szófia Egyetem

Galina Sokolova, Szófia Egyetem

Dánia

Sabine Kirchmeier-Andersen, Dán Nyelvi Tanács

Lektor

Prof. Anne Holmen, Angol, Német és Újlatin Nyelvek Tanszéke, Koppenhágai Egyetem

Észtország

Kersti Sostar, Országos Vizsga- és Képesítési Központ

Franciaország

A francia Irányító Csoport tagjai:

Louis Jean Calvet, Provence-i Egyetem

Christos Clairis, Európai Többnyelvűségi Observatórium (Observatoire Européen du Plurilinguisme)

Valérie Drake, Külügyminisztérium

Claire Eytramiana, Francia nyelvi és Franciaország nyelvei általános delegáció

José Carlos Herreras, Európai Többnyelvűségi Observatórium (Observatoire Européen du Plurilinguisme)

Michel Lefranc, Oktatásügyi Minisztérium

Francois Monnanteuil, Oktatásügyi Minisztérium

Xavier North, Francia nyelvi és Franciaország nyelvei általános delegáció

Christian Tremblay, Európai Többnyelvűségi Observatórium (Observatoire Européen du Plurilinguisme)

Claude Truchot, Strasbourg-i Egyetem

Németország

Joana Duarte, Hamburgi Egyetem, LIMA

Ingrid Gogolin, Hamburgi Egyetem, LIMA

Patrick Grommes, Hamburgi Egyetem, LIMA

Emel Özcep, Hamburgi Egyetem, LIMA

Barbara Thiel, Goethe Intézet

Uwe Mohr, Goethe Intézet

Wolf von Siebert, Goethe Intézet

Rolf C. Peter, Goethe Intézet

Heike Uhlig, Goethe Intézet

Görögország

Dr Sara Hannam, Oxford Brookes Egyetem
Evangelia Papatanasiou, Délkelet-Európai Kutatóközpont
Zoi Tatsioka, Délkelet-Európai Kutatóközpont
Nikos Zaharis, Délkelet-Európai Kutatóközpont

Magyarország

Bartha Csilla, Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont
Hattay Helga, Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont
Nagy Noémi, Magyar Tudományos Akadémia, Nyelvtudományi Intézet, Többnyelvűségi Kutatóközpont

Lektor:
Medgyes Péter, ELTE

Olaszország

Monica Barni, Università per Stranieri di Siena
Silvia Minardi, IEND – lingua e nuova didattica

Litvánia

Boguslavas Gruževskis, Litván Társadalomkutató Központ
Julija Moskvina, Litván Társadalomkutató Központ
Irena Smetonienė, a Litván Nyelvért Felelős Állami Bizottság

Hollandia

Cor van der Meer, Fríz Akadémia
Saskia Benediktus, Fríz Akadémia

Portugália

Lachlan Mackenzie, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Fabíola Santos, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Lis Gonçalves, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Nuno Carvalho, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Maria Helena Mateus, ILTEC – Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet
Cristina Faustino, Camões Intézet

Románia

Anca Nedelcu, Oktatás 2000+ Központ
Monica Dvorski, Oktatás 2000+ Központ
Stefan Colibaba, EuroEd Alapítvány
Anca Colibaba, EuroEd Alapítvány
Monica Vlad, EuroEd Alapítvány
Calin Rus, Interkulturális Intézet, Temesvár

Spanyolország

Marta Genís, Nebrijai Egyetem
Ivan Igartua, Kulturális Tanszék
Xavier Vila, Barcelonai Egyetem

Svájc

Raphael Bertele, Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet
Bernhard Lindt, Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet
Susanne Obermayer, Fribourgi Egyetem, Többnyelvűségi Intézet

Ukrajna

Lyubov Naydonova, Szociális és Politikai Pszichológiai Intézet

Egyesült Királyság

Phillip Harding-Esch, Languages Company
Dr. Elidir King, Languages Company
Teresa Tinsley, Alcantara Communications
Nick Byrne, Londoni Közgazdasági és Politikatudományi Iskola, Nyelvi Központ
Hywel Jones, Velszi nyelvi bizottsági tag
Meirion Prys Jones, Velszi Nyelvi Tanács
Lektorok:
Prof. Mike Kelly, Southamptoni Egyetem
Wales: Prof. Colin Williams, Cardiffi Egyetem
Korábban:
Kathryn Board, CILT Nemzeti Nyelvi Központ
Youping Han, CILT Nemzeti Nyelvi Központ
Nick Joujou, CILT Nemzeti Nyelvi Központ

BEVEZETÉS

Martin Hope, *Nyelvekben Gazdag Európa projektigazgató (2009–2012. augusztus)*

Az Egyesült Királyság nemzetközi kulturális kapcsolatokkal foglalkozó szervezeteként a British Council elkelezett az Egyesült Királyság és más országok népei közti hosszú távú kapcsolatok és bizalom kiépítése iránt. A *Nyelvekben Gazdag Európa (LRE)* projekt, amelyet az Európai Unió nemzeti kulturális intézeteit összefogó hálózattal (az EUNIC-kal) és elkelezett európai partnerek hálózatával folytatunk, pontosan ennek a kulturális misszióknak a lényegi gondolatához kötődik. Az LRE-n keresztül a célunk az, hogy a politika alakítóit és alkalmazóit nagyobb együttműködésre ösztönözzük a többnyelvűséggel kapcsolatos jó politikák és gyakorlatok kialakításában. Ezen politikák biztosítják, hogy a nyelveket és kulturális cserekapcsolatokat továbbra is támogassák és bátorítsák az iskolákban, egyetemeken, valamint a szélesebb társadalom körében. Elengedhetetlennek tartjuk mindezt annak érdekében, hogy a különböző életkorú európai lakosság szélesebb nemzetközi látásmódot alakítson ki, és hogy Európa mint egész sikeres üzleti tevékenységet folytasson a 21. század feltörekvő gazdasági hatalmaival.

1934-es megalapítása óta a British Council a világ minden táján – személyes részvételt igénylő, illetve újabban online kurzusokon keresztül – támogatja az angoltanulókat, hogy hatékonyabban kommunikáljanak más országok polgáraival, és hogy növeljék foglalkoztatási kilátásaikat. Ezenkívül minisztériumokkal és regionális oktatási hatóságokkal is együttműködünk az angoltanárok szakmai fejlődését elősegítendő. Ami azonban kevésbé ismert, az az erőteljes támogatás, amelyet az idegen nyelvek tanulásának ösztönzéséhez nyújtunk az Egyesült Királyságban – Idegen Nyelvi Segítő programunkkal, az Egyesült Királyság-beli iskolák számára készült idegen nyelvű tankönyvek fejlesztésén, valamint a külföldi országok tanáraival és tanulóival folytatott iskolai partnerségek ösztönzésén keresztül. 2012-ben több mint 2500 nyelvi segítő látunk vendégül az Egyesült Királyságban Franciaú, németül és spanyolul beszélő országokból, valamint Olaszországból, Kínából, Japánból, Ománból és Oroszországból. E segítő támogatják általános- és középiskolai idegennyelv-tanárainkat, hozzájárulva az Egyesült Királyság-beli osztálytermek kulturális légkörének gazdagításához.

Az LRE projekt a kultúrák közötti párbeszédnek és az iránt a sokféleség iránt való elkeleződésünk része, mely a körülöttünk lévő világ nyelveinek rendkívüli változatosságában és gazdagságában nyilvánul meg. A projekt első szakasza ezzel a partnerországok aktuális nyelvi politikáira és gyakorlataira vonatkozó alap kutatásunk eredményeit bemutató kötettel zárul, rámutatva, mennyire „gazdagok nyelvekben” ezek az országok. Kutatásunkban meghatározott nyelvi változatok, idegen nyelvek, regionális vagy kisebbségi nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek és nemzeti nyelvek vizsgálatát tűztük ki célul: Az utóbbi vonatkozásában különösen arra összpontosítottunk, mennyire támogatják intézményeink az újonnan érkezők nemzetnyelv-tanulását, ami mind az oktatás, mind a foglalkoztatás számára kiemelt jelentőséggel bír.

Kutatásunk természetesen az oktatás színterét helyezte a középpontba, ahol a nyelveket általában tanítják és tanulják, de ezen kívül a tömegtájékoztásban, a közszférában és az üzleti életben megnyilvánuló nyelvi politikákat és gyakorlatokat is vizsgáltuk. Úgy véljük, hogy az iskolán kívüli nyelvekben gazdag környezet legalább olyan fontos a más nyelvek és kultúrák tiszteletének és ismeretének kiépítésében, mint maga a formális oktatás. A jó nyelvi gyakorlatok a látogatók és helyi lakosok számára egyaránt vonzóbbá teszik a városokat, a jó nyelvi gyakorlat az üzleti életben versenyelőnyt jelenthet a vállalkozások számára, a sok nyelven elérhető televízió- és rádióműsorok nagyobb toleranciát és nyitottságot teremtenek bármely társadalomban.

Az Európai Bizottság által társfinanszírozott *Nyelvekben Gazdag Európa* projekt átfogó célkitűzései a következők:

- a jó gyakorlatok cseréjének elősegítése a kultúrák közötti párbeszéd és a társadalmi befogadás előmozdítása érdekében a nyelvtanuláson és nyelvtanuláson keresztül;
- a nyelvi politikák és gyakorlatok fejlesztése terén megvalósuló európai együttműködés előmozdítása számos oktatási ágazat és a szélesebb társadalom körében;
- a figyelem felhívása az Európai Unió és az Európa Tanács nyelvtanulással és nyelvi sokszínűséggel foglalkozó ajánlásaira.

A jelen könyvben bemutatott első kutatási szakasz egy platformot kínál a nyelvi politikák európai alakítóit és alkalmazóit közötti hálózatok és partnerségek létrehozásához. Célunk egy 1200 fős hálózat létrehozása az iskola előtti nevelés, a formális oktatási szektor, az egyetemek és főiskolák, az üzleti élet, a városi közszféra, a tömegtájékoztás, valamint a bevándorló szervezetek szereplőivel. Úgy véljük, csak akkor teremthetünk nyelvekben valóban gazdag társadalmakat, ahol megértjük a nyelvek közösségeink és társadalmaink összetartásában és jólétében játszott fontos szerepét, ha mindezen csoportok együtt dolgoznak.

Az eddigi munka nem jöhetett volna létre a partnerekből és kutatókból álló konzorcium segítségével nélkül, akiknek ezúton szeretném megköszönni elkelezettségüket és türelmüket. A Tilburgi Egyetem *Babylon, a Multikulturális Társadalmi Tanulmányok Központjának* csapata – Guus Extra, Kutlay Yagmur és Marlies Swinkels; Karin Berkhout támogatásával – külön köszönetet érdemel, amiért elvégezte a kutatás megtervezésének rendkívüli feladatát, összegyűjtve az adatokat és megjelentetve az eredményeket ebben a kötetben.

Remélem, hogy az előzetes kutatási eredményeket serkentőnek találják majd, és úgy vélik, hogy ezek hozzájárulnak a nyelvek hasznosságáról folyó vitához az Önök országában. Vitathatatlan, hogy létezik egy nyelvekben gazdag Európánk; a kihívás, amellyel szembe kell néznünk az, hogy miként hozzuk ki ebből a legtöbbet mindannyiunk javára.

Az Európa Tanács (ET)

A nyelvpolitika terén a Nyelvekben Gazdag Európa (LRE) projekt az Európa Tanács többéves hagyományára, valamint a negyvenhét tagállamban folytatott széles körű munka eredményeire épít. Ennek megfelelően a Tanács elfogadta a projektvezetők, a British Council és az EUNIC (European Union National Institutes for Culture – az Európai Unió Nemzetek Kulturális Intézete Egyesülete) felhívását, hogy kapcsolódjon be a kezdeti fejlesztési és kísérleti szakaszba, különösen politikai eszközeinek használatát illetően.

A közös értékekre és a kontextusok sokszínűségének tiszteletben tartására alapozva az Európa Tanács összeurópai fórumot biztosít a szakértelem és a tapasztalatok megosztására.

Az Európai Tanács ennek szellemében támogatja a projekt átfogó célkitűzéseit: a jó gyakorlat megosztását a kultúrák közötti párbeszéd és a társadalmi befogadás előmozdítása érdekében, a nyelvi politikák és gyakorlatok fejlesztése terén zajló európai együttműködés ösztönzését, valamint a figyelem felhívását az európai értékekre és vezérelvekre. Az Európa Tanács célkitűzése, hogy az LRE projekt eredményeire támaszkodva megvizsgálja, hogyan lehetne politikai eszközeinek és tevékenységeinek hatását minél jobban erősíteni a nyelvi sokszínűség, valamint a többnyelvű és interkulturális oktatás elősegítése érdekében.

Az Európa Tanács köszönetét szeretné kifejezni a szerzőknek és a projektvezetőknek a munkájukért; az ET tisztában van azzal, mekkora kihívást jelentett a projekt számára egy különösen bonyolult konstrukciónak, valamint annak végrehajtásának felvázolása több mint húsz különböző kontextusban. Az ehhez a tervezetthez kapcsolódó konzultáció várhatóan lényeges információkkal szolgál majd a pontosítás következő szakasza számára.

Bár az Európa Tanács iránymutatást nyújtott politikájára és az ahhoz kapcsolódó tevékenységeire vonatkozóan, nem vállal felelősséget ezen jelentés vagy a vonatkozó akár nyomtatott, akár elektronikus formátumú dokumentumok tartalmáért; azért a felelősséget teljes mértékben a szerzők viselik.

Az Európa Tanács egyezményeiről, ajánlásairól, eszközeiről és kormányközi együttműködési tevékenységeiről a teljes körű és legfrissebb információk az Európa Tanács honlapján található.

DG II – Demokrácia Főigazgatóság

Demokratikus Állampolgárság és Részvétel
Igazgatóság - Oktatási Osztály

Nyelvpolitikai Főosztály

www.coe.int/lang

Többnyelvű és interkulturális oktatási célú források
és hivatkozások platformja

Modern Nyelvek Európai Központja

www.ecml.at

Legfontosabb megállapítások és megvitatás

Guus Extra és Kutlay Yağmur

A különböző nemzeti és regionális kontextusban alkalmazott többnyelvűségi politikák és gyakorlatok összevetésének nehézségei ellenére a jelen tanulmányban bemutatott összehasonlító adatok gazdag forrást biztosítanak a nemzetek közti különbségek tanulmányozásához. A többnyelvűség *elismertségének fokától* eltekintve megállapíthatjuk, hogy mind a 24 vizsgált országban/régióban léteznek többnyelvűségi politikák és gyakorlatok, amelyek számos uniós és európa tanácsi ajánlást követnek. A nemzetek közötti összehasonlító eredmények, valamint a jelen tanulmány 3. részében található országjelentésekben és regionális jelentésekben a kutatóink által részletezett sajátos összefüggések alapján reméljük, hogy a szakpolitikák alakítói, alkalmazói és a terepen dolgozó szakemberek képesek lesznek felismerni a jó gyakorlatokat, ami a későbbiekben a fejlesztés és a tudáscsere alapjául szolgálhat. Az alábbiakban az egyes nyelvi szinterekre vonatkozó legfontosabb megállapításokat foglaljuk össze.

Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

- Majd mindegyik országban/régióban létezik a nemzeti és az regionális/kisebbségi (R/K) nyelvekre vonatkozó jogi szabályozás. Idegen nyelvekre vonatkozó jogszabályokat 14 országban/régióban, bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó jogszabályokat viszont csak 6 országban/régióban találunk.
- Majdnem mindegyik országban/régióban léteznek a nemzeti és az idegen nyelveket ösztönző hivatalos nyelvpolitikai dokumentumok. Az R/K nyelvek vonatkozásában 18 országban/régióban, a bevándorlók által használt nyelvek tekintetében viszont csak 4 országban/régióban találunk ilyen dokumentumokat.
- A *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját* (ECRML) a 18 vizsgált országból – Bulgária, Észtország, Görögország, Litvánia és Portugália kivételével – 11 ország ratifikálta, és Franciaország és Olaszország kormánya aláírta.
- Hivatalosan elismert R/K nyelveket az oktatásban legnagyobb számban a délkelet-európai és közép-európai országok kínálnak. Nyugat-Európában Olaszország és Franciaország tér el élesen ettől az általános szabálytól, minthogy ők a nyelvek széles választékát kínálják. A „regionális” vagy „kisebbségi” nyelv fogalmát a Charta nem határozza meg, miközben kifejezetten kizárja ebből a körből a bevándorlók által használt nyelveket. A nyugat-európai országokban a bevándorlók által használt nyelvek gyakran hangsúlyosabban vannak jelen, mint az R/K nyelvek, mégis kevésbé ismerik el, védik és/vagy támogatják őket.
- A legtöbb országban/régióban gyakorlat a hivatalos nyelvi adatok gyűjtése, többségükben három nyelvfajtára vonatkozóan: nemzeti nyelvek, R/K nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek. A 24 országból/régióból ötben nem létezik semmilyen nyelvi adatgyűjtés: Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában, Dániában, Görögországban és Hollandiában. Portugália csak a nemzeti nyelvre vonatkozó adatokat tartja számon.

- Különbség van a hivatalos nyelvi adatgyűjtésben feltett kérdés(ek) tekintetében is. A vizsgált országok/régiók több mint fele az otthon beszélt nyelvre kíváncsi, míg mások a fő nyelvről és/vagy az anyanyelvről érdeklődnek.

Nyelvek az iskola előtti oktatásban

- Számos uniós és európa tanácsi dokumentum hangsúlyozza a korai nyelvtanulás fontosságát. Az iskola előtti oktatásban a vizsgált 24 országból/régióból 14 biztosít államilag finanszírozott kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást minden gyermek számára. A legnagyobb időráfordítás Hollandiát és Ukrainát jellemzi.
- Idegen nyelvet ezen a szinten hét országban/régióban kínálnak: Bosznia-Hercegovina, Baszkföld,
- Bulgária, Katalónia, Észtország, Spanyolország és Ukrajna, habár ezeket rendszerint részben vagy teljesen a szülők/nevelők finanszírozzák. Leggyakrabban az angol, a francia és a német nyelvek tanulására van lehetőség.
- R/K nyelveket 17 ország/régió kínál, és ezek oktatását főként az állam/régió finanszírozza. Néhány országban a minimális csoportlétszámra vonatkozó követelmények is léteznek. A nyelvek legszélesebb választékát Ausztria, Magyarország, Olaszország, Románia és Ukrajna kínálja.
- A bevándorlók által beszélt nyelvek biztosítása az iskola előtti oktatásban még nem túl gyakori. A megfelelő tanárok és tananyagok beszerzési nehézségei ellenére ugyanakkor három ország (Dánia, Spanyolország, Svájc) támogatja a kisgyermekeket származási országuk nyelvének és kultúrájának megőrzésében és fejlesztésében. Amíg Dániában nemzeti, regionális és helyi alapok fedezik az ilyen programok minden költségét, addig Spanyolországban és Svájcban kétoldalú egyezményeken keresztül, a származási országgal közösen fedezik a tandíj egy részét.
- Spanyolország az egyetlen, amely minden nyelvtípusra vonatkozóan biztosítja a korai nyelvtanulás lehetőségét.

Nyelvek az alapfokú oktatásban

- Az uniós és európa tanácsi dokumentumok értelmében a lakóhelye szerinti ország nemzeti nyelvén/nyelvein kívül minden európai gyermeknek még két nyelvet kell elsajátítania. Olaszországot és Ukrainát leszámítva az alapfokú oktatásban az összes ország/régió biztosít kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást az újonnan érkezők számára.
- Wales kivételével minden ország/régió arról számol be, hogy biztosítja az idegennyelvi képzést az alapfokú oktatásban. Dániában és Görögországban kettő, 18 országban/régióban pedig egy idegen nyelv tanulása kötelező. Angliában, Észak-Írországon és Skóciában az idegen nyelveket választható tantárgyként oktatják.
- Az idegen nyelveket 12 országban az általános iskola első osztályától tanítják, a középső osztályoktól kezdve 7 országban, Hollandiában, Skóciában és Svájcban pedig csak a záró szakaszban.

- A leggyakrabban tanított idegen nyelvek közé az angol, a francia és a német tartozik. Sok esetben ezek egyike az összes diák számára kötelező tantárgy. Ezen kívül kötelező vagy választható tantárgyként oktatják az olaszt, orosz és a spanyolt.
- A *tartalomalapú nyelvtanítás* (CLIL) széleskörű elterjedése az idegennyelv-oktatásban csak Spanyolországra jellemző; a módszer ugyan 13 másik országban is felbukkan, de alkalmazása nem szisztematikus.
- Hét ország számolt be arról, hogy a KER-t kifejezetten az idegennyelv-oktatásban használja, valószínűleg azonban többen is ennek elveire és megközelítéseire építik nemzeti szabályait. Az általános iskolás gyerekek által elérendő szint az idegennyelv-oktatásban a KER A1/A2 szintje.
- R/K nyelveket Dánia és Észtország kivételével 22 országban oktatnak. Az R/K nyelvi tantárgyak és az R/K nyelveken oktatott egyéb tantárgyak 20 országban nyelvi háttérrel függetlenül minden diák számára elérhetőek, bár Bulgária és Görögország csak az R/K nyelvek anyanyelvi beszélőit célozza meg. A kínálat sok országban széleskörű: négy vagy több R/K nyelvet kínál tantárgyként vagy az esetek többségében az oktatás nyelveként Ausztria, Bulgária, Magyarország, Olaszország, Litvánia, Románia és Ukrajna. A tartalomalapú nyelvtanítás módszerét 12 ország/régió használja széleskörűen, míg néhány területen további 6 alkalmazza.
- A beszámoló szerint a bevándorlók által beszélt nyelvek tanítását az alapfokú oktatásban mindössze öt ország biztosítja: Ausztria, Dánia, Franciaország, Spanyolország és Svájc (Zürich kanton). Franciaországban és Svájcban bárki tanulhatja a bevándorlók nyelveit, míg Ausztriában, Dániában és Spanyolországban csak ezen nyelvek anyanyelvi beszélői. Spanyolországban és Svájcban ezeket a nyelvi órákat részben a tanítási időben tartják, míg a többi országban tanórán kívüli tevékenységként biztosítják. Bár a bevándorlók által használt nyelveket illetően elért teljesítmény nem kötődik semmilyen nemzeti, regionális vagy iskolaalapú követelményrendszerhez, a nyelvi készségek fejlődését mindenhol nyomon követik. Míg Ausztriában és Dániában a bevándorlók nyelvein tartott órákat az állam finanszírozza, addig Franciaországban, Spanyolországban és Svájcban főleg a származási ország.
- Szakképzett nyelvtanárokat az alapfokú oktatásban az alábbi célokból foglalkoztatnak a vizsgált országokban/régiókban: 24-ből 16-ban a nemzeti nyelv oktatására, 22-ből 17-ben az R/K nyelvek oktatására, 23-ből 14-ben az idegen nyelvek oktatására, és ötből kettőben a bevándorlók által használt nyelvek oktatására. Ausztriában, Angliában, Franciaországban, Olaszországban, Hollandiában, Észak-Írországon, Skóciában és Svájcban az idegen nyelveket általánosan képzett iskolai tanárok oktatják. Az alapképzés és a továbbképzés a bevándorlók által használt nyelvek kivételével a legtöbb országban/régióban széleskörűen elterjedt.
- A tanárok mobilitása az idegennyelv-oktatásban egyértelműen fejlesztésre szoruló terület: a 24-ből kilenc országban egyáltalán nem támogatják a tanári mobilitást, s csak Svájc, valamint Katalónia számolt be arról, hogy szervezett tanármobilitási programokkal rendelkezik. Többet kellene tenni a nyelvtanárok arra való ösztönzése érdekében, hogy több időt töltsenek az általuk tanított nyelv származási országában, és ezáltal magasabb szintű nyelvi és kulturális képességekre tegyenek szert.

- Számos ország tesz gyakorlati intézkedéseket annak érdekében, hogy emelkedjék a nyelvtanárok száma. Nemzeti nyelvi tanárokat Baszkföldön, Dániában, Észtországban és Svájcban; idegennyelv-tanárokat Bulgáriában, Dániában, Angliában, Frízföldön, Magyarországon, Litvániában és Ukrajnában; R/K nyelvi tanárokat pedig Baszkföldön, Bosznia-Hercegovinában, Dániában, Észak-Írországon, Skóciában, Spanyolországban és Ukrajnában toboroznak. A bevándorló nyelveket oktató tanárok toborzása érdekében egyik vizsgált ország/régió sem tesz aktív lépéseket.

Nyelvek a középfokú oktatásban

- Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást 21 ország/régió biztosít az újonnan érkezőknek akár az osztályterembe kerülés előtt, akár utána, kivétel ez alól Dánia, Olaszország és Ukrajna.
- A várakozásoknak megfelelően mindegyik vizsgált ország/régió kínál idegen nyelveket a középfokú oktatás alsó és felső szintjén is. Jelentős különbségeket tapasztalunk ugyanakkor a kötelező nyelvek számában, a választható nyelvek kínálatában, a nyelvi készségek nyomon követésében, a tartalomalapú oktatás (CLIL) használatában, valamint abban, hogy milyen mértékben alkalmazzák a *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (KER) az elért szint értékeléséhez.
- Azok az országok, amelyek két nyelvet tesznek kötelezővé a középfokú oktatás alsó és felső szintjén is, a következők: Ausztria, Észtország, Franciaország, Lengyelország, Portugália, Románia és Svájc.
- A várakozásoknak megfelelően az idegen nyelven elérendő készségeknek a KER alapján történő meghatározása sokkal gyakoribb a középfokú oktatásban, mint az általános iskolában. 13 ország/régió kifejezetten meghatározza az elérendő szintet. Az első számú idegen nyelvnél általában a B2-es szint elérését írják elő, a második idegen nyelvnél pedig a B1-es szintet.
- Dánia, Anglia, Észtország, Görögország és Lengyelország kivételével 19 ország/régió kínál R/K nyelveket a középfokú oktatásban.
- Nemzeti/regionális vagy iskola-alapú tesztek alapján 18 ország/régió ellenőrzi az elért nyelvi készségeket. Egyedül Olaszország nem ellenőrzi ezeket. Ausztria és Wales nem határozza meg az elérendő szintet, a többi ország/régió viszont igen. Mindegyik országban/régióban díjmentes a nyelvtanítás.
- Kevés országban biztosítják szisztematikusán a bevándorlók által beszélt nyelvek oktatását (három ország biztosítja az iskola előtti oktatásban, öt ország az alapfokú oktatásban). A középfokú oktatásban a 24 országból/régióból 8 biztosít oktatást a bevándorlók által használt nyelveken: Ausztria, Dánia, Anglia, Észtország, Franciaország, Hollandia, Skócia és Svájc.
- A bevándorlók által használt nyelvek oktatását Ausztriában, Dániában, Angliában, Hollandiában és Skóciában teljes egészében az állam finanszírozza. Franciaországban és Svájcban a tandíjat a bevándorló gyerekek származási országa fizeti, Észtországban pedig a szülők. Csak Ausztria, Dánia, Franciaország nyújt lehetőséget a bevándorlók által használt nyelvek tanulására mind az alapfokú, mind a középfokú oktatásban.

- A leggyakrabban kínált idegen nyelvek közé az angol, a német és a francia tartozik, de egyéb európai nyelveken is lehet tanulni (például spanyolul vagy olaszul). Néhány bevándorlók által használt nyelvet – mint például az arab, a horvát, a lengyel, az orosz és a török nyelveket – választható idegen nyelvként kínálnak. Franciaországban és Hollandiában az arab és a török nyelv vizsgatantárgy a középiskolákban. Az orosz széleskörűen kínálják a kelet-európai országokban akár R/K, akár idegen nyelvként.
- A tartalomalapú oktatás, akárcsak az alapfokú oktatásban, elterjedt az R/K nyelvek oktatásában, az idegen nyelvek oktatása során azonban sokkal kevésbé. Utóbbi kapcsán egyedül Franciaország számolt be széleskörű gyakorlatról, 14 másik ország pedig helyi példákról adott számot.
- Az idegennyelv-tanárok jól képzettek, egyedül Észtországban és Észak-Írországon alkalmaznak általánosan képzett iskolai tanárokat idegen nyelvek tanítása céljából.
- A középfokú oktatásban valamivel jobban szervezett a mobilitás támogatása, mint az alapfokú oktatásban. Ausztriában és Katalóniában a tanárok egy szemesztert töltenek külföldön az alapképzés vagy a továbbképzés részeként. További 17 ország/régió ösztönzi és anyagilag támogatja a tanárok mobilitását. Észtországban, Franciaországban, Olaszországban, Portugáliában és Romániában azonban a tanároknak kevesebb lehetőségük van a célnyelvi országban való időtöltésre.
- Az idegennyelv-tanároknak az uniós és európa tanácsi ajánlásokkal összhangban a legtöbb országban meghatározott szintű nyelvtudással kell rendelkezniük. Ezt a szintet 8 országban/régióban a KER alapján jelölik meg. Leggyakrabban a C1-es szintet írják elő, noha Baszkföldön a B2-es szintet is elegendőnek tartják.
- Néhány ország/régió tanárhiánnyal küzd. Ők speciális intézkedésekkel próbálják a megfelelő végzettséggel rendelkező szakembereket toborozni s az embereket a nyelvtanári végzettség megszerzésére ösztönözní. A tanártoborzásban legaktívabb országok/régiók közé Skócia, Baszkföld, Anglia, Románia és Svájc tartozik; ők a négy nyelvi kategóriából legalább háromban toboroznak.
- 25 intézmény kínál R/K nyelvi kurzusokat, ebből 13-ban díjmentes a képzés. Baszkföldön, Katalóniában, Magyarországon, Észak-Írországon és Walesben mind a három vizsgált szakiskolában lehet R/K nyelveket tanulni. Bevándorlók által használt nyelveket csak négy vizsgált intézményben kínálnak. Ezek az intézmények Ausztriában, Angliában, Olaszországban és Walesben találhatóak.
- Az előzetes várakozásoknak megfelelően az angol, francia, német és spanyol kiemelkedő helyen áll az idegen nyelvek között. Ehhez néhány országban az orosz mint R/K nyelv, más országokban pedig mint idegen nyelv is társul. Néhány szakoktatási intézményben arabul is lehet tanulni. Az R/K nyelveket azon országokban/régiókban kínálják a legnagyobb számban, ahol több mint egy hivatalos nyelv van.
- Az új/elsődleges adatokat a vizsgált országok/régiók 65 általános/állami egyeteméről gyűjtöttük. Ahogy az várható volt, az oktatás nyelve az összes vizsgált európai egyetemen elsősorban a nemzeti nyelv, mivel a legtöbb esetben ez a tanulók fő nyelve, egyben az állam hivatalos nyelve is. A vizsgált intézmények többségében ugyanakkor más nyelvek használatára is van lehetőség.
- Úgy tűnik, hogy a tanári kar és a diákok nemzetközi mobilitása, valamint a globális és változatos hallgatóság csalogatásának vágya következtében sok európai egyetemen az angol második nyelvvé válik, és sok tankönyvet angolul írnak.
- Amint azt az európai intézmények is ajánlják, nagyon sok egyetem kínál nyelvi kurzusokat nem nyelvtanulók számára. A kínálat széleskörű: 31 intézményben (a vizsgált egyetemek majdnem felében) a hallgatók több mint négy nyelv közül választhatnak. A mintánkban mindössze nyolc egyetem nem biztosítja a nem nyelvtanulók számára azt a lehetőséget, hogy más nyelveken tanulhassanak. Kutatásunk tárgykörén kívül esett annak vizsgálata, hogy ténylegesen mennyit vesznek fel a nyelvi kurzusok közül.
- Majd mindegyik egyetem különös gondot fordít a nemzetközi diákok toborzására. Az egyetemek fele – saját elmondásuk szerint – külön erőfeszítéseket tesz azért, hogy bevándorló háttérrel rendelkező tanulókat vonzzon magához.
- Az európai egyetemek anyagilag is támogatják a hallgatói mobilitást, ám csak 10 vizsgált egyetem teszi kötelezővé a mobilitási programokat nyelvtanulók számára.

Nyelvek a szakoktatásban, szakképzésben és a felsőoktatásban

- Az elsődleges adatokat a 67 részt vevő város 69 legnagyobb szakoktatási és szakképzési központjában gyűjtöttük. A nemzeti nyelvet elég jól támogatják: a 69 vizsgált szakiskolából 30-ban kínálnak a nemzeti nyelven széleskörű támogató programokat – az alapvető kommunikációs készségektől kezdve a haladó készségekig. 24 intézmény korlátozott választékban kínál programokat, míg 15 intézmény egyáltalán nem nyújt nemzeti nyelvi támogatást.
- A 69 vizsgált intézményből 62-ben lehet idegen nyelveket tanulni. 15 intézményben négy, 22-ben három-négy, 25-ben egy-két idegen nyelv közül lehet választani. 41 intézmény kínál széleskörű programokat az alapvetőtől a haladó készségekig, 18 intézmény csak az alapvető készségeket oktatja. 26 intézmény a KER alapján alakítja ki programjait.

Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

- Ahhoz, hogy felmérhessük a nyelvek sokszínűségét a tömegtájékoztatásban, arra kértük kutatóinkat, hogy a vizsgált város legnagyobb példányszámban eladott újságjai alapján rögzítsék, hogy egy hét alatt a nemzeti tévé és rádió milyen nyelveken sugároz műsorokat. A legtöbb résztvevő ország/régió sugároz nemzeti nyelvű rádió- és tévéműsorokat is. Katalónia tévéműsoraiban széles választékát kínálja az idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelveknek. Magyarország és Olaszország több mint tíz nyelven sugároz rádióműsorokat.

- Ami a szinkronizálást és feliratozást illeti, az LRE kutatási eredmények összevethetők a korábbi vizsgálatokkal: általában az országok/régiók körülbelül fele szinkronizálja, míg a másik fele feliratozza műsorait. A tévében és moziban egyaránt szinkronizáló országok közé Ausztria, Katalónia, Magyarország, Olaszország, Észak-Írország, Lengyelország és Spanyolország tartozik. A tévében és moziban egyaránt feliratozó országok a következők: Bosznia, Dánia, Anglia, Észtország, Frízföld, Görögország, Portugália, Románia, Skócia és Wales. A többi ország vegyes technikát alkalmaz: az egyik médium szinkronizálja, a másik feliratozza műsorait.
- A vizsgált városok legnagyobb újságárusainál és vasútállomásain kapható újságok nyelveinek felderítése érdekében kutatóink meglátogatták ezeket a helyszíneket, és a nyelvi terepfelmérés módszerét alkalmazva listát készítettek a kapható újságokról, amely egy adott helyen és időben meglévő állapotot mutat. Összességében az angol nyelvű újságok voltak a leggyakoribbak, majd a német nyelvű újságok következtek, és kicsit lemaradva a francia, orosz és olasz nyelvű lapok. Arab és török nyelvű újságok szintén szép számban szerepeltek.
- A jelnyelvek elismertségét is vizsgáltuk, valamint azt, hogy mennyire érhető el a fontosabb médiaesemények jelnyelven. A jelnyelvet Baszkföld, Dánia, Görögország, Olaszország és Lengyelország kivételével minden ország/ régió hivatalosan elismeri vagy támogatja. A siketek a vizsgált országok felében a hatóságokkal való hivatalos érintkezések során mindig használhatják a jelnyelvet. A fontos médiaeseményeken Észtországban mindig, kilenc másik országban pedig rendszeresen biztosítják a jelnyelvi tolmácsolás feltételeit. A kutatási eredmények szerint Olaszországban, Lengyelországban és Romániában viszont egyáltalán nem biztosítottak ezek a feltételek.

Nyelvek a közszférában és a közszolgáltatásokban

- Megvizsgáltuk a nyelvi politikákat és stratégiákat városi szinten, valamint azt is, hogy hány nyelven érhető el a közszolgáltatások. Ezen kívül a városok képviselői beszámoltak az oktatási, segélyhívó, egészségügyi, szociális, jogi, közlekedési, bevándorlási és turizmus-szolgáltatásokban, valamint a színházi programokban a szóbeli és írásbeli kommunikáció során ténylegesen kínált nyelvekről.
- Összesen 63 várost vizsgáltunk. A kiválasztás alapvető szempontja az volt, hogy minden ország fővárosát, második legnagyobb városát és egy olyan várost vizsgáljunk, ahol egy regionális nyelvet használnak. A kutatási beszámolóik szerint a városok összesen 140, nemzeti nyelven kívüli nyelven biztosítanak szolgáltatásokat.
- A többnyelvűség ösztönzésére a városok körülbelül egyharmada rendelkezik széleskörűen gyakorolt intézményes stratégiával, és felük számolt be arról, hogy széleskörű többnyelvű szolgáltatásokat kínál. A 63 vizsgált városból mindössze tíz nem biztosít semmilyen többnyelvű szolgáltatást. 23 város alkalmazza széleskörűen a nyelvi követelmények előírásának gyakorlatát, és 18 város biztosít széleskörű nyelvi képzést munkatársai számára. Adataink szerint a legfejlettebb nyelvstratégiával rendelkező öt város sorrendje a következő: Bécs, Barcelona, London, Milánó, Krakkó.

- A többnyelvű szolgáltatások leggyakrabban a turizmusban, a bevándorlásban és integrációban, a jogi szolgáltatásokban (szóbeli kommunikáció), valamint a közlekedési szolgáltatásokban (írásbeli kommunikáció) jelennek meg. Az egészségügyi szolgáltatásokat is gyakran biztosítják több nyelven. A többnyelvű szolgáltatások szintje a kulturális szektorban (színházak) és a politikai viták/döntéshozatal során a legalacsonyabb. Az oktatási szolgáltatások sem járnak élen ezen a téren, pedig nem ezt várnánk annak tükrében, hogy milyen nagy a száma azon diákoknak (és szüleiknek), akik nem beszélnek folyékonyan az oktatás országának hivatalos nyelvét.
- 17 város a legtöbb fent említett szolgáltatást több mint 4 nyelven teszi elérhetővé, míg 23 három-négy nyelven kínálja őket. Azon városok sorrendje, amelyek saját bevallásuk szerint a legtöbb szóbeli kommunikációs szolgáltatást a legtöbb nyelven teszik elérhetővé, a következő: Aberdeen, Barcelona, Belfast, Glasgow, Lugano, Madrid, Milánó, Valencia és Zürich.
- Az írásbeli kommunikációs szolgáltatások helyzete kevésbé kedvező. Mindössze hat város nyújtja legtöbb szolgáltatást több mint négy nyelven, míg 27 város három-négy nyelvről számolt be. Mindez azt sugallja, hogy a dokumentumok több nyelven történő kiállítására kisebb hangsúly helyeződik, mint a helyszíni szóbeli tolmácsolás és közvetítés biztosítására.
- Az összes vizsgált városban az egyes nemzeti nyelvek mellett leggyakrabban angolul biztosítják a szóbeli és írásbeli szolgáltatásokat, amit a német, az orosz, a francia és a spanyol követ. A kínai és az arab is meglehetősen fontosnak tűnik; több város kínálja szolgáltatásait ezen a két nyelven. Saját régiójukban a walesit, a katalánt és a baszkot is széleskörűen használják a közszolgáltatásokban. A közszolgáltatások során leggyakrabban használt nyelvek tekintetében eredményeink hasonlóak az újságok nyelveinek eredményeihez.
- Arra következtethetünk, hogy a szóbeli és írásbeli kommunikációs közszolgáltatásoknak három célcsoportjuk van: a) a nemzetközi utazók, üzletberek és turisták; b) a bevándorló csoportok; c) az R/K nyelvek beszélői és olvasói.
- A legtöbb város honlapján a nemzeti nyelv mellett az angol a leggyakoribb nyelv, de mintánkban a német és a francia is igen elterjedt. Néhány második legnagyobb városnak több nyelven érhető el a honlapja, mint magának az adott ország fővárosának. Példának okáért: míg Róma csak olaszul és angolul nyújt információt, addig az ipari város, Milánó az olasz mellett nyolc különböző nyelven készíti honlapját. Ugyanezt a jelenséget figyelhetjük meg Krakkó és Varsó vonatkozásában is. A vizsgált regionális városok honlapjain szintén az angolt használják a leggyakrabban a nemzeti nyelv mellett.

Nyelvek az üzleti életben

- Az LRE felmérése a cégek nyelvi stratégiáit vizsgálja. Feltárja, vajon előnyben részesítik- és támogatják-e az alkalmazottak számára indított nyelvtanfolyamokat; továbbá megállapítja a az ügyfelekkel való kapcsolattartásban, illetve promóciós anyagokban használt nyelvek választékát. A vizsgált szempontrendszer három fő kategóriára bontható: általános üzleti nyelvi stratégiák, belső nyelvi stratégiák és külső nyelvi stratégiák.

- Az LRE-kutatók a vizsgálatban részt vevő összes ország/régió városaiban székelő cégek egy meghatározott köréből – összesen 484 vállalkozásról – gyűjtöttek adatokat. Négy üzleti ágazatot céloztunk meg: szállodák, pénzintézetek, építőipari vállalatok és élelmiszer áruházak. Bár a résztvevő szállodák száma a többi szektorhoz képest viszonylag magas volt, az ágazatok összességében viszonylag egyensúlyban voltak.
- Ami az általános nyelvi stratégiákat illeti, a vállalkozások negyedének van kifejezett nyelvi stratégiája, és több mint a felük veszi figyelembe a nyelvi készségeket az új alkalmazottak toborzása során. A vállalkozások negyede az alkalmazottak nyelvtanulása és interkulturális tudatossága érdekében rendszeresen ösztönzi a nemzetközi mobilitást. Ugyanakkor 70%-uk nem vezet nyilvántartást az alkalmazottak nyelvi készségeiről, és csak nagyon kevés vállalkozás él az uniós nyelvtanulási programok nyújtotta lehetőségekkel.
- A vizsgált vállalkozások 27%-a biztosítja széles körben az üzleti angol oktatását, 14%-uk kínál nemzeti nyelvi támogatást a nem anyanyelvi beszélőknek és 12%-uk támogat egyéb nyelveket. A vállalkozások viszonylag alacsony arányban rendelkeznek jutalmazási vagy előléptetési rendszerrel; 11%-uk ezt széleskörűen gyakorolja az üzleti angol vonatkozásában, ám csak 5%-uk a nemzeti nyelvet és egyéb nyelveket illetően. Ugyancsak csekély azon vállalkozások száma, amelyek partnerségeket működtetnek az oktatási szektorral az alkalmazottaik nyelvi készségeinek fejlesztése érdekében: a vállalkozások negyede rendszeresen vagy alkalmanként folytat ilyen gyakorlatot az angolra vonatkozóan, 17%-uk a nemzeti nyelven nem anyanyelvi beszélők számára, 14%-uk pedig más nyelvek vonatkozásában.
- A vizsgált ágazatokban csak kevesebb, mint a cégek fele használja az üzleti angolt a nemzeti nyelv mellett külső kommunikációjában, és 30 %-uk használ honlapján az angol és a nemzeti nyelv mellett egyéb nyelveket is.
- A vizsgált vállalatoknál az angol mellett a francia, a német, az orosz, az olasz és a spanyol jelenik meg leggyakrabban. Ez az erős európai belső piacot tükrözi. A kínai, a japán, az arab és a török nyelveket is értékeli és támogatja néhány vizsgált vállalkozás, bár talán a támogatottság mértéke a vártnál alacsonyabb.

Megvitatás

A fentebb bemutatott összehasonlító adatok érdekes trendekre mutatnak rá az európai kontextusban megvalósuló többnyelvűségi politikák és gyakorlatok tekintetében. Míg néhány ország/régió magas szinten kidolgozott politikákkal és gyakorlatokkal rendelkezik meghatározott területekkel, addig másoknak fejlődnie kell, ha összhangba szeretnének kerülni az európai ajánlásokkal, és nyelvekben gazdagabb társadalmakat szeretnének teremteni. A vizsgált *nyelvhasználati színterek* közül a legtöbb erőfeszítést a többnyelvűség ösztönzésére az alapfokú és középfokú oktatásban teszik. Ugyanakkor LRE kutatásunk a korai nyelvtanulás, a további oktatás, a felsőoktatás, a tömegtájékoztató, a közszolgáltatások és az üzleti élet területén azt sugallja, hogy az európai országok hivatalosan kinyilvánított elkötelezettsége a többnyelvűség támogatása iránt a helyi és az intézményes szinten is további cselekvési terveket és gyakorlatokat igényel.

A vizsgált nemzeti *nyelvváltozatok* közül a bevándorlók által használt nyelveket ismerik el, védik és/vagy támogatják a legkevésbé, dacára az európai szinten megvalósuló pozitív diszkriminációnak. Ha az európai városokban és vállalkozásokban több figyelmet fordítanának a nemzeti nyelven kívüli nyelvekre, befogadóbbakká válnának a növekvő európai mobilitás és migráció kontextusában.

Úgy véljük, hogy az általunk közzétett eredmények négy különböző szempontból is gyarapítják az európai nyelvi politikákkal és gyakorlatokkal kapcsolatos jelenlegi tudásunkat: (i) a résztvevő európai országok és régiók magas száma, (ii) az európai nyelvek összeállításánál kiválasztott nyelvváltozatok széles spektruma; (iii) a kiválasztott nyelvi színterek köre az oktatáson belül és azon kívül; (iv) a tanulmányunk eredményeinek az angolon kívül 23 nyelven történő közzététele és terjesztése. Az oktatáson belül és azon kívül megvalósuló nyelvi politikák és gyakorlatok óriási adatbázisát eredményező LRE-felmérés alkalmazási körét és terjedelmét összesen 260 kérdésben lehet kifejezni, amelyet 24 ország/régió 67 városában tettünk fel, és amely 6 240 pontozott és elemzett adatot jelent (ebből le kell vonni a Frízföldről hiányzó adatokat).

Ahogy a jelen kötet első fejezetéhez írt bevezetőjében elmondtuk, a projekt során kifejlesztett mutatók célja, hogy eszközként szolgáljanak az egyes országok és régiók számára abban, hogy a többnyelvűséggel foglalkozó uniós és európai tanácsi dokumentumoknak való megfelelésüket értékelhessék. E folyamat révén – mind nyilvános, mind politikai makroszinten – igyekszünk felhívni az európai, nemzeti és regionális nyelvpolitika alakítóinak figyelmét, valamint cselekvésre ösztönözni a különböző ágazatokban, más-más nyelvek érdekében és országokban tevékenykedő kulcsfontosságú szereplőket. Szívesen fogadjuk a további mutatókra vonatkozó javaslatokat, valamint a megállapításainkkal kapcsolatos észrevételeket.

1. RÉSZ

Útban a nyelvi politikák és gyakorlatok európai mutatói felé

Guus Extra és Kutlay Yağmur

Bevezetés

Ez a kiadvány a *Nyelvekben Gazdag Európa* (Language Rich Europe, LRE) projekt része, amelyet az Európai Bizottság egész életen át tartó tanulás programja keretében társfinanszíroz, és amelyet a British Council, az Egyesült Királyság nemzetközi oktatási és kulturális szervezete indított útjára. A projektet a British Council irányítja, és az Európai Unió Nemzeti Kulturális Intézetei (EUNIC) és a partnerszervezeteink képviselőiből álló Irányító Csoport felügyeli.

A projekt kutatási részét a Tilburgi Egyetemen működő Babylon, a *Multikulturális Társadalmi Tanulmányok Központja* vezeti, amely az Európai Unió és az Európa Tanács határozatainak, egyezményeinek és ajánlásainak alapuló mutatókat (indexeket) fejlesztett ki a projektben részt vevő 24 ország és régió nyelvi politikáinak és gyakorlatainak vizsgálatára; elkészítette a kutatási kérdőívet, felügyelte a terepmunkát a partnerhálózatban, feldolgozta és elemezte az összegyűjtött adatokat, valamint megfogalmazta az adatgyűjtés határokön átívelő eredményeit. Kutatási partnereink minden országban az eredmények saját elemzésével egészítették ki az összegyűjtött adatokat, amelyet a jó gyakorlatok és ígéretes kezdeményezések példáival támasztottak alá.

Az LRE projekt általános célkitűzései a következők:

- a jó gyakorlatok cseréjének elősegítése a kultúrák közötti párbeszéd és a társadalmi befogadás előmozdítása érdekében a nyelvoktatáson és nyelvtanuláson keresztül;
- a nyelvi politikák és gyakorlatok fejlesztése terén megvalósuló európai együttműködés előmozdítása számos oktatási ágazat és a szélesebb társadalom körében;
- a figyelem felhívása az Európai Unió (EU) és az Európa Tanács (ET) nyelvtanulással és nyelvi sokszínűséggel foglalkozó ajánlásaira.

A projekt során kifejlesztett mutatók célja, hogy eszközként szolgáljanak az egyes országok és régiók számára abban, hogy a többnyelvűséggel foglalkozó uniós és európai tanácsi dokumentumoknak való megfelelésüket értékelhessék. E folyamat

révén igyekszünk felhívni – mind a nyilvános, mind a politikai makroszinten – az európai, nemzeti és regionális nyelvpolitika alakítóinak figyelmét, valamint cselekvésre buzdítani a különböző ágazatokban, más-más nyelvek érdekében és országokban tevékenykedő kulcsfontosságú szereplőket. A további mutatókra vonatkozó javaslatokat, valamint a megállapításainkkal kapcsolatos észrevételeket szívesen fogadjuk. Reméljük, hogy az itt bemutatott eredmények fontos nyomon követő esettanulmányok megírását és a mikroszintű többnyelvűségi politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó kutatásokat fognak újjakra indítani.

Egy ilyen jellegű felmérés esetében az elérhető eredmények természetesen korlátozottak. A felmérés érvényességi korlátaival az 1.6 részben foglalkozunk. Úgy azonban véljük, hogy az általunk közzétett eredmények négy különböző szempontból is gyarapítják az európai nyelvi politikákkal és gyakorlatokkal kapcsolatos jelenlegi tudásunkat:

- a résztvevő országok és régiók magas száma – 24;
- az európai nyelvek összeállításánál kiválasztott nyelvváltozatok spektruma – vizsgáljuk az idegen, regionális/kisebbségi, bevándorlók által használt és nemzeti nyelveket, utóbbit különös tekintettel az újonnan érkezőknek nyújtott támogatás szempontjából;
- a kiválasztott nyelvhasználati szintek az oktatáson belül és azon kívül, beleértve a vizsgálatba az üzleti életet, a közszolgáltatásokat és a közszférát, valamint a tömegtájékoztatást is.
- A tanulmányunk eredményeinek 23 nyelven történő közzététele és terjesztése.

Az 1.1 és 1.2 részek a többnyelvűséget támogató szereplőkről és az úgynevezett háromnyelvű formuláról ad háttér információt. Az 1.3 és 1.4 részek a projektben vizsgált nyelvváltozatokat és nyelvhasználati szinteket veszik górcső alá. Az 1.5 részben az adatgyűjtést és a három-város megközelítést írjuk le. Az utolsó, 1.6 részben pedig a projektben alkalmazott kutatási módszertanra térünk ki.

1.1 A többnyelvűséget támogató európai szereplők

A nyelvi sokféleség az európai identitás egyik kulcsfontosságú jellemzője, és mind a brüsszeli EU intézmények, mind pedig a strasbourgi Európa Tanács aktívan vesz részt a nyelvtanulás és a többnyelvűség előmozdításában. Ezen két intézmény legnagyobb nyelvpolitikai ügynökségei az Európai Bizottság Oktatási és Kulturális Főigazgatóságán belül működő *Többnyelvűségi Politikáért felelős* Egység és az Európa Tanács Oktatási Igazgatóságának Nyelvpolitikai Főosztálya. Az ügynökségek által végzett munka az érintett szervek által kiadott fontos határozatokban, chartákban és egyezményekben nyilvánul meg. Baetens Beardsmore (2008) mélyreható áttekintést nyújt az Európai Unió és az Európa Tanács eddigi, nyelveket támogató tevékenységeiről.

Az europa.eu oldal keresőjének segítségével számos nyelven található többnyelvűségi kiadványokat az alábbi öt pont szerinti csoportosításban: uniós szakpolitikai dokumentumok, tájékoztató füzetek, beszámolók, tanulmányok és kutatások. Az Európa Tanács honlapján (www.coe.int/lang) közzétett anyagokat szakpolitikai fejlemények, jogszabályok és standardok, az iskolai oktatás nyelvei, bevándorlók, konferenciabeszámolók, illetve válogatott tanulmányok címszavak alatt olvashatjuk.

Az Európa Tanács különbséget tesz az egyén többnyelvű kompetenciája (többnyelvűség/plurilingvizmus) és az adott földrajzi térségre jellemző nyelvi sokszínűség (soknyelvűség/multilingvizmus) között. Az Európai Unió mindkét fogalmat egyetlen szóval, magyarul a többnyelvűséggel (angolul a multilingualism kifejezéssel) jellemzi (néha pontosítja azzal, hogy hozzáteszi például, hogy „többnyelvű egyén”). Ebben a tanulmányban mindkét fogalmat alkalmazzuk.¹

Az Európai Unió (EU)

Az Európai Unión belül a nyelvpolitika az egyes tagállamok hatáskörébe tartozik. Az uniós intézmények ezen a területen – a szubszidiaritás elvének megfelelően – támogató szerepet játszanak. Feladatuk a tagállamok közötti együttműködés elősegítése és az európai dimenzió hangsúlyozása a nemzeti nyelvpolitikákban. Az EU három alapító testületében (az *Európai Unió Tanácsa*, az *Európai Bizottság* és az *Európai Parlament*) a többnyelvűség évek óta a figyelem középpontjában áll.

Az uniós nyelvpolitikák célja a nyelvi sokféleség védelme és a nyelvtudás támogatása, nemcsak a kulturális identitás és társadalmi beilleszkedés érdekében, hanem azért is, mert a többnyelvű állampolgárok nagyobb eséllyel látják hasznát az egységes Európa által teremtett oktatási, szakmai és gazdasági lehetőségeknek. A többnyelvűségi politika vezérelve a 2002-es barcelonai EU Tanács által megfogalmazott célkitűzés az alapkészségek elsajátításának javításáról, különösen legalább két idegen nyelv fiatal korban kezdődő tanítása által. Ennek kiindulópontja az 1995-ben megjelent Fehér Könyv az oktatásról és képzésről című kiadvány volt, amely két európai nyelv elsajátítását támogatta. A későbbi dokumentumok pedig már két nyelvről tesznek említést, az európai jelző elhagyásával. Ezen kívül a barcelonai EU Tanács egy nyelvi kompetenciamutató kidolgozását határozta el.

2003-ban az Európai Bizottság kötelezettséget vállalt 45 új intézkedés végrehajtására a nemzeti, regionális és helyi hatóságok bátorítása érdekében, hogy jelentős előrelépés történjen a nyelvtanulás és a nyelvi sokféleség elősegítése terén. Az Európai Bizottság első többnyelvűséggel foglalkozó közleményét 2005 novemberében fogadta el *Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére címmel, mely A nyelvtanulás és nyelvi sokféleség ösztönzéséről* szóló akcióttervet egészíti ki. A 2005-ös bizottsági közlemény az EU többnyelvűségi politikájának három alkotóelemét fogalmazta meg:

1. annak biztosítása, hogy a polgárok saját nyelvükön férjenek hozzá az uniós jogszabályokhoz, eljárásokhoz és információhoz;
2. a nyelvek és a többnyelvűség európai gazdaságban játszott alapvető szerepének hangsúlyozása és ennek továbbfejlesztése;
3. a polgárok ösztönzése arra, hogy több nyelven tanuljanak és beszéljenek, a kölcsönös megértés és kommunikáció javítása érdekében.

A többnyelvűség fontosságát az Európai Bizottság számára alátámasztja az is, hogy 2007 elején Leonard Orban személyében külön biztost neveztek ki a nyelvi tárca igazgatására, noha a 2009-es Barroso-átszervezés következtében a terület az oktatási, kulturális, többnyelvűségi és ifjúsági biztos feladatkörébe került. Orban biztossága idején született a Bizottság 2008-as közleménye *Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség* címmel, amely a nyelvpolitikát olyan sokrétű témaként határozta meg, amely a többi uniós szakpolitikához is hozzájárul. A közlemény lefektette, mit kell tenni annak érdekében, hogy a nyelvi sokféleség a szolidaritás és jólét forrásává váljon. A többnyelvűségi politika két központi célkitűzése a következő volt:

- az EU nyelvi sokszínűségében rejlő értékek és lehetőségek tudatosítása, valamint a kultúrák közti párbeszéd útjában álló korlátok lebontásának ösztönzése;
- valódi lehetőségek biztosítása minden polgár számára, hogy anyanyelvén kívül további két nyelven tanuljon meg kommunikálni.

A tagállamokat arra kérték, hogy a nyelvek széles körének minél hatékonyabb tanítását biztosítsák az oktatás minden szintjén egészen korai életkortól kezdve a felnőttoktatásig, továbbá értékeljék és fejlesszék tovább a formális oktatási rendszeren kívül szerzett nyelvi készségeket. Ezen felül a Bizottság eltökélte a vonatkozó uniós programok és kezdeményezések stratégiai használatát, hogy a többnyelvűséget közelebb lehessen hozni a polgárokhoz.

¹ A magyar változatban – tekintettel arra, hogy a különbségtételt a magyar szakirodalomban nem használják, valamint az uniós dokumentumok szóhasználata sem következetes – az idegen kifejezéseket csak akkor használjuk, ha feltétlenül indokolt. Egyébiránt *többnyelvűsége*n multilingvizmus és plurilingvizmus is értendő. – a ford.

A fenti bizottsági közleményt kísérő bizottsági szolgálati munkadokumentum (2008) jó áttekintést nyújt a már létező többnyelvűséget támogató uniós tevékenységekről. A 2008-as bizottsági közleményt mind az EU Tanácsa (2008), mind az Európai Parlament (2009) üdvözölte és támogatta, különös tekintettel az egész életen át tartó tanulásra, a versenyképességre, a mobilitásra és a foglalkoztathatóságra. 2011-ben a Bizottság beszámolt a 2008 óta elért fejleményekről, és teljes körű áttekintést nyújtott a vonatkozó uniós programokról. Várakozással tekintett *Az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés keretstratégiájára (Oktatás és képzés 2020)*, amelyben a nyelvtanulást prioritásként, az idegen nyelveken folytatott kommunikációt pedig az oktatás és képzés minőségének és hatékonyságának fejlesztéséhez szükséges nyolc kulcskompetencia egyikeként határozták meg. Szintén a fő készségek közé tartozik az anyanyelven folytatott kommunikáció, a közvetítés és az interkulturális megértés készsége is.

A jelentés kiemeli, hogy a nyelvi készségek elengedhetetlenek az *Új készségek és munkahelyek menetrendje* elnevezésű kezdeményezés szempontjából, mivel növelik a foglalkoztathatóságot. Ezen kívül előfeltételei a mobilitásnak, ezáltal pedig a *Mozgásban az ifjúság* elnevezésű új kezdeményezésnek. Tágabb értelemben a nyelvi készségek lehetőséget adnak a szabad mozgás és egy másik tagállam területén való letelepedés uniós jogának gyakorlására, annak támogatására és elősegítésére, valamint az uniós jog által a polgárokra ruházott széleskörű jogosítványok határokon átvitelű gyakorlásának ösztönzésére.

Az Európai Unió nyelvtanulással és –tanítással kapcsolatos legfontosabb statisztikáinak gyűjtése az Eurydice és Eurobarométer felmérésein keresztül történik. Az LRE kérdőívünk alapfokú és középfokú oktatási. panelje szempontjából Az európai iskolai nyelvtanulás legfontosabb adatai (Eurydice 2008, a 2005-ös tanulmány frissített változata) és A migráns tanulók integrációja az európai iskolákba (Eurydice 2009) című tanulmányok, valamint az Eurobarométernek az európai polgárok nyelvi készségeit és a nyelvekhez való hozzáállásukat vizsgáló két felmérése (Eurobarometer 2001 és 2006) bír a legnagyobb jelentőséggel. A Strubell és tsai. által a Bizottságnak írt jelentés (2007) számos fontos adatot tartalmaz az Unión belül az alapfokú oktatás során és a középfokú oktatás alsó és felső szintjén nyelvi tantárgyakat felvevő diákokról; ezenkívül az elemzés kitér a több nemzetet átfogó eredményekre és tendenciákra, és végül több ajánlást is megfogalmaz

Az LRE kérdőív nyomán követő verziója foglalkozhat majd a nyelvtanulók és iskolai vizsgák konkrét számával, valamint a nyelvi kompetenciák típusaival. Szinergiákat keresünk továbbá a jelenlegi LRE projekt, az Európai Nyelvi Megfigyelőrendszer (Nemzeti Nyelvi Intézetek Európai Szövetsége (EFNIL)) és az Európai Nyelvi Kompetenciamérés (ESLC) adatgyűjtése között (a folyamatban lévő munkákkal kapcsolatban ld. a két projekt honlapját). Az ELM projekt a hivatalos állami nyelvekre koncentrál, és van egy speciális része, amely az angol nyelv kontra a hivatalos állami nyelvek egyetemi szinten iskolai nyelvként történő és egyéb jellegű használatával foglalkozik. Az ESLC projekt kezdetben a tanulók által az adott oktatási rendszertől függően az alsó középfokú oktatás utolsó évében, vagy a felső középfokú oktatás második évében első és második idegen nyelvként tanult nyelvek (angol, francia, német, olasz és spanyol) terén szerzett nyelvi kompetenciákra koncentrál. Az első ESLC jelentést a közelmúltban, 2012-ben tette közzé az

Európai Bizottság; a jelentés a 14 részt vevő ország majdnem 54.000 diákjának adatait tartalmazza. A tantervtől független tesztek készültek, amelyeket standardizáltak, és az olvasási, szövegértési és írásbeli készségek felmérésére alkalmaztak a már említett és a CEFR szintekhez kapcsolódó öt nyelven. Az ESLC eredményei azt mutatják, hogy összességében mind az első, mind a második vizsgált idegen nyelven alacsony a diákok kompetenciaszintje. Ezen kívül az eredmények országonként, választott nyelvenként és mért nyelvi készségenként is nagy eltérést mutatnak.

A Bizottság legfontosabb, többnyelvűséget támogató finanszírozási programja 2007-13-ban az *Egész életen át tartó tanulás programja* (az angol nyelvű kifejezésből alkotott betűszóval: *LLP*), amely egyetlen program keretében foglalja össze a különféle európai oktatási és képzési kezdeményezéseket közel 7 milliárd eurós költségvetéssel a 7 éves időszakra vonatkozóan. Az LLP – az 1994-2006 között működő Socrates utódja – négy alprogramból áll, melyek mindegyike egy-egy konkrét oktatási ágazatot céloz meg: *Comenius* (iskolák), *Erasmus* (felsőoktatás), *Leonardo da Vinci* (szakoktatás és szakképzés) és *Grundtvig* (felnőttoktatás). A négy alprogramot egy transzverzális program egészíti ki, amely magába foglalja a nyelvekre vonatkozó *kulcs-tevékenységet* (KA) is. Végül, a *Jean Monnet* program célja az európai integrációs folyamattal kapcsolatos oktatás, gondolkodás és vita ösztönzése a világ felsőoktatási intézményeiben.

Az LLP egyik kimondott célja a nyelvtanulás és a nyelvi sokszínűség támogatása. A program különféle részeihez kapcsolódóan nyelvi projektekre, hálózatokra és egyéb nyelvi vonatkozású (pl. a diákok, tanárok és munkavállalók mobilitásához kapcsolódó) tevékenységekre lehet pályázatot benyújtani európai társfinanszírozás céljából. A program keretében bármilyen nyelv (legyen az hivatalos, nemzeti, regionális/kisebbségi vagy bevándorlók által használt) választható. A *Nyelvekben Gazdag Európa* projektet a KA2 (Hálózatok) program keretében társfinanszírozták.

[Az Európa Tanács \(ET\)](#)

Az 1949. május 5-én alapított Európa Tanács (ET) egy 47 tagállammal rendelkező kormányközi szervezet, amelynek sorai között megtalálható a 27 európai uniós tagállam is.

Az Európa Tanács fő célja az emberi jogok, a pluralista demokrácia és a jogrend védelme. Tevékenységét minden területen, így a nyelvpolitika terén is, ezen alapértékek mentén végzi. A nyelvpolitika a szervezet munkájának három jól elkülöníthető, de egymást kiegészítő dimenzióján alapul: az egyezményeken, az *ajánlásokon* és a *technikai eszközökön*.

Az *Európai Kulturális Egyezmény* arra ösztönzi az egyes államokat, hogy támogassák egymás nyelveinek, történelmének és civilizációjának tanulását. Az *Európai Szociális Karta* biztosítja a migráns munkavállalók és családjaik jogát arra, hogy a befogadó állam nyelvét/nyelveit tanulhassák, valamint támogatja a migráns munkavállalók anyanyelvének oktatását gyermekeik számára.

A nyelvi sokszínűség és a nyelvi jogok előmozdítása és őrzése érdekében két Európa Tanács által kötött *egyezmény* foglalkozik közvetlenül az európai követelményekkel – a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája*, valamint a *Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről*. A Charta kulturális eszköz,

amelynek célja a regionális vagy kisebbségi nyelveknek, mint az európai kulturális örökség veszélyeztetett részeinek a védelme és támogatása. A Charta lehetővé tesz olyan konkrét intézkedéseket, amelyek célja a regionális vagy kisebbségi nyelvek oktatásban és médiában való használatának támogatása, valamint ezen nyelvek használatának engedélyezése az igazságszolgáltatásban, a közigazgatásban, a gazdasági és társadalmi életben, valamint kulturális tevékenységek során. A Keretegyezmény pedig meghatározza azokat a feltételeket, amelyekre a nemzeti kisebbségekhez tartozóknak szükségük van ahhoz, hogy megőrizzék és fejlesszék kultúrájukat, és megőrizzék identitásuk alapvető elemeit, nevezetesen vallásukat, nyelvüket, hagyományait és kulturális örökségüket.

A két egyezményt ratifikáló államokat ellenőrzik a vállalt kötelezettségek betartása szempontjából.

Az Európa Tanács *ajánlásai* a nemzeti hatóságokra nézve irányadók a vezérelveket és a hozzájuk kapcsolódó végrehajtási intézkedéseket illetően, jogilag azonban nem kötelező érvényűek. Az ajánlások közül az alábbiak vonatkoznak leginkább ezen projekt céljaira:

- *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (98) 6 számú ajánlása a modern nyelvekről (1998)* az interkulturális kommunikációt és a többnyelvűséget kulcsfontosságú politikai célként határozza meg, és konkrét lépéseket irányoz elő az egyes oktatási szektorok, valamint a pedagógusképzés és továbbképzés számára. Ezen ajánlás Függeléke minden egyes oktatási szektor számára átfogóan meghatározza, hogyan lehet a többnyelvűséget, mint az Európa Tanács tagállamaiban folyó nyelvoktatás következetes koncepciójának átfogó célját megvalósítani;
- *Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1383 (1998) ajánlása a nyelvi diverzifikációról* megállapítja, hogy „Európa nyelvi sokszínűsége nagy kulturális érték, amelyet őrizni és védelmezni kell,” és hogy „az Európa Tanács tagállamainak oktatásában az élő idegen nyelvek szélesebb választékát kell biztosítani. Ezzel minden európai polgár nemcsak az angolt, hanem más európai és világnyelveket is elsajátíthat a saját nemzeti, illetve regionális nyelvével párhuzamosan”;
- *Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1539 (2001) ajánlása a nyelvek 2001-es európai évről* felszólítja a tagállamokat „az Európa Tanács nyelvpolitikai kezdeményezéseinek támogatására és fejlesztésére a többnyelvűség, a kulturális sokszínűség és a népek és nemzetek közti megértés előmozdítása érdekében” valamint arra, hogy „ösztönözzék az európai polgárokat a kommunikációs készségek megszerzésére több nyelven, például az egyéni szükségleteiknek megfelelő változatos, új megközelítések kidolgozásával ...”;
- *Az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának R (2005) 3 számú ajánlása a szomszédos országok nyelvének oktatásáról a határ menti területeken* szorgalmazza, hogy a tagállamok kormányai „többnyelvű oktatáspolitikai elveket alkalmazzanak, különösen azáltal, hogy minden szinten megteremtik a szomszédos országok nyelvi tanításának és használatának megőrzéséhez vagy bevezetéséhez szükséges feltételeket a határ menti területeken található oktatási intézményekben, valamint az adott országok nyelvének tanításához szorosan kötődő kulturális ismeretek tanításának biztosításával”;

- *Az Európai Tanács Parlamenti Közgyűlésének 1740 (2006) ajánlása az anyanyelvnek az iskolai oktatásban betöltött szerepéről* szorgalmazza, hogy az európai fiatalok tanulják meg az anyanyelvüket (vagy főnyelvüket) akkor is, ha országuknak nem hivatalos nyelve; egyúttal azonban felhívja a figyelmet arra, hogy a fiataloknak kötelességük megtanulni annak az országnak egyik hivatalos nyelvét, amelynek állampolgárai;
- *Az Európai Tanács Miniszteri Bizottságának CM/Rec (2008) 7 számú ajánlása a CEFR használatáról és a többnyelvűség ösztönzéséről* felvázolja a nyelvoktatásért nemzeti, regionális és helyi szinten felelős hatóságok által végrehajtandó általános alapelveket és intézkedéseket, valamint a politika kidolgozását, a tanterv- és tankönyvfejlesztést, a pedagógusképzést és az értékelést célzó konkrét intézkedéseket.

A nyelvoktatásban a „technikai” eszközök rendszerint olyan referenciaeszközök, amelyek nem normatívák, segítséget nyújtanak a politikai döntéshozóknak és a szakembereknek, és amelyeket ők saját oktatási kontextusukhoz és szükségleteikhez igazíthatnak. Ezen eszközök közé tartozik a széles körben használt *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (CEFR – magyar rövidítése KER), az *Európai Nyelvi Portfólió* (ELP), politikai iránymutatások, és számos más, a strasbourgi Nyelvpolitikai Főosztály és a grazi Modern Nyelvek Európai Központja programjai segítségével kifejlesztett gyakorlati eszköz.

A *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (2001) célja a többnyelvű oktatás elősegítése és adott használati kontextusokhoz alakítása. A KER közös alapul szolgál a második/idegen nyelvi tantervek, tankönyvek, tanfolyamok és vizsgák kidolgozása és összehasonlítása számára a dinamikus, többnyelvű, egész életen át tartó tanuláshoz. A tudományos kutatási, valamint széles körű konzultációs folyamat során kialakított KER gyakorlati eszközt szakszaki során egyértelmű célokat lehessen kitűzni, valamint hogy az eredményeket nemzetközileg összehasonlítható módon lehessen értékelni. A KER a nyelvi képesítések kölcsönös elismerésének alapja, és ezáltal elősegíti az oktatási és foglalkoztatási mobilitást. A KER-t egyre többször veszik figyelembe a nemzeti tantervek reformjánál, és alkalmazzák a nemzetközi konzorciumok is a nyelvi bizonyítványokkal kapcsolatban Európában és azon kívül egyaránt. A KER több mint 35 nyelven áll rendelkezésre.

Az *Európai Nyelvi Portfólió* (2001) olyan személyes dokumentum, amelyben azok, akik már tanultak vagy éppen most tanulnak valamilyen nyelvet – akár iskolai keretek között, akár azon kívül -, nyelvtanulásukról és kulturális tapasztalataikról feljegyzést vezethetnek, és azokról visszajelzést adhatnak. A Portfólió a nyelvtanuló tulajdona; benne minden kompetencia kiértékelésre kerül függetlenül a nyelvtudás szintjétől és attól, hogy azt formális oktatási kereteken belül vagy kívül szerezte a nyelvtanuló. A Portfólió kapcsolódik a *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret*hez.

Az *Útmutató az európai nyelvpolitikák fejlesztéséhez* (2007) című külső jelentés olyan analitikus eszköz, amely referenciadokumentumként szolgálhat a nyelvoktatási politikák kialakításához vagy átszervezéséhez a többnyelvűség és diverzifikáció tervezett módon történő előmozdítása érdekében, hogy a döntések következetesen kapcsolódjanak egymáshoz.

Az Útmutató szerint a többnyelvűség olyan kompetencia, amely akár több, különböző szinten elsajátított nyelvet is magában foglal, és „olyan kommunikatív kompetencia, amelyhez a nyelvvel kapcsolatos minden ismeret és tapasztalat hozzájárul, és ahol minden nyelv kapcsolatban és kölcsönhatásban áll egymással.”

A fent említett politikai eszközöket a Nyelvpolitikai Főosztály (jelenlegi elnevezése: Nyelvpolitikai Főosztály) dolgozta ki, amely nemrég indította útjára a *Többnyelvű és interkulturális oktatási források és hivatkozások platformját* (www.coe.int/lang).

Ez a honlap nem csupán a modern idegen nyelvekkel és a klasszikus nyelvekkel foglalkozik, hanem a bevándorlók nyelveivel, és elsősorban az oktatás nyelveivel is. Erre példa a német nyelv Németországban, a svéd nyelv Svédországban, stb., amelyeket tantárgyként oktatnak, és egyúttal az oktatás nyelvei is (figyelembe véve a nyelvek kulcsfontosságú szerepét az ismeretek megszerzésében minden tantárgy vonatkozásában). A Platform definíciókkal, hivatkozási pontokkal, leírásokkal és leírókkal, tanulmányokkal és jó gyakorlatokkal rendelkező nyitott és dinamikus forrás, amelyet a tagállamok politikájuk támogatására használhatnak annak érdekében, hogy egyenlő hozzáférést biztosítsanak mindenki számára a minőségi oktatáshoz a szükségletekkel, erőforrásokkal és oktatási kultúrával összhangban.

A Platformon kívül készült egy másik dokumentum is, az *Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez*, amelyet jelenleg a formális oktatás különböző szektoraiban próbálnak ki. Az Útmutató célja, hogy bármely nyelv – legyen az idegen, regionális vagy kisebbségi, klasszikus, vagy az oktatás nyelve – tanítása során előmozdítsa a többnyelvű és interkulturális oktatás értékeinek és alapelveinek jobb megvalósítását. Az Útmutató továbbá általános képet vázol fel a tantervek tervezéséhez és/vagy javításához kapcsolódó kérdésekről és alapelvekről, valamint azokról a pedagógiai és didaktikai megközelítésekről, amelyeknek köszönhetően teljes körűben lehet megvalósítani a többnyelvű és interkulturális oktatás általános célját.

Az Európa Tanács munkájában a többnyelvű és interkulturális kompetencia azt jelenti, hogy a nyelvi és kulturális erőforrások egész spektrumát használják fel a kommunikációs igények kielégítésére, vagy a más háttérrel és kontextussal rendelkező emberekkel való együttműködésre, ezáltal is gazdagítván a spektrumot. A többnyelvű és interkulturális oktatás figyelembe veszi a nyelvi spektrumot, valamint a nyelvekhez kapcsolódó kultúrákat, amelyeket a nyelvtanulók attól függetlenül elsajátítottak, hogy a nyelvet az iskolai tantervben formálisan elismerik-e vagy sem – így az iskolai oktatás nyelvét (azaz tantárgy és egyben az ismeretek átadására használt nyelv), a regionális/kisebbségi nyelveket, a modern idegen és klasszikus nyelveket és a bevándorlók által használt nyelveket is. Az Európa Tanács ösztönzi a holisztikus megközelítést, amely nagyobb szinergiát biztosít a nyelvek között, és amelynek köszönhetően nő az összhang a tanárok között, a tanulók pedig jobban ki tudják aknázni a transzverzális kompetenciáikat.

Az Európa Tanács nyelvi oktatással foglalkozó tevékenységét a strasbourgi *Nyelvpolitikai Főosztály* (LPU) és a grazi *Modern Nyelvek Európai Központja* (ECML) koordinálja.

A Nyelvpolitikai Főosztály kormányközi együttműködési programokat hajt végre az *Európa Tanács Oktatási Irányítóbizottsága* (CDPPE) programjának keretében.

Az LPU 1957 óta úttörője a nyelvoktatás terén megvalósuló nemzetközi együttműködésnek, az innováció katalizátoraként működik, valamint egyedülálló összeurópai fórumot biztosít, ahol mindegyik tagállam szakpolitikai prioritásaival foglalkozni lehet. Az LPU programjainak eredményei alapján az ET Miniszteri Bizottsága és Parlamenti Közgyűlése számos ajánlást tett és több határozatot hozott, amelyek politikai támogatást nyújtanak az ET politikai eszközei és kezdeményezései számára. Ezen kívül az LPU az Európai Bizottsággal karöltve 2001-ben megszervezte a *Nyelvek Európai Évét*, amely céljainak elérését azóta az évente megrendezendő *Nyelvek Európai Napja* hivatott előmozdítni (www.coe.int/edl).

Az LPU szakértői segítséget nyújt ezen kívül a tagállamok részére a nyelvoktatási politika felülvizsgálatának végrehajtásához, valamint részt vesz a kisebbségek oktatáspolitikájának kidolgozásában. Az LPU jelenleg elsősorban az iskolai oktatásban használt nyelvekkel foglalkozik (beleértve a hátrányos helyzetű diákok igényeit is) a szélesebb értelemben vett többnyelvűség és interkulturális oktatás kontextusában, valamint a felnőtt bevándorlók integrációját célzó nyelvpolitikák terén.

A Nyelvpolitikai Főosztály programjait kiegészítik a Modern Nyelvek Európai Központjának programjai (ECML), valamint egy az Európa Tanács által 1994-ben Grazban (Ausztria) kötött kibővített részleges megállapodás. Eddig a részleges megállapodást 31 állam írta alá.¹

Az ECML célkitűzése, hogy elősegítse az innovatív megközelítéseket, és terjessze a jó gyakorlatot a nyelvtanulás és -oktatás terén. Az ECML négyéves közép távú nyelvoktatási projekt programokat szervez európai szakemberekkel együttműködve. A projektmunka eredményeképpen olyan gyakorlati oktató készletek, útmutatók és interaktív honlapok készültek, mint például az *Európai portfólió nyelvtanárjelölteknek* (EPOSTL), amelyet 13 nyelvre fordítottak le, és amelyet Európában számos pedagógusképző program alkalmaz (epostl.ecml.at), valamint a *Referenciakeret a nyelvek és kultúrák pluralista megközelítéséhez* (CARAP), amely megmutatja, hogyan lehet elősegíteni a tanulók többnyelvű és interkulturális kompetenciáinak fejlesztését tantermi körülmények között (carap.ecml.at). Számos, az ECML által kidolgozott eszköz vonatkozik a Közös Európai Referenciakeret (KER) és az Európai Nyelvi Portfólió (ELP) gyakorlati alkalmazására, és foglalkozik a tevékenységüket többnyelvű környezetben végző nyelvi szakemberek igényeivel. Valamennyi ECML kiadvány ingyenesen elérhető a Központ honlapján (www.ecml.at).

A kutatásunkban felhasznált LRE kérdőív elkészítésénél a legfontosabb uniós és Európa Tanács-i határozatokra, egyezményekre, ajánlásokra és közleményekre támaszkodtunk, amelyek hozzájárultak a többnyelvűségi politikák és gyakorlatok fejlesztéséhez. Az 1. táblázat (lásd alább) áttekintést ad a figyelembe vett dokumentumokról. Az egyes dokumentumok legfontosabb pontjainak összegzése a Függelékben, maga a kérdőív pedig az LRE honlapján található. Nem szabad elfeledkezni arról, hogy az EU Tanácsa (állam- és kormányfők testülete) és az Európa Tanács két különböző szervezet.

¹ Albánia, Andorra, Örményország, Ausztria, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Horvátország, Ciprus, Cseh Köztársaság, Észtország, Finnország, Franciaország, Németország, Izland, Írország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxembourg, Málta, Montenegró, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Románia, Szlovák Köztársaság, Szlovénia, Spanyolország, Svédország, Svájc, Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság.

1. táblázat: Az LRE kérdőív kidolgozásához felhasznált uniós és európa tanácsi dokumentumok listája

Európai uniós dokumentumok	Európa tanácsi dokumentumok
<p>A Tanács határozatai/következtetései</p> <ul style="list-style-type: none"> - Az Európai Parlament és a Tanács határozata a nyelvek 2001-es európai évéről (2000) - A barcelonai Európai Tanács elnökségi következtetései (2002) - Következtetések a többnyelvűségről (2008 májusa) - Határozat az európai többnyelvűségi stratégiáról (2008 november) - Következtetések az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszeréről („Oktatás és képzés 2020”) (2009) - Következtetések a mobilitást növelő nyelvi kompetenciákról (2011) 	<p>Egyezmények és keretegyezmények</p> <ul style="list-style-type: none"> - Európai Kulturális Egyezmény (1954) - Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) (1992) - Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995) - Európai Szociális Charta (1996-os átdolgozott változat)
<p>Az Európai Parlament határozatai</p> <ul style="list-style-type: none"> - Határozat a nyelvi sokféleség és nyelvtanulás ösztönzéséről (2001) - Határozat az európai regionális vagy kevésbé használt nyelvekről (2003) - Határozat a többnyelvűségről: európai töke és közös elkötelezettség (2009) 	<p>A Miniszteri Bizottság ajánlásai</p> <ul style="list-style-type: none"> - R (82) 18 számú ajánlás a modern nyelvekről (1982) - R (98) 6 számú ajánlás a modern nyelvekről (1998) - CM/Rec (2008) 7 számú ajánlás a CEFR használatáról és a plurilingvizmus ösztönzéséről
<p>Az Európai Bizottság közleményei</p> <ul style="list-style-type: none"> - Közlemény 2005: Új keretstratégia a többnyelvűség ösztönzésére - Közlemény 2008: Többnyelvűség: európai töke és közös elkötelezettség - Zöld könyv 2008: Migráció és mobilitás: kihívások és lehetőségek az EU oktatási rendszerei számára 	<p>A Parlamenti Közgyűlés ajánlásai</p> <ul style="list-style-type: none"> - 1383 (1998) ajánlás a nyelvi diverzifikációról - 1539 (2001) ajánlás a nyelvek 2001-es európai évéről - 1598 (2003) ajánlás a jelnyelvek védelméről az Európa Tanács tagállamaiban - 1740 (2006) ajánlás az anyanyelv helyéről az iskolai oktatásban
<p>Külső jelentések</p> <ul style="list-style-type: none"> - A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport zárójelentése (2007) - A nyelvismeret nagyban hozzájárul a vállalkozások sikerességéhez – a többnyelvűséggel foglalkozó üzleti fórum ajánlásai (2008) 	<p>Külső jelentések</p> <ul style="list-style-type: none"> - A nyelvi sokféleségtől a többnyelvű oktatásig: Útmutató az európai nyelvpolitikák fejlesztéséhez (Beacco és Byram 2007) - Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez és alkalmazásához (Beacco <i>et al.</i> 2010) <p>Tanítási és tanulási eszközök</p> <ul style="list-style-type: none"> - Közös Európai Nyelvi referenciakeret (KER) (2001) ^[1] - Európai Nyelvi Portfólió (ELP) - Referenciakeret a plurális nyelvi programokhoz (FREPA) (2012): carap.ecml.at - Európai portfólió nyelvtanárjelölteknek (2007): epostl2.ecml.at

^[1]A többnyelvű oktatás ösztönzésére és a használati kontextusok szerinti adaptáció céljából az Európa Tanács által létrehozott KER közös keretet biztosít a második/idegen nyelvi tananyagok, tankönyvek, tanfolyamok és vizsgák kidolgozásához és összehasonlításához egy dinamikus, többnyelvű, az egész életen át tartó tanulási folyamat perspektívájából.

1.2 A háromnyelvű formula és a többnyelvűség

A háromnyelvűségként értelmezett többnyelvűség ösztönzését nem csak az EU támogatja. Az UNESCO 1999-ben fogadta el a „többnyelvű oktatás” kifejezést (az *Általános Konferencia 12. sz. határozata*), amely legalább három nyelv – azaz az anyanyelv, a regionális vagy nemzeti nyelv és egy nemzetközi nyelv – használatára utal az oktatásban. Az indiai kormány már az 1950-es években előterjesztett egy többnyelvű oktatáspolitikára vonatkozó javaslatot, amely az oktatás nyelveként az anyanyelvre, a regionális (vagy állami) nyelvre, a hindire mint az általános kommunikáció nyelvére és a klasszikus nyelvek (szanszkrit, pali, arab, perzsa) valamelyikére egyaránt tartalmazott előírást. Az 1961-ben felülvizsgált javaslatot *háromnyelvű formulának* nevezték el, mely az oktatás nyelveként a regionális nyelvre, a nem hindi nyelven beszélő területeken a hindire, a hindiül beszélő területeken valamelyik másik indiai nyelvre, valamint az angolra vagy egy másik európai nyelvre tartalmazott előírást.

Az Európai Bizottság 1995-ös *Fehér Könyvében* a háromnyelvűséget tűzte ki célként minden európai polgár számára. Az „anyanyelvén” kívül minden polgárnak legalább két „közösségi nyelvet” kell megtanulnia. Ezt a célkitűzést követte az EU Tanácsának 2002-es barcelonai határozata. Ekkor még az „anyanyelv” kifejezést a tagállamok hivatalos nyelveire értették, és nem vették figyelembe azt a tényt, miszerint Európa számos lakosa számára az „anyanyelv” nem egyezik meg az ország „hivatalos nyelvével” (Extra és Gorter 2008: 44). Ebben az időben a „közösségi nyelvek” fogalmát a többi uniós tagállam hivatalos nyelveire használták. A későbbi bizottsági dokumentumokban utaltak egy nemzetközi presztízsű idegen nyelvre (az angolt szándékosan nem említették) és egy ún. „szomszédos nyelvre”. Ez utóbbi kifejezés természetesen a szomszédos országokra, s nem az illető mellett lakó szomszéd nyelvére vonatkozott. Újabbban a Bizottság gondolkodásmódja sokat fejlődött ezen a téren, és a 2008-as bizottsági közlemény 4.1 bekezdése már arról beszél, hogy „minden nyelv érték”:

A jelenlegi megnövekedett mobilitás és migráció körülményei között a nemzeti nyelv(ek) ismerete elengedhetetlen a sikeres integráció és az aktív társadalmi szerepvállalás szempontjából. A nem anyanyelvi beszélők 1+2 kombinációjának tehát magában kellene foglalnia a befogadó ország nyelvét.

Társadalminkban kihasználatlan nyelvi erőforrások is vannak: az otthonokban, a helyi vagy a szomszédos környezetben beszélt különböző anyanyelveket és idegen nyelveket jobban kell értékelni. Például a különböző anyanyelvű gyerekek – az EU-ból vagy harmadik országokból – azzal a kihívással állítják szembe az iskolákat, hogy a tanítási nyelvet második nyelvként kell tanítaniuk, ugyanakkor ezek a gyerekek motiválhatják osztálytársaikat a különböző nyelvek tanulására és más kultúrák megismerésére.

A közösségek közötti kapcsolatok szorosabbra fűzése érdekében a Bizottság többnyelvűséggel és interkulturális párbeszéddel foglalkozó tanácsadó csoportja kidolgozta a „második anyanyelv” koncepcióját: e koncepciót hasznos lenne továbbgondolni.

Bár kifejezetten nem határozta meg a tanulandó nyelvek számát, az Európa Tanács úttörő szerepet játszott a nyelvtanulás és a többnyelvűség fiatal kortól kezdődő fejlesztésének ösztönzésében, emellett következetesen hangsúlyozta minden nyelv értékelésének szükségességét. Továbbá érdekes távlatokat nyitott meg a változó és részképességekre vonatkozó elgondolásával.

Az 1969-es Intenzív modernnyelv-oktatási program Európa számára c. határozatra, valamint a 814 (1977) ajánlásra építve az Európa Tanács 1982-ben kiadta a 82(18) számú ajánlását, amely arra hívta fel a tagállamokat, hogy amennyire csak lehetséges, lakosságuk minden rétege számára biztosítsák a többi tagállam (vagy a saját országukon belüli többi közösség) nyelveinek elsajátításához szükséges hatékony eszközökhöz való hozzáférést, valamint bátorítsák a nemzeti nyelven, illetve az érintett terület szokásos nyelvével kívül legalább egy nyelv tanítását a diákok tízéves korától vagy a középiskola megkezdésétől kezdve. Az ajánlás arra is felhívta az államokat, hogy a tanuláshoz szükséges eszközöket a nyelvek olyan széles köre számára tegyék elérhetővé, amennyire csak lehetséges. Az Európa Tanács ezen ajánlásában a bevándorló munkavállalók igényeit is figyelembe vette, és sürgette a megfelelő eszközök biztosítását számukra,

„hogy a fogadó közösség nyelvének megfelelő szintű ismeretét érik el ahhoz, hogy aktív szerepet játszassanak a munka világában, valamint a politikai és társadalmi életben; hogy a bevándorlók gyerekei megfelelő oktatáshoz jussanak, és felkészüljenek az egész napos oktatásból az anyanyelvük mind oktatási, mind kulturális eszközként való fejlesztéséhez szükséges átmenetre, valamint hogy fenntarthatassák és fejleszthessék a származási kultúrájukkal való kapcsolatokat”.

A Miniszteri Bizottság következő kulcsfontosságú ajánlásában (98(6)) arra szólította fel az európaiakat, hogy számos nyelven sajátítsanak el egy bizonyos fokú kommunikációs képességet, és felkérte a tagállamokat, hogy ennek elérését a választható nyelvek körének diverzifikálásával és az egyes nyelveknek megfelelő célkitűzések meghatározásával (beleértve a moduláris és a részleges kompetenciák fejlesztésére vonatkozó tanfolyamokat is) tegyék lehetővé.

Az Európa Tanács legújabb 7E (2008) ajánlása a tagállamok figyelmébe ajánlja az ET Közös Európai Nyelvi Referenciakeretét (KER) és a többnyelvűség ösztönzését.

Az EU többnyelvűségi politikájának részletes áttekintését és elemzését adják Cullen és munkatársai (2008). Az áttekintés azt mutatja, hogy – az angol nyelv kivételével – a még egy nyelv tanulását illetően még mindig jelentős hiányosságok vagy ellenállás tapasztalhatók. Mindössze ötből egy európairól mondható el, hogy aktív idegennyelv-tanuló, a nyelvi készségek pedig mind földrajzilag, mind kulturálisan egyenlőtlenül oszlanak el. A legtöbb, többnyelvűséget támogató kezdeményezés a formális oktatási szférában, leginkább a középfokú oktatásban kap helyet. Cullen és tsai (2008: iii-iv) az alábbi fő következtetésekre jutnak az EU többnyelvűséget támogató politikájára vonatkozóan:

- A többnyelvűség és a nyelvi sokféleség politikai szinten számos esetben összetűzésbe kerülnek egymással. A nyelvtanulási politika hajlamos arra, hogy „keményebb” prioritások – úgy mint a gazdasági versenyképesség és a munkaerőpiaci mobilitás – befolyásolják, a nyelvi sokféleséggel kapcsolatos politikákat pedig inkább a „lágyabb” prioritások – mint például a társadalmi befogadás vagy az emberi jogok – határozzák meg. A konkrét cselekvések tekintetében pedig, azt látjuk, hogy a többnyelvűségi politikát sokkal inkább előnyben részesítik, mint a nyelvi sokféleséget.
- Az Európai Parlament lépései következetes és állandó erőfeszítést tükröznek a kisebbségi nyelvek védelme és a nyelvi sokféleség támogatása érdekében. Az 1970-es évek vége óta az Európai Parlament egy sor közleményt és határozatot bocsátott ki, amelyek arra hívják fel a Bizottságot, hogy tegyen lépéseket a kisebbségi nyelvek használatának ösztönzése érdekében, valamint vizsgálja felül a kisebbségi nyelveket hátrányos megkülönböztetésben részesítő közösségi jogszabályokat és gyakorlatokat. Ugyanakkor a legnagyobb probléma az, hogy ezen kezdeményezések közül egy sem kötelező érvényű a tagállamok számára.

Az uniós polgárok attitűdjei a többnyelvűséggel kapcsolatban

Az Európai Bizottság egyik időszakos európai barométere, a Speciális Eurobarométer 243 (2006) a többnyelvűsége vonatkozó közvélemény keresztmetszetét kínálja. A Speciális Barométer elemzi a Bizottság többnyelvűségi politikáját alátámasztó elvek támogatottságát, a válaszadók megítélését a saját országukban vagy régiójukban való helyzetükre vonatkozóan, illetve a nemzeti többnyelvűségi politikáról kialakított véleményüket. A válaszadóknak öt állítás kapcsán kellett véleményt nyilvánítaniuk, amelyek az európai többnyelvűséget ösztönző politikák kulcsfontosságú elveit tükrözték. Különböző mértékben ugyan, de mindegyik állítás elnyerte az európai többségének rokonszenvét. Az eredményeket a 2. táblázat szemlélteti.

2. táblázat: Többnyelvűséggel kapcsolatos attitűdök Európában (Forrás: Speciális Eurobarométer Jelentés 243: 53, Európai Bizottság 2006)

Állítások	Inkább egyetért	Inkább nem ért egyet	Nem tudja
1. Az EU minden polgárának legalább még egy nyelven kellene beszélnie.	84%	12%	4%
2. Minden EU-ban használt nyelvet egyenértékűként kellene kezelni.	72%	21%	7%
3. Az EU minden polgárának beszélnie kellene egy közös nyelvet.	70%	25%	5%
4. Az uniós intézményeknek egyetlen nyelvet kellene elfogadniuk, amelyen az európai polgárokkal kommunikálni tudnak.	55%	40%	5%
5. Az EU minden polgárának legalább két további nyelven kellene beszélnie.	50%	44%	6%

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy míg az uniós polgárok túlnyomó többsége kivitelezhetőnek tartja még egy nyelv megtanulását, csupán a felük gondolja azt, hogy további két nyelv elsajátítása valós cél lehet. Erős a meggyőződés a tekintetben, hogy a nyelveket egyenlőként kell kezelni, de ugyanilyen határozott a vélemény arról, hogy mindannyiunknak képeseknek kellene lennünk egy közös nyelven beszélni. A vélemények megoszlanak a tekintetben, hogy az uniós intézményeknek vajon egyetlen nyelven kellene-e kommunikálniuk a polgárokkal.

Az EK megbízásából lefolytatott, nemrég közzétett utánkövető Speciális Eurobarométer 386 hasonló arányokat (%) eredményezett a 2. táblázatban található öt állítás tekintetében. A (teljesen) egyetértek, az (egyáltalán) nem értek egyet és a nem tudom választ adók aránya a következőképpen alakult: (1) 84-13-3, (2) 81-25-4, (3) 69-27-4, (4) 53-42-5, and (5) 72-25-3. Az eltelt időszak alatt a legnagyobb változás a (2) és az (5) állításokkal való nagyobb mértékű egyetértésben következett be. Különösen az (5) állítással való fokozottabb egyetértés jelzi az EK háromnyelvű formulájának növekvő támogatottságát. A már említett attitűdök elemzésén kívül a Speciális Eurobarométer 386 egy sor egyéb friss felmérési adatot is közlétesz a többnyelvűség jelenlegi helyzetéről Európában, a nyelvhasználatról és a nyelvekkel kapcsolatos attitűdökről.

LRE projektünk érdekes információt tár fel arra vonatkozóan, hogy mennyire követik a barcelonai elveket a vizsgált országok és régiók oktatási rendszereiben, és érdekes megállapításokat tesz arról is, ahogyan az egyes – nemzeti, idegen, bevándorlók által használt, regionális vagy kisebbségi – nyelveket az iskolán belül és kívül értékelik.

1.3 A projektben vizsgált nyelvváltozatok

A *Nyelvekben Gazdag Európa* projekt célja, hogy tükrözze az európai társadalomban megjelenő nyelvek gazdagságát, és azt, hogy mennyire kapnak szerepet ezek a nyelvek a többnyelvűségi politikákban és gyakorlatokban. Feladatunk az volt, hogy megkülönböztessük és megfelelően csoportosítsuk az egyes nyelvfajtákat.

2008-as közleményében a Bizottság utal az Európában beszélt számos „nemzeti, regionális, kisebbségi és bevándorlók által használt” nyelvekre, amelyek „közös hátterünk egy darabját jelentik”; és említi az „idegen nyelveket” is, amelyek mind az európai, mind a nem európai, világméretű lefedettséggel rendelkező nyelveket magukba foglalják.

A nemzeti nyelv jó ismeretének értéke széles körben elismert mind a társadalomban való sikeres részvétel mind az oktatás teljes körű kihasználása szempontjából. Az idegennyelv-tanulás szintén általános gyakorlat Európában. A legkevésbé hangsúlyozott nyelvváltozatok a regionális/kisebbségi és a bevándorlók által használt nyelvek, de értéküket az Európa Tanács és az Európai Bizottság is elismeri és támogatja az európai tagállamokban. A két intézmény hangsúlyozza, hogy mindkét fajta nyelvet támogatni kell, mert a csoporton belüli kommunikáció fontos eszközei, valamint jó néhány uniós polgár személyes, kulturális és szociális identitásának részei.

98(6) számú ajánlásában az Európa Tanács már felkérte a tagállamokat, hogy vegyék figyelembe a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája és a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény előírásait, mint a regionális/kisebbségi nyelvekre és kultúrára vonatkozó politika kívánatos jellemzőit. Ezen kívül felhívta az államokat a nyelvek egyenlő értékelésére és arra, hogy „folytassák a kétnyelvűség ösztönzését a bevándorlók által lakott területeken és környékeken, valamint támogassák a bevándorlókat azon terület nyelvének elsajátításában, ahol élnek”.

A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport zárójelentése (2007) azt is megemlíti, hogy ki kell használni azt a potenciált, amit a bevándorlók a nyelvtudás forrásaként nyújtanak. Ez a vállalatoknak is jó lehetőséget jelent, mivel a bevándorlók kulturális és nyelvi képességei rendkívül hasznosnak lehetnek a bevándorlók származási országában való piaci terjeszkedés során:

A bevándorlókat túl gyakran csak problémának tekintik – a bevándorló gyerekek rosszabbul teljesítenek az iskolában, vagy a felnőttek csak minimálisan ismerik a befogadó ország nyelvét. Gyakran nem veszik azt figyelembe, hogy a bevándorlók értékes erőforrást jelentenek. Ha értékesnek látjuk a bevándorlók nyelveit a környezetünkben, erősíthetjük a bevándorlók motivációját a befogadó közösség nyelvének megtanulására, sőt még más nyelvekére is, és lehetővé tesszük, hogy hozzáértő közvetítőkké váljanak a különböző kultúrák között.

Nagyon gyakran előfordul, hogy a bevándorlók második és harmadik generációs fiatal tagjai jó beszédértései/szóbeli készséggel rendelkeznek az elődeik vagy a közösségük nyelvén, de nem tudnak azon írni és olvasni. Nagyon sokan közülük erős motivációval rendelkeznek ahhoz, hogy írni-olvasni tudóvá váljanak ezeken a

nyelveken. Az iskoláknak, a felső- és felnőttoktatási intézményeknek be kellene venniük a tevékenységi körükbe, hogy ezeknek a célcsoportoknak speciális tanulási lehetőségeket biztosítsanak. Ez jó befektetés lenne, mivel ezek az emberek segíthetnék a származási országaikkal való gazdasági kapcsolatok kiépítését, és aktív szerepet játszhatnának az interkulturális párbeszédben és az új bevándorlók integrációs programjaiban.

A fentieknek megfelelően az LRE kérdőív a következő nyelvekkel foglalkozik (ld. Extra and Gorter 2008: 3-60): nemzeti, idegen, regionális/kisebbségi és bevándorlók által használt nyelvek. Tisztában vagyunk azokkal a konnotációkkal, amelyek számos európai országban azokhoz az emberekhez (és az általuk beszélt nyelvekhez) kapcsolódnak, akik hosszabb vagy rövidebb ideje élnek olyan országban, amely nem a hazájuk (a terület nomenklatúráját ld.: Extra and Gorter 2008: 10).

Az LRE projekt keretében a fenti nyelvi típusokat a következő meghatározásokkal fogjuk használni (lásd még az 1. és 2. részhez tartozó fogalomtárat):

- **Nemzeti nyelv(ek):** Egy nemzetállam hivatalos nyelve(i).
- **Idegen nyelvek:** Azon nyelvek, amelyeket nem otthon tanulnak vagy használnak, hanem az iskolában tanítanak, illetve amelyeket a nem oktatási szektorban szélesebb kommunikációs célokra használnak.
- **Regionális vagy kisebbségi nyelvek:** Azon nyelvek, amelyeket egy állam adott területén belül hagyományosan használnak olyan állampolgárok, akik az állam népességén belül számszerű kisebbséget alkotnak.
- **Bevándorlók által használt nyelvek:** A bevándorlók és azok leszármazottai által a lakóhely szerinti országban beszélt nyelvek, amelyek a származási országok széles köréből erednek.

Hasonló témával foglalkozik a McPake és Tinsley által írt jelentés is (2007). Itt szeretnénk megemlíteni, hogy a bevándorlók által használt nyelvek szándékosan képezik az európai nyelvi spektrum részét, míg a soknyelvűséggel kapcsolatos politikák és gyakorlatok adatgyűjtésének első körében egyelőre igen kevés szó esik a jelnyelvről. A nyugati társadalmakban, ahol jelentős a bevándorlók száma, vagy egynemzetiségű államokon belüli nyelvi kisebbségek tagjai között akadnak olyan siketek, akik valójában kisebbségek egy kisebbségén belül. A szóbeli kommunikáció vezető szerepe következtében a legtöbb siket nemcsak a kulturális főáramtól van elvágtva, hanem saját 'anyanyelvi' kultúrájától is, ami kettős elnyomást jelent (Schermer 2011). Fontos megkülönböztetni a siket közösséget a többi nyelvi kisebbségtől. A jelnyelv csupán korlátozott mértékben öröklődik generációról generációra, aminek fő oka, hogy a siketek több mint 95%-ának halló szülei vannak, akiknek a jelnyelv nem az anyanyelvük. A legtöbb siket a jelnyelvet siket társaitól tanulja meg, vagy olyan felnőttől, aki nem családtagja, és/vagy a szüleitől, akik második nyelvként sajátították el a jelnyelvet.

Az Európai Parlament 1988. június 17-én egyhangúlag hagyta jóvá a Jelnyelvekről szóló határozatot. A határozat felkérte az összes tagállamot, hogy nemzeti jelnyelvét ismerje el a siketek hivatalos nyelveként. Eddig azonban a határozatnak csupán korlátozott hatása volt. 2003-ban a Regionális vagy Kisebbségi

Nyelvek Európai Chartájában az Európa Tanács kisebbségi nyelvként ismerte el a jelnyelveket. Az adatgyűjtés első körében hivatkozni fogunk a jelnyelv(ek)re a kérdőív 1. és 6. részében.

A fent bemutatott megkülönböztetést „regionális/kisebbségi” és „bevándorlók által használt” nyelvek között széles körben használják és értik az európai kontinensen, míg a vonzó, alulról támogatott hivatkozást a „közösségi” nyelvekre (az Egyesült Királyságban bevett kifejezés) a nemzeti, regionális és/vagy bevándorlók által beszélt nyelvekre használják. Mi több, a „közösségi” nyelvek fogalmával gyakran az *Európai Unió* országainak nemzeti nyelveire utalnak az uniós dokumentumok – ebben az értelemben „foglalt területnek” számít, legalábbis az uniós szakzsargonban (a terület némenklatúrájához lásd Extra & Gorter, 2008: 7–11). Egy végső érv a „bevándorlók által használt” nyelvek kifejezés alkalmazása mellett annak széleskörű használata az *Ethnologue – A világ nyelvei* honlapján, amely ebben a témában a az egyik legértékesebb és leggyakrabban használt határon átnyúló információforrás.

A fentiekben ismertetett különbségtételt a regionális/kisebbségi és a bevándorlók által használt nyelvek között az egész európai kontinensen alkalmazzák és ismerik, miközben a vonzó, alulról felfelé terjedő „közösségi nyelv” elnevezés, amely az Egyesült Királyságban gyakran előfordul, vonatkozhat akár a nemzeti, egy regionális és/vagy bevándorlók által használt nyelvekre is. Továbbá az uniós dokumentumokban a közösségi nyelvek kifejezés gyakran az Európai Unió tagországainak nemzeti nyelveire vonatkozik, és éppen ezért szinte azt is mondhatjuk, hogy „foglalt”, legalábbis az EU-s szakzsargonban (a terület némenklatúráját ld.: Extra and Gorter 2008: 7–11). A „bevándorlók által használt nyelv” kifejezés mellett szól még, hogy a témához kapcsolódó legértékesebb és legszélesebb körben használt sztenderd, nemzetközi információforrás, az *Ethnologue, Languages of the World* internetes nyelvkatalógus honlapján is sokszor szerepel.

Ezen projekt keretében a regionális/kisebbségi nyelveket „hivatalosan elismert” nyelveknek tekintjük, amennyiben azokat az adott nemzetállam annak ismeri el. Az elismerés származhat továbbá az Európa Tanács Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájától is. A Charta 1998 márciusában lépett életbe, és európai referenciaként szolgál a tagállamok jogi intézkedéseinek és eszközeinek összehasonlítására ezen a politikai területen (Nic Craith 2003). A Charta célja az „európai történelmi regionális vagy kisebbségi nyelvek” védelme és támogatása. A Charta nem határozza meg, mi számít „regionális” és „kisebbségi” nyelveknek (azt „az államok határozzák meg”), a bevándorlók által használt nyelvek pedig kifejezetten nem szerepelnek benne. Az államok szabadon eldönthetik, hogy melyik nyelv tartozik az adott országban a regionális/kisebbségi kategóriába. A védelem szintje sincs meghatározva, így az államok dönthetik el, hogy enyhébb vagy szigorúbb politikákat alkalmaznak. Ennek eredményeképpen a rendelkezések igen széles skáláját találhatjuk az EU tagállamai körében (Grin 2003).

Tisztában vagyunk azzal, hogy számos bonyolító tényező teszi szinte lehetetlenné az egyértelmű megkülönböztetést a javasolt nyelvtípusok között. Először is az EU tagállamain belül számos regionális/kisebbségi és bevándorlók által használt nyelvnek nagyobb beszélőközössége van, mint jó néhány hivatalos állami nyelvnek. Sőt, ami az egyik EU tagállamban regionális/kisebbségi vagy bevándorlók által használt nyelv, az lehet, hogy a másik országban hivatalos nyelv. Erre példa a német nyelv Dániában vagy az orosz Ukrajnában. Azt is szem előtt kell tartani, hogy ha nem is az összes, de sok bevándorlók által használt nyelv a kontinensen túlról érkezik az európai nemzetállamokba.

Különösen a bevándorlás és a „kisebbségi lét” összefüggései teszik kétértelművé a regionális/kisebbségi és a bevándorlók által használt nyelvek közötti, általunk javasolt különbségtételt. Ugyanakkor ennél jobb megoldást nem találtunk. Véleményünk szerint a javasolt különbségtétel, ha mást nem is ér el, legalább a figyelemfelkeltés eszközeként fog szolgálni, és végső soron egy befogadó megközelítéshez vezet a kisebbségi nyelvekre vonatkozó európai fogalomalkotásban.

1.4 A kutatásban érintett nyelvhasználati szinterek

Az LRE kutatás nyolc nyelvhasználati szintert vizsgál. Az első egy meta-szintér, amely a nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti/regionális dokumentumok és adatbázisok meglétét vizsgálja. A nyelvtanuláshoz az oktatásban játszott kulcsfontosságú szerepe miatt négy panel az államilag támogatott oktatás fő állomásaira összpontosít az óvodától az egyetemig. Három további panel foglalkozik az oktatáson kívüli nyelvhasználattal, hogy képet nyerhessünk a társadalom és az üzleti élet többnyelvű szolgáltatásainak szintjeiről. A kérdőív nyolc panelje összesen 260 kérdésből áll, melyek megoszlását a 3. táblázat mutatja be. A 2–8 panelek kérdései az 1.1. pontban hivatkozott európai dokumentumokon alapulnak.

3. táblázat: Az egyes nyelvhasználati szinterekre vonatkozó kérdések megoszlása

No.	Nyelvhasználati szinterek	Kérdések száma
1	A nyelvi sokféleség hivatalos dokumentumai és adatbázisai	15
2	Nyelvek az iskola előtti oktatásban (óvodában)	34
3	Nyelvek az általános iskolában	58
4	Nyelvek a középfokú oktatásban	60
5	Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban	30
6	Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban	14
7	Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában	31
8	Nyelvek az üzleti életben	18
Összes kérdés		260

Az Mindegyik országban/régióban egy 24 vállalkozásból álló minta kialakítására törekedtünk a nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti/regionális dokumentumok és adatbázisok meglétét vizsgálja a résztvevő országokban és régiókban. Ezen dokumentumok és adatbázisok jelentősen hozzájárulhatnak a többnyelvűség tudatosításához egy adott országban, valamint tájékoztatást nyújthatnak a nyelvoktatás-politika számára. A panel kettéosztása hivatalos dokumentumokra és adatbázisokra szorosan kapcsolódik a nyelvi tervezéssel foglalkozó tanulmányokban a státusztervezés és korpusztervezés között tett szokásos megkülönböztetéshez. A mi esetünkben a dokumentumokról szóló rész az egy adott társadalomban beszélt különféle nyelvek használatának és szerepének *szabályozására* tett törekvésekre vonatkozik, míg az adatbázisokkal foglalkozó rész az egy adott társadalomban beszélt nyelvek megoszlásának és életképességének *feltérképezésére* tett erőfeszítéseket mutatja be.

A kérdőív 2–4 panelje a nem felnőtt korúak államilag biztosított oktatására összpontosít. Mindegyik nyelvhasználati szintér meghatározása megtalálható a jelen kiadvány 1. és 2. részének Fogalomtárában, beleértve a középfokú oktatás alsó és felső szintje közti szokásos különbségtételt, amely *életkorral* és/vagy *iskolátípussal* összefüggő különbségekre utalhat. Mindegyik szintér és mind a négy nyelvváltozat esetében megvizsgáltuk a nyelvtanítás szervezétét, valamint a tanárok képesítését és képzését. A szervezet vs. tanárok közti különbségtétel európai kontextusban széleskörűen használt (lásd pl. Eurydice 2008). Az ezen fejezetekben adott válaszok nyilvánosan elérhető adatokon és hivatalos forrásokon alapulnak.

Mivel a középfokú oktatást követő tanulási lehetőségek az országokon belül és az országok között is nagyon változóak, az 5. panel a középfokú oktatást (szakképzést) veti össze a felsőoktatással (egyetemi képzéssel). Ebből fakadóan ebben a panelben a felső középfokú oktatásról kapott adatok meglehetősen kettősek és kiegészítő jellegűek. A 6-8 panelek három, az oktatáson kívüli és túli színteret vizsgálnak.

A 5–8. panelekben adott válaszok egy ország vagy régió három városában összegyűjtött és közölt adatokon alapulnak (a részleteket ld. 1.5. pont). Az 5. panel a szakképzési és felsőfokú (egyetemi) oktatási intézmények kis mintájában vizsgálja a nyelvi helyzetét. A 6. panel az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban megjelenő nyelvekkel foglalkozik. A 7. panel a közszolgáltatásokra és a közszférára összpontosít abból a szempontból, hogy milyen intézményesített nyelvi stratégiák, illetve szóbeli kommunikációs és írásbeli információs eszközök érhetők el. Az üzleti élet nyelvi kérdéseivel foglalkozó 8. panel középpontjában a vállalkozások nyelvi stratégiái, speciális nyelvmenedzselési gyakorlatai és az alkalmazottak nyelvi képességeinek ösztönzése áll. Mindegyik országban/régióban egy 24 vállalkozásból álló minta kialakítására törekedtünk.

1.5 Adatgyűjtés és a három város megközelítés

Ahogy az imént már jeleztük, az LRE kérdőív első négy paneljének válaszai *hivatalos/másodlagos* adatokon alapulnak, és a nemzeti szinten érvényesülő szakpolitikákat, illetve közös gyakorlatokat tükrözik. A 5–8. panelek ezzel szemben *gyűjtött/elsődleges* adatokat vesznek alapul. Az elsődleges adatgyűjtésre három városban került sor, a következő megfontolásokról:

- A többnyelvűség városi környezetben a legelterjedtebb, mivel a régi lakosok és az újonnan érkezők általában egyaránt itt keresnek munkát.
- A városok felerősítik a nyelvi sokféleségre vonatkozó nemzeti dinamikát;
- A nagy szakképzési és felsőoktatási intézmények városokban találhatóak (5. panel);
- A nemzetközi sajtó, mozik és tévéállomások leggyakrabban városokban vannak jelen (6. panel);
- Mindezek következtében a város közigazgatásának és vezetésének helyi többnyelvűségi politikát kell kialakítania (7. panel);
- Sok vállalkozás székhelye található városban (8. panel).

A városok kiválasztásának szempontjai az 1–14. országok esetében (ld. a 4. táblázatot) megegyeztek. Itt a két legnagyobb népességű városra összpontosítottunk, *plusz* egy olyan városra, ahol a legmagasabb státuszú, életképességű és/vagy beszélőszámú regionális/kisebbségi nyelvet beszélnek. A 15–18. országok kihívást jelentettek, mivel nem illeszkedtek a fenti modellbe.

A 15. országnak, Bosznia–Hercegovinának három nemzeti nyelve van: a bosnyák, a szerb és a horvát. Az elsődleges adatgyűjtéshez a következő városokat választottuk ki: Szarajevót, ahol a fő nyelv a bosnyák, Banja-Lukát, ahol a fő nyelv a szerb és Mostart, ahol főleg a bosnyák és a horvát nyelvet használják.

A 16. ország, Svájc 26 kantonból áll és 4 hivatalos nyelve van: a német, a francia, az olasz és a romans. Az LRE-kutatás minden nyelvhasználati szintér esetében 3 kantonban folyt: egy német nyelvű (Zürich), egy francia nyelvű (Genf) és egy olasz nyelvű (Ticino) kantonban. A 2–4. panelek adatait a jelen könyvben bemutatott ábrákhoz összesítettük, a 5-8. panel adatait azonban városi szinten mutatjuk be.

A 17. ország, Spanyolország 17 autonóm közösségből és 2 autonóm városból áll. Az LRE-kutatást a 2–4. panelek esetében 3 autonóm közösségben (Madridban, Sevilleában és Valenciában), valamint két „történelmi nemzetiségnél” (Baszkföld és Katalónia) folytattuk le. 3 profilt alakítottunk ki: egy egyesített profilt Madridból, Sevilleából és Valenciából (Spanyolország), és két külön profilt Baszkföldnek és Katalóniának. Baszkföldnek két hivatalos nyelve van: a baszk és a spanyol, Katalóniának három: a katalán, a spanyol (kasztíliai) és az aragón.

A 18. ország, az Egyesült Királyság négy országból áll, melyek mindegyike független kormányzattal és oktatási rendszerrel rendelkezik. Az oktatási (2-4) panelek adatait az egyes országokra vonatkozóan külön-külön gyűjtöttük össze a szakpolitikák és közös gyakorlatok alapján. A 5–8. panelekhez a városokat Walesben és Skóciában a lakosság méretének függvényében választottuk ki. Angliában – London mellett – gyakorlati megfontolásokról Sheffielldre esett a választás. Egyelőre nem volt lehetőség egy további városban is elvégezni a kutatást, ugyanakkor reméljük, hogy az adatok hamarosan elérhetőek lesznek. Észak-Írországban mindeztideig csak Belfast vett részt a felmérésben.

A három város és a regionális/kisebbségi nyelvek kiválasztásáról előzetesen, a résztvevő nemzeti és regionális munkacsoportokkal közösen döntöttünk, az első két város esetében a városi statisztikák, a harmadik városnál pedig a regionális/kisebbségi nyelv/csoport statisztikái alapján. A vizsgált városok országonként lebontott áttekintő adatait a 4. táblázat foglalja össze:

4. táblázat: A három város megközelítés a résztvevő országokban/régiókban

No.	Egy nemzeti nyelvvel rendelkező országok	Legnagyobb város	Második/harmadik legnagyobb város	További város	Meghatározó regionális/kisebbségi nyelv ez utóbbi városban
1	Ausztria	Bécs	Graz	Klagenfurt	szlovén
2	Bulgária	Szófia	Plovdiv	Shumen	török
3	Dánia	Koppenhága	Aarhus	Aabenraa	német
4	Észtország	Tallinn	Tartu	Narva	orosz
5	Franciaország	Párizs	Marseille	Corte	korzikai
6	Görögország	Athén	Thessaloniki	Xanthi	török
7	Magyarország	Budapest	Debrecen	Pécs	német
8	Olaszország	Róma	Milánó	Trieszt	szlovén
9	Litvánia	Vilnius	Kaunas	Klaipeda	orosz
10	Hollandia	Amsterdam	Rotterdam	Leeuwarden*	fríz
11	Lengyelország	Varsó	Krakkó	Gdansk	kasub
12	Portugália	Lisszabon	Oporto	Miranda do Douro*	mirandéz
13	Románia	Bukarest	Iasi	Kolozsvár	magyar
14	Ukrajna	Kijev	Kharkiv	Lviv	orosz
	„B” típusú országok	Legnagyobb város	A 2. számú régió városa	A 3. számú régió városa	Hivatalos nyelv(ek)
15	Bosznia–Hercegovina	Szarajevó	Banja-Luka	Mostar	bosnyák/horvát/szerb
16	Svájc	Zürich	Genf	Lugano	német/francia/olasz
17	Spanyolország: Madrid, Valencia, Sevilla Katalónia Baszkföld	Madrid Barcelona Bilbao	Valencia Tarragona San Sebastian	Sevilla L'Hospitalet Vitoria-Gasteiz	spanyol katalán baszk
18	Egyesült Királyság: Anglia Wales Skócia Észak-Írország	London Cardiff Glasgow Belfast	Sheffield Swansea Edinburgh -	- Newport Aberdeen -	angol velsi/angol gael/skót/angol ír/ulsteri skót/angol

*Egyetem hiányában az egyetemre vonatkozó panel ide nem vonatkozik.

A nemzeti vagy regionális profilok kialakítása a 4. táblázatban bemutatott 23+22+22=67 városban folytatott elsődleges adatgyűjtés alapján történt. Amint a 4. táblázatból is levezethető, a harmadikként választott városok legmeghatározóbb regionális/kisebbségi nyelvei nemzeti nyelvi státuszt élveznek a szomszédos országokban. A 5–8. panelek mind a 24 résztvevő országra/régióra vonatkozó elsődleges adatgyűjtésének lényege a következőképpen összegezhető:

- Az 5. panelben a hangsúly a felnőtt oktatásban az állam által biztosított nyelvi képzés különböző formáira helyeződik. Két kiegészítő szektorban vizsgáldtunk: nyelvoktatás a szakképzésben (fiatal) felnőttek részére 16 év felett, valamint nyelvoktatás az akadémiai (egyetemi) oktatásban.
- Az 6. panelben az audiovizuális tömegtájékoztatásra összpontosítottunk, beleértve a közzétett és –tévét, a legnagyobb mozikat, valamint a vizsgált városok legnagyobb vasútállomásain és központi újságárusainál kapható sajtótermékeket.

- A 7. panelben a közszolgáltatásoknál és a közszférában megjelenő nyelvi előírásokat vizsgáltuk városi szinten, különös tekintettel az intézményesített nyelvi stratégiákra, valamint a szóbeli kommunikációs és írásbeli információs lehetőségekre városi (önkormányzati) szinten.
- A 8. panelben a hangsúly négy különböző üzleti szektoron volt: élelmiszer áruházak, építőipari vállalatok, szállodák és pénzintézetek. A kutatókat arra kértük, hogy amennyire csak lehetséges, a multinacionális/nemzetközi (M/Nk), nemzeti (N) és régiós vagy helyi (R/H) vállalkozások köréből gyűjtött minta eloszlása egyenletes legyen. A gyakorlatban ezen cél megvalósítása mindegyik országban nehézségekbe ütközött.

Az elsődleges adatgyűjtés szintereit és célcsoportjait városonként (3x) az 5. táblázat szemlélteti.

5. táblázat: Az elsődleges adatgyűjtés szinterei és célcsoportjai városonként

No.	Nyelvhasználati szintér	Célcsoportok városonként (3x)
5	Nyelvek a szakképzésben és az egyetemi oktatásban	Nyelvek a legnagyobb szakképzési/szakoktatási intézményben A legnagyobb állami egyetem
6	Nyelvek a tömegtájékoztatóban	Nyelvek a rádió- és tévéműsorokban és a moziban, ahogyan az a legnagyobb példányszámban eladott újságban megjelenik Nyelvek a város legnagyobb vasútállomásán és központi újságárusánál kapható sajtótermékekben A nemzeti nyelven kívüli feliratozás vagy szinkronizálás Jelnyelvi tolmácsolás
7	Nyelvek a közszolgáltatásban és a közsférában	Intézményesített nyelvi stratégiák, szóbeli kommunikációs és írásbeli információs lehetőségek központi városi szinten
8	Nyelvek az üzleti életben	Kis-, közép- és nagyvállalkozások; multinacionális, nemzeti és regionális/helyi élelmiszer áruházak; építőipari vállalatok, szállodák és pénzintézetek

1.6 A kutatás módszertana

Különböző kutatási eljárások

Egy adott társadalomban érvényesülő nyelvi politikák és gyakorlatok vizsgálatára számos kutatási módszer alkalmas lehet. Érdeklődésük szerint a kutatók mikro- vagy makroszociolingvisztikai szempontból is megközelíthetik a vonatkozó szakpolitikákat és gyakorlatokat (Fishman és Garcia 2010). Ha a kutatás csak néhány adatközlővel felvett esettanulmányokra korlátozódik, a kutatók leginkább az etnográfiai megfigyelést és a diskurzuselemzési megközelítést választják. Az etnolingvisztika (Heller 2007) egy olyan közös módszer, amely azt vizsgálja, hogyan és milyen nyelven érintkeznek egymással az emberek. Az etnolingvisztika kutatói azt próbálják megérteni, hogyan hasznosítják az emberek elérhető nyelvi forrásaikat a másokkal való érintkezésben.

Ugyanakkor az etnográfiai módszerek nem mindenkor optimálisak, ha a társadalmi szinten érvényesülő nyelvi politikákat és gyakorlatokat akarjuk tanulmányozni. Az LRE-projekt a társadalmi többnyelvűségre és különösen a többnyelvűséget támogató (vagy korlátozó) intézményesített szakpolitikákra és gyakorlatokra összpontosít. Az LRE-projekt által alkalmazott eljárás éppen ezért a *felmérési adatok* gyűjtése volt a többféle nyelvhasználati szinten, Európa nemzeti és regionális kontextusában érvényesülő közös nyelvi politikákról és gyakorlatokról.

A felmérés kérdőívét a fent említett, nyelvi politikákra és gyakorlatokra vonatkozó uniós és európai tanácsi dokumentumok, valamint kulcsfontosságú ajánlások tanulmányozása alapján állítottuk össze. Tekintettel azonban arra, hogy az Európa-szerte érvényesülő nyelvi politikák és gyakorlatok rendkívül összetett képet mutatnak, ezért lehetetlen azonosítani az összes releváns változót, majd operacionalizálni és mérhető eszközzé alakítani őket.

Kérdőívfejlesztés

Ami a kérdőív kidolgozását illeti, a következő előfeltételeket tartottuk szem előtt a kérdések megtervezésénél:

- mindegyik kérdésnek értékelhető adatot kell szolgáltatnia;
- az értékelhető adatokat súlyozni kell, amely a bemutatott szakpolitikák és gyakorlatok közti különbségtételhez vezet majd;

- azokat az igen/nem válaszlehetőséget tartalmazó kérdéseket, ahol a két válasz közül az egyik előre láthatólag 100% körüli eredményhez vezet, kerülni kell;
- a kérdéseknek eléggé határozottaknak kell lenniük ahhoz, hogy később meg lehessen ismételni a vizsgálatot.

A legtöbb kérdés esetében három válaszlehetőség közül lehetett választani. A kutatóknak azt a választ kellett bejelölniük, amely az országukban/régiójukban érvényesülő közös politikához vagy gyakorlathoz a legközelebb áll. Minden válasz kapott valamilyen pontszámot. A legmagasabb pontszámot minden kérdés esetében az a válasz kapta, amely a leginkább megfelelt az uniós/Európa Tanács-i ajánlásoknak. Az országok/ régiók összehasonlító eredményei kiadványunk 2. részében található. Az egyes országok és régiók elemzése pedig a 3. részben olvasható.

Érvényesség

A kérdőív érvényességét illetően a következő feltételeknek próbáltunk eleget tenni:

Belső érvényesség

- Kellően *átfogó*-e fogalmi felépítését és hatókörét illetően, következőképp megfelel-e a kutatás céljainak?
- Kellően *kifejezett és átlátható*-e a megfogalmazása?
- Kellően *célszerű* adatgyűjtési eszköz-e az érthetőség és a kezelésével járó munkateher szempontjából?

Külső érvényesség

- Kellően *érvényes*-e a pontozás alapjául szolgáló európai referenciaértékekhez való kapcsolódás szempontjából?

Nemzetek közötti összehasonlíthatóság

- Kellően *tisztes*-e a négy kulcsfontosságú nyelvváltozat (nemzeti, idegen, regionális/kisebbségi, bevándorlók által használt nyelvek) bemutatásában?
- *Azonos kérdéseken* alapul-e a különböző országokban?
- *Azonos pontozási eljárásokat* alkalmaz-e a különböző országokban/régiókban?

Úgy véljük, hogy a kérdőív – bár kétség kívül finomításra és fejlesztésre szorul kutatóhálózatunk és az érintettek által – törekszik a fenti követelmények teljesítésére. Már mostani formájában is egy sor tervezett mutatót és átfogó keretet biztosít az országok és régiók számára, hogy a nyelvi politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó uniós és európai tanácsi dokumentumoknak való megfelelésüket értékelhessék. Ezen kívül felhívja – mind a nyilvános, mind a politikai makroszinten – az európai, nemzeti és regionális nyelvpolitika alakítóinak figyelmét, valamint cselekvésre ösztönzi a különböző ágazatokban, más-más nyelvek érdekében és országokban tevékenykedő kulcsfontosságú szereplőket.

Úgy véljük továbbá, hogy tervezett mutatóink lehetővé teszik a felhasználók számára, hogy saját politikájukat más országok és régiók politikáival összevessék, következképp átlátható módon osszának meg információt, és azonosítsák a jó gyakorlatokat. Reméljük, hogy a mutatók hozzájárulnak majd új, az adott kontextusokra szabott szakpolitikai kezdeményezésekhez is. Fontos megjegyezni, hogy a tervezett mutatók nem a többnyelvűségi politikák és gyakorlatok mikroszintjének mélységeiben való elemzésére szolgálnak. A kutatás eredményei ugyanakkor fontos nyomon követő esettanulmányok megírását ösztönözhetik, amelyek további távlatokat nyithatnak a mutatók makroszintű elemzésére épülő újabb adatokat szolgáltatva.

Kiegészítő megközelítések

Nem mindegyik LRE nyelvhasználati szintér vizsgálható ugyanazzal a kutatási módszerrel, ezért a nyolc panelhez egy kiegészítő megközelítést fogadtunk el (lásd a 3. táblázatot). Az LRE kérdőív hivatalos nemzeti vagy regionális nyelvpolitikákkal és dokumentumokkal foglalkozó része *hivatalos/másodlagos adatokon* alapul (1–4. panel). Ahol ilyen adatok nem léteznek (szakképzés, felsőoktatás, tömegtájékoztatók, közszolgáltatások és közszféra, üzleti élet), ott az eredmények *egyéniileg gyűjtött/elsődleges* adatokon alapulnak (5–8. panel).

Az elsődleges adatoknak nem kell sem reprezentatívnak, sem általánosításokra alkalmas méretűnek lenniük; ezeket csupán kiindulási pontnak szántuk a többnyelvűséggel foglalkozó politikák és gyakorlatok kezdeti mutatóinak kialakításához olyan területeken, amelyekkel az Európai Bizottság dokumentumai és a tudományos kutatás még nemigen foglalkozott. Tekintettel az összetett módszertanra, úgy döntöttünk, hogy sem az egyes nyelvhasználati szinterek, sem az egyes országok vagy régiók összesített pontszámait nem közöljük.

Noha, mint említettük, az egyéniileg gyűjtött/elsődleges adatok nem teszik lehetővé az általánosítást, minden bizonnyal értékes, több nemzetre kiterjedő adatbázist nyújtanak a további kutatások számára. Úgy véljük, hogy az 1–4. panelekben alkalmazott másodlagos adatelemzés és a 5–8. panelekhez használt elsődleges adatgyűjtés/-elemzés kombinációja a projekt innovatív és úttörő eleme.

Eljárás

Az LRE kérdőív megtervezése és kipróbálása, valamint az adatok összegyűjtése és feldolgozása az alábbi lépések szerint történt:

- 2010 – A Tilburg Egyetem, a British Council és az MPG kidolgozta az első kérdéseket és pontozási javaslatokat mindegyik feleletválasztós kérdéshez. Az üzleti élettel foglalkozó panelt a londoni CILT (the National Centre for Languages = a Nyelvek Nemzeti Központja – *a ford.*) fejlesztette ki kiindulási pontként a 2006-os ELAN-felmérésre

támaszkodva, majd ezt finomította tovább a francia kutatócsoport. A közsférával foglalkozó panel kidolgozásához a Metropolitan Police (London városi rendőrsége – *a ford.*) nyelvi csoportja és egyéb londoni közszolgáltatók adtak tanácsot.

- Az eredeti LRE kérdőívet három kísérleti tanulmányban próbálták ki Lengyelországban, Spanyolországban és Katalóniában 2011 elején. A próbafelmérések célja az LRE kérdőív tartalom- és konstruktváliditásának vizsgálata volt mind az országok közötti, mind az egyes országokon *belüli* nyelvi politikák és gyakorlatok eltéréseinek figyelembe vételével.
- A kísérleti eredmények alapján az LRE kérdőívet, a kutatók számára készített gyakorlati útmutatót és a pontozási eljárásokat továbbfejlesztették, majd az LRE Irányító Csoport és külső szakértők vizsgálták felül őket. A véglegesített LRE kérdőívet 2011 őszén küldtük ki a nemzeti és regionális kutatócsoportoknak az adatgyűjtés megkezdéséhez.
- Bosznia–Hercegovina, Spanyolország, Svájc és az Egyesült Királyság számára különböző kérdőívek készültek (lásd a 4. táblázatot).
- A kutatók részletes gyakorlati útmutatót kaptak, amely elmagyarázta a projekt hátterét és az adatgyűjtés módszertanát. A módszertan megvitatása céljából sor került továbbá egy kétnapos személyes találkozóra, ezen kívül pedig e-mailben és telefonon tartottuk a kapcsolatot mindegyik kutatócsoporttal.
- Amint a nemzeti és regionális kutatócsoportok befejezték az adatgyűjtést, minden adatot független lektorok néztek át a kettős ellenőrzés és az egységes értelmezés érdekében.
- Ezt követően a Tilburg Egyetem LRE kutatócsoportja dolgozta fel, elemezte és ellenőrizte az adatokat.
- A folyamat során világossá vált, hogy néhány kérdést eltérően értelmeztek a kutatók, míg másokat nem értettek meg teljesen. A félreértések tisztázása, a válaszok egységesítése és a végső értelmezések kialakítása 2012 elején fejeződött be. Úgy döntöttünk, hogy néhány kérdést nem fogunk pontozni az adatgyűjtés kivitelezhetetlensége miatt. A közönyvtárakban és könyvesboltokban elérhető, nem a nemzeti nyelven megjelent könyvekre vonatkozó adatgyűjtés néhány országban lehetetlennek bizonyult. A graduális és posztgraduális képzésekhez szükséges nyelvismeretre vonatkozó kérdésekre kétértelmű válaszok érkeztek, ezért ezeket nem pontoztuk.
- Az egyes országok eredményeit visszaküldtük a kutatóknak, akik így további lehetőséget kaptak a visszajelzésre. Az eredményeket először a nyelvhasználati szinterekre vonatkozóan közöltük, de később úgy döntöttünk, hogy kérdésenként külön-külön fogjuk őket bemutatni, mert így részletesebb képet kaphatunk az országok/régiók nyelvi politikáiról és gyakorlatairól.

Eredmények

A jelen kötetben bemutatott eredmények az első átfogó, határokon átívelő, az európai többnyelvűségi politikákkal és gyakorlatokkal foglalkozó felmérésen alapulnak, valamint összesen 260 kérdéshez kapcsolódó, kétszer ellenőrzött, lektorált szakértői jelentésekből. Nem minden kérdés esetében született a tervezett módon feldolgozható és elemezhető eredmény. Például a médiában használt nyelvekre vonatkozó néhány kérdésnél is ez történt.

A 3. részben bemutatott országprofilok a fent leírt eljárás eredményei, akárcsak a 2. részben ismertetett a nemzetek közötti és a keresztmetszeti nézőpontok. Mindegyik ország és régió leírása egy szövegből és táblázatokból álló *kvalitatív* és *kvantitatív* profilon alapul, amelyek közvetlenül utalnak az LRE kérdőívben feltett kérdésekre. Az országjelentéseket *magyarázatok (esszék)* kísérik, amelyekben az egyes országok és régiók kutatói elmagyarázzák és összefüggéseikben mutatják be az eredményeket, kiválasztva a legfontosabb megállapításokat, emellett érdeklődésre számot tartó új kezdeményezésekről és jó gyakorlatokról számolnak be. Arra törekedtünk, hogy kontextusba helyeztünk egyensúlyt és kölcsönhatást teremtsünk a kétféle információ között.

Elkerülhetetlen, hogy néhány lehetséges változó ne hiányozzon egy ilyen kutatásból. Mindazonáltal úgy érezzük, hogy, bár maradhattak hézagok, mégis sok területet lefedtünk, és megragadtuk a nyelvi politikák és gyakorlatok makroszintjének legtöbb kérdését. Fontos megjegyezni, hogy az oktatás kiválasztott területein a nyelvi előírásokra voltunk kíváncsiak, nem pedig a tényleges hallgatói részvétel függvényében alakuló nyelvi igényekre, vagy a ténylegesen elért nyelvtudásra. Az utóbbi két célkitűzés meghaladta az adatgyűjtés első fordulójának kereteit.

Ez a kiadvány két függelékkel tartalmaz. Az első függelékbe foglaltuk az LRE kérdőív „A” verzióját, amely megtalálható az LRE honlapján. A „B” verziót, amely az „A” verzió alapján került átdolgozásra, a minta azon országaiiban alkalmaztuk, ahol több nemzeti nyelv létezik, például Bosznia-Hercegovinában és Svájcban. A második függelékben található Fogalomtár meghatározza a kutatásban használt legfontosabb kifejezéseket. Mindhárom részben a nyelvekre történő minden utalás az Ethnologue – A világ nyelvei honlapjának gondos vizsgálatán alapul, amely a téma egyik legértékesebb és leggyakrabban használt információforrása.

2. RÉSZ

Eredmények a Nyelvekben Gazdag Európa projekt országainak összehasonlító elemzéséből

Kutlay Yağmur, Guus Extra és Marlies Swinkels

Bevezetés

E fejezet nemzetközi viszonylatban tárgyalja, vajon a 24 részt vevő ország/régió nemzeti/regionális politikái és gyakorlatai milyen mértékben illeszkednek az európai zsinórmértékekhez. Nyolc nyelvi szintér, köztük egy meta-szintér elemzésével az országokat összevető táblázatok mutatják be az oktatásra, közszolgáltatásokra, a médiára, valamint az üzleti életre vonatkozó eredményeket. Az egyes szintereket egybevető vizsgálat adatait ugyancsak közöljük, hozzásegítve az olvasót a nyelvek terjedésének és eloszlásának európai kontextusban történő értelmezéséhez.

A 2.1. fejezet középpontjában a részt vevő országok/régiók hivatalos dokumentumaiban és adatbázisaiban közölt, nyelvekre vonatkozó információk bemutatása áll. A 2.2. fejezet az óvodában megjelenő nyelveket ismerteti nemzeti, idegen, regionális/kisebbségi és bevándorlók által használt nyelvek szerinti bontásban. A 2.3. fejezet az általános iskolai oktatás nyelveinek összehasonlító elemzését adja a szervezet és a tanárok szempontjai mentén, a négy nyelvtípus ismételt figyelembe vételével. A 2.4. fejezet ugyanezt tartalmazza a középfokú oktatást illetően. A 2.5. rész az óvodai, általános és középiskolai oktatást longitudinális szempontból tárgyalja három adattípus figyelembe vételével, a következő, 2.6. fejezet pedig a további oktatási formákat (szakiskola, szakképzés), valamint a felsőoktatást helyezi előtérbe. Miközben a 2.7.

rész a kutatásunkból az audiovizuális médiára, valamint a sajtóra vonatkozó eredményeket közli, addig a 2.8. fejezet a közszolgáltatásokra és közszférára összpontosít. A 2.9. fejezet nemzetközi összehasonlításban mutatja be az üzleti élet nyelveit a részt vevő országokban/régiókban. A 2.10. részben a nyelvek eloszlásának keresztmetszeti elemzésére kerül sor a sajtó, a közszolgáltatások és az üzleti élet szintereinek együttes bevonásával. A felsorolt részek alapján megszülető legfontosabb megállapításokat és következtetéseket, az európai kutatási projekteknél szokásos gyakorlatnak megfelelően, a kiadvány elején, rögtön a bevezető után foglaltuk össze.

Németország szövetségi állam, ahol nagyfokú decentralizáció érvényesül, különösen az oktatás és a szociális és kulturális jóléti rendszerek terén. Lehetetlennek bizonyult következetes adatgyűjtést végezni Németországban az LRE projekt számára, mivel nagyon sokszínű és sokféle nyelvpolitika és nyelvi gyakorlat jellemzi a három szövetségi tartományt és a három vizsgált várost. Az LRE projektben kiválasztott nyelvi szinterek esetében a politikák és a gyakorlatok regionális vagy helyi önkormányzati vagy akár iskolai szinten dőlnek el. Mivel az autonómia ilyen fokú, német viszonylatban szinte lehetetlen „közös” politikákról és gyakorlatokról számot adni. Ennek okán a tanulmány 2. részében bemutatott összehasonlító elemzésben a németországi adatok nem szerepelnek.

2.1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

A LRE felmérés első részében megvizsgáltuk, vajon a részt vevő országokban/régiókban léteznek-e nyelvekre vonatkozó hivatalos odokumentumok és adatbázisok. Úgy véljük ugyanis, hogy a nyelvi sokszínűséget támogató dokumentumok létezése, illetőleg a beszélt nyelveket feltérképező adatbázisok kialakítása minden nemzeti vagy regionális kontextusban a többnyelvűség tudatosítását fogja erősíteni, emellett jobb oktatáspolitikát eredményez. Egyrészt saját LRE adatainkra, másrészt az Európa Tanács (ET) *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájához* kötődő hivatalos adataira alapozva sikerült feltárnunk ehhez a területhez kapcsolódóan a politikákat és gyakorlatokat.

Az 1. számú táblázat a vizsgált 24 ország/régió nyelvi jogi szabályozásra, valamint a hivatalos nyelvpolitikai dokumentumokra vonatkozó két fő kérdésre adott válaszait tartalmazza kutatóink beszámolója alapján. Majd' mindegyik országban/régióban létezik a nemzeti és az regionális/kisebbségi (R/K) nyelvekre vonatkozó jogi szabályozás. Idegen nyelvekre vonatkozó jogszabályokat 14 országban/régióban, bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó jogszabályokat viszont csak 5 országban/régióban találunk. Majdnem mindegyik országban/régióban léteznek a nemzeti és az idegen nyelveket ösztönző hivatalos nyelvpolitikai dokumentumok. Az R/K nyelvek vonatkozásában 19 országban/régióban, a bevándorlók által használt nyelvek tekintetében viszont csak 4 országban/régióban találunk ilyen dokumentumokat.

1. táblázat: Nyelvi jogi szabályozás és hivatalos nyelvpolitikai dokumentumok a vizsgált 24 országban/régióban

Ország/régió	Van az Ön országában olyan nemzeti vagy regionális/szövetségi jogszabály, amely tartalmaz a nyelv(ek)re vonatkozó rendelkezést?				Léteznek-e olyan hivatalos nyelvpolitikával foglalkozó dokumentumok, amelyeknek az a célja, hogy a nyelvtanulást és nyelvtanítást az Ön országában vagy régiójában előmozdítsák?			
	nemzeti	idegen	R/K	bevándorló	nemzeti	idegen	R/K	bevándorló
Ausztria	✓		✓		✓		✓	
Baszkföld	✓		✓		✓	✓	✓	
Bosznia-Hercegovina	✓		✓		✓	✓	✓	
Bulgária	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Katalónia	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Dánia	✓	✓	✓	✓	✓			
Anglia			✓		✓	✓	✓	
Észtország	✓	✓		✓	✓	✓		
Franciaország	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
Frízföld	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Görögország	✓				✓	✓		
Magyarország	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Olaszország			✓		✓	✓	✓	
Litvánia	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Hollandia	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Észak-Írország	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Lengyelország	✓		✓					
Portugália	✓		✓		✓	✓		
Románia	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Skócia	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Spanyolország	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Svájc	✓		✓		✓	✓	✓	✓
Ukrajna	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
Wales	✓	✓	✓			✓	✓	

Amint az 1.1. fejezetben szó volt róla, a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) az európai nyelvi sokszínűség támogatásának egyik alapdokumentuma. A Charta olyan egyezmény, amely egyfelől annak érdekében jött létre, hogy a regionális/kisebbségi (R/K) nyelveket mint Európa veszélyeztetett kulturális öröksége részét védelmezze és támogassa, másfelől pedig lehetővé tegye, hogy az R/K nyelvek beszélői nyelveiket magán- és közéleti színtereken is használhassák. A Charta legelőször is lefekteti azokat a fő célkitűzéseket és alapelveket, amelyeket az államoknak teljesíteniük kell az országuk területén található minden egyes R/K nyelvvel kapcsolatban. A Charta továbbá egy sor olyan konkrét rendelkezést is tartalmaz, melyeket az egyes R/K nyelvek közéleti használatának előmozdítására és megkönnyítésére dolgoztak ki. Hatókörébe az állam területén hagyományosan használatos nyelvek tartoznak, nem foglalkozik azonban sem azokkal a nyelvekkel, amelyek az utóbbi bevándorlási folyamatokhoz köthetők, sem pedig a hivatalos nyelv területi

változataival. Az ésszerűség határain belül biztosítani kívánja a regionális vagy R/K nyelvek használatát az oktatásban és a médiában, megengedve és bátorítva használatukat jogi és adminisztratív helyzetekben, a gazdasági és társadalmi életben, továbbá kulturális tevékenységek és határokon átnyúló csereprogramok során.

A Chartát a 18 vizsgált országból 11 ország ratifikálta, Franciaország és Olaszország kormánya aláírta. Bulgária, Észtország, Görögország, Litvánia és Portugália nem ratifikálta és nem is írta alá. A ratifikálás elmaradásának egyik oka, hogy néhány országban ez a nemzeti alkotmányba ütközne. A 2. táblázatban látható, hogy az egyes országokban mely nyelveket ismerik el, védik és/vagy támogatják kizárólag nemzeti dokumentumok szintjén, és melyeket e nemzeti dokumentumok és a Charta együttes figyelembe vételével. További részletekért utalunk a Charta európa tanácsi honlapjára, melynek adatai folyamatosan frissülnek.

2. táblázat: A regionális/kisebbségi (R/K) nyelvek hivatalos elismerése, védelme és/vagy támogatása 18 országban

NAGYBETŰVEL: CSAK HIVATALOS NEMZETI DOKUMENTUMOK ALAPJÁN

Dőlt betűvel: hivatalos nemzeti dokumentumok és a Charta alapján

Ország	A regionális/kisebbségi (R/K) nyelvek hivatalos elismerése, védelme és/vagy támogatása tagországi dokumentumok/törvények szerint vagy a Chartában
Ausztria	horvát (Burgenlandban), cseh (Bécsben), magyar (Burgenlandban és Bécsben), romani (Burgenlandban), szlovák (Bécsben), szlovén (Karinthiában és Stájerországban)
Bosznia-Hercegovina	albán, cseh, német, magyar, olasz, zsidó nyelvek (jiddis és ladin), macedón, montenegrói, lengyel, ROMANI, ruszin, szerb-horvát, szlovák, szlovén, török, ukrán
Bulgária	ÖRMÉNY, HÉBER, ROMANI, TÖRÖK
Dánia	német (AZ ESZKIMÓ-ALEUT ÉS A FERÖER NYELVEK AZ ÖNRENDELKEZÉSI JOGRÓL SZÓLÓ TÖRVÉNYEK ALAPJÁN VÉDETTEK)
Észtország	AZ ÚJ NYELVTÖRVÉNY (2011) FONTOSNAK TEKINTI MINDEN ÉSZT TERÜLETI NYELV VÉDELMÉT
Franciaország	BASZK, BRETON, KATALÁN, KORZIKAI, ELZÁSZBAN ÉS MOSELLE-BEN BESZÉLT NÉMET DIALEKTUSOK (ELZÁSZI ÉS MOSELLE-I NYELVJÁRÁS), NYUGATI FLAMAND, FRANKO-PROVANSZÁL, LANGUE D'OÏL (ÉSZAKI NYELVEK: FRANCCOMTOIS, VALLON, CHAMPENOIS, PICARD, NORMAND, GALLO, POITEVIN-SAINTONGEAIS, LORRAIN, BOURGUIGNON-MORVANDIAU), OKSZITÁN (A DÉL NYELVEI: GASCON, LANGUEDOCIEN, PROVANSZÁL, AUVERGNAT, LIMOUSIN, VIVARO-ALPIN), PARLERS LIGURIENS (AZ ALPOK-MARITIMES ROYA VÖLGYÉBŐL ÉS KORZIKÁN BONIFACIÓBAN). EZENKÍVÜL A TENGERENTÚLI TERÜLETEKEN BESZÉLT 41 TOVÁBBI NYELV IS SZEREPEL FRANCIAORSZÁG NYELVEINEK (LANGUES DE FRANCE) HIVATALOS LISTÁJÁN, KARÖLTVE A NEM TERÜLETI, BEVÁNDORLÓK ÁLTAL BESZÉLT NYELVEKSEL: ARAB NYELVJÁRÁS, NYUGATI ÖRMÉNY, BERBER, JUDEO-SPANYOL ÉS ROMANI.
Görögország	Támogatás, de nincsenek nyelvek megjelölve
Magyarország	örmény, bolgár, görög, lengyel, ruszin, ukrán, horvát, német, romani/beás, román, szerb, szlovák, szlovén
Olaszország	ALBÁN, KATALÁN, HORVÁT, FRANKO-PROVANSZÁL, FRANCIA, FRIULI, NÉMET, GÖRÖG, LADIN, OKSZITÁN, SZÁRD, SZLOVÉN
Litvánia	BELARUSZ, HÉBER, LENGYEL, OROSZ
Hollandia	limburgi, alsó szász, romani, jiddis: védett és elismert; fríz: támogatott
Lengyelország	örmény, fehérorosz, cseh, német, héber, karaim, kasubi, lemko, litván, romani, orosz, szlovák, tatár, ukrán, jiddis
Portugália	MIRANDAI
Románia	albán, örmény, bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, olasz, macedón, lengyel, romani, orosz, ruszin, szerb, szlovák, tatár, török, ukrán, jiddis
Spanyolország	baszk, katalán, galíciai, valenciai, arab, aráni (Aranese Occital), asztúriai (bable), berber nyelvek, caló, aragóniai (Fable Aragonesa), portugál, romani
Svájc	olasz szövetségi szinten, valamint Grisons és Ticino kantonban, romans, francia Bern kantonban, német Bosco-Gurinban és Ederswilerben; jiddis, yenish és walsér Fribourg és Valias kantonjaiban
Egyesült Királyság	cornwalli Angliában, ír és ulsteri skót Észak-Írországban, skót gael és skót Skóciában, velszi Walesben
Ukrajna	belarusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák, jiddis

A nyelvek Charta általi elismerése és/vagy védelme nem vonja maga után szükségképpen e nyelvek támogatását az oktatásban is. A 3. táblázat azokat a nyelveket sorakoztatja fel, amelyek az egyes országok/régiók oktatásában országos vagy regionális szinten hivatalosan jelen vannak vagy a hivatalos nemzeti dokumentumok, vagy a Charta alapján.

3. táblázat: Az oktatásban nemzeti vagy regionális szinten hivatalosan megjelenő R/K nyelvek 18 országban

NAGYBETŰVEL: CSAK A HIVATALOS NEMZETI DOKUMENTUMOK ALAPJÁN BIZTOSÍTOTT OKTATÁS

Dőlt betűvel: a hivatalos nemzeti dokumentumok és a Charta alapján biztosított oktatás

Ország/régió	A nemzeti vagy regionális szinten hivatalosan oktatott R/K nyelvek	Összesen
Ausztria	<i>Burgenland: horvát, magyar, romani; Karinthia: szlovén</i>	4
Bosznia-Hercegovina	<i>albán, cseh, német, magyar, olasz, zsidó nyelvek (jiddis és ladino), macedón, montenegrói, lengyel, romani, román, ruszin, szlovák, szlovén, török, ukrán</i>	17
Bulgária	ÖRMÉNY, HÉBER, ROMANI, TÖRÖK	4
Dánia	<i>Német</i>	1
Észtország	VÖRU	1
Franciaország	BRETON, BASZK, KATALÁN, KORZIKAI, KREOL, FRANCIA JELNYELV, GALL, OKSZITÁN, ELZÁSZ TERÜLETI NYELVEI, MOSELLE TARTOMÁNY REGIONÁLIS TAHITI ÉS MELANÉZ NYELVEK (AJIE, MENGONE, PAICI) IS SZEREPELNEK A KÍNÁLATBAN FRANCIAORSZÁG TENGERENTÚLI TERÜLETEIN	10 + 5
Görögország	–	–
Magyarország	<i>horvát, német, ROMANI, BEÁS, román, szerb, szlovák, szlovén</i>	8
Olaszország	ALBÁN, KATALÁN, HORVÁT, FRANK-PROVENÇAL, FRANCIA, FRIULAN, NÉMET, A GÖRÖG, LADIN, OCCITAN, SARDINIAN, SZLOVÉN	12
Litvánia	BELARUSZ, HÉBER, LENGYEL, OROSZ	4
Hollandia	<i>fríz csak Frízföldön</i>	1
Lengyelország	<i>Örmény, belarusz, német, héber, kasub, lemko, litván, orosz, szlovák, ukrán, cseh, karaim, romani, tatár, jiddis</i>	15
Portugália	MIRANDAI a Miranda do Douro (Miranda-völgy) régióban	1
Románia	<i>bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, olasz, lengyel, romani, orosz, szerb, szlovák, tatár, török, ukrán</i>	15
Spanyolország	<i>aráni (Aranese Occital), baszk, katalán, galíciai, valenciai</i>	4
Svájc	<i>olasz, romans</i>	2
Egyesült Királyság	<i>cornwalli, ír, skót-gael, velszi</i>	4
Ukrajna	<i>belarusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák, jiddis</i>	13
Wales	<i>velszi (az Egyesült Királyságra lásd még Anglia, Skócia és Észak-Írország)</i>	1

Amint a 3. táblázatból is jól látszik, jelentős különbségek vannak az oktatásban hivatalosan kínált nyelvek számát illetően. A hivatalosan megjelenő R/K nyelvek száma Dél-Kelet- és Közép-Európában a legnagyobb. Nyugat-Európában Franciaország és Olaszország a két legnyilvánvalóbb kivétel ez alól. Az ECRML a „regionális” és „kisebbségi” nyelv fogalmát nem határozza meg, de a bevándorlók által használt nyelveket kifejezetten kiveszi a Charta hatálya alól (Extra és Gorter 2008: 31). A nyugat-európai országokban a bevándorlók által használt nyelvek gyakran hangsúlyosabban vannak jelen, mint az R/K nyelvek, mégis kevésbé ismerik el, védik és/vagy támogatják őket. Görögország az egyetlen az LRE projektben részt vevő országok közül, ahol egyetlen regionális vagy kisebbségi (R/K) nyelvet sem ismernek el hivatalosan vagy tanítanak, noha Trákia területén az alapfokú oktatásban a török nyelv ténylegesen jelen van. Másrésztől azonban nem minden, a hivatalosan dokumentumok szereplő nyelv jelenik meg az iskolák tényleges kínálatában. Az adatfelvétel idején kutatóink beszámolóí alapján a ténylegesen tanított nyelvekre vonatkozó információk a 2.3. és a 2.5. közötti fejezetekben szerepelnek.

Európában és Európán kívül is különböző típusú adatbázisok léteznek a többnyelvű társadalmak népességi csoportjainak meghatározására és azonosítására. Ezen adatbázisok nyelvi adatai különféle, egyetlen vagy több nyelvre vonatkozó kérdéskörből származhatnak. Poulain (2008) elkülöníti az országos hatókörűi censzusokat, a közigazgatási nyilvántartásokat, valamint a statisztikai felméréseket (survey). Népszámlálások meghatározott időközönként (rendszerint 5–10 évente) készülnek, s eredményük egy országos méretű adatbázis. Közigazgatási nyilvántartásokat általában önkormányzati szinten vagy központilag készítik, gyakran évente vagy akár havonta frissítve az adatokat (például Hollandiában). Reprezentatív statisztikai felméréseket a lakosság meghatározott népességi csoportjaira vonatkozóan rendszeres időközönként végezhetnek. Mindhárom adatgyűjtési eljárás megjelenhet különböző kombinációkban. A 4. táblázat a 24 részt vevő ország/régió politikáinak és gyakorlatainak áttekintését adja.

4. táblázat: A nemzeti nyelvekre, R/K nyelvekre, valamint a bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó hivatalos országos/regionális szintű adatgyűjtési módok

Ország/régió	A nemzeti nyelvekre, R/K nyelvekre, valamint a bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó hivatalos országos/regionális szintű adatgyűjtési módok
Ausztria	–
Baszkföld	Népszámlálás és felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Bosznia-Hercegovina	–
Bulgária	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Katalónia	Önkormányzati nyilvántartás, népszámlálás, felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Dánia	–
Anglia	Önkormányzati nyilvántartás, népszámlálás, felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Észtország	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Franciaország	Népszámlálás és felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Frízföld	Felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Görögország	–
Magyarország	Népszámlálás nemzeti, R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Olaszország	Felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Litvánia	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Hollandia	–
Észak-Írország	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Lengyelország	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Portugália	Népszámlálási adatok csak a nemzeti nyelvre vonatkozóan
Románia	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Skócia	Népszámlálás nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Spanyolország	Felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Svájc	Felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai
Ukrajna	Népszámlálás és felmérés nemzeti és R/K nyelvekre vonatkozó adatai
Wales	Népszámlálás és felmérés nemzeti, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó adatai

A táblázatból nyilvánvaló, hogy a legtöbb ország/régió jártas a nyelvi adatgyűjtési módszerekben, melyek során a legtöbb esetben három nyelvi típust, a nemzeti nyelveket, az R/K nyelveket, valamint a bevándorlók által használt nyelveket célozzák meg. A 24 országból/régióból öt helyen nem folyik semmiféle nyelvi adatgyűjtés: Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában (az oktatásban szereplő nagy számú R/K nyelv ellenére, amint a 2. táblázatban látható), Dánia, Görögország és Hollandia. Portugáliában kizárólag a nemzeti nyelvre vonatkozólag gyűjtene adatokat.

Az 5. táblázat mutatja be a nagymintás vagy országos népeségkutatások főbb nyelvi kérdését/kérdéseit. A feltett nyelvre vonatkozó kérdés(ek) változatosságot mutat(nak). Extra (2010) vizsgálja az országos, illetőleg nagymintás kutatások anyanyelvre, a leggyakrabban használt nyelvre, illetve az otthoni nyelvre vonatkozó kérdéseinek validitását. Kiemeli, hogy a nemzetközi, különösen a nem európai, ausztráliai, kanadai és egyesült államokbeli angol-domináns helyzetek tapasztalatai azt jelzik, miszerint az anyanyelvre vonatkozó kérdés bír a leggyengébb empirikus érvényességgel, miközben az otthoni

nyelvre vonatkozó kérdés validitása a legerősebb (lásd az anyanyelv meghatározását a Fogalomtárban). Úgy tűnik, az európai gyakorlat összhangban áll ezzel, a vizsgált országok/régiók több mint felénél ugyanis az otthoni nyelv kérdése szerepel. A Svájcban használatos nyelvi kérdések a leginkább figyelemre méltóak, különösen az első, mely szerint: *Melyik az a nyelv, amelyen gondolkodik és amelyet a legjobban ismer?* Végül azt is mindenképpen meg kell jegyeznünk, hogy a 24 országból/régióból mindössze 11 olyan ország van, ahol a nyelvi készségekre vonatkozóan további kérdések is szerepelnek, részben eldöntendő (*Tud/képes-e...?*), részben pedig fokozatokat tudakoló (*Milyen jól tud ön...?*) kérdéstípusok formájában.

Összegzésként elmondható, hogy Európa országaiban/régióiban a hivatalos adatbázisok, illetve adatgyűjtési eljárások nagy változatosságot mutatnak. Európai szémszögből azt mondhatjuk, hogy a további fejlesztés és tudáscsere megkerülhetetlen annak érdekében, hogy növeljük a többnyelvűséggel kapcsolatos tudatosságot, hogy bizonyíték-alapú adatokat biztosítsunk a nyelvi tervezés és oktatási szabályozás számára, továbbá hogy összehasonlító európai kutatásokat folytassunk.

5. táblázat: A hivatalos adatgyűjtési eljárások nyelvi kérdései 24 országban/régióban

Ország/régió	A feltett főbb nyelvi kérdések	A nyelvi készségekre (X) beszéd/értés/olvasás/írás vonatkozóan feltett kérdések
Ausztria	otthoni nyelv	–
Baszkföld	otthoni nyelv+fő nyelv+anyanyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Bosznia-Hercegovina	–	–
Bulgária	anyanyelv	–
Katalónia	otthoni nyelv+fő nyelv+anyanyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Dánia	–	–
Anglia	otthoni nyelv+fő nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Észtország	anyanyelv	Milyen jól tud ön X nyelven...?
Franciaország	otthoni nyelv	Tud ön X nyelven...?
Frízföld	otthoni nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Görögország	–	–
Magyarország	otthoni nyelv+anyanyelv	Tud ön X nyelven...?
Olaszország	otthoni nyelv	–
Litvánia	anyanyelv	–
Hollandia	–	–
Észak-Írország	fő nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Lengyelország	otthoni nyelv	–
Portugália	anyanyelv	–
Románia	anyanyelv	–
Skócia	otthoni nyelv+fő nyelv	Tud ön X nyelven...?
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	otthoni nyelv	Tud ön X nyelven...? Milyen jól tud ön X nyelven...?
Svájc	fő nyelv+otthoni nyelv+iskolában/munkában használt nyelv	–
Ukrajna	anyanyelv	–
Wales	otthoni nyelv+ fő nyelv	Tud ön X nyelven...?Milyen jól tud ön X nyelven...?

2.2 Nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az 1.1. fejezetben hivatkozott legtöbb uniós és európai tanácsi dokumentum kiemeli a korai nyelvtanulás fontosságát, ezért felmérésünkbe mi is beépítettünk egy, az iskola előtti (óvodai) nevelés nyelveivel foglalkozó részt. Az Európai Bizottság 1997. évi rendelete pártolja az uniós nyelvek minél korábbi tanítását, és az Európai Tanács 2002. és 2008. évi Következtetései hangsúlyozzák a többnyelvűség legkorábbi életkortól történő támogatását. Az Európai Bizottság (EB) 2009-ben kiadott *Migráció és mobilitás* című Zöld Könyve különleges hangsúlyt fektet annak fontosságára, hogy a bevándorló háttérű gyermekek a lehető legkorábban tanulhassák a befogadó nyelvet, megtartva a származási ország nyelvét és kultúráját.

Az Európai Tanács ugyancsak világosan fogalmaz a migráns háttérű gyermekeket illetően, javasolva, hogy integrációjukat megkönnyítendő a tagállamok biztosítsák számukra a megfelelő nemzeti nyelvi készségek elsajátításának lehetőségét az iskola előtti időszakban (*a bevándorlók gyermekeinek és a bevándorló származású gyermekek integrációjának erősítésére vonatkozó CM/Rec(2008)4 ajánlás*)

Az *Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez és alkalmazásához* (Beacco et al. 2010: 45) az ehhez szükséges feltételek jó összefoglalását nyújtja:

Minthogy a felfedezés és a szocializáció tereként az iskola előtti oktatás (óvoda) a többnyelvű és interkulturális oktatás alapvető szakaszának tekinthető, különösen a migráns háttérű és hátrányos helyzetű gyermekek számára, akik otthoni nyelvi gyakorlatai ütköznek az iskola által választott erőltetett változatokkal és normákkal. Ebben az értelemben s mivel a kérdés itt a minőségi nyelv- (és általános) oktatáshoz való jog, alapvető kívánalom, hogy az ilyen kisgyermekek iskoláztatásában optimális feltételeket kell garantálni és biztosítani minden érintett csoport, mind az állandó lakhellyel rendelkező belföldiek, mind pedig a nemrégiben érkezett bevándorló családok számára.

Az R/K nyelveket illetően a Regionális vagy *Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája* (1992) utal a regionális/kisebbségi nyelvű iskola előtti nevelés fontosságára: „A tagállamoknak elérhetővé kell

tenniük az iskolaelőlkészítő oktatást az érintett regionális vagy kisebbségi nyelveken legalább azon családok számára, akik ezt kérik.” (*III Rész, 8. Cikk – Oktatásügy, 1. szakasz*)

A korai nyelvtanulással kapcsolatos legutóbbi kiadvány az EK 2011-es *Nyelvtanulás az iskola előtt: hogyan tegyük hatékonyá és fenntarthatóvá* címet viselő szakpolitikai kézikönyve. A kézikönyv egy 28 nemzeti szakértőből álló csoport terméke, és felvázolja az egyes országok korai nyelvtanulással kapcsolatos erősségeit és gyengeségeit, továbbá jó gyakorlatokat is bemutat. E fejezet betekintést nyújt az iskola-előkészítő intézményekben (óvoda) folyó korai nyelvtanulásba a kutatásunkban részt vevő országokban/régiókban. Kiemelendő, hogy államilag finanszírozott óvodai nevelést nem biztosít mindegyik ország. Elemzésünkben a kérdéssel kapcsolatos tudatosságot növelendő, valamint lehetőséget biztosítva az ismeretek kölcsönös megismerésére, arra törekszünk, hogy kiemeljük azon országokat/régiókat, amelyek az EU ajánlásaival leginkább összhangban vannak. Pontosan meghatározzuk majd azokat a feladatokat is, amelyek az iskola előtti oktatással kapcsolatban kutatásunk felszínre hozott.

A nemzeti nyelvek kiegészítő támogatása az iskola előtti (óvodai) oktatásban

Kutatóinknak kérdéseket tettünk fel a nemzeti nyelvek kiegészítő támogatásának szintjéről az iskola előtti (óvodai) nevelésben, az alábbiakra összpontosítva:

- a támogatás célcsoportjai
- az évek száma, melyekre a támogatást biztosítják
- a napok száma hetente, melyekre a támogatást biztosítják
- csoportlétszám-követelmények
- a finanszírozás forrása.

A vizsgált 24 országból/régióból 15 biztosít nemzeti nyelvi kiegészítő támogatást az óvodai nevelés számára. Ezek Ausztria, Baszkföld, Bulgária, Dánia, Anglia, Frízföld, Litvánia, Hollandia, Észak-Írország, Románia, Skócia, Spanyolország, Svájc, Ukrajna és Wales. A szóban forgó országokra/régiókra vonatkozó eredményeket a 6. táblázat foglalja össze.

6. táblázat: A nemzeti nyelvek kiegészítő támogatása az iskola előtti (óvodai) nevelésben 15 országban/régióban

Szemponok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	Mindenki	14	kizárólag bevándorló gyermekek	1		
A támogatás időtartama	>2 év	10	1 év	5	<1 év	0
Napok hetente	>1 nap	3	½–1 nap	10	<1/2 nap	2
Csoportlétszám-követelmények	nincs	13	5–10	2	>10	0
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	14	részleges	1		

Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás az iskola előtti (óvodai) nevelésben 15 országból/régióból 14-ben jár minden gyermek számára, Svájcban ez kizárólag a bevándorló gyermekek számára biztosított. A három ország/régió Hollandia, Frízföld és Ukrajna, amely a legtöbbidőt fordítja a nemzeti nyelv többlettámogatására hetente. A vizsgált országok/régiók közül 10 kínál kettő vagy több évnyi támogatást, miközben 5 – Bulgária, Dánia, Hollandia, Skócia és Svájc – egy évet. 14 országban/régióban ez állami támogatást jelent, Svájcban azonban a költségek egy részét a szülők fizetik.

Idegen nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az óvodai nevelés idegen nyelvi kínálatát illetően a következőket tudakoltuk kutatóinktól:

- mely nyelveket tanítják
- az idegen nyelvi nevelésre fordított idő hetente
- a tanításra fordított évek száma
- a csoportlétszám-követelmények
- a finanszírozás forrása.

Megjegyzendő, hogy a kutatás nem terjedt ki az idegennyelv-tanításra a magánszférában, amely pedig egyre nagyobb teret hódít. Összességében a 24 országból/régióból kilenc nyilatkozott úgy, hogy az iskola előtti idegennyelv-oktatás állami intézményekben zajlik. Az eredményeket az alábbi, 7. számú táblázatban összegeztük.

7. táblázat: Idegen nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben 7 ország/régió (O/R)

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	Mindegyik	7	Korlátozott	0		
Időtartam	>2 év	6	1 év	0	<1 év	1
Napok hetente	>1 nap	1	½–1 nap	6	<1/2 nap	0
Csoportlétszám-követelmények	nincs	6	5–10	0	>10	1
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	2	részleges	3	A szülők/gondviselők költségeket fizetnek	2

A hét ezen az oktatási szinten idegen nyelveket kínáló ország/régió Bosznia-Hercegovina, Baszkföld, Bulgária, Katalónia, Észtország, Spanyolország és Ukrajna. Baszkföldön az idegen nyelvekre fordított idő több mint 1 nap hetente, a többi országban/régióban pedig ½ és 1 nap között van ez az időtartam. Az egyes országok által kínált nyelveket a 8. táblázatban láthatjuk. Bulgária választéka a legszélesebb, noha a kurzusokat a szülők finanszírozzák. Az angol, a francia és a német szerepelnek leggyakrabban a nyelvi kínálatban.

8. táblázat: Idegen nyelvi kínálat az iskola előtti (óvodai) nevelésben 7 országban/régióban

Ország/régió	Választható idegen nyelvek
Bosznia-Hercegovina	angol, francia, német
Baszkföld	angol
Bulgária	angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol
Katalónia	angol
Észtország	angol, német, francia, orosz
Skócia	francia, német, olasz, spanyol, kínai – többnyire csak a magánszektorban
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	angol Madrid és Valencia közösségeiben angol, francia, német Sevilleában
Ukrajna	angol, francia, német

A fenti áttekintésből levonhatjuk azt az általános következtetést, miszerint néhány országban mindenképpen szükség van további lépésekre és nemzeti/intézményes támogatásra annak érdekében, hogy az idegen nyelvek korábbi életszakaszban honosodhassanak meg. Az Európai Bizottság jelentése és szakpolitikai kézikönyve a korai nyelvtanulásról (2011) arra enged következtetni, hogy sokkal több minden zajlik ezen a területen, mint amire itt rá tudunk világítani, és hogy ezt mélyebb elemzésnek kellene alávetni.

R/K nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az R/K nyelveket illetően kutatóinknak ugyanazokat a kérdéseket tettük fel, mint az idegen nyelvek esetében, s a 9. táblázatban annak a 17 országnak/régióknak a válaszait összesítettük, amelyek az R/K nyelvek óvodai nevelésben való jelenlétéről számoltak be.

9. táblázat: R/K nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben 17 országban/régióban

Szemponatok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	14	korlátozott	1	nincs meghatározva	2
A támogatás időtartama	>2 évek	15	1 év	2	<1 év	0
Napok hetente	>1 nap	12	½-1 nap	3	<1/2 nap	2
Csoportlétszám-követelmények	nincs	13	5-10	2	>10	2
Rendelkezésre álló állami támogatás	teljes	15	részleges	2	A szülők/gondviselők fizetik a költségeket	0

Amint a táblázatból látszik, a 17-ből 15 országban/régióban választható valamilyen R/K nyelv legalább két éven keresztül, 13-ban ez nincs létszámhoz kötve, ugyanakkor Észak-Írországból és Ukrajnában legkevesebb 10 fővel indítható csoport. Magyarországon és Dániában a minimális létszám 5 fő. 15 országban/régióban teljes az állami finanszírozás, Katalóniában és Angliában a vizsgálat szerint a költségek egy részét kell a szülőknek fedezniük. Bosznia-Hercegovinában, Bulgáriában, Észtországban, Franciaországban, Görögországban,

Lengyelországban és Svájcban R/K nyelvek nem szerepelnek az óvodai nevelésben.

A 10. táblázat áttekintést nyújt azokról a nyelvekről, amelyeket a 17 érintett országban/régióban az állami finanszírozású óvodai intézményekben oktatnak.

Kutatóink országjelentéseiből nyilvánvalóvá vált, miszerint az R/K nyelvek nagy száma áll rendelkezésre, a legszélesebb kínálatot pedig Ausztria, Magyarország, Olaszország és Románia nyújtja.

10. táblázat: R/K nyelvi kínálat az iskola előtti (óvodai) nevelésben 17 országban/régióban

Ország/régió	Választható R/M nyelvek
Ausztria	burgenlandi horvát, cseh, magyar, olasz Tirolban, szlovák, szlovén
Baszkföld	baszk
Katalónia	aráni (Val d'Aran), katalán
Dánia	német
Anglia	cornwalli (Cornwallban)
Frízföld	fríz
Magyarország	bolgár, horvát, német, görög, lengyel, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén
Olaszország	albán, horvát, friuli, francia, német, görög, ladin, okszitán, franko-provanszál, szárd, szlovén
Litvánia	belarusz, héber, lengyel, orosz
Hollandia	fríz (Frízföldön)
Észak-Írország	ír
Portugália	mirandai
Románia	bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, szerb, szlovák, török, ukrán
Skócia	skót gael
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	valenciai (Valenciában)
Ukrajna	krími tatár, német, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz
Wales	velsi

A bevándorlók által használt nyelvek jelenléte az óvodai nevelésben

LRE-kutatásunk adataiból az olvasható ki, hogy a bevándorlók által használt nyelvek jelenléte az óvodai nevelésben egyelőre nem túlságosan elterjedt. Mégis, a megfelelő tanárok és tananyag kiválasztásának nehézségei ellenére három ország kínál bevándorló nyelvi támogatást kisgyermek számára is, nevezetesen Dánia, Spanyolország és Svájc. Zürich kantonban nem kevesebb, mint 17 nyelv szerepel a kínálatban. A többi országban/régióban ilyen jellegű támogatás nincs. A szóban forgó nyelveket a 11. táblázatban tüntetjük föl.

11. táblázat: Bevándorlók által használt nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben 3 országban/régióban

Ország/régió	Választható nyelvek
Dánia	albán, arab, bosnyák, izlandi, szomáli, tamil, török, urdu/panjabi
Spanyolország	(marokkói) arab, portugál, román
Svájc Zürich kanton	albán, arab, bosnyák, bolgár, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, portugál, orosz, szlovén, spanyol (latin-amerikai), török
Svájc Genf kanton	albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török

A bevándorló gyermekek nyelvi integrációját elősegítendő, Svájcban az óvodákban nyelvi fejlesztő programok működnek ezen gyermekek otthoni nyelvén is. A Stratégiai Terv: *Állampolgárság és Integráció 2007-2010* elnevezésű program alapján Spanyolországban számos bevándorló által használt nyelv van jelen az óvodákban a származási nyelv és kultúra megtartása és fejlesztése érdekében. Dániában e programok teljes költségét országos, regionális és helyi forrásokból finanszírozzák, ugyanakkor Spanyolországban és Svájcban a származási országokkal közösen, kétoldalú egyezmények alapján fedezik az ilyen jellegű költségeket.

2.3 Nyelvek az általános iskolai oktatásban

Az *Európai Tanács Következtetései* (2002) aláhúzták annak fontosságát, hogy olyan intézkedések születjenek, amelyek két, bizonyos esetekben akár több nyelv egészen korai tanulását teszik lehetővé a tanulók számára az anyanyelvükön kívül is. Ennek értelmében az is szükséges, hogy a nyelvi kínálat a lehető legváltozatosabb legyen. A 2002-es *Következtetések* hangsúlyozták azt is, hogy a nyelvi programok elősegíthetik a más kultúrák iránti pozitív attitűd kialakulását.

A nem anyanyelvi beszélők integrációját olyan intézkedésekkel célozták meg, mint a nemzeti oktatási nyelv(ek) ismeretének javítása, illetve az a törekvés, hogy ezáltal megőrizzék a származási ország nyelvének és kultúrájának tisztelőtét. Kiemelték a tanárképzés és a tanári mobilitás jelentőségét, csakúgy, mint a nyelvtudás sztereotípiáit az Európa Tanács által kidolgozott *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (KER)

alapján. A 2008-as *Európai Tanács Következtetések* megerősítették ugyanezen célkitűzéseket, kiegészítve őket az élethosszig tartó tanulás perspektívájával, illetőleg a nyelvi készségek formális, informális és nem formális eszközökkel történő felfrissítésével. A Következtetések ismét az oktatott nyelvek szélesebb körét és az elismert módszereken alapuló tanulói értékelést helyezték előtérbe, hangsúlyozva a tanárképzés és a vendégtanár-programok fontosságát is. Először fogalmazták meg ajánlás formájában, hogy egyes tantárgyakat szükséges idegen nyelven tanítani (tartalomalapú nyelvtanítás, CLIL). A 2001-es *Európai Tanács Következtetések* újból felhívják a figyelmet a minőségi nyelvtanítás, a teljesítménymérés, a tanárképzés és a tanári mobilitás, a tartalomalapú nyelvtanítás, a választható nyelvek számának növelése, valamint a nemzeti nyelvtanítás fejlesztésének támogatására, továbbá olyan megoldások kidolgozására is, amelyek segítik a bevándorlók származási nyelvének megtartását és továbbfejlesztését.

Az Európa Tanács erősen támogatja a nyelvi sokféleséget és az interkulturális szemléletet az alapfokú oktatásban, s ez a támogatás kiterjed a konkrét szakpolitikára és az osztálytermi segédletekre egyaránt. A Charta hangsúlyozza, hogy támogatni kell a megfelelő R/K nyelvek oktatását éppúgy, mint az ezeken a nyelveken történő oktatást, amennyiben a szülők ezt kéri. E nyelveket továbbá nem érheti hátrányos megkülönböztetés a nemzeti nyelvek oktatásának javára. Az *ET Következtetések* kapcsán a fentebb említett KER közös alapot javasol Európaszerte a nyelvi tanmenetek, a tantervi irányelvek, a vizsgák és a nyelvkönyvek vonatkozásában, valamint fokozni kívánja a kurzusok, tanmenetek és értékelési technikák átláthatóságát, elősegítve így a nemzetközi együttműködést a modern nyelvek területén. A *98-as Ajánlás* (6) ösztönözi a tagállamokat, hogy léptessenek életbe olyan oktatáspolitikákat, amelyek elősegítik a kiterjedt többnyelvűséget és bátorítják az idegennyelvek használatát a nem nyelvi tantárgyak oktatása során is. Az Európai Unióhoz hasonlóan az Európa Tanács ugyancsak ösztönzi a kapcsolatépítést, valamint az intézmények és egyének közötti nemzetközi csereprogramokat az oktatás minden szintjén. Az *ET 1740-es Ajánlása* (2006) az anyanyelvnek az iskolai oktatásban betöltött szerepével foglalkozó részben hangsúlyozza, hogy kívánatos lenne, ha a fiatal európaiak akkor is tanulhatnák anyanyelvüket (fő nyelvüket), ha ez országukban nem minősül hivatalos nyelvnek. Egyszersmind minden fiatal európainak kötelessége, hogy annak az országnak egy hivatalos nyelvét is megtanulja, melynek állampolgára. Az *ET Ajánlás* továbbá kimondja, hogy a siker alapja a kétnyelvű oktatás, és hogy mind az egyéni kétnyelvűség, mind pedig a társadalmi többnyelvűség előny.

A számos európai iskolában meglévő nyelvi sokszínűsége tekintettel, ennek megszervezése az igen eltérő háttérű gyermekek számára nem is mindig könnyű feladat. Mindazonáltal, amint Extra és Yağmur rámutat (2004: 99–105), e célok megvalósítása csak akkor lehetséges, ha az tenni akarással párosul. A melbourne-i (Ausztrália) Nyelvek Viktoriánus Iskolája (*Victorian School of Languages*) széles körben ismertté vált úttörő politikája és gyakorlata olyan kiváló „jó gyakorlat” lehet, amely alkalmazható európai kontextusban is. Az irányított és

a további nyelvtanulási kínálat vonatkozásában történt áttérés a Nyelvek Viktoriánus Iskolája alappilléreinek tekinthető: a viktoriánus általános és középiskolákban az angolon mint első vagy második nyelven kívül további nyelveket kínálnak minden diák számára (és ezek tudását meg is követelik tőlük), beleértve az angol első nyelvű tanulókat is. Jelenleg több mint 60 felvett nyelv szerepel az állami finanszírozású többségi iskoláktól kezdve az úgynevezett délutáni etnikai iskoláig, igényektől függően.

A LRE felmérésben a fenti ajánlásokra és irányelvekre építve tettünk fel a nemzeti, R/K, idegen, illetőleg bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó kérdéseket.

Nemzeti nyelvek támogatása az alapfokú oktatásban

A 12. táblázat a nemzeti nyelvek kiegészítő támogatásának szerveződését mutatja be. A kutatókat az alábbiakról kérdeztük:

- egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke;
- az újonnan érkezők számára biztosított támogatás mértéke
- a bemeneti szintfelmérő tesztek megléte
- a nyelvi készségek figyelemmel kísérése

12. táblázat: Nemzeti nyelvek figyelemmel kísérése támogatása az alapfokú oktatásban 24 országban/régióban

Szemponatok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Tanterv	egységes és kidolgozott	19	általános irányelvek	5	nincs	0
Újonnan jövőknak nyújtott kiegészítő támogatás	teljes	22	részleges	0	nincs	2
Szintfelmérés belépéskor	mindenki számára	8	csak bevándorlóknak	7	nincs	9
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	nemzeti szinten	16	iskolai szinten	8	nincs	0

A kutatók beszámolója alapján 19 ország/régió rendelkezik egységes és kidolgozott nemzeti nyelvi tantervvel az általános iskolákban, 5 országban/régióban pedig általánosan megfogalmazott tantervi irányelvek léteznek. Olaszországot és Ukrajnát leszámítva minden ország/régió biztosít kiegészítő támogatást az újonnan jövők számára a nemzeti nyelv tanulására. A szintfelmérés az a terület, ahol különféle megközelítések léteznek, s erre a szakpolitikusoknak fokozott figyelmet kell a jövőben fordítaniuk. 8 ország/régió – Ausztria, Bulgária, Dánia, Anglia, Litvánia, Észak-Írország, Skócia és Wales – az alapfokú oktatás megkezdésekor minden gyermeket teszlet, heten kizárólag a bevándorlók esetében végeznek méréseket, 9 ország/régió pedig semmilyen bemeneti mérésről nem számolt be. A nyelvi készségek rendszeres ellenőrzése egy másik olyan terület, ahol a politikák különböznek egymástól: 16 ország/régió nemzeti, 8 pedig iskolai szinten végez tesztekkel. Összességében Bulgária, Dánia, Litvánia és Skócia voltak azok az országok/régiók, amelyek teljes mértékben megfelelték az LRE nemzeti nyelvi kiegészítő támogatásra vonatkozó szempontrendszerének, míg Olaszország, Lengyelország és Ukrajna kevésbé igazodtak ehhez.

Idegennyelv-tanulás az alapfokú oktatásban

Az idegen nyelvekre vonatkozólag az alábbi kérdéseket fogalmaztuk meg:

- célcsoportok
- a kötelező idegen nyelvek száma
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú nyelvtanítás elterjedtsége
- az idegennyelv-oktatás kezdete
- tanítási időn belüli vagy azon kívüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvi készségek figyelemmel kísérése
- az elérendő tudásszint, illetve a KER-hez történő igazodás
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke

Wales kivételével, 24 országból/régióból 23 kínál idegen nyelveket az alapfokú oktatásban. Az eredményeket a 13. táblázat szemlélteti.

13. táblázat: Az idegennyelv-tanítás szerveződése az alapfokú oktatásban (23 ország/régió)

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	minden	23	korlátozott	0		
A kötelező idegen nyelvek száma	kettő	2	egy	18	egy szabadon választható	3
Tanterv	egységes és kidolgozott	20	általános	3	nincsenek irányelvek	0
Tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége	elterjedt	1	lokalizált	13	hiányzik	9
A nyelvtanulás kezdete	első évtől kezdve	12	középidőben	7	végző szakaszban	4
Időbeli ütemezés	iskolai órákban	21	részben iskolában	1	iskolán kívül	1
Minimális csoportlétszám-követelmények	nincs	21	5-10 tanuló	1	>10 tanuló	1
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	sztenderdizált nemzeti szint	10	iskolai szint	13	hiányzik	1
Elérendő tudásszint; KER-hez történő igazodás	a KER alapján	7	nemzeti vagy iskola alapú	13	nincs	3
Rendelkezésre álló állam finanszírozás	teljes	23	részleges	0		

A kutatásunkból kirajzolódik, hogy Wales kivételével az idegen nyelvek a vizsgált országok/régiók mindegyikének kínálatában gyakran megjelennek. 2 ország/régió, Görögország és Dánia 2 idegen nyelvet is kötelezővé tesz, 18-ban pedig egy-egy kötelező nyelv szerepel. Angliában, Észak-Írországon és Skóciában az idegen nyelvek szabadon választhatóak. 20 országban egységes és kidolgozott tantervet használnak, Frízföld, Olaszország és Hollandia esetében az oktatás általános irányelvekre épül. Spanyolország az egyetlen ország, ahol a kutatók a tartalomalapú nyelvoktatás széles körű elterjedtségéről számolnak be, 13 országban/régióban e módszert ugyancsak alkalmazzák, bár nem rendszerszerűen. A vizsgált országok/régiók közül 12-ben már az első évtől, 7-ben a középső időszaktól kezdődően, Frízföldön, Hollandiában, Skóciában, valamint Svájcban pedig az utolsó évben vezetik be az

idegennyelv-oktatást. A nyelvi szintek tesztelésére 10 országban/régióban alkalmaznak sztenderdizált mérési módszereket, helyileg kidolgozott eljárásokat pedig 12-ben. Egyedül Ausztriában nincs ilyen nyomon követés. Noha számos ország kétségtelenül a KER-re építve dolgozza ki tantervét, csupán hét esetben számolnak be kutatóink arról, hogy az elért nyelvi szint értékeléséhez határozottan és módszeresen alkalmazzák ezt az eszközt. Ezek az országok/régiók Bulgária, Észtország, Franciaország, Románia, Skócia, Spanyolország, valamint Svájc.

A 14. táblázat kutatóink beszámolója alapján mutatja be mind a kötelező, mind pedig a szabadon választható idegen nyelvi kínálatot.

14. táblázat: Az idegen nyelvi kínálat az általános iskolai oktatásban

Ország/régió	Az általános iskolai oktatásban kínált idegen nyelvek
Ausztria	cseh, horvát, angol, francia, magyar, olasz, szlovák, szlovén (e nyelvek egyike kötelező)
Baszkföld	angol: kötelező
Bosznia–Hercegovina	angol, német: kötelező; francia, olasz, arab: szabadon választható
Bulgária	angol, francia, német, olasz, spanyol, orosz: e nyelvek egyike kötelező
Katalónia	angol: kötelező
Dánia	angol és francia vagy a német: kötelező; a spanyol és a német vagy a francia: szabadon választható
Anglia	francia, német, spanyol, igen ritkán kínai is, olasz, japán: szabadon választható
Észtország	angol, francia, német, orosz: egy nyelv kötelező, a többi szabadon választható
Franciaország	angol, német, jóval ritkábban más nyelvek, mint például arab, kínai, olasz, portugál, orosz, spanyol: e nyelvek egyike kötelező
Frízföld	angol: kötelező – francia, német, spanyol: szabadon választható
Görögország	angol és francia vagy német: kötelező
Magyarország	angol, német, francia, olasz, orosz: ezek közül a nyelvek közül az egyik kötelező
Olaszország	angol: kötelező
Litvánia	angol, francia, német: e nyelvek egyike kötelező
Hollandia	angol: kötelező – francia, német, spanyol: szabadon választható
Észak-Írország	spanyol, francia: szabadon választható
Lengyelország	angol, német és francia: e nyelvek egyike kötelező
Portugália	angol, francia: e nyelvek egyike kötelező
Románia	angol, francia, német, olasz, spanyol, orosz: egy nyelv kötelező
Skócia	kínai, francia, német, olasz, spanyol: egy nyelv kötelező
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	angol, francia, német: e nyelvek egyike kötelező
Svájc	Zürich kantonban: angol – kötelező Genf kantonban: német – kötelező Ticino kantonban: francia – kötelező
Ukrajna	angol, francia, német, spanyol: e nyelvek egyike kötelező

A leggyakrabban oktatott idegen nyelvek közé az angol, a francia és a német tartozik. Számos esetben e nyelvek egyike kötelező tantárgy minden diák számára. Az olasz, az orosz és a spanyol azok a további nyelvek, amelyek kötelező vagy választható idegen nyelvként ugyancsak jelen vannak. Néhány ország esetében az arab, a kínai és a japán bővíti a választható idegen nyelvek körét. Az alapfokú oktatásban kínált nyelvek változatossága kedvező jel az európai többnyelvűség számára, bár az itt felvázolt képet az 2008-as Eurydice adatok figyelembe vételével kell nézni, amely az angol növekvő dominanciáját hangsúlyozza az általános iskolai oktatásban. eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf Mindazonáltal kézzelfogható eredmények eléréséhez nemcsak világos nyelvi tantervre van szükség, de legalább annyira fontos az elérendő

célok határozott körvonalazása is. A *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* (KER) az elérendő célokat tekintve a nyelvtanulás és nyelvtanítás zsinórmértékévé vált Európában és azon kívül is. E dokumentum átfogóan, érzékletes fokozati skálával szemlélteti a) a kommunikációhoz szükséges kompetenciákat; b) az ehhez kapcsolódó nyelvtudást és készségeket; c) a kommunikációs helyzeteket és színtereket. Habár a vizsgált országok/régiók közül csak 7 számolt be a KER kifejezett használatáról, valószínűleg ennél többen építik nemzeti előírásaikat a KER alapelveire és megközelítésére.

Az országokat/régiókat és az elérendő szinteket a 15. táblázat ismerteti. Várakozásainknak megfelelően ebben az életkori csoportban az A1/A2 az elérendő szint.

15. táblázat: A KER-hez kapcsolódó elérendő idegen nyelvi tudásszint az alapfokú oktatásban 7 országban/régióban

Ország/régió	Az elérendő idegen nyelvi tudásszint az alapfokú oktatás végén
Bulgária	A1–A2
Észtország	A1–A2
Franciaország	A1
Románia	A1
Skócia	A1
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	A2; Valenciában „nincs megjelölve”
Svájc	Zürich kantonban: A2.1 a szóbeli és írásbeli szövegértésre és a beszédre, A1.2 az írásbeli produkcióra vonatkozóan

R/K nyelvek tanulása az alapfokú oktatásban

Következetesen alkalmazva az idegennyelv-oktatásra kidolgozott módszertant, kutatóinkat az országuk/régiójuk alapfokú oktatásában felkínált R/K nyelvekről kérdeztük az alábbiak szerint:

- célcsoportok
- egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú idegennyelv-oktatás elterjedtsége
- az R/K nyelvek oktatásának kezdete
- tanítási időn belüli vagy azon kívüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvi készségek figyelemmel kísérése
- az elérendő tudásszint, illetve a KER-hez történő igazodás
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke

A vizsgált 24 országból/régióból (Dánia és Észtország kivételével) 22-ben kínálják fel regionális/kisebbségi nyelvek tanulásának lehetőségét. A 22 országra/régióra vonatkozó eredményeket a 16. táblázat mutatja be.

16. táblázat: Az R/K nyelvek oktatásának szerveződése az általános iskolákban (22 ország/régió)

Szemponctok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	20	korlátozott	2		
Tanterv	egységes és kidolgozott	16	általános irányelvek	5	nincsenek irányelvek	1
Tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége	elterjedt	12	néhány területen	6	hiányzik	4
A nyelvtanulás kezdete	első évtől kezdve	19	középidőben	3	végző szakaszban	0
Időbeli ütemezés	iskolai órákban	17	részben iskolában	4	iskolán kívül	1
Minimális csoportlétszám-követelmények	nincs	16	5–10 tanuló	3	>10 tanuló	3
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	nemzeti szinten sztenderdizált	8	iskola alapú	11	hiányzik	3
Elérendő tudásszint; KER-hez történő igazodás	nemzeti/regionális normák	14	iskolai szint	3	nincs	5
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	21	részleges	1	nincs	0

Az R/K nyelvi órák, valamint az R/K nyelveken oktatott tantárgyak 20 országban/régióban férhetők hozzá minden diák számára függetlenül a tanulók nyelvi háttérétől, míg Bulgária és Görögország csupán ezen nyelvek anyanyelvi beszélőit célozza meg. Ausztria kivételével mindenhol léteznek tantervi irányelvek. A tartalomalapú nyelvoktatás az R/K nyelveken elterjedtebb, mint az idegen nyelvek esetében – 12 ország/régió számolt be arról, hogy ez a mindennapi gyakorlat része, további hatban helyi szinten alkalmazzák. Az R/K nyelveket oktató 22 ország/régió közül 19-ben az általános iskola kezdetétől tanítják ezeket a nyelveket, csupán Franciaországban, Lengyelországban és Svájcban kezdik tanításukat az oktatás középső szakaszában. 16 országban/régióban nem léteznek minimum csoportlétszám-követelmények. Angliában (Cornwallban), Magyarországon, Lengyelországban legalább 5 tanuló jelentkezése szükséges

ahhoz, hogy egy osztály elinduljon, míg Ausztriában, Bulgáriában és Észak-Írországon 10. A nyelvi készségek figyelemmel kísérése 19 országban/régióban valósul meg életkornak megfelelő sztetendizált vagy iskolai eszközök segítségével – csupán Olaszország és Hollandia/Frízföld nem számolt be rendszeres ellenőrzésről. Az elérendő tudásszint 14 országban van országos/regionális sztetendekhez mérve, 3-ban pedig iskolai szinten határozzák meg a kívánalmakat. 5 országban/régióban – Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában, Görögországban, Olaszországban és Észak-Írországon – nem léteznek egyértelmű célkitűzések.

A 17. táblázat kutatásunknak a R/K nyelvek kínálatára vonatkozó eredményeit mutatja be.

17. táblázat: R/K nyelvek tanulásának biztosítása az alapfokú oktatásban 22 országban/régióban

Ország/régió	Választható R/K nyelvek az alapfokú oktatásban
Ausztria	burgenlandi horvát, cseh, magyar, szlovák, szlovén, romani
Baszkföld	baszk
Bosznia-Hercegovina	a többi nemzeti nyelv: bosnyák, horvát, szerb
Bulgária	örmény, héber, romani, török
Katalónia	a katalán mindenütt, aráni (Aranese Occitan d'Aran völgyben)
Anglia	cornwalli (Cornwallban)
Franciaország	baszk, breton, katalán, korzikai, okszitán TAHITI ÉS MELANÉZ NYELVEK (AJIE, MENGONE, PAICI) is szerepelnek a kínálatban Franciaország tengerentúli területein
Frízföld	Fríz
Görögország	török
Magyarország	bolgár, horvát, német, görög, lengyel, romani, beás, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén
Olaszország	albán, katalán, horvát, francia, franko-provanszál, friuli, német, görög, ladin, okszitán, szárd, szlovén
Litvánia	belarusz, héber, lengyel, orosz
Hollandia	fríz (csak Frízföldön)
Észak-Írország	ír
Lengyelország	kasub
Portugália	mírandai
Románia	német, magyar, olasz, romani, szlovák, szerb, ukrán, horvát, török, orosz (Russian-Lipovan), bolgár, lengyel
Skócia	skót gael
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	valenciai kizárólag Valenciában
Svájc	a többi nemzeti nyelv: francia, német, olasz
Ukrajna	fehérorosz, bolgár, krimi tatár, gagauz, német, görög, magyar, jiddis, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák
Wales	velsi

A kínálat számos országban gazdag, Ausztria, Bulgária, Magyarország, Litvánia, Románia és Ukrajna négy vagy több R/K nyelvet kínál fel tantárgyként vagy az esetek többségében akár az oktatás nyelveként.

Bevándorlók által használt nyelvek az alapfokú oktatásban

A bevándorlók által használt nyelvekkel kapcsolatosan kutatóink számára hasonló kérdéssort állítottunk össze, mint az R/K és az idegen nyelvek vonatkozásában. Mindössze 5 ország számolt be arról, hogy az általános iskolai oktatásban felkínálja a bevándorlók által használt nyelvek tanulásának lehetőségét. Ezek az országok a következők: Ausztria, Dánia, Franciaország, Spanyolország (Madrid és Valencia) és Svájc (Zürich kanton). Ennek az öt országnak az adatait a 18. táblázat tartalmazza.

18. táblázat: A bevándorlók által használt nyelvek tanításának szerveződése az alapfokú oktatásban (5 ország/régió)

Szempontok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	2	kizárólag bevándorló gyermekek	3	nincs meghatározva	0
Egységes és kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	2	általános irányelvek	3	nincsenek irányelvek	0
Tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége (az adott nyelv tanítási nyelv)	elterjedt	1	korlátozott	3	hiányzik	1
A nyelvtanulás kezdete	első évtől kezdve	2	középidőben	1	végző szakaszban	2
Időbeli ütemezés	iskolai órákban	0	részben iskolában	2	iskolán kívül	3
Minimális csoportlétszám-követelmények	nincs	2	5-10 tanuló	1	>10 tanuló	2
A nyelvi készségek figyelemmel kísérése	nemzeti szinten	0	helyi szinten	5	hiányzik	0
Elérendő tudásszint	nemzeti/regionális	0	iskola alapú	0	nincs meghatározva	5
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	2	részleges	3	nincs	0

Franciaországban és Svájcban minden diák számára nyitva állnak a bevándorlók által használt nyelveket tanító osztályok, ezzel szemben Ausztriában, Dániában és Spanyolországban ezek csak az adott nyelv anyanyelvi beszélői számára vannak fenntartva. Míg Svájcban és Franciaországban nincsenek minimum csoportlétszám-követelmények, addig Spanyolországban több mint 5, Ausztriában és Dániában pedig 10 diákra van szükség egy osztály indításához. Ausztriában és Dániában nincsen egységes és kidolgozott tanterv, ezzel szemben a többi országban általános irányelvek formájában körvonalazódnak a tantervek. Míg Spanyolországban általánosan elterjedt a bevándorlók által használt nyelvek tannyelvként történő alkalmazása, addig Ausztriában, Dániában és Franciaországban ez kevésbé gyakori, Svájcban pedig ezeket a nyelveket csupán tantárgyként tanítják. Spanyolországban és Svájcban részben a tanítási időben kínálják fel a nyelvtanulás lehetőségét, a többi országban pedig iskolán kívüli foglalkozásként. Az elérendő tudásszint nem kapcsolódik sem országos/regionális, sem iskolai sztenderdekhez, de a nyelvi készségeket mindegyik országban ellenőrzik. Ausztriában és Dániában a bevándorló nyelvi kurzusokat teljese mértékben az állam finanszírozza, míg Franciaországban, Spanyolországban és Svájcban többnyire a származási ország nyújt támogatást.

A bevándorlók által használt nyelvek kínálatát a 19. táblázat mutatja be országokként.

19. táblázat: A bevándorlók által használt nyelvek tanulásának biztosítása az alapfokú oktatásban

Ország/régió	Bevándorlók által használt nyelvek az alapfokú oktatásban
Ausztria	albán, bosnyák/horvát/szerb, lengyel, orosz, török
Dánia	albán, arab, bosnyák, izlandi, szomáliai, tamil, török, urdu/punjabi
Franciaország	arab, kínai, olasz, portugál, orosz, spanyol
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	Zürichben: albán, arab, bosnyák/szerb/horvát, bolgár, kínai, finn, francia, koreai, kurd, portugál, török, orosz, spanyol, szlovén, svéd
Svájc	ellenőrizendő Zürichben: görög, szlovén, portugál, török, magyar, arab, bolgár, kínai, finn, francia, koreai, orosz, spanyol (latin-amerikai), portugál (brazil)

Tanárképzés az alapfokú oktatásban

Mind az Európai Közösség, mind az Európa Tanács következetesen hangsúlyozza a képzett nyelvtanárok toborzásának és képzésének fontosságát annak érdekében, hogy ez által támogassák a tanulók nyelvi fejlődését és interkulturális készségeit. Kiemelik annak szükségességét, hogy a tanárok saját nyelvtudásukat, interkulturális kompetenciájukat és (az egyének és a társadalom szintjén megjelenő) többnyelvűséggel kapcsolatos tudatosságukat fejlesszék. Azokat a tanári mobilitási programokat, amelyeken keresztül arra ösztönzik a pedagógusokat, hogy az általuk tanított nyelvnek megfelelő országban töltsenek el időt, az ezen célok elérését biztosító értékes eszközökként határozzák meg (EC 2008: 11).

Vizsgálatunk során az alábbiakkal kapcsolatosan tettünk fel kérdéseket:

- a tanárok képzettsége
- tanárképzés és tanártovábbképzés biztosítása
- az idegennyelv-tanárok mobilitása
- a tanári kínálat növelésére tett lépések ott, ahol tanárhiány van

A 20. táblázat az alapfokú oktatás eredményeit foglalja össze mind a négy nyelvtípusra vonatkozóan, minden országot illetően. Fontos észben tartani, hogy nem minden nyelvtípust biztosítanak minden országban/régióban, és ez okozza az alacsony pontszámokat, különösen a bevándorlók nyelvei tekintetében, hiszen ezek mindössze öt országban/régióban szerepelnek a kínálatban.

20. táblázat: A tanárok képesítése és továbbképzése az alapfokú oktatásban (24 ország/régió)

Dimenziók	Válaszok	Országok száma				Válaszok	Országok száma				Válaszok	Országok száma			
		N	R/K	I	B		N	R/K	I	B		N	R/K	I	B
Tanárok képzettsége	nyelvtanárok	16	17	14	2	általános tanárok	8	5	9	2	nincs specifikus képzés	0	2	1	19
Tanárképzés	tantárgyspecifikus	20	18	17	1	általános	4	3	4	2	nincs	0	3	3	20
Továbbképzés	tantárgyspecifikus	16	14	20	1	általános	7	7	2	4	nincs	1	3	1	14
A tanári kínálat növelésére tett lépések	strukturális intézkedések	3	7	8	0	toborzó kampányok a sajtóban	1	2	2	0	nincsenek kifejezett intézkedések	20	15	14	24
Tanári mobilitás	képzésbe építve	N/R	N/R	2	N/R	informális pénzügyi támogatás	N/R	N/R	13	N/R	nincs	N/R	N/R	9	

A kutatás során kapott válaszok alapján elmondható, hogy a vizsgált országok/régiók kb. 2/3-ában képzett nyelvtanárokat foglalkoztatnak: 24-ből 16-ban a nemzeti nyelv esetében, 22-ből 17-ben az R/K nyelvek esetében, az idegen nyelveket tekintve 23 országból 14-ben, és a bevándorlók által használt nyelvek vonatkozásában 5-ből kettőben. Ott, ahol megvalósul a tartalomalapú nyelvtanítás, természetesen kevésbé fontos, hogy a tanárok valóban képzett nyelvtanárok legyenek (bár a nyelvtudásuk szintjének magasnak kell lennie), és számos elsődleges kontextusban szokatlan volna, ha képzett nyelvtanárok tanítanának különböző tantárgyakat a nemzeti nyelven vagy R/K nyelveken. Azonban mindenképpen elvárható lenne, hogy az idegennyelv-tanárok rendelkezzenek szakképesítéssel. Ennek ellenére Ausztriában, Angliában, Franciaországban, Frízföldön, Olaszországban, Hollandiában, Észak-Írországon, Skóciában és Svájcban az idegen nyelveket olyan tanárok tanítják, akik általános tanárképzésben részesültek.

Mind a specifikus, mind az általános tanárképzési és tanártovábbképzési programok általánosan elterjedtek mindegyik országban, bár Olaszország és Észak-Írország nem számolt be az idegennyelv-tanárok képzéséről, Görögország pedig a nemzeti nyelvet tanító nyelvtanárok továbbképzéséről. A cornwallit mint R/K nyelvet tanító tanárok szintén nem részesülnek formális oktatásban. A bevándorlók által használt nyelveket illetően csak Ausztria biztosít tantárgyspecifikus tanárképzést és tanártovábbképzést. Tagadhatatlan, hogy a vizsgálat nem volt képes részletesen feltérképezni a tanárképzés természetét, ezért ezt egy további kutatás témájául javasoljuk.

Egy másik terület, amely a vizsgálaton kívül esett, az volt, hogy az R/K, illetve a bevándorlók által használt nyelvek tanárai formálisan anyanyelvi tanárokként vannak-e meghatározva, ha kisebbségi vagy bevándorló iskolában tanítanak, vagy idegennyelv-tanárokként, amennyiben a kisebbségi vagy a bevándorló iskolába járó nem anyanyelvű beszélőket tanítanak. Ennek megfelelően az anyanyelvi vagy idegennyelv-tanárok számára biztosított továbbképzési programhoz is csatlakozhatnak annak függvényében, hogy milyen körülmények között tanítanak.

Az idegennyelv-tanítás jól körvonalazható fejlesztési területe a tanári mobilitás. 24-ből 9 ország/régió számolt be arról, hogy semmilyen támogatással nem rendelkezik ezen a területen, és csak Anglia és Katalónia tett jelentést kidolgozott tanári mobilitási programokról. Másik 13 országban/régióban ösztönzik a mobilitást és anyagi támogatást biztosítanak hozzá, de világos, hogy többet lehetne tenni annak érdekében, hogy arra sarkallják a tanárokat, hogy minél több időt töltsenek el abban az országban, amelynek nyelvét tanítják. Mindezen elképzelések igazodnak az uniós ajánlásokhoz, amelyek kiemelik a tanári mobilitásnak és a tanárcserenek a nyelvi és kulturális kompetenciák magas szintű elsajátításának előmozdításában játszott fontos szerepét.

Érdekes eredménynek tekinthető, hogy számos országban határozott lépéseket tesznek annak érdekében, hogy növeljék a nyelvtanárok számát, s az ezen a területen szerzett tapasztalatokat, ismereteket gyümölcsöző lenne megosztani. Vajon ez azt jelenti, hogy a kereslet növekszik, vagy egyszerűen a tanárok száma csökken? Baszkföldön, Dániában, Észtországban és Svájcban sajátos eszközöket alkalmaznak annak érdekében, hogy nemzetnyelv-tanárokat toborozzanak. Bulgária, Dánia, Anglia, Frízföld, Magyarország, Litvánia és Ukrajna a képzett idegennyelv-tanárok kiegészítő alkalmazásának és képzésének támogatására és ösztönzésére tesznek intézkedéseket. A számos R/K nyelv felélesztése és támogatása valószínűleg magyarázatul szolgál arra a tényre, hogy Baszkföldön, Bosznia-Hercegovina, Dánia, Észak-Írország, Skócia, Spanyolország és Ukrajna sajátos lépéseket tesz az R/K nyelvtanárok toborzása érdekében. Ennek ellenére egyetlen ország/régió sem számolt be arról, hogy aktívan toborozna olyan nyelvtanárokat, akik bevándorlók által használt nyelveket tanítanak, s ez minden bizonnyal egy olyan terület, ahol fejlesztésre van szükség.

2.4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Az Európai Unió, illetve az Európa Tanács többnyelvűséggel kapcsolatos dokumentumai hangsúlyozzák annak szükségességét, hogy a diákok az általános iskolában megszerzett alapvető nyelvismeretükre támaszkodjanak akkor, amikor átkerülnek a középfokú oktatásba, kiterjesztve mind a tanult nyelvek számát, mind a kommunikációs készségeik terjedelmét az adott nyelveken – figyelembe véve a jövőbeli foglalkoztatás, illetve a továbbtanulás célját.

Az Európa Tanács R (98) 6. számú ajánlása értelmében a középiskolai nyelvtanulás célja:

folytatni a tanulóktól elvárt kommunikáció színvonalának emelését, hogy azon a nyelven, amelyen tanulnak, a mindennapi érintkezés során hatékonyan tudjanak kommunikálni az adott nyelv más beszélőivel, képesek legyenek társadalmi és személyes kapcsolatok építésére, továbbá, hogy megértsék és elfogadják más emberek kultúráját és szokásait.

A középiskoláknak mindenütt a nyelvek szélesebb kínálatát kellene biztosítaniuk, és lehetőséget kellene nyújtaniuk a diákok számára, hogy egynél több európai vagy egyéb nyelvet tanuljanak. Az európai mércéket alkalmazva ellenőrizni kellene a teljesítményszintet, beleértve a részkompetenciák értékelését is, amennyiben szükséges. Javasoljuk, hogy minél szélesebb körben alkalmazzák a tartalomalapú idegennyelv-tanítás módszerét. Szintén a siker fontos elemének tekintjük a tanártovábbképzést, a tanári mobilitást, valamint a nemzetközi hálózatok és az országok közötti együttműködések életre hívását közös projektek megvalósítása céljából. A kutatást úgy építettük fel, hogy számos szempontot, ha nem is mindet, meg tudjunk vizsgálni.

Természetesen a középfokú oktatás országonkénti összehasonlítása nagyobb nehézségekbe ütközik, mint az alapfokú oktatásé. Egy sor különböző képzést kínál iskola közül választhatnak a diákok, a középfokú oktatás országonként eltérő módon bomlik felső és alsó tagozatokra (l. a Fogalomtárban), továbbá a nyelvi programok felépítése is jelentős változatosságot mutat. Mindezen kihívások ellenére kutatóink a 24 országban/régióban összegyűjtötték a nyelvtanítás felépítésére, valamint a tanárképzésre vonatkozó adatokat mind a négy nyelvtípust illetően. Ennek a kutatásnak az eredményeit mutatjuk be az alábbiakban.

A nemzeti nyelvek számára nyújtott támogatás a középfokú oktatásban – szervezeti jellemzők

A nemzeti nyelvek kiegészítő támogatása továbbra is fontos a középfokú oktatásban, mind az újonnan érkezők számára, mind azok számára, akiknek nehézségeik vannak a nemzeti nyelv megértésével illetően, valamint a nemzeti nyelven való kommunikáció terén. Kutatóink számára ezzel kapcsolatosan ugyanazokat a kérdéseket tettük fel, mint az alapfokú oktatás vonatkozásában. Ezek a következő témákat érintették:

- Az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke;
- Az újonnan érkezők számára biztosított támogatás mértéke;
- A bemeneti felmérő tesztek megléte;
- A nyelvtudás figyelemmel kísérése

Az eredményeket a 21. táblázat foglalja össze:

21. táblázat: A nemzeti nyelvekre vonatkozó szervezeti jellemzők és kiegészítő támogatás a középfokú oktatásban (24 ország/régióban)

Szemponok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Tanterv	egységes és kidolgozott	20	általános	4	nincs	0
Többlettámogatás az újonnan érkezők számára	teljes	21	részleges	0	nincs	3
Bemeneti felmérő tesztek	mindenki számára	9	csak bevándorló gyerekek számára	5	nincs	10
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	országos szinten	15	iskolai szinten	8	nincs	1

A kutatói beszámolók szerint 20 országban/régióban van egységes és kidolgozott nemzeti nyelvi tanterv, Frízföldön, Olaszországban, Észak-Írországban és Hollandiában pedig általános irányelvek vannak érvényben. A nemzeti nyelvvel kapcsolatosan 21 országban/régióban biztosítanak kiegészítő támogatást az újonnan érkezők számára a többségi oktatásban, Dánia, Olaszország és Ukrajna nem számolt be a kérdésre vonatkozó rendelkezésekről. További kutatást igényel annak megállapítása, hogy a támogatás pontosan milyen jellegű, s hogy mennyiben segíti elő a diákok iskolai sikereit. Csakúgy, mint az alapfokú oktatásban viszonylag kevés országban/régióban végeznek minden diákkal az igényeknek megfelelő szintfelmérőket nemzeti nyelven a középfokú oktatás megkezdésekor, ezek a következők: Bosznia-Hercegovina, Katalónia, Anglia, Franciaország, Lengyelország, Portugália, Skócia, Ukrajna és Wales. Másik 5 országban/régióban – Bulgáriában, Magyarországon, Litvániában, Spanyolországban és Baszkföldön – csupán a bevándorló tanulók számára biztosítanak szintfelmérő tesztet. További feltáró munkát igényel annak megállapítása, hogy milyen jellegű teszteket alkalmaznak az egyes helyeken, és hogy a tesztelés során nyert információkat hogyan alkalmazzák a tanterv megalkotásakor, valamint a támogatás biztosításakor. Ahogy az alapfokú oktatásban, a középfokúban is megvalósul a nemzeti nyelvre vonatkozó

ismeretek ellenőrzése, 15 ország/régió országos szinten, nyolc helyi szinten végzi ezt a tevékenységet. Dánia jelentése szerint a középfokú oktatásban nem végeznek a nemzeti nyelv ismeretére vonatkozó ellenőrző méréseket.

Idegen nyelvek a középfokú oktatásban

A 22. táblázat a középfokú oktatásban megvalósuló idegennyelv-tanítás szerveződéséről ad áttekintést. A válaszadóinktól az alábbi kérdésekkel kapcsolatosan vártunk válaszokat:

- célcsoportok
- az oktatott nyelvek száma, függetlenül attól, hogy kötelezőek-e vagy sem
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú idegennyelv-oktatás elterjedtsége
- az iskolaidőn belüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvtudás figyelemmel kísérése
- az elérendő tudásszint, illetve a KER-hez történő igazodás
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke/szintje

22. táblázat: Az idegennyelv-tanítás szerveződése a középfokú oktatásban (24 ország/régió)

Szemponok	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma
Célcsoportok	mindenki	24	korlátozott	0	nincs támogatás	0
A kötelező idegen nyelvek száma (középfokú oktatás alsó tagozata)	2	14	1	10	nincs	0
A kötelező idegen nyelvek száma (középfokú oktatás felső tagozata)	2	9	1	10	nincs	5
Tanterv	egységes és kidolgozott	20	általános irányelvek	4	nincsenek irányelvek	0
Idegen nyelv mint az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvtanítás)	széles körben elterjedt	1	helyi	14	hiányzik	9
Ütemezés (tanrend)	iskolaidőben	23	részben az iskolában	1	iskolán kívül	0
Minimum csoportlétszám-követelmény	nincs	19	5–10 tanuló	5	>10 tanuló	0
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	országos szinten, sztenderdizált	11	iskolai	13	hiányzik	0
Elérendő szint	KER-hez igazítva	13	országos vagy iskolai	7	nincs	4
Rendelkezésre álló állami finanszírozás	teljes	24	részleges	0	nincs	0

A várakozásoknak megfelelően mindegyik ország/régió felkínálja az idegen nyelvek tanulásának lehetőségét mind az alsó, mind a felső tagozaton. Jelentős különbségek tapasztalhatók azonban a felkínált kötelező nyelvek száma tekintetében, a nyelvtudás ellenőrzését illetően, a tartalomalapú oktatás alkalmazásának vonatkozásában, valamint a tekintetben, hogy milyen mértékben igazodnak a KER-hez a megszerzett nyelvtudás értékelésekor.

A 23. táblázat azt mutatja, hogy az egyes országok/régiók milyen mértékben kínálnak kötelező idegen nyelveket a középfokú oktatásban.

Míg 14 ország/régió két idegen nyelv tanulását teszi kötelezővé a középfokú oktatás alsó tagozatán, 9-re csökken azon országok/régiók száma, amelyek a felső tagozaton is

biztosítják ugyanezt. Dánia, Frízföld, Olaszország, Litvánia, Hollandia és Ukrajna két nyelvről egyre mérsékli a követelményt, Görögország pedig kettőről nullára. Magyarország és Svájc egy nyelvről kettőre emeli a követelményt. Csupán a következő országokban van két kötelező nyelv a középfokú oktatásnak mind az alsó, mind a felső tagozatán: Ausztria, Észtország, Franciaország, Lengyelország, Portugália, Románia. és Svájc. "Angliában, Észak-Írországból és Walesben egy idegen nyelv tanulása kötelező a középiskola alsó tagozatán, de a középiskola felső tagozatán a vizsgált országok közül, Görögországon kívül csak ezekben nincsen kötelező idegen nyelv-oktatás. Skóciában a nyelvtanulás a középiskolának mind az alsó mind a felső tagozatán egy jogosultság, tehát technikailag nem kötelező; a bár a gyakorlatban a legtöbb gyermek tanul idegen nyelvet az iskolában.

23. táblázat: A kötelező idegen nyelvek száma a középfokú oktatás alsó és felső tagozatán (24 ország/régió)

Kötelező idegen nyelvek száma	Két kötelező idegen nyelv	Egy kötelező idegen nyelv	Nincs kötelező idegen nyelv
Középiskola alsó tagozata	Ausztria, Dánia, Észtország, Franciaország, Frízföld, Görögország, Olaszország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Portugália, Románia, Ukrajna	Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Katalónia, Anglia, Magyarország, Észak-Írország, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Wales	Skócia
Középiskola felső tagozata	Ausztria, Bulgária, Észtország, Franciaország, Magyarország, Lengyelország, Portugália, Románia, Svájc	Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Katalónia, Dánia, Frízföld, Olaszország, Litvánia, Hollandia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Ukrajna	Anglia, Görögország, Észak-Írország, Skócia, Wales

20 ország/régió jelentése szerint létezik egységes és kidolgozott tanterv, csupán Hollandiában, Észak-Írországból, Franciaországban és Olaszországban számolnak be arról, hogy csak általános irányelvek léteznek az idegen nyelvek tanítását illetően. Az általános iskolai szintre vonatkozóan egyedül Spanyolország számolt be a tartalomalapú nyelvtanítás széles körben való elterjedtségéről, a középiskolai szinten Franciaországé az érdem, 14 ország/régió jelentése szerint helyi kezdeményezések vannak a tartalomalapú nyelvtanításra, 9 országban/régióban azonban egyáltalán nem valósul meg ez a gyakorlat. A 2.5. fejezetben található az a tanulmány, amely a tartalomalapú nyelvtanítást minden nyelvtípus vonatkozásában

bemutatja. Általában nincsenek követelmények a csoportok minimum létszámára vonatkozóan, ám Bulgária, Dánia, Görögország, Litvánia és Románia arról tudósít, hogy legkevesebb 5 tanuló szükséges ahhoz, hogy egy kurzus elinduljon a szabadon választható, kevésbé elterjedt nyelvek esetében. Tizenegy országban/régióban nemzeti szinten kísérik figyelemmel a nyelvi készségeket, tizenháromban iskolai szinten.

A várakozásoknak megfelelően a KER-rel összhangban meghatározott célok sokkal megalapozottabbak a középfokú oktatásában, mint általános iskolákban, a részt vevő országok/régiók közül 13-ban világosan meg van határozva, milyen szintet kell elérni.

A felállított kívánalmakat a 24. táblázat tartalmazza.

24. táblázat: A KER szerint meghatározott elérendő tudásszint a középiskolai idegennyelv-oktatásban (13 ország/régió)

Ország/régió	A középfokú oktatás befejezésekor elvárt nyelvtudásszint
Ausztria	B2
Baszkföld	B1
Bulgária	B1–B2 az első idegen nyelvnél; A1 a második idegen nyelvnél
Dánia	B2
Észtország	Alsó tagozat: első idegen nyelvnél B1, második idegen nyelvnél A2 Felső tagozat: két idegen nyelvnél B (vagy B1, vagy B2)
Franciaország	B2 az első idegen nyelv esetében; B1 a második idegen nyelv esetében A2/B1 a harmadik idegen nyelv esetében
Frízföld	iskolatípustól függően A1 és B2 között (vagy C1 az olvasási készségek vonatkozásában)
Magyarország	Első idegen nyelv: B1 vagy B2; második idegen nyelv B1
Litvánia	Alsó tagozat: első idegen nyelv B1; második idegen nyelv A2; Felső tagozat: az alsó tagozaton elért eredmények függvényében: B2, B1 vagy A2
Hollandia	Iskolatípustól függően A1 és B2 között (vagy C1 az olvasási készségek vonatkozásában)
Portugália	A szintek A.2.2 és B.1.2 között váltakoznak
Románia	B2
Svájc	Zürich és Genf kantonban: B2.

A B2-es szint tűnik általánosan meghatározottnak az első idegen nyelv ismeretét tekintve, a második idegen nyelv vonatkozásában pedig a B1. Az év későbbi szakaszában elvégzendő SurveyLang elnevezésű kutatás eredményei fogják feltárni, hogy e kívánalmak milyen mértékben valósulnak meg.

Regionális vagy kisebbségi nyelvek a középfokú oktatásban

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának és a nemzeti kötelezettségvállalásoknak megfelelően az országoknak/régióknak jelenleg is kötelessége felkínálniuk a regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulása vagy az ezeken a nyelveken történő tanulás lehetőségét, ennek megfelelően arra kértük a kutatókat, hogy válaszoljanak egy, az idegen nyelvekkel kapcsolatosan feltett kérdésekhez hasonló kérdéssorra, amelyek az alábbi témakörökre vonatkoztak:

- célcsoportok
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú idegennyelv-oktatás elterjedtsége
- iskolaidőn belüli ütemezés (tanrend)
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvtudás figyelemmel kísérése
- elérendő tudásszint
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke/szintje

19 ország/régió kínálja fel regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulásának lehetőségét a középfokú oktatás során – az eredményeket a 25. táblázat foglalja össze.

25. táblázat: A regionális vagy kisebbségi nyelvek középiskolai tanításának jellemzői 19 országban/régióban

Szemponatok	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma	Válaszok	Országok száma
Célcsoportok	mindenki	18	korlátozott	1	nincs meghatározva	0
Egységes és kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	16	általános irányelvek	3	nincsenek irányelvek	0
Idegen nyelv mint az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvtanítás)	széles körben elterjedt	10	helyi	8	hiányzik	1
Ütemezés	iskolaidőben	15	részben az iskolában	3	iskolán kívül	1
Minimum csoportlétszám-követelmény	nincs	13	5–10 tanuló	1	>10 tanuló	5
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	Sztenderdizált tesztek országos/regionális szinten	10	iskolai tesztek	8	nincs mérés	1
Elérendő tudásszint	ország/régiófüggő	14	iskolától függ	3	nincs	2
Rendelkezésre álló állami támogatás	teljes	19	részben	0	nincs	0

A következő országok nem kínálják fel regionális vagy kisebbségi nyelvek tanulásának lehetőségét: Dánia, Anglia, Észtország, Görögország és Lengyelország. Azon 19 ország közül, amelyek biztosítják a lehetőséget, 10-ben széles körben elterjedt a tartalomalapú idegennyelv-tanítás, további 8 országban pedig néhány területen valósul meg. Csak Bulgária számolt be arról, hogy ezek a nyelvek csak tantárgyként tanulhatók. A nyelvórák mindenki számára nyitottak, kivéve Bulgáriában, ahol csak az adott nyelv anyanyelvi beszélői tanulhatják a nyelvet. Az órák az iskolaidő részét képezik, kivéve Ausztriában, Bosznia-Hercegovinában és Bulgáriában, ahol az órák részben iskolaidőben, részben azon kívül zajlanak. 13 országban/régióban nincsenek előírások a csoportlétszámra vonatkozóan, de Skóciában legalább öt tanuló szükséges egy osztály indításához, Ausztriában, Bulgáriában, Franciaországban, Észak-Írországban és Romániában pedig legalább tíz. 18 országban/régióban végeznek az elsajátított nyelvi készségekre vonatkozó méréseket, vagy országos/regionális szinten, vagy iskolai tesztek segítségével. Csak Olaszországban nem folynak ilyen mérések. Ausztria és Wales nem határozza meg az elérendő tudásszintet, a többi 11 ország/régió viszont igen. A tanulók mindegyik országban/régióban ingyen férhetnek hozzá a regionális vagy kisebbségi nyelvek oktatásához.

A bevándorlók által használt nyelvek a középfokú oktatásban

Az Európába irányuló, valamint az Európán belüli fokozódó migráció miatt nagymértékben megnőtt az iskolákban a bevándorlók által használt nyelvek száma, és ez azt is jelenti, hogy a tanítás nyelve sok gyermek számára a második nyelv. Különböző európai dokumentumok erőteljesen hangsúlyozzák az iskolai osztályokban megjelenő nyelvek és kultúrák értékelésének fontosságát. Az Európa Tanács R (98) 6. számú ajánlása sürgeti a tagállamokat, biztosítsák, hogy:

minden érintett nyelv és kultúra azonos értékű legyen, ily módon bármelyik közösséghez tartozó gyermeknek

lehetősége legyen a szóbeli és írásbeli készségek fejlesztésére saját közössége nyelvén, valamint mások nyelvén és kultúrájának megértésére és értékelésére.

Az Európai Bizottság 2008-as, migrációról és mobilitásról szóló Zöld könyve utal a 74/486/EGK-irányelvre, amelynek értelmében a tagállamok feladata, hogy:

a származási tagállammal együttműködve és a hagyományos oktatással összehangolva elősegítsék e gyermekek számára anyanyelvük és származási országuk kultúrájának oktatását.

A Nyelvekben Gazdag Európa című kutatásunk során célul tűztük ki annak felmérését, hogy a tagállamok milyen mértékben kínálják fel mind a bevándorlók, mind mások számára, hogy a bevándorlók által használt nyelveket tanulják. Ahogy az óvodák és az általános iskolák esetében láttuk, csupán néhány ország kínálja fel következetesen a választási lehetőséget (3 az óvodában, 5 az általános iskolában), a középfokú oktatásban pedig a 24-ből 8 ország/régió adott pozitív választ erre a kérdésre; ezek a következők: Ausztria, Dánia, Anglia, Észtország, Franciaország, Hollandia, Skócia, Svájc.

A 26. táblázat a bevándorlók által használt nyelvek helyzetét mutatja be a fent említett országokban, a következő kérdésekre összpontosítva:

- célcsoportok
- az egységes és kidolgozott tanterv elterjedtségének mértéke
- a tartalomalapú nyelvoktatás elterjedtsége
- az iskolaidőn belüli ütemezés
- minimum csoportlétszám-követelmények
- a nyelvtudás figyelemmel kísérése
- elérendő tudásszint
- a rendelkezésre álló állami finanszírozás mértéke/szintje

26. táblázat: A bevándorlók által használt nyelvek tanításának jellemzői a középszintű oktatásban 8 országban/régióban

Szemponctok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	4	az anyanyelvi beszélőkre korlátozva	3	nincs meghatározva	1
Egységes és kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	3	általános irányelvek	3	nincsenek irányelvek	2
Idegen nyelv mint az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvoktatás)	széles körben elterjedt	1	helyi	2	hiányzik	5
Ütemezés	iskolaidőben	1	részben az iskolában	1	Iskolán kívül	6
Minimum csoportlétszám-követelmény	nincs	4	5–10 tanuló	2	>10 tanuló	2
Nyelvtudás figyelemmel kísérése	országos sztenderd tesztek	1	iskolai tesztek	5	nincs	2
Elérendő tudásszint	az országos sztenderdekhez kapcsolódóan	2	iskolától függ	3	nincs	3
Rendelkezésre álló állami támogatás	teljes	5	iskolától függ	2	nincs	1

A közül a 8 ország közül, amelyek arról számoltak be, hogy biztosítják a bevándorlók által használt nyelvek tanítását, Anglia, Dánia, Franciaország és Hollandia az olyan nyelvek esetében, mint amilyen a török vagy az arab, nem csupán a török és arab háttérű diákok számára biztosítja a nyelvtanulást, hanem idegen nyelvként minden középiskolás tanulónak. Ezt a modellt követendő jó gyakorlatként kell kiemelni más országok és régiók számára. Franciaország az egyetlen ország, ahol széles körben elterjedt a tartalomalapú nyelvtanítás, Ausztriában és Svájcban pedig néhány területen ajánlják fel ezt a lehetőséget. Hollandia a tanterv részét képező bevándorlók által használt nyelvek tanulására iskolaidőben biztosít lehetőséget, míg Angliában és Svájcban (csak Zürichben) részben az iskolaidőben ajánlják fel a nyelvtanulás lehetőségét, a többi országban/régióban tanórán kívüli foglalkozásként. Míg Angliában, Franciaországban, Hollandiában és Skóciában nem létezik minimum csoportlétszámmal kapcsolatos követelmény, addig Dániában és Svájcban legalább öt tanuló jelentkezése szükséges ahhoz, hogy beindítsák az osztályt, Ausztriában és Észtországban legalább tíz. Angliában a nyelvtudást országos szinten, sztenderdizált tesztek segítségével ellenőrzik, iskolai szintű méréseket alkalmaznak Ausztriában, Dániában, Franciaországban, Hollandiában és Svájcban; Észtországban és Skóciában azonban nem végeznek szintfelmérést. Csak Észtországban és Hollandiában határozzák meg országosan az elérendő tudásszintet. A bevándorló nyelvek számára Ausztriában,

Dániában, Angliában, Hollandiában és Skóciában teljes állami támogatás áll rendelkezésre. Franciaországban és Svájcban a támogatást a bevándorló tanulók származási országai biztosítják, Észtországban a szülők állják a tanulás költségeit. Csupán Ausztriában, Dániában, Franciaországban és Svájcban van lehetőség mind általános iskolai, mind középiskolai szinten a bevándorlók által használt nyelvek tanulására.

Áttekintés a nem nemzeti nyelvek tanulásának lehetőségeiről a középfokú oktatásban

Az alapfokú oktatáson túl egyre nehezebbé válik az idegen, a regionális vagy kisebbségi és a bevándorló nyelvekkel kapcsolatos rendelkezések megkülönböztetése, mivel a rendelkezésekben meghatározott célcsoportok egyre kevésbé specifikusak, és a nem nemzeti nyelvek tanulásának lehetőségét egyre gyakrabban ajánlják fel a diákoknak, függetlenül az otthoni nyelvi háttérüktől. A helyzet összetett volta ellenére maradtunk az idegen, a regionális vagy kisebbségi és a bevándorló nyelvek kezdeti megkülönböztetésénél, amit az óvodai és az általános iskolai nyelvi rendelkezések leírása során is alkalmaztunk, noha felismertük, hogy a felállított kategóriák nem kifogástalanok. A 27. táblázat összehasonlító áttekintést ad 24 ország/régió (többnyire) regionális vagy kisebbségi nyelvekre, (többnyire) idegen nyelvekre és (többnyire) bevándorló nyelvekre vonatkozó rendelkezéseiről, amelyekről kutatóink számoltak be.

27. táblázat: Összehasonlító áttekintés a (többnyire) regionális vagy nemzeti nyelvekre, a (többnyire) idegen nyelvekre és a (többnyire) bevándorló nyelvekre vonatkozó rendelkezésekről a középfokú oktatásban 24 országban/régióban (a dőlt betűvel szedett idegen nyelvek tanítását csak a középfokú oktatás felső tagozatán teszik lehetővé)

Ország/régió	Regionális vagy kisebbségi nyelvek	(Többnyire) idegen nyelvek	(Többnyire) bevándorló nyelvek
Ausztria	burgenlandi horvát, cseh, magyar, romani, szlovák, szlovén	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, olasz, spanyol	albán, bosnyák, horvát, lengyel, orosz, szerb, török
Baszkföld	Baszk	Kötelező angol, német Választható arab, francia, olasz, orosz, török	-
Bosznia-Hercegovina	bosnyák, horvát, szerb mint más nemzetiségi nyelv	Kötelező angol, német Választható arab, francia, olasz, orosz, török	-
Bulgária	örmény, héber, romani, török	Kötelező: 1–2 a következők közül horvát, cseh, angol, francia, német, olasz, japán, koreai, lengyel, román, orosz, szerb, szlovák, spanyol Választható: mások a fenti válogatásból	-
Katalónia	a katalán mindenhol, aráni-oksztán Val d'Aranban	Kötelező: egy a következők közül: angol, francia, alkalmanként német és olasz Választható: ógörög, latin és mások	-
Dánia	-	Kötelező: angol Választható: ógörög, kínai, francia, német, olasz, japán, latin, orosz, spanyol	arab, török
Anglia	-	Kötelező egy nyelv 14 éves korig. Bármelyik (megfelelő akkreditációval rendelkező) élő nyelv választható; a fő nyelvek: francia, német, spanyol, de választható az arab, olasz, japán, mandarin, lengyel, portugál, orosz, török, urdu is.	arab, kínai, urdu
Észtország	héber,	Kötelező kettő az alábbiak közül: angol, francia, német, orosz	kínai, finn, svéd
Franciaország	elzászi/német, baszk, breton, katalán, korzikai, oksztán, moselle-i, kreol, tahiti, melanéz nyelvek (Ajié, drehu, nengone, paici)	Kötelező kettő az alábbi 19 közül: angol, spanyol, német, arab, kínai, olasz, portugál, orosz, dán, holland, görög, héber, japán, norvég, lengyel, svéd, török, ógörög és latin; egyéb nyelvek, pl. regionális nyelvek választhatóak	arab, horvát, olasz, portugál, szerb, spanyol és török

Ország/régió	Regionális vagy kisebbségi nyelvek	(Többnyire) idegen nyelvek	(Többnyire) bevándorló nyelvek
Frízföld	fríz csak Fríziföldön	lásd Hollandiánál	-
Görögország	-	Kötelező: angol Választható: francia, német	-
Magyarország	romani, beás	Kötelező 1–2 a következők közül kínai, angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol, latin	-
Olaszország	albán, katalán, horvát, franko-provanszál, francia, friuli, német, görög, ladin, okszitán, szárd, szlovén	Kötelező: angol és egy másik idegen nyelv	-
Litvánia	orosz, lengyel, héber, belorusz	Kötelező egy az alábbiak közül: angol, francia, német Választható: más nyelvek	-
Hollandia	fríz csak Fríziföldön	Kötelező: Angol plusz egy másik nyelv a középfokú oktatás legmagasabb szintjén Választható: ógörög, kínai, francia, német, olasz, latin, orosz, spanyol	arab, török, orosz
Észak-Írország	ír	Kötelező egy a következők közül 14 éves korig: francia, német, spanyol	-
Lengyelország	-	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol	-
Portugál	mirandai	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, német, spanyol, latin, görög	-
Románia	magyar, romani, szlovák, szerb, ukrán, horvát, török, orosz-lipován, bolgár, olasz, lengyel	Kötelező kettő a következők közül: angol, francia, német, olasz, portugál, orosz, spanyol	-
Skócia	skót gael	Választható: egy a következők közül: francia, német vagy spanyol, olasz és kínai.	kínai, orosz, urdu
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	valenciai csak Valenciában	Kötelező egy a következők közül: angol, francia, német	-
Svájc	francia, német, olasz mint másik nemzeti nyelv	Kötelező 1–2 a következők közül: angol, görög, latin, spanyol	Zürichben: albán, bosnyák, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, kurd, portugál, orosz, szerb, szlovén, spanyol, svéd, török Genfben: albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török
Ukrajna	belorusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, héber, magyar, moldovai, lengyel, román, orosz, szlovák	Kötelező 1–2 a következők közül: angol, francia, német, spanyol, az iskolától függően Választható: örmény, cseh, koreai, török, vietnámi tanórán kívüli nyelvekként	-
Wales	velszi	Kötelező egy a következők közül 14 éves korig: francia, német, spanyol	-

A legnagyobb arányban az angolt, a németet és a franciát kínálják fel tanulható idegen nyelvként, noha más európai nyelvek – mint pl. a spanyol vagy az olasz – szintén részei a kínálatnak. Néhány bevándorlók által használt nyelv, mint pl. az arab, a horvát, a lengyel, az orosz és a török tanulására szintén lehetőség van választható idegen nyelvként, Franciaországban és Hollandiában pedig az arabnak és a töröknek vizsgatárgyként biztos státusza van a középfokú oktatásban. Franciaország kínálja fel a legtöbb nyelvet, és itt *minden* tanuló számára biztosítva van annak lehetősége, hogy sokféle nyelv közül válasszon a modern európai nyelvektől az olyan népszerű ázsiai nyelveken keresztül, mint amilyen a japán vagy a kínai a kisebbségi/regionális és bevándorló nyelvekig. A vizsgálati eredmények tanúsága szerint szintén gazdag kínálatot biztosít Ausztria és Hollandia. Kelet-Európában természetesen sok helyen van lehetőség az orosz nyelv tanulására, akár nemzeti vagy kisebbségi nyelvként, akár idegen nyelvként. Angliában, Észak-Írországban, Skóciában és Walesben a francia, a német és a spanyol tartozik a leggyakrabban felkínált nyelvek közé, s noha a bevándorlók által használt nyelvek tanulásának lehetősége szintén biztosítva van ezeken a helyeken, általában csak az úgynevezett kiegészítő oktatásban – néha azonban a többségi oktatásban is.

Tanárképzés és tanártovábbképzés a középfokú oktatásban

Az elvárásoknak megfelelően a kutatói jelentések azt mutatják, hogy a középiskolákban a tanárképzés és a tanártovábbképzés vonatkozásában szigorúbb követelmények vannak érvényben, mint az általános iskolákban. A Nyelvekben Gazdag Európa kutatás során a következő területeket vizsgáltuk:

- tanárképzés
- a tanárképzéssel és a tanártovábbképzéssel kapcsolatos intézkedések az idegen nyelv-tanárok mobilitása
- szükséges nyelvtudásszint
- a tanári kínálat növelésére tett lépések ott, ahol tanárhiány van

A 28. táblázat tartalmazza a nyelvek mind a négy típusára vonatkozó adatokat az összes részt vevő országot illetően. Fontos szem előtt tartani, hogy nem mindegyik nyelvtípus tanulása biztosított minden országban, és ez magyarázza különösen a bevándorló nyelvek esetében az alacsony értékeket, hiszen ezek a nyelvek csupán nyolc országban tanulhatók a középfokú oktatásban.

28. táblázat: Tanárképzés és tanártovábbképzés a középfokú oktatásban 24 országban/régióban

Szempontok	Válaszok	O/R száma				Válaszok	O/R száma				Válaszok	O/R száma			
		N Ny	R/K	I Ny	B		N Ny	R/K	I Ny	B		N Ny	R/K	I Ny	B
Tanárok képzettsége	nyelvtanárok	23	16	22	3	általános tanárok	1	3	2	3	nincs specifikus képzés	0	5	0	18
Tanárképzés	tantárgyspecifikus	22	17	22	3	általános	2	2	2	2	nincs képzés	0	5	0	19
Továbbképzés	tantárgyspecifikus	19	14	20	3	általános	5	5	4	5	nincs képzés	0	5	0	16
Nyelvtudás szintje	KER szerint	4	N/R	8	N/R	országos/regionális szttenderd	13	N/R	13	N/R	nincsenek világos szttenderdek	7	N/R	4	N/R
A tanári kínálat növelésére tett lépések ott, ahol tanárhiány van	strukturális intézkedések	7	8	10	1	kampányok	2	0	1	1	nincsenek specifikus intézkedések	15	16	13	22
Tanári mobilitás	strukturális programok	N/R	N/R	2	N/R	igény szerinti támogatás	N/R	N/R	17	N/R	nincs támogatás	N/R	N/R	5	N/R

24 országból/régióból 23-ban képzett nyelvtanárokkal biztosítják a nemzeti nyelv kiegészítő támogatását, és csak Észtországban biztosítják általános nemzeti nyelvi képzésben részesülő „általános tanárok” alkalmazásával. A képzés és a továbbképzés szintén biztosított. A nemzeti nyelvek nem anyanyelvi tanáraitól 17 országban követelik meg, hogy elérjenek egy bizonyos nyelvtudásszintet a nemzeti nyelven, ám ezeket a szinteket mindössze 4 országban/régióban határozzák meg világosan a KER szerint: Baszkföldön (B2), Észtországban (C1), Olaszországban (C2) és Svájcban (Zürichben és Tizianóban C2). 7 országban nem állítottak fel erre vonatkozó sztenderdet.

Az idegennyelv-tanárok szintén jól képzettek, és csupán Észtországban és Észak-Írországon tanítanak „általános tanárok” idegen nyelveket, bár Olaszország és Görögország jelentése szerint a tanárképzés inkább általános és nem nyelvspecifikus. A tanári mobilitást illető szervezett támogatás a középfokú oktatásban jobb, mint az általános iskolában, Ausztria, Katalónia, Anglia, Észak-Írország, Skócia és Wales jelentése szerint a tanárok egy szemesztert töltenek külföldön a képzés vagy a továbbképzés részeként. További 13 ország támogatja anyagilag a tanári mobilitást, Észtországban, Franciaországban, Olaszországban, Portugáliában, Romániában azonban a tanároknak kevésbé van lehetőségük célnyelvi országban eltölteni valamennyi időt. Az Európai Unió és az Európa Tanács ajánlásainak megfelelően az idegennyelv-tanároknak a legtöbb országban el kell érniük egy meghatározott nyelvtudásszintet az adott idegen nyelven, és nyolc országban ez a szint a KER szerint van meghatározva, ahogyan azt a 29. táblázat is mutatja.

29. táblázat: Az idegennyelv-tanárok nyelvtudásszintjére vonatkozó követelmények a középfokú oktatásban 8 országban/régióban

Ország/régió	Az idegennyelv-tanárok nyelvtudásszintjére vonatkozó követelmények a középfokú oktatásban
Ausztria	C1
Baszkföld	B2
Bulgária	B2–C1
Katalónia	C1–C2
Észtország	C1
Franciaország	B2
Magyarország	C1
Románia	C1
Svájc	Zürich kanton: C2

A C1 mutatkozik a legáltalánosabban elterjedt követelményszintnek, bár Katalóniában és Svájcban (Zürich kantonban) magasabbak a követelmények, itt a tanároknak a C2 szintet kell elérniük.

A regionális vagy kisebbségi nyelveket oktató tanárok minden országban képzett nyelvtanárok, kivéve Frízföldön, ahol az órákat általánosan képzett nyelvtanárok tanítják. A tanárok képzése és továbbképzése minden országban biztosítva van.

A bevándorlók által használt nyelveket csak Ausztriában, Dániában és Hollandiában tanítják tantárgy-specifikus képzés során képzett tanárok, míg Észtországban, Franciaországban és Svájcban „általános tanárokat” foglalkoztatnak.

Csakúgy, mint az alapfokú oktatásban, néhány országban a középiskolákban is tanárhiány van, és speciális intézkedéseket hoznak annak érdekében, hogy megfelelő képzettséggel rendelkező szakembereket toborozzanak, illetve sokakat bátorítanak, hogy nyelvtanári képesítést szerezzenek. A 30. táblázat mutatja be azokat az országokat, amelyek ilyen tanártoborzó kampányokról számoltak be.

30. táblázat: A tanárhiányt aktív toborzással megoldani kívánó országok

nemzetinyelv-tanárok	idegennyelv-tanárok	regionális vagy kisebbségi nyelvet oktató tanárok	bevándorló nyelvet oktató tanárok
Baszkföld	Baszkföld	Baszkföld	Anglia
Anglia	Bulgária	Frízföld	Skócia
Észtország	Anglia	Észak-Írország	
Frízföld	Frízföld	Románia	
Hollandia	Magyarország	Skócia	
Észak-Írország	Litvánia	Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	
Románia	Hollandia	Svájc	
Skócia	Románia	Wales	
Svájc	Skócia		
	Svájc		
	Wales		

Skócia az egyetlen ország, amelyik arról számolt be, hogy minden kategóriában aktívan toboroz nyelvtanárokat, míg Baszkföld, Anglia, Románia, Skócia, Svájc a négyből három nyelvtípus esetében tesz intézkedéseket.

2.5. Szektorok közötti perspektívák az óvodai, az általános iskolai és a középiskolai oktatás vonatkozásában

Ebben a fejezetben a távlati perspektívák kerülnek bemutatásra három olyan fontos terület vonatkozásában, amelyeket EU- és ET-dokumentumok emelnek ki:

- tartalomalapú nyelvtanulás
- idegennyelv-tanárok mobilitása
- a többnyelvűség általános elismerése az iskolákban

Tartalomalapú oktatás

A tartalomalapú oktatás magába foglalja bizonyos tantárgyak (természettudomány, földrajz) idegen nyelven történő tanítását. Ennek a módszernek az alkalmazását erősen ösztönzik, mivel hatékony módja a kommunikatív kompetencia fejlesztésének. Már érintettük a tartalomalapú tanítás témáját az alapfokú oktatásról szóló fejezetekben, és a 31. táblázat a két terület együttes eredményeit mutatja be. Arra kértük a kutatókat, hogy határozzák meg, általánosan elterjedt-e országukban a tartalomalapú oktatás, vagy esetleg helyi szinten érvényesül, vagy teljesen hiányzik. Azon országok/régiók számát, amelyek minden egyes nyelvtípusban biztosítják a tartalomalapú nyelvtanulás lehetőségét, zárójelben közöljük.

31. táblázat: A tartalomalapú oktatást a középiskolában biztosító országok/régiók száma

Ország/ régió	Alapfokú oktatás			Középfokú oktatás		
	INy(23)	R/K(22)	B(5)	INy(24)	R/K(19)	B(8)
Széles körben elterjedt	1	12	1	1	10	1
Helyi szinten megvalósul	13	6	3	14	8	2
Nincs	9	4	1	9	1	5

INy = idegen nyelvek,
R/K = regionális/kisebbségi nyelvek,
B = bevándorló nyelvek

Amint az várható volt, a tartalomalapú oktatás elsősorban a regionális vagy kisebbségi nyelvek esetében elterjedt, hiszen ezek a nyelvek általában a tanulók otthon használatos nyelvei, és így a diákok már képesek folyékonyan kommunikálni ezeken. Az idegen nyelvi osztályokba járó tanulók kommunikatív kompetenciája alacsonyabb szintű, ezért nagyon kevés ország/régió számolt be arról, hogy ezekben az osztályokban széles körben elterjedt gyakorlat lenne a tartalomalapú oktatás: csak Spanyolország az általános iskola, illetve Franciaország a középiskola szintjén. Mindazonáltal a tény, miszerint az alapfokú oktatással kapcsolatosan 13 ország/régió, a középfokúval kapcsolatosan 14 számolt be arról, hogy helyi kezdeményezések keretében alkalmazzák a tartalomalapú oktatást, azt sugallja, hogy léteznek jó gyakorlatok, és a megközelítésmódok

összehasonlítását célzó további kutatások, illetve a tanártovábbképzés, valamint tananyagfejlesztés hasznos volna. Azok közül az országok közül, amelyek a módszert a bevándorló nyelvek esetében is biztosítják, ismételtlen Spanyolország az, ahol széles körben elterjedt a tartalomalapú oktatás, Franciaországban pedig a középfokú oktatás szintjén; mindez azt sugallja, hogy ezek az országok alkalmazzák az ezen a területen felhalmozódott szaktudást.

Az idegennyelv-tanárok mobilitása

A tanári mobilitást nagymértékben ösztönzi az Európai Bizottság Egész életen át tartó tanulás elnevezésű programja. LRE-kutatásunkban arról kérdeztük a kutatókat, hogy az országukban/régiójukban a tanároknak milyen lehetőségei vannak arra, hogy akár a képzésük, akár a továbbképzésük részeként abban az országban töltsenek el valamennyi időt, amelyiknek a nyelvét tanítani szándékozzák. A kutatóktól azt kérdeztük, hogy az országuk/régiójuk

- a) beépít-e ilyen programokat a tanárképzésbe, amelyek során a tanárok legalább egy félévet a célnyelvi országban tölthetnek
- b) ösztönzi és finanszírozza-e az egyéni tanári kezdeményezéseket, ha programokat nem is épít be a képzésbe
- c) nem épít be programokat a tanárképzésbe, és nem is finanszírozza az egyéni kezdeményezéseket.

Az eredményeket a 32. táblázat mutatja be.

32. táblázat: A tanári mobilitás helyzetének áttekintése az alap- és a középfokú oktatásban (24 ország/régió)

	Alapfokú oktatás	Középfokú oktatás
Szervezett programok – legalább egy félév a célnyelvi országban	Katalónia, Svájc	Ausztria, Katalónia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Svájc
Egyéni kezdeményezések finanszírozása	Ausztria, Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Dánia, Anglia, Észtország, Görögország, Magyarország, Litvánia, Lengyelország, Skócia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Ukrajna	Baszkföld, Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Dánia, Frízföld, Görögország, Magyarország, Litvánia, Hollandia, Lengyelország, Ukrajna, Skócia, Wales
Nincs	Bulgária, Franciaország, Frízföld, Olaszország, Hollandia, Észak-Írország, Portugália, Románia, Wales	Észtország, Franciaország, Olaszország, Portugália, Románia

Kizárólag Anglia, Katalónia és Svájc biztosít szervezett mobilitási programokat mind az alapfokú, mind a középfokú oktatásban, s a vizsgált országok fele finanszírozza egyéni tanári kezdeményezéseket mindkét szinten. Meglepően sok ország nem támogatja a tanári mobilitást egyik szinten sem, s ennek lehetséges okai további kutatás igényelnek.

A többnyelvűség általános elismerése

A többnyelvű oktatás szerveződése, valamint a tanárok felkészítése arra, hogy nyelvileg és kulturálisan is színes, változatos osztályokban tanítsanak, egy olyan egyre növekvő kihívás, amellyel az európai közoktatásnak szembe kell néznie. A szinte mindegyik osztályban megjelenő számos otthon használatos nyelvnek köszönhetően az EU és az ET által kiadott dokumentumok hangsúlyozzák a diákok létező többnyelvű repertoárja elismerésének fontosságát a nyelvtanítás és nyelvtanulás folyamatában, továbbá a tanárképzés fontosságát annak érdekében, hogy a tanárok értékeljék és hasznosítsák a tanulók többnyelvű repertoárját az osztálytermi gyakorlatban. Nehéz megállapítani, hogy ez jelenleg milyen mértékben érvényesül, és a kérdés önmagában is kutatás tárgyát képezhetné. Azonban a tájékoztatás végett megkértük a kutatókat, hogy becsüljék meg, milyen mértékben működik ez a gyakorlat országukban/régiójukban.

Az eredményeket a 33. táblázat foglalja össze.

33. táblázat: A többnyelvűség elismerése az óvodában, általános iskolában és középiskolában 24 országban (a számok az országokra/régiókra vonatkoznak)

Az elismertség szintje	Egységes integrált megközelítés			informális megközelítés			Nem foglalkoznak vele		
	óvoda	ált. isk.	közép-isk.	óvoda	ált. isk.	közép-isk.	óvoda	ált. isk.	közép-isk.
A többnyelvűség és a tanulók többnyelvű repertoárjának elismerése	8	11	9	15	11	11	1	2	4
A tanárokat képezik arra, hogy hasznosítani tudják a tanulók többnyelvű repertoárját	7	8	4	14	12	16	3	4	4

Az országok többsége arról számolt be, hogy a társadalmi többnyelvűség és a tanulók többnyelvű repertoárja az oktatás minden szintjén elfogadott, formálisan és informálisan egyaránt, bár a tanárképzés inkább informálisnak tűnik, főként a középiskolai szinten. Azok az országok, amelyek egységes és integrált megközelítésről számoltak be mindhárom oktatási szinten, a következők voltak: Románia, Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla), Wales. Bosznia-Hercegovinában, Angliában, Franciaországban és Skóciában a jelentés szerint a többnyelvűség elismertségének mértéke magasabb az óvodai és az általános iskolai szinten, mint a középiskolában, míg Hollandiában és Svájcban a középiskolai szinten elfogadottabb.

2.6 Nyelvek a szakoktatásban, -képzésben (további oktatásban) és a felsőoktatásban

Nyelvek a további oktatásban

A további oktatás, amelyre általában szakoktatás és szakképzés (VET, az angol Vocational Education and Training kifejezésből – a *ford.*) néven utalunk, különösen fontos eleme az EU 2020 stratégiának. Az Európai Bizottság a tagállamokkal szoros együttműködésben dolgozik azon, hogy a területet egész Európában erősítsék, a 2002-es EU Tanácsa által elfogadott *koppenhágai folyamat* alapján. 2008-as közleményében a Bizottság hangsúlyozta az egész életen át tartó tanulás fontosságát, a szakoktatás szerepét Európa jövője szempontjából, és annak szükségességét, hogy a nyelvtanulás lehetőségét biztosítsák a szakoktatási intézményekben. Az EU strukturális alapokat bocsátott a munkakör-specifikus nyelvtanfolyamok rendelkezésére.

A Bizottság 2010-es *Új lendület az európai szakképzési együttműködésnek az „Európa 2020” stratégia támogatására* című közleménye a szakképzési mobilitás stratégiai megközelítésére hívta fel a figyelmet, és azt javasolja, hogy minden kurzus tartalmazzon külföldön eltölthető tanulmányi vagy képzési időszakokat, nagyobb hangsúlyt fektetve a nyelvtanulásra. Ez különösen fontos azok számára, akik az iparban vagy olyan szektorokban szeretnének dolgozni, mint például pénzügy, turizmus vagy nemzetközi kereskedelem. A nemzeti nyelv támogatása szintén kulcsfontosságú, hiszen a legtöbb szakoktatási intézmény a munkanélülieknek és bevándorlóknak is kínál képzési programokat. Az Európa Tanács

1998-as 98 (6) számú ajánlása szintén a szakképzés-orientált nyelvtanításra hívta fel a figyelmet. Arra buzdította az intézményeket, hogy olyan nyelvtanfolyamokat biztosítsanak, amelyek az általános és szakképzési elemek egyensúlyára épülnek, valamint felkészítik a diákokat nemzetközi projektben való részvételre, a munkába állásra és a foglalkozásukon belüli mobilitásra.

Az LRE kutatási célja az volt, hogy feltérképezzük az európai szakoktatási intézményekben biztosított nyelvek és képzési programok kínálatát. Ennek érdekében kutatóhálózatunk 67 város összesen 69 legnagyobb szakoktatási intézményéből gyűjtött elsődleges adatokat (lásd az 1.5 fejezet 4. táblázatát).

A nemzeti nyelv kiegészítő támogatása a szakoktatási intézményekben

Annak érdekében, hogy felmérjék a nemzeti nyelv tanulásához biztosított kiegészítő támogatás szintjét, kutatóink az alábbiakról érdeklődtek az intézményeknél:

- a célcsoportok sokfélesége
- a szakképzésben részt vevők számára kínált programok választéka
- kidolgozott tanterv használatának mértéke
- a munkához kapcsolódó készségek és az általános továbbképzés támogatása
- finanszírozási források fajtái
- munkahelyi szakképzési lehetőségek
- uniós eszközök használata

Az eredmények a 34. táblázatban láthatók.

34. táblázat. A nemzeti nyelv oktatásának szervezete a szakoktatási intézményekben (69 intézmény)

Szemponatok	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma	Válaszok	O/R száma
Célcsoportok	mindenki	37	korlátozott	9	nincs meghatározva	23
Nyelvi támogató programok köre	széles választék	30	korlátozott választék	24	nincs	15
Kidolgozott tanterv	egységes és kidolgozott	43	általános	8	nincs	18
Kurzusok típusa	Munkához kapcsolódó és általános kurzusok	34	csak általános kurzusok	13	csak munkához kapcsolódó kurzusok	7
Elérhető állami támogatás	teljes	39	részleges	10	nincs	19
Szakmai gyakorlat vállalatoknál	a képzésbe építve	13	választható	3	nincs	53
Európai eszközök felhasználása	Igen	0			nem	69

A kutatóink által gyűjtött információk alapján a megvizsgált 69 szakoktatási intézményből 30 széleskörű, az alapvetőtől egészen a fejlett kommunikációs készségeig terjedő nemzeti nyelvi támogató programokat kínál, 24 intézményben korlátozott a választék, míg 15 nem támogatja a nemzeti nyelv oktatását. Jóval több, mint az intézmények fele rendelkezik egységes és kidolgozott tantervvel, 34 intézmény (az intézményeknek majdnem a fele) kínál munkához kapcsolódó és általános nyelvtanfolyamokat is, valamint további 7 kizárólag munkához kapcsolódó nyelvtanfolyamokat biztosít. A nemzeti nyelv oktatása 39 intézményben teljes egészében államilag

finanszírozott, 10 intézmény csak részleges finanszírozást biztosít az állam. Noha az EU dokumentumok támogatják a vállalkozásoknál töltendő szakmai gyakorlatot, mind munkatapasztalat, mind a nyelvi készségek fejlesztése céljából, a 69 intézményből mégis csak 13 működik együtt vállalkozásokkal ezen lehetőség biztosítására. Úgy tűnik, egyik intézmény sem használja az európai dokumentumokat – például az *Európai Kreditrendszer* vagy az *Europasst* – a nemzeti nyelvi programok tanulási eredményeinek meghatározásában és alkalmazásában. Ez alapján azt feltételezzük, hogy a vizsgált intézmények nem ismerik ezeket az eszközöket.

Nemzeti nyelven kívüli nyelvek a szakoktatásban és -képzésben

Az idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó előírások vizsgálata céljából az alábbiakról kérdeztük az intézményeket:

- választható nyelvek száma
- elérhető programok típusa
- kidolgozott tanterv használatának mértéke
- igazodás a KER-hez (idegen nyelvek esetén)
- állami támogatás elérhetősége

Az eredmények a 35. táblázatban láthatók.

35. táblázat. Az idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelvek oktatásának szervezete a szakoktatásban (69 intézmény)

Szempontok	Válaszok	Szakoktatási intézmények száma			Válaszok	Szakoktatási intézmények száma			Válaszok	Szakoktatási intézmények száma		
		INy	R/K	B		INy	R/K	B		INy	R/K	B
Választható nyelvek száma	> 4 nyelv	15	0	1	3-4 nyelv	22	3	1	1-2 nyelv	25	22	2
Programok köre	széles választék	41	17	2	korlátozott választék	18	7	2	nincs meghatározva	10	45	65
Tanterv	egységes és kidolgozott	50	18	1	általános	11	5	3	nincs meghatározva	8	46	65
KER követése	teljes mértékben	26	N/R	N/R	nemzeti szabályok	27	N/R	N/R	nincs meghatározva	16		
Állami támogatás	nincs tandíj	38	13	1	részleges tandíj	22	11	1	teljes tandíj	9	45	67

A nyelvoktatás szervezetét tekintve a többi oktatási ágazathoz hasonló minta rajzolódik ki, ahol is a legtöbb támogatást a nemzeti nyelv és az idegen nyelvek kapják, ezt követik az R/K nyelvek, és a legkevesebb támogatást a bevándorlók által használt nyelvek kapják.

A 69 intézményből 62 kínál idegen nyelvi kurzusokat. 15 intézményben több mint 4 nyelv közül lehet választani, 22-ben 3-4 nyelvet, 25-ben pedig 1-2 nyelvet tanítanak. 41 intézmény az alapvetőtől egészen a fejlett kommunikációs készségekig terjedő programok széles választékát kínálja, míg 18 csak az alapvető nyelvi készségeket oktatja. Nagyon sok, pontosan 50 intézmény rendelkezik egységes és kidolgozott tantervvel, és 26 intézmény a KER-rel összhangban szervezi képzését. A diákoknak 38 intézményben nem kell fizetniük a nyelvi kurzusokért, míg további 22-ben a költségeket részben fedezik.

Eltérő képet kapunk az R/K nyelvek oktatását illetően. Mindössze 24 intézmény számolt be arról, hogy R/K nyelvi kurzusokat kínál, és ebből is csak 13-ban nem kell tandíjat fizetni. Baszkföldön, Katalóniában, Magyarországon, Észak-Írországon és Walesben mind a három vizsgált szakoktatási intézmény kínál R/K nyelvi kurzusokat. Bosznia–Hercegovina és Svájc három vizsgált szakoktatási intézménye a többi hivatalos nyelven kínál kurzusokat. Bevándorlók által használt nyelveket csak 4 vizsgált intézményben oktatnak Ausztriában, Angliában, Olaszországban és Walesben.

A 36. táblázat a kutatási beszámolók alapján összehasonlító áttekintést nyújt a 67 választott város 69 vizsgált szakoktatási intézményében folyó R/K, (többnyire) idegen és (többnyire) bevándorlók által használt nyelvek oktatásáról.

36. táblázat. Összehasonlító áttekintés a szakoktatási intézményekben (országoként/régióként 3 intézményben) folyó (többnyire) R/K, (többnyire) idegen és (többnyire) bevándorlók által használt nyelvek oktatásáról

Ország/régió	(Többnyire) R/K nyelvek	(Többnyire) idegen nyelvek	(Többnyire) bevándorlók által használt nyelvek
Ausztria	-	arab, kínai, cseh, holland (kizárólag e-learning), angol, francia, német, magyar, olasz, japán, lengyel, román, orosz, szlovák, szlovén, spanyol	bosnyák, horvát, szerb, török
Baszkföld	baszk	angol, francia	-
Bosznia–Hercegovina	bosnyák, horvát, szerb mint további nemzeti nyelvek	arab, cseh, angol, francia, német, olasz, latin, perzsa, orosz, török	-
Bulgária	-	horvát, angol, francia, német, olasz, román, orosz, spanyol, török	-
Katalónia	katalán	angol, francia, német	-
Dánia	-	angol mint tartalomalapú nyelvoktatás, francia, német, spanyol	-
Anglia	-	francia, német, görög, olasz, japán, portugál, orosz	arab, kínai, török, urdu
Észtország	-	angol, francia, finn, német, orosz	-
Franciaország	korzikai	arab, kínai, angol, német, olasz, spanyol, orosz	-
Görögország	-	angol	-
Magyarország	német	angol	-
Olaszország	szlovén	angol, francia, német, spanyol	arab
Litvánia	lengyel, orosz	angol, francia, német	-
Hollandia	-	angol, francia, német, spanyol	-
Észak-Írország	ír, ulster skót	francia, német, görög, olasz, japán, lengyel, portugál, orosz, spanyol	arab, török, kínai
Lengyelország	-	angol, francia, német, orosz	-
Portugália	mirandai	angol, francia, német, spanyol	-
Románia	magyar, romani	angol, francia, német	-
Skócia	-	francia, német, olasz, lengyel, spanyol	-
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	-	angol, francia	-
Svájc	francia, német, olasz mint további nemzeti nyelvek	angol, spanyol	-
Ukrajna	orosz és ukrán nyelvek	angol, francia, német	-
Wales	velszi	kínai, francia, német, görög, olasz, spanyol	arab

Az előzetes várakozásoknak megfelelően az angol, francia, német és spanyol kiemelkedő helyen áll az idegen nyelvek között. Ehhez néhány országban az orosz mint R/K nyelv társul, és egy idegen nyelv más országokban. Néhány szakoktatási intézményben arabul is lehet tanulni. Ahogy várható volt, az R/K nyelveket azon országokban/régiókban kínálják a legnagyobb számban, ahol több mint egy hivatalos nyelv van. Valószínűleg a baszk, katalán, ír/ulster skót és velszi a vizsgált intézményekben oktatási nyelvként és tantárgyként is szerepel.

Nyelvek a felsőoktatásban

Az EU és az Európa Tanács egyaránt hangsúlyozza dokumentumaiban a nyelvi sokszínűsítést és a többnyelvű készségek fejlesztésének fontosságát az oktatás minden szintjén. Ez különösen az egyetemi szinten fontos, mivel ez a hivatás megkezdése előtti utolsó lépcsőfok. Az egyetemet végzettek nagy valószínűséggel fognak munkájuk során utazni és kapcsolatba kerülni, más nyelven beszélőkkel, ezért kiemelten fontos, hogy az ehhez szükséges nyelvi készségeket elsajátítsák, valamint az alapvető tudományos tudásukat és képességeiket fejlesszék. Európa néhány egyetemén a nyelvtudás felvételi követelmény, míg máshol nyelvi órák formájában bátorítják a hallgatókat arra, hogy minden héten fordítsanak időt a nyelvtanulásra.

Az Európa Tanács 98 (6) ajánlása támogatja a különböző országok felsőoktatási intézmények és személyek közötti (csere) kapcsolatok kiépítését, hogy mindenki számára lehetővé váljon mások nyelvének és kultúrájának hiteles megismerése. A felsőoktatásról a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája is szól, és kötelezővé teszi az R/K nyelvek oktatási nyelvként, illetve tantárgyként való biztosítását azon tanulóknak, akik ezt igénylik. Az idegen nyelvek tekintetében a felsőoktatási intézményekkel szemben elvárás, hogy a tantervek kidolgozása és az értékelések során elsősorban a KER-t használják.

Az uniós dokumentumok ugyanilyen határozottak a nyelvoktatás felsőoktatásban való erősítését és változatosságát illetően. A 2011-es EU Tanács következtetése arra szólítja fel a tagállamokat, hogy tegyenek erőfeszítéseket a barcelonai célkitűzés elérése érdekében, mégpedig a nyelvoktatás szabályainak, minőségének és fontosságának az általános, szak- és felsőoktatásban, valamint az egész életen át tartó tanulás kontextusában való erősítésén keresztül. A 2008-as bizottsági közlemény szintén a nagyobb mobilitás és a cserekapcsolatok fontosságát hangsúlyozta, és arra kérte az egyetemeket, hogy választott szakirányuktól függetlenül minden hallgató számára tegyék lehetővé a nyelvoktatást.

A fentiek fényében azt kértük kutatóinktól, hogy mindhárom célváros egy-egy általános/állami egyetemének képviselőit kérdezzék meg az alábbiakról:

- az oktatás nyelvei
- az egyetemi honlapok nyelvei
- a kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai
- nem nyelvtanulók számára kínált nyelvek
- a KER használatának kiterjedtsége a tantervfejlesztés és -értékelés során
- külföldi diákok toborzása
- nyelvtanulók mobilitása
- nem nyelvtanulók mobilitása

65 egyetemről sikerült adatokat gyűjtenünk, amelyeket a 37. táblázatban közlünk.

37. táblázat. Többnyelvűségi gyakorlatok 65 vizsgált állami egyetemen

Szempont	országok/régiók száma	országok/régiók száma	országok/régiók száma
Az oktatás nyelve	23 nemzeti, idegen, R/K	31 nemzeti és idegen	11 csak nemzeti
A honlap nyelve	17 nemzeti, idegen, R/K	38 nemzeti és idegen	10 csak nemzeti
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	24 minden tanuló	38 csak a nem anyanyelvi beszélők	3 nincs
Nem nyelvtanulóknak kínált nyelvek száma	31 >4	10 3–4	14 1–2
Nyelvtanulók által elérendő szint	34 KER alapján	22 nemzeti/intézményi alapú	9 nincs
Külföldi diákok toborzása	33 nemzetközi diákok és bevándorlók	31 csak nemzetközi diákok	1 csak anyanyelvi hallgatók
Nyelvtanulók mobilitása	10 kötelező	51 választható	4 nincs
Nem nyelvtanulók mobilitása	1 kötelező	60 választható	4 nincs

Ahogy az várható volt, az összes vizsgált európai egyetemen a nemzeti nyelv az oktatás nyelve, mivel a legtöbb esetben ez a tanulók fő nyelve és az állam hivatalos nyelve. Ugyanakkor bizakodásra adhat okot, hogy a vizsgált intézmények többségében más nyelvek használatára is van lehetőség. További kutatás tárgyát képezi annak bemutatása, hogy mely nyelveket használják az oktatás nyelvként, valamint hogyan változik az európai egyetemek oktatási nyelve a gazdaság és az akadémiai kutatás globalizációjának köszönhetően. Úgy tűnik, hogy a tanári kar és a diákok nemzetközi mobilitása, továbbá az intézmények azon törekvése, hogy nyelvileg és kulturálisan sokszínű hallgatóságot oktassanak, azt eredményezi, hogy sok európai egyetemen az angol második nyelvvé válik, emellett egyre elterjedtebbek az angol nyelvű tankönyvek is.

Biztató, hogy a 65 egyetemből 55-nek van többnyelvű honlapja, és mindössze 10 egyetem biztosít információt egyedül a nemzeti nyelven. Ez annak a jele, hogy a legtöbb, nagyvárosban működő európai egyetem jelentős erőfeszítéseket tesz a sokféleség előmozdítása és a változatos hallgatóság elnyerése. Az LRE felmérés nem jegyezte fel a honlapok nyelveit, ez további kutatási téma lehet.

Ami a kiegészítő nemzeti nyelvi támogatást illeti, még ezen a szinten is fontos minden diáknak megadni a lehetőséget, hogy jó szintet érjen el. A vizsgált 65 egyetemből 24 biztosít támogatást mindenkinek, 38 pedig csak a nem anyanyelvi beszélőknek – a kettőt összeadva már biztató eredményt kapunk.

Nagyon sok egyetem kínál nyelvi kurzusokat nem nyelvtanulók számára, amint azt az európai intézmények ajánlják. A kínálat széleskörű: 31 intézményben (a vizsgált egyetemek majdnem fele) a hallgatók több mint 4 nyelv közül választhatnak. A mintánkban mindössze 8 egyetem nem biztosítja a nem nyelvtanulók számára a más nyelveken való tanulás lehetőségét. Kedvező jel, hogy a vizsgált egyetemek több mint felében használják a KER-t a tantervfejlesztés és -értékelés során. Az azonban kutatásunk tárgykörén kívül esik, hogy a hallgatók és PhD-hallgatók ténylegesen mennyi nyelvi kurzust vesznek fel.

Az európai egyetemek között a tehetségért és pénzügyi forrásokért folyó kemény küzdelemre tekintettel nem meglepő, hogy egy kivétellel mindegyik egyetem különös gondot fordít a nemzetközi diákok toborzására. Az egyetemek fele – saját bevallása szerint – külön erőfeszítéseket tesz azért, hogy bevándorló háttérrel rendelkező tanulókat vonzzon magához. Annak felderítése, hogy mindez miként történik, további kutatás tárgyát képezheti.

Az európai egyetemek anyagilag is támogatják a hallgatói mobilitást, azonban csak 10 vizsgált egyetem teszi kötelezővé a mobilitási programokat nyelvtanulók számára; a többség csak „bátorít” ezen lehetőségek kihasználására. Ahogy az várható volt, egy kivétellel az összes egyetemen a mobilitás inkább választható, semmint kötelező a nem nyelvtanulók számára. Az Eurostat a közelmúltban tette közzé a hallgatói mobilitásra vonatkozó adatait országos bontásban; érdemes lenne ezeket is tanulmányozni ahhoz, hogy betekintést nyerjünk az Erasmust és más programokat igénybe vevő hallgatók tényleges számába. ec.europa.eu/education/erasmus/statistics_en.htm

2.7 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Az uniós és európai tanácsi dokumentumok világosan fogalmazzák a tekintetben, hogy mit ismernek el jó többnyelvűségi politikának az audiovizuális tömegtájékoztatás és a sajtó területén. Az Európai Bizottság 2008-as közleménye annak szükségességét hangsúlyozta, hogy azon emberek számára, akik nem beszélnek olyan sok nyelven, új technológiákat és fordítást kell biztosítani:

A média az „edutainment” és a feliratozott filmek révén az informális nyelvtanulás kiváló forrása is lehet.

Ezen közleményen keresztül a tagállamokat felhívták arra, hogy támogassák a kulturális alkotások feliratozását és forgalmazását. Az Európai Parlament 2009-es határozata szintén a tévé-műsorok feliratozására bátorított. A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport zárójelentése (2007) külön fejezetet szentelt a kérdésnek, hangsúlyozva a média fontosságát az emberek más nyelvekhez és kultúrákhoz való hozzáállásának befolyásolásában, valamint bátorítva a szinkronizálásra való áttérést:

Az általában szinkronizálást használó tévétársaságokat arra kellene ösztönözni, hogy a hagyományos szinkronizáláson kívül feliratozást is kínáljanak, hogy a nézők maguk választhassanak.

Ami az R/K nyelveket illeti, az ECRML 11. cikke foglalkozik a tömegtájékoztatással: előírja, hogy az aláíró feleknek biztosítaniuk kell, hogy létesüljenek rádió- és televízióállomások R/K nyelveken, továbbá ilyen nyelvű tévé- és rádióműsorok, valamint újságok előállítására és forgalmazására ösztönöz. Ezen kívül arra kötelezi a feleket, hogy biztosítsák a szomszédos országokból egy R/K nyelvvel azonos vagy hasonló nyelven készült rádió- és televízióadások közvetlen vételének szabadságát.

LRE kutatásunkban a fenti ajánlások és irányelvek tükrözését tűztük ki célul, és arra kértük kutatóinkat, hogy a célvárosokban mindegyik nemzeti vagy regionális kontextusban gyűjtsenek adatokat. A következő szempontokat vettük figyelembe:

- a rádióban és televízióban kínált nyelvek választéka
- feliratozási gyakorlatok a mozikban és a televízióban
- R/K nyelvű adások vétele az előállítás régióján kívül
- jelyelvre vonatkozó szabályok
- a könyvesboltokban és a nagyobb vasútállomások újságárusainál kapható újságok nyelvválasztéka

Az adatgyűjtéshez arra kértük kutatóinkat, hogy a vizsgált város legnagyobb példányszámban eladott újságjaiban felsorolt programok alapján rögzítsék, hogy a televízió és rádió milyen nyelveken sugároz műsorokat. Ez a módszertan nyelvi terepfelmérés logikája alapján működik. Ismerve az ilyen jellegű kutatás korlátait, célunk az volt, hogy egy pillanatfelvételt készítsünk a tévé- és rádióműsorok helyzetéről, amint az a különböző sajtóorgániumokban megjelenik. Kutatóink beszámolója alapján világossá vált, hogy több ország sugároz többnyelvű tévé- és rádióműsorokat. Bosznia-Hercegovinában, Görögországban és Lengyelországban a sajtóban felsoroltak alapján a televízió- és rádiócsatornák csak nemzeti nyelvű műsorokat kínálnak. A többi résztvevő országban többnyire szerepelnek angol, német és francia nyelvű tartalmak a televízió és a rádió kínálatában is. A nemzeti nyelv mellett az angol a leggyakoribb televíziós nyelv Ausztriában, Baszkföldön, Katalóniában, Dániában, Észtországban, Olaszországban, Hollandiában/Frízföldön, Portugáliában, Spanyolországban, Svájcban és Ukrajnában. Német nyelvű tévé-műsorokat is feljegyeztek kutatóink a következő országokban/régiókban: Katalónia, Dánia, Észtország, Franciaország, Magyarország, Hollandia/Frízföld és Románia. Francia műsorokat Katalóniában, Dániában, Angliában és Észtországban soroltak fel. Több országban széles a választék a R/K nyelveken sugárzott televíziós műsorokból; Bulgáriában például örmény, héber, romani és török nyelvű műsorok vannak a palettán. Franciaország, Magyarország és Románia hasonló megközelítést alkalmaz a R/K nyelvek terén. Vannak olyan országok/régiók is, mint például Katalónia, Anglia, Hollandia és Svájc, amelyekben bevándorlók által használt nyelveken készült műsorok is szerepelnek a felsorolásban. A rádióműsoroknál hasonló tendenciákat figyelhetünk meg, mint a televíziós tartalmaknál. Bulgáriában, Franciaországban, Magyarországon, Olaszországban és Litvániában a rádiós kínálat sokkal szélesebb, Katalóniában, Észtországban és Hollandiában viszont kisebb a választék.

Bosznia-Hercegovina, Dánia, Észtország, Litvánia, Portugália, Svájc és Wales arról számolt be, hogy az R/K nyelveken készült tévé- és rádióműsorokat az előállítás régióján kívül mindig fogni lehet – Franciaországban és Katalóniában soha. A többi országban alkalmanként lehet az R/K nyelvű műsorokat fogni az előállítás régióján kívül. Ennek okait érdemes lenne feltárni.

A Médiakonzultációs Csoport által vezetett kutatás (2007) eredményei szerint és az újra és újra kifejtett EU ajánlásokkal összhangban, a feliratozás egyre elterjedtebb az európai országokban. Ugyanakkor a szinkronizálás és a hangalámondás gyakorlata még mindig gyakori. Az országokat általában két csoportra szokták osztani (szinkronizáló vs. feliratozó országok), ám a tényleges helyzet Európában ennél sokkal összetettebb.

A 38. táblázatban közzétett LRE kutatási eredmények a korábbi vizsgálatokkal összevethetők: körülbelül az országok/régiók fele szinkronizálja, míg a másik fele feliratozza műsorait általában.

38. táblázat Feliratozás és szinkronizálás a televízióban és a mozikban

Ország/ régió	TV műsor		Mozifilm	
	Általában szinkronizált	Általában feliratozott	Általában szinkronizált	Általában feliratozott
Ausztria	✓		✓	
Baszkföld	✓		✓	
Bosznia		✓		✓
Bulgária	✓			✓
Katalónia	✓		✓	
Dánia		✓		✓
Anglia		✓		✓
Észtország		✓		✓
Franciaország	✓			✓
Frízföld		✓		✓
Görögország		✓		✓
Magyarország	✓		✓	
Olaszország	✓		✓	
Litvánia	✓			✓
Hollandia		✓		✓
Észak-Írország		✓		✓
Lengyelország	✓		✓	
Portugália		✓		✓
Románia		✓		✓
Skócia		✓		✓
Spanyolország	✓		✓	
Svájc		✓		✓
Ukrajna		✓	✓	
Wales		✓		✓

A tévében és moziban egyaránt szinkronizáló országok közé Ausztria, Katalónia, Magyarország, Olaszország, Lengyelország és Spanyolország tartozik. A tévében és moziban egyaránt feliratozó országok a következők: Bosznia-Hercegovina, Dánia, Anglia, Észtország, Frízföld, Görögország, Hollandia, Észak-Írország, Portugália, Románia, Skócia, Svájc és Wales. A többi ország vegyes technikát alkalmaz: az egyik médium szinkronizálja, a másik feliratozza műsorait.

A vizsgált városok legnagyobb újságárusainál és vasútállomásain kapható újságok nyelveinek felderítése érdekében kutatóink meglátogatták ezeket a helyszíneket, és listát készítettek a kapható újságokról – ismételten a nyelvi terepfelmérés módszerét alkalmazva, amely egy adott helyen és időben meglévő állapotot mutat.

A 39. táblázat a nemzeti nyelvek után következő 20 leggyakoribb nyelvet sorolja fel, amelyeken az újságok olvashatók.

39. táblázat A felsorolt újságok nyelvi spektruma a vizsgált városokban (a referenciaországon/régióon kívül leggyakrabban használt 20 nyelv) (Top 20)

Újságok nyelvei	Újságok száma összesen
1. angol	408
2. német	270
3. francia	181
4. orosz	162
5. olasz	127
6. arab	77
7. török	54
8. spanyol	51
9. holland	46
10. albán	40
11. szerb	36
12. kínai	27
13. horvát	23
14. bolgár	12
15. japán	11
16. lengyel	10
17. görög	8
18. bosnyák	7
19. magyar	7
20. svéd	6

Az adatokból arra következtethetünk, hogy ezeknek az újságoknak alapvetően három célközönségük van: a) nemzetközi utazóknak, üzletembereknek és turistáknak készült újságok például angol, német, francia vagy japán nyelven; b) európai városokban lakó bevándorló csoportoknak készült újságok például arab, török, albán vagy kínai nyelven; c) R/K nyelvű olvasóknak készült újságok pl. baszk vagy katalán nyelven.

A másik kérdés, amit az audiovizuális részben vizsgáltunk, az volt, vajon mennyire érhetőek el a fontosabb médiaeseményekről készült tévéműsorok jelnyelven. Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése a jelnyelvek védelméről a tagállamokban c. ajánlásában (2003) rámutatott, hogy a jelnyelvek Európa kulturális gazdagságát jelzik, ezek a nyelvek a siket emberek kommunikációjának természetes eszközei, és szükség van a jelnyelvek hivatalos elismerésére. Az ajánlás arra is figyelmeztet, hogy a jelnyelven vagy jelnyelvi tolmácsolással készült műsorok sugárzása erősítené a siket közösségnek a hallók közé való integrációjának folyamatát.

A 40. táblázat nemcsak kutatóinknak a jelnyelvi tévéműsorokkal kapcsolatos választ tartalmazza, hanem a jelnyelvekre vonatkozó másik két szempontot is, amelyet az LRE projektben vizsgáltunk: léteznek-e a jelnyelveket hivatalosan elismerő/támogató nyelvpolitikai dokumentumok az országban, és mennyire használhatják a siketek a jelnyelvet a hatóságokkal való hivatalos kapcsolattartásuk során. A 40. táblázat ezen jelnyelvi előírásokról nyújt áttekintést.

40. táblázat Jelnyelvekre vonatkozó előírás 24 országban/régióban

Ország/régió	A jelnyelvet hivatalosan elismerik vagy támogatják	A siketek használhatják a jelnyelvet a hatóságokkal való hivatalos érintkezés során	Jelnyelven hozzáférhető a fontosabb médiaesemények
Ausztria	Igen	Mindig	Néha
Baszkföld	-	-	Néha
Bosznia-Hercegovina	Igen	Mindig	Néha
Bulgária	Igen	Csak néhány esetben	Rendszeresen
Katalónia	Igen	Mindig	Néha
Dánia	-	Mindig	Rendszeresen
Anglia	Igen	-	Rendszeresen
Észtország	Igen	Csak néhány esetben	Mindig
Franciaország	Igen	Mindig	Rendszeresen
Frízföld	-	Csak néhány esetben	Néha
Görögország	-	-	Néha
Magyarország	Igen	Mindig	Néha
Olaszország	-	-	-
Litvánia	Igen	Mindig	Néha
Hollandia	Igen	Csak néhány esetben	Néha
Észak-Írország	Igen	Csak néhány esetben	Rendszeresen
Lengyelország	-	-	-
Portugália	Igen	Mindig	Rendszeresen
Románia	Igen	Mindig	-
Skócia	Igen	Csak néhány esetben	Rendszeresen
Spanyolország (Madrid, Valencia, Sevilla)	Igen	Mindig	Rendszeresen
Svájc	Igen	Mindig	Rendszeresen
Ukrajna	Igen	Mindig	Néha
Wales	Igen	Csak néhány esetben	Néha

A jelnyelvet minden ország/régió hivatalosan elismeri vagy támogatja Baszkföld, Dánia, Görögország, Olaszország és Lengyelország kivételével. A siketek a vizsgált országok felében mindig használhatják a jelnyelvet a hatóságokkal való hivatalos érintkezések során. A fontos médiaeseményeken a jelnyelvi tolmácsolás feltételei mindig adottak Észtországban, és

rendszeresen 9 másik országban. Olaszországban, Lengyelországban és Romániában erre egyáltalán nincs lehetőség. Összességében azt lehet mondani, hogy a jelnyelvek iránti figyelem Európában egyre növekszik, ami alapvető fontosságú a siket közösségek számára.

2.8 Nyelvek a közszférában és a közszolgáltatásokban

Az Európai Bizottság 2008-as közleménye hangsúlyozza annak fontosságát, hogy a közszolgáltatásokat több nyelven tegyék elérhetővé a helyi nyelvet nem beszélő állampolgárok és turisták számára:

Az európai nagyvárosi területeknek és turistaközpontoknak az információkat több nyelven kellene közzétenniük és a többnyelvű beszélőkre kellene bízniuk a kulturális közvetítő és tolmács szerepét. Erre szükség van ahhoz, hogy a helyi nyelvet nem beszélő külföldiek szükségleteit kielégítsék. A jogi szakfordítás és tolmácsolás különösen fontos.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (a továbbiakban: Charta) szintén foglalkozik a közszolgáltatásokkal, inkább az állampolgár szempontjából. A 9. cikk az igazságszolgáltatással foglalkozik, és biztosítja, hogy mind a büntető-, mind a polgári eljárások R/K nyelven folyhassanak tolmácsok vagy fordítók igénybe vételével, úgy, hogy mindez ne jelentsen többletköltséget az eljárásban részt vevő félnek. Ezen kívül azt is lehetővé teszi az állampolgárok számára, hogy igazságszolgáltatási eljárásukhoz kapcsolódó beadványokat ezeken a nyelveken adhassanak be. A 10. cikk a közigazgatás hatóságokra és közszolgálati szervekre vonatkozik, és előírja, hogy ahol az R/K nyelvet beszélő személyek száma indokolttá teszi, a közösséggel kapcsolatban álló tisztviselők használják ezeket a nyelveket, valamint, hogy a dokumentumok ezeken a nyelveken is elérhetőek legyenek. Ugyancsak lehetővé kell tenni, hogy ezeket a nyelveket a helyi vagy regionális hatóságokkal való vitákban használják. Fontos, hogy ezen előírások alkalmazása nem jelenti a hivatalos állami nyelv kizárását.

Mind a bizottsági, mind európai tanácsi dokumentumok, azon kívül, hogy a városokat és a közhatalásokat többnyelvűségekre ösztönzik, egyúttal arra is bátorítják őket, hogy kedvező áron kínáljanak lehetőséget az állampolgárok számára a helyi nyelv elsajátítására.

A kutatás fókuszában a városi (helyi önkormányzati) szinten, tehát a központi városi szinten, nem a különböző decentralizált szinteken, a közszolgáltatásokban és a közszférában használt nyelvek állnak. Felhasználtuk a főbb európai városokat tömörítő Eurocities hálózat javaslatát, valamint egy úttörő tevékenységet folytató város, az angliai Sheffield nemrégiben megfogalmazott javaslatát is. A 2004-ben közzétett Sheffield város nyelvi stratégiája című dokumentum törekszik arra, hogy összekapcsolja a nyelvtanulást és a befogadás tágabb

célkitűzését. 2008-ban Sheffield nyelvpolitikája elsőként került fel az Európa Tanács honlapjára, amely önértékelési szaktanácsadást nyújt megyéknek, régióknak és városoknak a politikájukkal kapcsolatban. Reynolds (2008) összeállított egy városjelentést a többnyelvűség támogatásáról az oktatáson belül és azon kívül, többek között az üzleti szektorban.

LRE kutatásunk célja az volt, hogy a városok nyelvi stratégiáit és politikáit feltérképezzük. Ennek érdekében a következő szempontokat vettük figyelembe:

- van-e a városnak a többnyelvűséget ösztönző intézményes stratégiája
- a szolgáltatások és dokumentumok elérhetőek-e a nemzeti nyelven kívüli nyelveken is
- honlap más nyelveken
- tolmácsok és fordítók használata a közszolgáltatásokban
- az alkalmazás előfeltétele-e a nyelvtudás, valamint biztosítanak-e nyelvi képzést a munkatársak számára
- más nyelveken beszélők toborzása, valamint a munkatársak nyelvi képességeiről vezetett nyilvántartás
- a munkatársak többnyelvű képességeinek elismerése

A városok képviselőit arra is megkértük, hogy határozzák meg, hány nyelven valósulnak meg a fenti előírások. Ezen kívül felderítettük a városok által a *szóbeli és írásbeli kommunikációban* ténylegesen kínált nyelvek számát az oktatási, segélyhívó, egészségügyi, szociális, jogi, közlekedési, bevándorlási és turizmus-szolgáltatásokban, valamint a színházi programokban.

A kutatási adatokat kérdőívek, interjúk és írásbeli munka segítségével gyűjtöttük; jórészt a városi hatóságok képviselőinek elmondása alapján. A kérdőívek természetéből elkerülhetetlenül következik, hogy nem képes részletek megragadására, ám ettől függetlenül hasznos előrejelző megállapításokat teszünk lehetővé későbbi megvitatás vagy kutatás céljaira.

Összesen 64 várost vizsgáltunk. A városok teljes listáját és kiválasztásuk szempontrendszerét a bevezető fejezet tartalmazza, de alapvető módszerünk az volt, hogy minden ország fővárosát, második legnagyobb városát és egy olyan várost választottunk, ahol egy regionális nyelvet használnak. Az intézményes nyelvi stratégiák és politikák adatait a 41. táblázat szemlélteti.

41. táblázat Nyelvi stratégiák és politikák a 64 résztvevő városban

Szempont	Széleskörűen gyakorolt	Alkalmanként gyakorolt	Nem gyakorolt
Intézményes stratégia a többnyelvűség ösztönzésére	20	25	19
Többnyelvű szolgáltatások	30	24	10
Honlap más nyelveken	27	18	19
Önkormányzati beszámolók más nyelveken	15	10	39
Tolmácsok és fordítók használata	35	24	5
Nyelvi követelmények a munkatársak vonatkozásában	23	27	13
Nyelvi képzés biztosítása a munkatársak számára	18	24	22
Más nyelven beszélők toborzása	11	30	23
Nyilvántartás a munkatársak nyelvi képességeiről	17	9	37

A kutatási beszámolók szerint a városok összesen 140 nemzeti nyelven kívüli nyelven biztosítanak szolgáltatásokat (további részletekért lásd a 46. táblázatot).

Az általános kép alapján elmondható, hogy míg a városok körülbelül fele számolt be arról, hogy széleskörű többnyelvű szolgáltatásokat kínál, addig csupán egyharmaduk rendelkezik széleskörűen gyakorolt intézményes stratégiával a többnyelvűség ösztönzésére. A 64 vizsgált városból mindössze 10 nem biztosít semmilyen többnyelvű szolgáltatást. 27 városnak a teljes honlapja elérhető más nyelveken is, míg 18 városnak csak részben. A tolmácsok és fordítók használata nagyon fontos információforrás azok számára, akik nem beszélnek a helyi nyelveket. Ilyen szolgáltatásokat 35 városban széleskörűen, 24-ben csak részlegesen, míg 5-ben egyáltalán nem nyújtanak. A városok több mint egyharmada, 23 város alkalmazza széleskörűen a nyelvi követelmények előírásának gyakorlatát, míg 27 csak alkalmanként. 18 város rendszeresen, 24 pedig esetenként biztosít nyelvi képzést munkatársai számára. Csak 11 városban széleskörű gyakorlat, hogy más nyelveken beszélőket toboroznak. Csak a városok kevesebb, mint egyharmada vezet rendszeres nyilvántartást a munkatársak nyelvi képességeiről, míg több, mint a felük nem folytat ilyen gyakorlatot.

Azon kívül, hogy megkérdezték a városok képviselőit, mennyire széleskörűen alkalmazzák a fenti többnyelvűségi politikákat, LRE kutatóink arról is kérdezősködtek, hogy hány nyelven kerül sor ezen politikák megvalósítására. A 42. táblázat mindkét szempont figyelembevétel alapján csoportosítja a városokat.

42. táblázat Többnyelvűségi politikák és a kínált nyelvek száma 64 résztvevő városban

Nincs politika	1 város
Gyengén kidolgozott politika korlátozott számú nyelven	6 város
Részben kidolgozott politika néhány nyelven	21 város
Kidolgozott politika különböző nyelveken	31 város
Jól kidolgozott politika sok nyelven	3 város
Nagyon jól kidolgozott politika sok nyelven	2 város

Adataink szerint a következő 5 város rendelkezik a legkidolgozottabb politikákkal a legtöbb nyelven: Bécs, Barcelona, London, Milánó és Krakkó. Néhány város sok nyelven kínál bizonyos szolgáltatásokat, míg mások csak a nemzeti nyelven vagy korlátozott számú nyelveken. A 43. táblázatban a szolgáltatásokat a szerint rangsoroltuk, hogy hány nyelven kínálják őket.

43. táblázat: Közszolgáltatások a 64 résztvevő városban azon nyelvek száma szerinti csökkenő sorrendben, amelyen kommunikációs eszközök állnak rendelkezésre

Szóbeli kommunikáció	Írásbeli kommunikáció
1. Turizmus-szolgáltatások	Turizmus-szolgáltatások
2. Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások
3. Jogi szolgáltatások	Közlekedési szolgáltatások
4. Egészségügyi szolgáltatások	Egészségügyi szolgáltatások
5. Szociális szolgáltatások	Segélyhívó szolgáltatások
6. Segélyhívó szolgáltatások	Szociális szolgáltatások
7. Oktatási szolgáltatások	Jogi szolgáltatások
8. Közlekedési szolgáltatások	Oktatási szolgáltatások
9. Színházi programok	Színházi programok
10. Politikai viták és döntéshozatali folyamatok	Politikai viták és döntéshozatali folyamatok

A nyelvek helyzete a turizmusban, a bevándorlásban és integrációban, a jogi szolgáltatásokban (szóbeli kommunikáció), valamint a közlekedési szolgáltatásokban (írásbeli kommunikáció) a legjobb. Az egészségügyi szolgáltatásokat ugyancsak gyakran biztosítják több nyelven. A többnyelvűségi szolgáltatások legalacsonyabb szintjét a kulturális szektorban (színházak) és a politikai viták/döntéshozatal során találjuk. Az oktatási szolgáltatások sem járnak élen ezen a téren, noha az ember ezt várná, tekintettel az Európa számos iskolájában tanuló diákok (és szüleik) magas számára, akik nem beszélnek folyékonyan az oktatás országának hivatalos nyelvét. A politikai viták és döntéshozatali eljárások terén elért alacsony pontszámok negatív hatással lehetnek az összes érintett – különösen a kisebbségi csoportok, újonnan érkezők és bevándorlók – bevonásának egyenlő esélyeire az aktív polgárságban.

Ami az egyes városokban elérhető nyelvek tényleges számát és választékát illeti, fontos ismét hangsúlyozni, hogy az adatok kérdőíveken és a városokat képviselő személyek írásbeli válaszain alapulnak. További alaposabb megfigyelés szükséges annak megállapításához, hogy azok a nyelvek, amelyekről azt állították, hogy elérhetők, valóban elérhetőek-e, valamint hogy a nyelvi kompetencia mennyire következetes és milyen szintjei vannak. Mindazonáltal az LRE által gyűjtött adatok hasznos kiindulópontként és platformként szolgálnak a további kutatások számára.

A 44. táblázat a városok megoszlását mutatja azon nyelvek száma szerint, amelyeken szóbeli kommunikációs szolgáltatások állnak rendelkezésre.

44. táblázat: A városok megoszlása azon nyelvek száma szerint, amelyeken a szóbeli kommunikáció biztosított 10 közszolgáltatásban.

A szóbeli többnyelvű szolgáltatások terjedelme	Városok száma
A szolgáltatások csak a nemzeti nyelven érhetőek el	1
A szolgáltatások átlagosan 1–2 nyelven érhetőek el	23
A szolgáltatások átlagosan 3–4 nyelven érhetőek el	23
A szolgáltatások átlagosan több, mint 4 nyelven érhetőek el	17

A válaszok alapján 17 város a legtöbb szolgáltatását több, mint 4 nyelven teszi elérhetővé, míg 23 3-4 nyelven kínálja őket. Azon városok, amelyek saját bevallásuk szerint a legtöbb szóbeli kommunikációs szolgáltatást a legtöbb nyelven teszik elérhetővé, ransorolva a következők: London, Aberdeen, Glasgow, Madrid, Valencia, Zurich, Miláno, Belfast, Barcelona és Lugano.

Az írásbeli kommunikációra vonatkozó szolgáltatások megoszlása a fenti rendszer szerint a 45. táblázatban látható.

45. táblázat: A városok megoszlása azon nyelvek száma szerint, amelyeken az írásbeli kommunikáció biztosított 10 közszolgáltatásban.

Az írásbeli többnyelvű szolgáltatások terjedelme	Városok száma
A szolgáltatások csak a nemzeti nyelven érhetőek el	1
A szolgáltatások átlagosan 1–2 nyelven érhetőek el	30
A szolgáltatások átlagosan 3–4 nyelven érhetőek el	27
A szolgáltatások átlagosan több, mint 4 nyelven érhetőek el	6

Az írásbeli kommunikáció felsőbb kategóriáiban kevesebb várost találunk, ami azt sugallja, hogy kisebb hangsúly helyeződik a dokumentumok több nyelven történő kiállítására, mint a helyszíni szóbeli tolmácsolás és közvetítés biztosítására. Míg 40 város számolt be arról, hogy több, mint 3 nyelven kínál szóbeli szolgáltatásokat, addig 33 teszi ezt írásbeli formában.

Az a 10 város, amely saját bevallása szerint a legtöbb írásbeli kommunikációs szolgáltatást a legtöbb nyelven teszi elérhetővé, sorrendben a következő: London, Glasgow, Aberdeen, Belfast, Valencia, Sevilla, Lugano, Zürich, Madrid, Miláno.

Ezek az adatok arra utalnak, hogy a városok érzékenyek a polgárok nyelvi igényeire, legalábbis a legalapvetőbb szolgáltatásokra vonatkozóan, de van helye a fejlesztésnek azon szolgáltatások választékának bővítése terén is, amelyek több nyelven érhetőek el. A városok által ténylegesen kínált nyelvek tekintetében a 46. táblázat a vizsgált politikákban és szolgáltatásokban leggyakrabban említett 20 nyelvet sorolja fel.

46. táblázat: 64 város közszolgáltatásokban és közszférában használt nyelveinek spektruma (a referenciaországon/régióon kívül leggyakrabban használt 20 nyelv)

Nyelvek	Összes említés
1. angol	771
2. német	290
3. orosz	285
4. francia	255
5. spanyol	153
6. kínai	117
7. arab	117
8. olasz	98
9. lengyel	69
10. török	67
11. román	60
12. horvát	58
13. portugál	55
14. bosnyák	37
15. japán	36
16. magyar	34
17. urdu	34
18. albán	27
19. szerb	27
20. perzsa	21

Az egyes nemzeti nyelvek mellett leggyakrabban angolul biztosítják a szóbeli és írásbeli szolgáltatásokat az összes vizsgált városban, amit a német, az orosz, a francia és a spanyol követ. A kínai és az arab is elég fontosnak tűnik, és több város kínálja szolgáltatásait ezen a két nyelven. Az öt leggyakrabban használt nyelvre vonatkozó eredmények mind a sajtóban mind a közszolgáltatásokban/közszférában nagyon hasonlóak. Akárcsak az újságok nyelveinek esetében, itt is arra tudunk következtetni, hogy a szóbeli és írásbeli kommunikációs közszolgáltatásoknak két célcsoportjuk van: a) nemzetközi utazóknak, üzletembereknek és turistáknak szánt szolgáltatások angolul, németül, oroszul, franciául, spanyolul és olaszul; b) bevándorló csoportoknak szánt szolgáltatások arabul, törökül, horvátul, kínaiul stb. Természetesen számok oka lehet annak, hogy a városok miért helyeznek előtérbe egyes nyelveket másokkal szemben. Mindezek feltárása további kutatómunkát igényel a városi közigazgatás munkatársaival és kommunikációs csapataikkal.

2.9 Nyelvek az üzleti életben

Az uniós intézmények következetesen támogatják a többnyelvűséget mint Európa versenyképességének, valamint az emberek mobilitásának és foglalkoztathatóságának egyik tényezőjét. A 2008-as EU tanácsi határozat arra szólította fel a vállalkozásokat, hogy fejlesszék nyelvi erőforrásaikat a nyelvek széles körére vonatkozóan a piacokhoz való széleskörűbb karrierfejlesztésében nagyobb hangsúllyal vegyék figyelembe a nyelvi készségeket. Az ugyanebben az évben kiadott bizottsági közlemény a 2006-os ELAN tanulmányra hivatkozott, amely arra a következtetésre jutott, miszerint a nyelveknek és az interkulturális képességeknek fontos szerepük van az export sikerében, továbbá abban, hogy jelentős számú vállalkozás ezek hiányában "vesztett el" Európa számára.

A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport jelentése (2007) külön fejezetet szentelt az üzleti vállalkozásoknak. Azt a következtetést vonta le, hogy, habár az angol a vezető üzleti nyelv, más nyelvek is a hasznára válnának az uniós cégek versenyképességének. Azt javasolta, hogy a cégek biztosítsanak anyagi ráfordításokat a többnyelvűség támogatására, használják az alkalmazottak jelenlegi nyelvi forrásait, fejlesszenek ki nyelvi menedzsment stratégiákat, továbbá hozzanak létre a köz- és magánszféra közötti partnerséget az oktatási szektorral, hogy a vállalkozás számára megfelelő nyelvek tanulását biztosíthassák.

Az Európai Bizottság által alapított többnyelvűséggel foglalkozó üzleti fórum (2008) számos új ajánlást tett közzé az üzleti világban alkalmazandó nyelvi stratégiákról. Záró következtetéseiben rámutatott, hogy:

A vállalkozásoknak számba kell venniük a vállalat alkalmazottai által beszélt nyelveket, és ezeket célzottan kell használniuk. Munkaerő-toborzási politikáikat, képzési

stratégiáikat és mobilitási alapelveiket is felül kell vizsgálniuk. Ösztönözniük kell munkavállalóikat, hogy a már elsajátított készségeket használják és fejlesszék tovább, valamint motiváló és egyben a munkahely szükségleteit kielégítő nyelvtanfolyamokat kell kínálniuk. (2008:13)

Ezen ajánlásokkal összhangban egy olyan kérdőívet is kidolgoztunk az LRE projekt számára, amely a cégek nyelvi stratégiáit vizsgálja, feltárja, hogy előnyben részesítik- és támogatják-e az alkalmazottak számára indított nyelvtanfolyamokat. Meghatározza továbbá a cégeken belüli többnyelvűség szintjét és az ügyfelekkel való kapcsolattartásban, illetve promóciós anyagokban használt nyelvek választékát. A vizsgált szempontrendszer három fő kategóriára bontható: *általános üzleti nyelvi stratégiák, belső nyelvi stratégiák, illetve külső nyelvi stratégiák.*

Az LRE kutatók a vizsgálatban részt vevő összes ország/régió városaiban székelő cégek egy meghatározott köréből – összesen 484 vállalkozásról – gyűjtöttek adatokat. Amint azt a bevezető fejezet 5. táblázatában bemutattuk, négy üzleti ágazatot céloztunk meg: pénzügyintézetek, szállodák, építőipari vállalatok és élelmiszer áruházak. A választás azért esett ezekre, mert olyan cégekről akartunk adatokat gyűjteni, amelyek más országokkal is üzleti kapcsolatban állnak, valamint munkájuk erősen ügyfélorientált. Az adatgyűjtőket arra kértük, hogy a felmérést országuk/régiójuk 24 vállalkozásánál folytassák le, és amennyire lehetséges, mintájuk egyenletesen legyen elosztva a multinacionális/nemzetközi (M/Nk), nemzeti (N), és régiós vagy helyi (R/H) vállalkozások, valamint a fent említett üzleti szektorok között. Ezt a célkitűzést mindegyik országban/régióban nehéz volt teljesíteni. A vizsgált vállalkozások szektorális megoszlását az 47. táblázat szemlélteti. Összességében, bár a részt vevő szállodák száma a többi szektorhoz képest viszonylag magas volt, az ágazatok viszonylag egyensúlyban voltak.

47. táblázat: A vállalkozások szektorális megoszlása (N=463)

Szállodák	Pénzügyintézetek	Építőipari vállalatok	Élelmiszer áruházak	Összesen
140	120	116	108	484

Általános üzleti nyelvi stratégiák címszó alatt a cégek képviselőit az alábbiakról kérdeztük:

- Van-e a cégnek kifejezett nyelvi stratégiája?
- Hangsúlyt helyez-e a cég a nyelvi készségekre a toborzás során?
- Létezik-e a nemzetközi mobilitásra vonatkozó előírás az alkalmazottak nyelvtanulása és interkulturális tudatossága érdekében?
- külső tolmácsok/fordítók használata
- Vezet-e nyilvántartást a cég az alkalmazottak nyelvi készségeiről?
- hálózatok használata nyelvi képzés céljából
- Tisztában van-e a cég az uniós programokkal/finanszírozási lehetőségekkel?
- uniós programok/finanszírozás igénybevétele

A 484 vizsgált vállalkozás eredményeit az 48. táblázat foglalja össze.

48. táblázat: 484 vállalkozás %-os megoszlása a többnyelvűségi politikák és gyakorlatok megvalósulására vonatkozóan 4 szektorban

Politika	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	N	Ü	E	N	Ü	E	N	Ü	E
Nyelvi stratégia	24			28			48		
Nyelvi készségek figyelembevétele a toborzásnál	55			28			17		
Mobilitás	23			27			50		
Külső fordítók/ tolmácsok használata	22			35			43		
Az alkalmazottak nyelvi képességeiről vezetett nyilvántartás	1			29			70		
Hálózatok használata nyelvi képzés céljából	10			15			75		
Uniós programok/ finanszírozás igénybevétele	5			8			87		
Uniós programok/ finanszírozás ismerete	0			27			73		

Az eredmények azt jelzik, hogy a vállalkozások negyedének van kifejezett nyelvi stratégiája, és több mint a felük veszi figyelembe a nyelvi készségeket az új alkalmazottak toborzása során. A vállalkozások negyede rendszeresen ösztönzi a nemzetközi mobilitást az alkalmazottak nyelvtanulása és interkulturális tudatossága érdekében. Ugyanakkor 70%-uk nem vezet nyilvántartást az alkalmazottak nyelvi készségeiről, és csak igen kevés vállalkozás él az uniós nyelvtanulási programok nyújtotta lehetőségekkel.

A *belső nyelvi stratégiák* vonatkozásában arról kérdeztük a vállalkozásokat, hogyan támogatják a nyelvi készségeket a munkahelyen, valamint, hogy milyen megközelítést alkalmaznak a dokumentumok és a belső kommunikáció nyelveivel kapcsolatban. Hogy megállapíthassuk a nemzeti nyelv, az angol, az R/K, idegen és bevándorlók által használt nyelvek egymáshoz viszonyított fontosságát, mindegyik nyelvi típusra alkalmazott gyakorlatról külön érdeklődtünk, valamint arra is rákérdeztünk, hogy a nemzeti nyelven és az angolon kívül mely nyelvek kapják a legnagyobb figyelmet. A kérdések által érintett területek a következők voltak:

- az oktatási szektorral működő partnerségek az alkalmazottak nyelvi készségeinek fejlesztése érdekében
- a nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek
- nyelvi képzésre vonatkozó előírás
- a KER alkalmazása a nyelvi képzésben
- a munkahelyi dokumentumok és a belső hálózat nyelvei
- a szoftverek és internetes programok nyelvei

A nyelvi típusok szerint közölt eredményeket az 49. táblázat összesíti.

49. táblázat: A cégek %-os aránya a nyelvi típusonként tanúsított jó gyakorlatok alapján: N = nemzeti nyelv, Ü = üzleti angol, E = egyéb nyelvek (484 vállalkozások)

Politika	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	N	Ü	E	N	Ü	E	N	Ü	E
Partnerségek az oktatási szektorral	7	10	7	10	17	7	83	73	86
Jutalmazási/ előléptetési rendszerek	5	11	5	9	12	6	86	77	89
Nyelvi képzésre vonatkozó előírás	14	27	12	18	23	12	68	50	76
a KER használata a nyelvi képzésben	4	7	3	7	9	6	89	84	91
Munkahelyi dokumentumok és a belső hálózat nyelvei	96	41	14	3	21	10	1	38	76
Szoftverek és internetes programok nyelvei	88	46	11	6	22	5	6	32	84

Amint az 49. táblázatból láthatjuk, a vizsgált vállalkozások 27%-a széleskörű előírással rendelkezik az üzleti angolra vonatkozó nyelvi képzésről, 14%-uk kínál nemzeti nyelvi támogatást a nem anyanyelvi beszélők számára, 12%-uk támogat egyéb nyelveket. A vállalkozások viszonylag kis arányban rendelkeznek jutalmazási vagy előléptetési rendszerrel; 11%-uk esetében ez széleskörű gyakorlat az üzleti angolt illetően, ám csak 5%-uknál jellemző a nemzeti nyelv és egyéb nyelvek vonatkozásában. Ugyancsak elenyésző azon vállalkozások száma, amelyek az oktatási szektorral partnerségeket működtetnek alkalmazottaik nyelvi készségeinek fejlesztése érdekében: a vállalkozások negyede rendszeresen vagy alkalmanként folytat ilyen gyakorlatot az angolra vonatkozóan, 17%-uk a nemzeti nyelvet illetően nem anyanyelvi beszélők számára, és 14%-uk más nyelvek vonatkozásában. A KER-t csak a vállalkozások nagyon kis hányada alkalmazza széleskörűen képzésiterv-fejlesztés vagy a fejlődés értékelése céljából, ami arra utal, hogy szükség van a tudatosság növelésére.

A munkahelyi dokumentumokban, valamint a vállalatok belső hálóján ténylegesen használt nyelvek tekintetében az előzetes várakozásoknak megfelelően a nemzeti nyelv az uralkodó, noha a vállalkozásoknak majdnem a fele számolt be arról, hogy az üzleti angolt is széleskörűen használják. Egyéb nyelvek széleskörű használata csak a vizsgált cégek 10%-ára jellemző.

A *külső nyelvi stratégiák* vonatkozásában arról kérdeztük a vállalkozásokat, hogy mely nyelveket használják az alábbiakkal kapcsolatos külső kommunikáció során:

- éves üzleti jelentések
- reklámanyagok
- céges márkajelzés/imázs
- céges honlap

A nyelvi típusok szerint közölt eredményeket az 50. táblázat tartalmazza.

50. táblázat: A vállalkozások külső kommunikációjában használt nyelvek: N = nemzeti nyelv, Ü = üzleti angol, E = egyéb nyelvek (484 vállalkozás %-os megoszlása)

A kommunikáció típusa	Széleskörűen gyakorolt			Alkalmanként gyakorolt			Nem gyakorolt		
	N	Ü	E	N	Ü	E	N	Ü	E
Éves üzleti jelentés	92	38	11	2	11	5	6	51	84
Reklámanyagok	95	40	19	2	17	11	3	42	70
Vállalati márkajelzés	92	48	22	5	24	19	3	28	59
Vállalati honlap	92	61	30	2	5	5	6	34	65

Az eredményekből nyilvánvaló, hogy a vizsgált szektorokban csak kevesebb, mint a vállalkozások fele használja széleskörűen az üzleti angolt a nemzeti nyelv mellett külső kommunikációjában, és 30 %-uk használt egyéb nyelveket a honlapján.

A többnyelvűséggel foglalkozó üzleti munkacsoport a többnyelvű nyelvi stratégiákat az európai vállalkozások kereskedelemben való sikeressége egyik alapfeltételeként emeli ki (2008: 13):

“Akkor érhető el valódi előrehaladás, ha a vállalkozások – a mikrovállalkozásoktól a multinacionális cégekig – az adott szervezet egyéni lehetőségeihez igazított kreatív és dinamikus nyelvi stratégiákat dolgoznak ki.”

LRE kutatásunkban azt próbáltuk feltárni, hogyan valósul meg ez a célkitűzés. Ennek megfelelően arról kérdeztük a vállalkozásokat, mely nyelveket részesítenek előnyben és támogatnak a nemzeti nyelven és az angolon kívül. Az 51.

51. táblázat: Az angolon kívül előnyben részesített nyelvek a referenciaországon kívül (484 cég, 4 szektor)

Nyelvek az üzleti szférában	Említések száma összesen	Említések országokénti eloszlása (ha ötnél több ország említette az adott nyelvet, csak a nyelvet legtöbbször említő 5 országot mutatjuk)
1. német	430	Svájc, kizárólag Genf és Zürich kantonok (57), Spanyolország*(38), Bosznia-Hercegovina (33), Magyarország/Litvánia/Hollandia (27)
2. orosz	333	Észtország (94), Ukrajna (78), Litvánia (64), Görögország (20), Lengyelország (15)
3. francia	322	Svájc, kizárólag Genf és Zürich kantonok (71), Spanyolország* (47), Egyesült Királyság (41), Hollandia (37), Portugália (33)
4. spanyol	155	Portugália (31), Svájc (29), Egyesült Királyság (28), Hollandia (18), Franciaország (16)
5. olasz	134	Svájc, kizárólag Genf és Zürich kantonok (26), Ausztria (24), Bosznia (16), Spanyolország* (15), Egyesült Királyság (15)
6. finn	66	Észtország (59), Dánia (2), Litvánia (2), Hollandia/Lengyelország/Egyesült Királyság (1)
7. kínai	55	Egyesült Királyság (34), Görögország (9), Spanyolország* (4), Hollandia (3), Lengyelország (2)
8. lengyel	47	Hollandia (12), Ukrajna (11), Litvánia (7), Ausztria (6), Egyesült Királyság (5)
9. portugál	35	Spanyolország* (13), Svájc (11), Hollandia (3), Egyesült Királyság (3), Ausztria/Franciaország (2)
10. török	29	Bosznia-Hercegovina (13), Hollandia (6), Svájc (4), Ausztria (3), Románia (2)
11. arab	26	Egyesült Királyság (10), Portugália/Svájc (4), Görögország (3), Spanyolország* (2)
12. horvát	26	Ausztria (17), Magyarország/Olaszország (3), Svájc (2), Bosznia-Hercegovina (1)
13. cseh	26	Ausztria (16), Magyarország (6), Lengyelország (3), Svájc (1)
14. magyar	23	Ausztria (11), Lengyelország (9), Románia (3)
15. katalán	22	Spanyolország* (18), Egyesült Királyság (3), Lengyelország (1)
16. svéd	22	Észtország (12), Dánia (4), Litvánia/Egyesült Királyság (2), Lengyelország/Spanyolország* (1)
17. japán	20	Egyesült Királyság (7), Lengyelország (5), Olaszország (3), Hollandia (2), Görögország/Svájc/Ukrajna (1)
18. lett	20	Észtország/Litvánia (9), Dánia/Egyesült Királyság (1)
19. román	19	Ausztria (9), Görögország (5), Magyarország (3), Bulgária (2)
20. dán	18	Magyarország (6), Litvánia (5), Észtország/Lengyelország (3), Egyesült Királyság (1)

*Spanyolország esetében csak a Madridból, Sevilából és Valenciából származó adatokat vettük figyelembe.

A vizsgált vállalatok a német, az orosz, a francia, a spanyol és az olasz nyelveket említették leggyakrabban az általuk használt nyelvek között. A nyelvi eloszlást bemutató adatokból kitűnik, hogy bizonyos nyelveket, például a németet, a franciát vagy a japánt, különböző vállalatok alkalmazzák a legkülönbözőbb országokban. Vannak viszont olyan nyelvek – ilyen például az orosz és a finn – amelyeket főleg a szomszédos országokban használnak. A finn nyelv előkelő helye a listán annak köszönhető, hogy Észtországban a legtöbb cég megemlítette. A kínai, a japán, az arab és a török nyelveket is értékeli és támogatja néhány vizsgált vállalkozás, bár talán a támogatottság mértéke a vártnál alacsonyabb. A cégek nyelvválasztási gyakorlata mögött rejlő indokok feltárása alaposabb kutatást igényel; a törvényszerűségek feltárásához szükség van az eredmények összevetésére ezekben és más szektorokban végzett, hasonló felmérések eredményeivel.

2.10 Az oktatáson kívüli többnyelvűségi profilok keresztmetszeti távlatai

Ahhoz, hogy összehasonlítható áttekintést kapjunk az oktatáson kívüli különböző nyelvhasználati szinterek nyelvi megoszlásáról, az 52. táblázatban bemutatjuk a sajtó, a közszféra és az üzleti élet 20, a nemzeti nyelv után leggyakrabban említett nyelveit.

Összességében azt látjuk, hogy Európában az angol, a francia, a német, az orosz és a spanyol nyelvet használják leggyakrabban (a fő nyelvek ötös fogata). Az első helyen az angol áll, amelyet a többi nyelv csak (nagyon) nagy távolságból követ. Angol nyelvű újságok a nagyobb városok legtöbb újságárusánál és vasútállomásán kaphatók.

A közszférában megint csak az angol a messze leggyakrabban használt nyelv. A keresztmetszeti adatokról szóló táblázatban három nyelvi csoportot láthatunk, amelyeket különböző nyelvhasználati szintereken és különböző szolgáltatásokra használnak: azon nyelvek, amelyeket *lingua franca*ként használnak, mint például az angol, a francia, a német és az orosz; azon nyelvek, amelyeket általában csak bizonyos régiókban találunk meg, mint például az albán, a katalán vagy a szlovén; végül azon nyelvek, amelyeket a legnépesebb bevándorló csoportok használnak, mint például az arab és a török. A három leginkább támogatott regionális/kisebbségi nyelv közül kettő – jelesül a hat országban beszélt romani és az öt országban beszélt szlovák – a három nyelvhasználati szintér egyikében sem jelenik meg. A szlovén, amelyet négy országban beszélnek regionális/kisebbségi nyelvként, csak az üzleti élet nyelvhasználati színterében jelenik meg 18 alkalommal.

Összességében azt látjuk, hogy Európában az angol, francia, német és orosz nyelvet használják leggyakrabban. Az első helyen az angol áll, és a többi nyelv csak (nagyon) nagy távolságban követi az első négy helyen állót. Angol nyelvű újságok a nagyobb városok legtöbb újságárusánál és vasútállomásán kaphatók. A közszférában megint csak az angol a messze leggyakrabban használt nyelv. A keresztmetszeti adatokról szóló táblázatban három nyelvi csoportot láthatunk, amelyeket különböző nyelvhasználati szintereken és különböző szolgáltatásokra használnak: azon nyelvek, amelyeket *lingua franca*ként használnak, mint például az angol, francia, német és orosz; azon nyelvek, amelyeket általában csak bizonyos régiókban találunk meg, mint például az albán, baszk, katalán, fríz és velszi; végül azon nyelvek, amelyeket a legnépesebb bevándorló csoportok használnak, mint például az arab és a török. A három leginkább támogatott regionális/kisebbségi nyelv közül kettő – jelesül a hat országban beszélt romani és az öt országban beszélt szlovák – a három nyelvhasználati szintér egyikében sem jelenik meg. A szlovén, amelyet négy országban beszélnek regionális/kisebbségi nyelvként, csak az üzleti élet nyelvhasználati színterében jelenik meg 18 alkalommal.

52. táblázat: A nyelvek megoszlása az újságokban, a közszférában és az üzleti életben a referenciaországon vagy – régió kívül (Top-20)

Nyelvek az újságokban	Gyakoriság	Nyelvek a közszférában	Gyakoriság	Nyelvek az üzleti életben (angolon kívül)	Gyakoriság
angol	408	angol	771	német	430
német	270	német	290	orosz	333
francia	181	orosz	285	francia	322
orosz	162	francia	255	spanyol	155
olasz	127	spanyol	153	olasz	134
arab	77	kínai	117	finn	66
török	54	arab	117	kínai	55
spanyol	51	olasz	98	lengyel	47
holland	46	lengyel	69	portugál	35
albán	40	török	67	török	29
szerb	36	román	60	arab	26
kínai	27	horvát	58	horvát	26
bolgár	12	bosnyák	37	magyar	23
japán	11	japán	36	katalán	22
görög	8	urdu	34	japán	20
bosnyák	7	albán	27	lett	20
magyar	7	szerb	27	román	19
svéd	6	perzsa	21	dán	18

Az 1. és 2. részhez felhasznált irodalom¹

Baetens Beardsmore, H. (2008). *Language promotion by European supra-national institutions*. (Az európai nemzetek feletti intézmények által nyújtott nyelvi támogatás) (Forrás: O. Garcia (szerk.), *Bilingual Education: Multilingual and Multicultural Children and Youths in 21st Century Schools*. New York: Blackwell)

Ball, J. (2011). *Enhancing Learning of Children from Diverse Language Backgrounds: Mother tongue-based Bilingual or Multilingual Education in the Early Years*. (Különböző nyelvi háttérrel rendelkező gyerekek tanulásának ösztönzése: Anyanyelv-alapú kétnyelvű vagy többnyelvű oktatás a korai években.) Párizs: UNESCO.

Beacco, J.C. and M. Byram (2007). *From Linguistic Diversity to Plurilingual Education. Guide for the development of language education policies in Europe*. (A nyelvi sokféleségtől a többnyelvű oktatásig: Útmutató az európai nyelvpolitikák fejlesztéséhez.) Strasbourg: Nyelvpolitikai Főosztály. Európa Tanács.

Beacco, J.C. et al. (2010). *Guide for the Development and Implementation of Curricula for Plurilingual and Intercultural Education*. (Útmutató a többnyelvű és interkulturális oktatás tantervének elkészítéséhez és alkalmazásához.) Strasbourg: Nyelvpolitikai Főosztály. Európa Tanács.

A többnyelvűséggel foglalkozó üzleti fórum ajánlásai (2008). *A nyelvismeret nagyban hozzájárul a vállalkozások sikerességéhez*. Brüsszel: Európai Bizottság.

A többnyelvűséggel foglalkozó üzleti platform (2011). *Report on the period September 2009 – June 2011*. (Értékelő jelentés a 2009 szeptembere és 2011 júniusa közötti időszakról.) Brüsszel: Európai Bizottság.

CILT (2006). *ELAN: Effects on the European Economy of Shortages of Foreign Language Skills in Enterprise*. (A vállalkozások idegen nyelvi képességei hiányosságainak hatása az európai gazdaságra.) London: The National Centre for Languages.

Civil társadalmi platform a többnyelvűségről (2009). www.euroclio.eu/new/index.php/partners-mainmenu-530/european-citizenship/1207-eu-civil-society-platform-on-multilingualism

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2008). *Inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism*. Accompanying document to the Communication from the Commission to the European Parliament, the Council et al. (A többnyelvűség területén megvalósuló közösségi cselekvési tervek hatásvizsgálata. Kísérő dokumentum a Bizottság 2008-as, „Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség” c. közleményéhez). Brüsszel: Európai Bizottság.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2011a). *An inventory of Community Actions in the Field of Multilingualism – 2011 update*. (A többnyelvűség területén megvalósuló közösségi cselekvési tervek hatásvizsgálata – 2011-es átdolgozott változat.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2011b). *Report on the Implementation of the Council Resolution of 21 November 2008 on a European Strategy for Multilingualism*. (Jelentés az európai többnyelvűségi stratégiáról szóló 2008. november 21-i tanácsi határozat végrehajtásáról.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Bizottsági szolgálati munkadokumentum (2011c). *Language Learning at Pre-Primary School Level: Making it Efficient and Sustainable. A Policy Handbook*. (Nyelvtanulás az iskola előtti oktatásban: hogyan tehetjük hatékonyabbá és fenntarthatóvá? Szakpolitikai kézikönyv.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Miniszteri Bizottság (1998). *Recommendation to Member States concerning Modern Languages*. (Ajánlás a tagállamoknak a modern nyelvekről.) Strasbourg: Európa Tanács.

Miniszteri Bizottság (2008). *Recommendations to Member States on the Use of the Council of Europe's Common European Framework of Reference for Languages (CEFR) and the Promotion of Plurilingualism*. (Ajánlások a tagállamoknak az Európa Tanács Közös Európai Nyelvi Referenciakeretének (KER) használatáról és a többnyelvűség ösztönzéséről.) Strasbourg: Európa Tanács.

Európa Tanács (1954). *Európai Kulturális Egyezmény*. Strasbourg: Európa Tanács.

Európa Tanács (2001). *A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment*. (Közös Európai Nyelvi Referenciakeret: Tanulás, tanítás, értékelés.) Cambridge: Cambridge University Press.

Az Európai Unió Tanácsa (2002a). *Resolution on Linguistic Diversity and Language Learning*. (Határozat a nyelvi sokféleségről és a nyelvtanulásról.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Az Európai Unió Tanácsa (2002b). *Barcelona Európai Tanács, 2002. március 15. és 16., elnökségi következtetések*. Brüsszel: Európai Közösségek.

Az Európai Unió Tanácsa (2008). *A Tanácsi határozata az európai többnyelvűségi stratégiáról*. Brüsszel: Európai Közösségek.

Az Európai Unió Tanácsa (2011). *A Tanács következtetései a mobilitást növelő nyelvi kompetenciáról*. Brüsszel: Európai Bizottság.

¹ A kizárólag angol nyelven elérhető dokumentumok eredeti címét meghagytuk, zárójelben található a cím magyar jelentése – a ford.

- Cullen, J., et al. (2008). *Multilingualism: Between Policy Objectives and Implementation*. (Többnyelvűség: a politikai célkitűzések és a végrehajtás között.) Brüsszel: Európai Parlament.
- Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (ECRML) (1992). Strasbourg: Európa Tanács.
- Európai Bizottság (1995). *Whitebook. Teaching and Learning: Towards a Cognitive Society*. (Fehér könyv. Tanulás és tanítás: útban egy kognitív társadalom felé.) Brüsszel: Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2001). *Europeans and Languages. Special Eurobarometer Report 54*. (Az európaiak és a nyelvek. Speciális Eurobarométer, 54. jelentés.) Brüsszel: Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2006). *Europeans and their Languages. Special Eurobarometer Report 243*. (Az európaiak és nyelveik. Speciális Eurobarométer, 243. jelentés.) Brüsszel: Európai Bizottság.
- Európai Bizottság (2008). Az Európai Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség*. Brüsszel: Európai Közösségek.
- Európai Bizottság (2010). Az Európai Bizottság Közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának. *A szakképzés terén folytatott európai együttműködés ösztönzéséről az Európa 2020 stratégia támogatására*. Brüsszel: Európai Közösségek.
- Európai Bizottság (2012). *Europeans and Languages. Special Eurobarometer Report 54*. (Az európaiak és a nyelvek. Speciális Eurobarométer, 386. jelentés.) Brüsszel: Európai Bizottság
- Európai Bizottság (2012). *First European Survey on Language Competences*. (Első európai felmérés a nyelvi kompetenciákról). Zárójelentés és összefoglaló. Brüsszel: Európai Bizottság
- Európai Bizottság Zöld Könyv (2008). *Migráció és Mobilitás: Kihívások és lehetőségek az EU oktatási rendszerei számára*. Brüsszel: Európai Bizottság.
- European Language Portfolio (ELP). (Európai Nyelvtanulási Napló) Strasbourg: Európa Tanács.
- Európai Parlament (2003). *Az Európai Parlament határozata a Bizottságnak szóló ajánlásokkal az európai regionális és kevésbé használt nyelvekről a bővítés és kulturális sokféleség kontextusában*. Brüsszel: Európai Parlament.
- Európai Parlament (2009). *Az Európai Parlament határozata a többnyelvűségről: európai tőke és közös elkötelezettség*. Brüsszel: Európai Parlament.
- Eurydice (2009). *Integrating Immigrant Children into Schools in Europe*. (A migráns tanulók integrációja az európai iskolákba) Brüsszel: Eurydice/Európai Bizottság.
- Eurydice/EuroStat (2008). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe*. (Az európai iskolai nyelvoktatás legfontosabb adatai) Brüsszel/Luxembourg: Eurydice/EuroStat.
- Eurydice/EuroStat (2009). *Key Data on Education in Europe*. (Az európai oktatásra vonatkozó legfontosabb adatok.) Brüsszel: Eurydice/EuroStat.
- Extra, G. (2010). *Mapping linguistic diversity in multicultural contexts: Demolinguistic perspectives*. (Nyelvi sokféleség multikulturális kontextusban: demolinguisztikai szempontok.) In: J. Fishman and O. Garcia (eds.), *Handbook of Language and Ethnic Identity*, Second Edition. Oxford: Oxford University Press, 107-122.
- Extra, G. és D. Gorter (eds.) (2008). *Multilingual Europe: Facts and Policies*. (Többnyelvű Európa: tények és politikák.) Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Extra, G. és Yağmur, K. (eds.) (2004). *Urban Multilingualism in Europe: Immigrant Minority Languages at Home and School*. (Városi többnyelvűség Európában: bevándorló kisebbségi nyelvek otthon és az iskolában.) Clevedon: Multilingual Matters.
- Extra, G. és K. Yağmur (2011). *Report on the Pilot Studies in Poland and Spain*. (Jelentés a Lengyelországban és Spanyolországban folytatott kísérleti tanulmányokról.) Berlin/Brüsszel: British Council.
- Fishman, J. és O. Garcia (eds.) (2010). *Handbook of Language and Ethnic Identity. Disciplinary and Regional Perspectives*. (A nyelv és az etnikai identitás kézikönyve: tudományágak és régiók kilátásai.) Oxford/New York: Oxford University Press.
- Grin, F. (2003). *Language Policy Evaluation and the European Charter for Regional or Minority Languages*. (A nyelvpolitika értékelése és a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája), Hampshire: Palgrave Macmillan.
- Group of Intellectuals for Intercultural Dialogue (2008). *A Rewarding Challenge. How the Multiplicity of Languages Could Strengthen Europe*. (Értelmiségiek csoportja a kultúrák közötti párbeszédért: Egy hálás feladat: hogyan erősítheti a nyelvek sokfélesége Európát?) Brüsszel: Európai Közösségek.

Heller, M. (2007). Bilingualism as ideology and practice. (Kétnyelvűség mint ideológia és gyakorlat.) In: M. Heller (ed.), *Bilingualism: A Social Approach*. Basingstoke: Palgrave, 1–24.

A többnyelvűséggel foglalkozó magas szintű munkacsoport (2007). *Zárójelentés*. Brüsszel: Európai Közösségek.

Media Consulting Group (2007). *Study on dubbing and subtitling needs and practices in the European audiovisual industry*. (Médiakonzultációs Csoport: Tanulmány az európai audiovizuális ipar szinkronizálási és feliratozási szükségleteiről és gyakorlatairól.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Media Consulting Group (2011). *Study on the Use of Subtitling. The Potential of Subtitling to Encourage Language Learning and Improve the Mastery of Foreign Languages*. (Médiakonzultációs Csoport: Tanulmány a feliratozás használatáról. Hogyan járulhat hozzá a feliratozás a nyelvtanulás ösztönzéséhez és az idegennyelvtudás fejlesztéséhez?) Brüsszel: Európai Bizottság.

Nic Craith, M. (2003). *Facilitating or generating linguistic diversity. The European Charter for Regional or Minority Languages*. (A nyelvi sokféleség elősegítése és generálása. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája). Forrás: G. Hogan-Brun és S. Wolff (szerk.), *Minority Languages in Europe. Frameworks, Status, Prospects*, 56–72. Hampshire: Palgrave Macmillan.

OMC Group Languages for Jobs (2011). *Providing Multilingual Communication Skills for the Labour Market*. (Nyelvek a munka szolgálatában OMC csoport: Többnyelvű kommunikációs készségek biztosítása a munkaerőpiac számára.) Brüsszel: Európai Bizottság.

Parlamenti Közgyűlés (1998). Ajánlás a nyelvi diverzifikációról. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2001). Ajánlás a nyelvek európai évéről. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2003). Ajánlás a jelnyelvek védelméről az Európa Tanács tagállamaiban. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2006). Ajánlás az anyanyelv helyéről az iskolai oktatásban. Strasbourg: Európa Tanács.

Parlamenti Közgyűlés (2008). Ajánlás a felnőtt migránsok integrációjáról és az oktatásról. Strasbourg: Európa Tanács.

PIMLICO Projekt (2011). *Jelentés az európai kv-knál alkalmazott nyelvi irányítási stratégiákról és legjobb gyakorlatokról*. Brüsszel: Európai Bizottság.

Poulain, M. (2008). European migration statistics: definitions, data and challenges. (Európai migrációs statisztikák: definíciók, adatok és kihívások.) In: M. Barni and G. Extra (eds.), *Mapping Linguistic Diversity in Multicultural Contexts*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 43–66.

UNESCO (2003). *Recommendation Concerning the Promotion and Use of Multilingualism and Universal Access to Cyberspace*. (Ajánlás a többnyelvűség ösztönzéséről és használatáról, valamint a kibernetikai térhez való egyetemes hozzáférésről.) Párizs: UNESCO.

Reynolds, C. (2008). *Sheffield's Language Education Policies*. (Sheffield nyelvpolitikái) Városjelentés. Strasbourg/Sheffield: Európa Tanács/Sheffield Városi Önkormányzat.

Schermer, T. (2011). *Language Politics*. (Nyelvpolitikák). Forrás: B. Wolff, M. Steinbach és R. Pfau (szerk.), *Handbook of Sign Linguistics* (kiadás folyamatban).

Strubell, M., et al. (2007). *The diversity of language teaching in the European Union*. (Sokféleség a nyelvoktatásban az Európai Unión belül). Az Európai Bizottság részére készült zárójelentés, Oktatásügyi és Kulturális Főigazgatóság. Brüsszel: Európai Bizottság.

Függelék

Fogalomtár

Az oktatás szintjeinek és típusainak meghatározása *Az oktatás egységes nemzetközi osztályozásának rendszerén (ISCÉ)* alapul. Az ISCÉ-t egy sor, kulcsfontosságú európai oktatási adatokat tartalmazó Eurydice dokumentum alkalmazza széleskörűen.

Tanterv

Egy iskolatípus teljes oktatási programja, amely mindegyik évfolyamra/osztályra vonatkozóan meghatározza, hogy mely tantárgyakat, heti hány órában és egy évben hány héten keresztül kell oktatni, illetve előírja az egyes tantárgyak teljesítéséhez szükséges tananyagot és követelményeket.

Idegen nyelvek

Az otthon nem tanult vagy nem használt, de az iskolában tanított nyelvek, továbbá a nem oktatási szektorok szélesebb körű kommunikációjában használt nyelvek.

Bevándorlók

Az Eurydice dokumentumokban és az EuroStat statisztikákban a bevándorlók a lakóhely szerinti ország *külföldön született* és/vagy *nem nemzeti* népcsoportjai. Az LRE projektben a bevándorlók lehetnek akár külföldön, akár belföldön születettek, lehetnek a lakóhely szerinti ország nemzeti vagy nem nemzeti népcsoportjai, attól függően, hogy az adott ország hogyan határozza meg az *állampolgárság* megszerzésének feltételeit.

Bevándorlók gyermekei

Azon gyerekek, akik a származási országuktól, illetve szülei vagy nagyszülei származási országától különböző országban járnak iskolába. A kifejezés számos, jogilag eltérő helyzetet foglal magában, beleértve a menekülteket, a menedékkjogot kérőket, a bevándorló munkások gyermekeit, a hosszú távú tartózkodási engedéllyel rendelkező harmadik országbeli állampolgárok gyermekeit, a harmadik országból származó, hosszú távú tartózkodási engedéllyel nem rendelkező munkások gyermekeit, az országban szabálytalanul tartózkodó gyermekeket, és a bevándorlók gyermekeit, akik nem feltétlenül látják hasznát a kifejezetten az oktatásra vonatkozó jogi rendelkezéseknek.

Bevándorlók által használt nyelvek

A bevándorlók és leszármazottaik által a lakóhely szerinti országban beszélt nyelvek, melyek meghatározatlan számú anyaországból származhatnak.

Pedagógus-továbbképzés

Ismétlő tanfolyamok tanítási gyakorlattal rendelkező tanárok számára a tanár szakterületén és/vagy a pedagógia/oktatás területén elért legújabb fejleményekről.

A középfokú oktatás alsó szintje

Az alapfokú oktatás alapvető programját folytató, bár tipikusan tantárgyközpontú oktatási szint. A szint vége rendszerint egybeesik a kötelező oktatás befejezésével. Az LRE projektben résztvevő országokban a középfokú oktatás alsó és/vagy felső szintjét életkori vagy iskolatípushoz kötődő különbségek alapján határozzák meg.

Anyanyelv

A kifejezést leggyakrabban az először elsajátított és még mindig értett nyelvre használják. Az anyanyelvre vonatkozó hagyományos kutatási kérdést Európa nagy ívű népeségkutatásai (beleértve a népszámlálást is) során egyre inkább az otthon használt nyelvre vonatkozó kérdés váltja fel, amely átláthatóbb fogalom az *adatközlők* számára, mint az „anyanyelv” kifejezés.

Többnyelvűség (multilingvizmus)

Egy adott – nagy vagy kicsi – földrajzi területen több jelenlevő „nyelvváltozat”, azaz egy társadalmi csoport beszédmódja, akár formálisan elismerik azt nyelvként, akár nem.

Nemzeti nyelv(ek)

Egy nemzetállam hivatalos nyelve(i).

Többnyelvűség (plurilingvizmus)

Az egyének által használt nyelvváltozatok készlete, beleértve az anyanyelvként vagy első nyelvként aposztrofált nyelvváltozatot, és minden egyéb nyelvet vagy nyelvváltozatot.

Iskola előtti oktatás

Az iskola előtti oktatás a szervezett oktatás kezdeti szakasza. Iskola- vagy oktatási központ-alapú, legalább három éves gyermekek számára kialakított oktatási szint.

Pedagógus-alapképzés/tanítási gyakorlat

Tanárképző tanfolyam a tanárnak készülő diákok számára, melyre értelemszerűen a tanítás megkezdése előtt kerül sor.

Alapfokú oktatás²

Ez a szint négy és hét éves kor között kezdődik, minden országban kötelező, és általában öt vagy hat évig tart.

Állami szakiskolai oktatás és szakképzés

Államilag támogatott, azaz nem magánfinanszírozású szakiskolai oktatás és szakképzés.

² Magyarországon az általános iskola kifejezést használjuk, amely 6-7 éves korban kezdődik és 8 évig tart. – a ford.

Állami általános egyetemi oktatás

Állami (nem magán-) egyetemeken folytatott oktatás, kivéve a műszaki és orvostudományi egyetemeket.

Regionális vagy kisebbségi nyelvek

Azon nyelvek, amelyeket valamely állam adott területén az állam olyan polgárai hagyományosan használnak, akik az állam fennmaradó népességénél számszerűen kisebb csoportot alkotnak, és amelyek különböznek ezen állam hivatalos nyelvétől/nyelveitől. A meghatározás az Európa Tanács által 1992-ben elfogadott *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáján* alapul.) Főszabály szerint ezeket a nyelveket olyan népcsoportok beszélik, amelyek az érintett területeken etnikai gyökerekkel rendelkeznek, vagy az adott régióban telepedtek le és élnek már nemzedékek óta. A kisebbségi/regionális nyelvek kaphatnak *hivatalos nyelvi* státuszt, de ez a státusz értelemszerűen azokra a területekre korlátozódik, ahol az adott nyelveket beszélik.

Romani/szinti

Ezekre a nyelvekre az LRE projektben *nem* „nem-területi” nyelvekként, hanem regionális/kisebbségi nyelvekként utalunk.

Jelnyelvek

A jelnyelvek vizuális-manuális modalitással, valamint saját nyelvtannal és szókinccsel rendelkező nyelvek. Természetes nyelvei a siketen született embereknek. A jelnyelvek nem a beszélt nyelvekből származnak, és nem nemzetközi vagy egyetemes jellegűek. A világon több száz különböző jelnyelv létezik.

X nyelvű oktatás/X nyelv oktatása

Ebben a megfogalmazásban nem teszünk különbséget egy adott nyelven való oktatás (pl. angol nyelvű oktatás), és egy adott *nyelvnek* az oktatása (pl. angolnyelv-oktatás) között. Az első esetben az adott nyelv az oktatás eszközeként, a második esetben pedig tantárgyként szerepel.

A középfokú oktatás felső szintje

Ez a szint rendszerint a kötelező oktatás befejezésekor kezdődik, tipikusan 15 vagy 16 éves korban. Általában eleget kell tenni bizonyos felvételi követelményeknek (pl. a kötelező oktatás befejezése). Az oktatás gyakran tantárgyorientáltabb, mint a középfokú oktatás alsó szintjén. A középfokú oktatás felső szintjének időtartama tipikusan kettőtől öt évig terjed. Az LRE projektben résztvevő országokban a középfokú oktatás alsó és/vagy felső szintjét életkori vagy iskolatípushoz kötődő különbségek alapján határozzák meg.

Szakiskolai oktatás és szakképzés

A szakiskolai oktatás és szakképzés az európai országokban a speciális gazdasági és társadalmi környezetben gyökerező, különböző nemzeti rendszerekhez igazodik. Része lehet akár a közép- vagy felsőfokú oktatásnak, akár a szakmai típusú felnőttoktatásnak is. Rendszerint egy sor szakmailag orientált képzést nyújtó szervezetet és képzési programot foglal magába viszonylag szabályozott keretek között. Kutatásunkban a szakiskolai oktatás és szakképzés *nem* tartalmazza az egyetemi oktatást, amellyel a 5B panel foglalkozik.

3. RÉSZ

ORSZÁGJELENTÉSEK ÉS RÉGIÓS JELENTÉSEK

Bevezető

Guus Extra, Martin Hope és Kutlay Yağmur

A kiadvány 3. része 25 országjelentést és régiós jelentést tartalmaz 19 fejezetre elosztva. Az országjelentések 15 országot, azaz 13 Európai Unió (EU) tagállamot, valamint Bosznia-Hercegovinát és Ukrajnát ölelik fel. Régiós jelentéseket 4 uniós tagállamra (Hollandiára, Spanyolországra, az Egyesült Királyságra és Németországra) vonatkozóan készítettünk. Minden egyes jelentés tartalmaz kvantitatív és kvalitatív adatokat, bemutatja az adott országra/régióra jellemző helyzetképet, és ismerteti a kiadvány 1. és 2. részében hivatkozott 8 nyelvhasználati szintérre vonatkozó információkat, a legfontosabb összesített felmérési eredményeket és az ígéretes kezdeményezéseket és/vagy kísérleteket. A nyolc kiválasztott nyelvhasználati szintérenél említett opciókat a tanulmány 2. részében mutattuk be. A jelentések felépítését a bevezető következő oldalain illusztráljuk és ismertetjük.

1. Ausztria
2. Bosznia-Hercegovina
3. Bulgária
4. Dánia
5. Észtország
6. Franciaország
7. Németország
8. Görögország
9. Magyarország
10. Olaszország
11. Litvánia
12. Hollandia
 - 12.1 Hollandia egész területe
 - 12.2 Frízföld
13. Lengyelország
14. Portugália
15. Románia
16. Spanyolország
 - 16.1 Madrid, Valencia, Sevilla
 - 16.2 Katalónia
 - 16.3 Baszkföld
17. Svájc
18. Ukrajna
19. Egyesült Királyság
 - 19.1 Anglia
 - 19.2 Wales
 - 19.3 Skócia
 - 19.4 Észak-Írország

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

Az országjelentések/régiós jelentések felépítése

Az alábbi útmutató célja, hogy segítsen az olvasóknak értelmezni az országjelentéseket és régiós jelentéseket. A jelentések egyrészt a felmérések táblázatokba foglalt eredményeit tartalmazzák, másrészt az adott ország/régió kutatójának kommentárjait. Az egyes táblázatokban bemutatott opciók az LRE felmérés során feltett kérdéseket tükrözik.

Minden jelentés az alábbi részekből áll:

Nyelvi/kisebbségi helyzetkép

Ebben a részben az adott országra/régióra jellemző helyzetképet, a jelen lévő nyelvek helyzetének társadalmi-történelmi, demográfiai és jogi szempontú bemutatását olvashatjuk

1. nyelvhasználati szintér: Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

Ez a rész a nyelvekre vonatkozó jogszabályokat és a nemzeti, idegen, R/K és bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozó

nyelvpolitikai dokumentumokat mutatja be egységes formában. Az egyes országokban/régiókban használt nyelvekre vonatkozó adatgyűjtési módokat is ebben a részben ismertetjük.

2. nyelvhasználati szintér: Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Ebben a részben azt vázoljuk fel, hogy milyen lehetőségek léteznek a R/K, idegen és bevándorlók által használt nyelvek tanítására és a nemzeti nyelv kiegészítő támogatására az iskola előtti nevelésben. Minden nyelvtípusra vonatkozóan megadjuk a következőket: célcsoportok, a nyelvoktatás időtartama; csoportlétszám-követelmények; a nyelvoktatásra fordított napok száma egy héten; felkészítés a pedagógus alapképzés és továbbképzések során; a finanszírozás forrása. Az egyes kérdésekre adható válaszok az alábbi táblázatban láthatóak. Az országok/régiók kutatóit megkértük, hogy válasszák ki az országukban/régiójukban elterjedt gyakorlatot. Az első opció tekinthető a leginkább kívánatos európai gyakorlatnak.

2. Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimális csoportlétszám	Napok hetente	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Állami finanszírozás
R/K	mindenki/csak anyanyelvi beszélők/nincs támogatás	≥2 év/1 év/<1 év	nincs/5–10/>10	>1nap/0,5–1 nap/<0,5 nap	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	teljes/részleges/nincs
INy	mindenki/korlátozott/nincs támogatás	≥2 év/1 év/<1 év	nincs/5–10/>10	>1nap/0,5–1 nap/<0,5 nap	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	teljes/részleges/nincs
B	mindenki/csak anyanyelvi beszélők/nincs támogatás	≥2 év/1 év/<1 év	nincs/5–10/>10	>1nap/0,5–1 nap/<0,5 nap	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	teljes/részleges/nincs
NNy kieg. támog.	mindenki/csak bevándorlók gyermekei/nincs támogatás	≥2 év/1 év/<1 év	nincs/5–10/>10	>1nap/0,5–1 nap/<0,5 nap	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	teljes/részleges/nincs

3. Nyelvek az alapfokú oktatásban

Ebben a részben azt mutatjuk be, hogy milyen a nyelvek helyzete az alapfokú oktatásban. Az információt két részre bontva közöljük: a nyelvoktatás *szervezése* és maga a *tanítási* gyakorlat. A szervezést tekintve, a nyelvoktatással kapcsolatos információt a négy nyelvtípus szerint ismertetjük: nemzeti nyelv, R/K nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek és idegen nyelvek. A nemzeti nyelvi támogatás terén beszámolunk a tantervről, az újonnan érkezők számára nyújtott támogatás mértékéről, arról, hogy vannak-e szintfelmérő vizsgálatok a belépés időpontjában, és arról, hogy a nyelvi képességeket figyelemmel kísérik-e

egységesített felmérésekkel. A R/K, bevándorló és idegen nyelvek oktatásának elemzésekor megvizsgáltuk a célcsoportok típusait, a tantervi jellemzőket, azt hogy a tanítás nyelveként használják-e ezeket a nyelveket, mikor kezdődik a nyelvoktatás és hol a helye a tantervben, vannak-e a csoportlétszám-beli követelmények, a nyelvi képességeket figyelemmel kísérik-e egységesített felmérésekkel, meghatározták-e az elérendő tudásszintet, és végül hogy milyen finanszírozási formák érhetőek el.

3a. Szervezés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
NNy támog.	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	osztályba kerülés előtt/osztályba kerülés után/nincs	mindenkinek/csak bevándorlóknak/nincs	nemzeti szinten egységesített/ iskolai szinten/nincs

	Célcsoportok	Tanterv	Tartalom-alapú nyelvoktatás (CLIL)	Nyelvtanulás kezdete	Ütemezés	Minimális csoportlétszám-követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő tudásszint	Állami finanszírozás
R/K	mindenki/csak anyanyelvi beszélők/nincs támogatás	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	elaterjedt/ helyenként/ nincs	első évtől/ középidőben/ végső szakaszban	tanórákon/ részben a tanórákon/ tanórákon kívül	nincs/5–10/>10	nemzeti szinten egységesített/ iskolai szinten/ nincs	nemzeti vagy regionális normák/iskolai normák/nincs meghatározva	teljes/ részleges/ nincs
INy	mindenki/ korlátozott/ nincs támogatás	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	elaterjedt/ helyenként/ nincs	első évtől/ középidőben/ végső szakaszban	tanórákon/ részben a tanórákon/ tanórákon kívül	nincs/5–10/>10	nemzeti szinten egységesített/ iskolai szinten/ nincs	a KER alapján/ nemzeti vagy iskolai normák/ nincs meghatározva	teljes/ részleges/ nincs
B	mindenki/csak anyanyelvi beszélők/nincs támogatás	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	elaterjedt/ helyenként/ nincs	első évtől/ középidőben/ végső szakaszban	tanórákon/ részben a tanórákon/ tanórákon kívül	nincs/5–10/>10	nemzeti szinten egységesített/ iskolai szinten/ nincs	nemzeti vagy regionális normák/iskolai normák/nincs meghatározva	teljes/ részleges/ nincs

3b. Oktatás

Bármelyik oktatási rendszerről is legyen szó, a teljesítménybeli célokat elsősorban a pedagógusok tudják megvalósítani. Itt olvashatnak a nyelvtanárok jellemzőiről és formális képzéseiről az általános iskolákban négy nyelvtípusra vonatkozóan: R/K nyelvek, idegen nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek és a

nemzeti nyelv kiegészítő támogatása. Minden nyelvtípusra vonatkozóan értékeljük a tanárok képzését, a pedagógus alapképzésben ill. továbbképzésben való részvételt, és végül a strukturált mobilitási programokban való részvételt.

	Tanárok képzése	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok/általános tanárok/képzés nélküliek	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok/általános tanárok/képzés nélküliek	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	képzésbe beágyazva/informális anyagi támogatás/nincs támogatás
B	nyelvtanárok/általános tanárok/képzés nélküliek	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	képzésbe beágyazva/informális anyagi támogatás/nincs támogatás
NNy kieg. támogat.	nyelvtanárok/általános tanárok/képzés nélküliek	tantárgy-specifikus/általános/nincs	tantárgy-specifikus/általános/nincs	Nem alkalmazható

4. Nyelvek a középfokú oktatásban

Az alapfokú oktatáshoz hasonlóan az olvasók itt is két fő csapásvonal mentén tájékozódhatnak: a nyelvoktatás szervezése és maga a *tanítási* gyakorlat. A szervezést tekintve, a nyelvoktatással kapcsolatos információt a négy nyelvtípus esetén ismertettük a következők szerint: az újonnan érkezők számára nyújtott kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás és a tantervi jellemzők, az újonnan érkezők számára nyújtott támogatás típusa, rendelkezésre állnak-e szintfelmérő vizsgálatok a belépés időpontjában, és figyelemmel kísérik-e a nyelvi

képességeket egységesített felmérésekkel. A R/K, bevándorló és idegen nyelvek oktatásának elemzésekor megvizsgáltuk a tantervi jellemzőket, azt hogy a tanítás nyelveként használják-e ezeket a nyelveket, milyen célcsoportok vannak, mikor kezdődik a nyelvoktatás és hol a helye a tantervben, vannak-e a csoportlétszám-beli követelmények, a nyelvi képességeket figyelemmel kísérik-e egységesített felmérésekkel, meghatározták-e az elérendő tudásszintet, és végül hogy milyen finanszírozási formák léteznek a nyelvtanítás támogatására.

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
NNy kieg. támogat.	egységes és kidolgozott/általános/nincs útmutatás	osztályba kerülés előtt/osztályba kerülés után/nincs	mindenkinek/csak bevándorlóknak/nincs	nemzeti szinten egységesített/iskolai szinten/nincs

Szakoktatás/további oktatás (három intézményben)

	Célcsoportok	Tanterv	Tartalom-alapú nyelvoktatás (CLIL)	Ütemezés	Minimális csoportlétszám-követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő tudásszint	Állami finanszírozás
R/K	mindenki/csak anyanyelvi beszélők/nincs támogatás	egységes és kidolgozott/általános/nincs útmutatás	elterjedt/helyenként/nincs	tanórákon/részben a tanórákon/tanórákon kívül	nincs/5–10/>10	nemzeti szinten egységesített/iskolai szinten/nincs	nemzeti vagy regionális normák/iskolai normák/nincs meghatározva	teljes/részleges/nincs
INy	mindenki/korlátozott/nincs támogatás	egységes és kidolgozott/általános/nincs útmutatás	elterjedt/helyenként/nincs	tanórákon/részben a tanórákon/tanórákon kívül	nincs/5–10/>10	nemzeti szinten egységesített/iskolai szinten/nincs	a KER alapján/nemzeti vagy iskola alapú/nincs meghatározva	teljes/részleges/nincs
B	mindenki/csak anyanyelvi beszélők/nincs támogatás	egységes és kidolgozott/általános/nincs útmutatás	elterjedt/helyenként/nincs	tanórákon/részben a tanórákon/tanórákon kívül	nincs/5–10/>10	nemzeti szinten egységesített/iskolai szinten/nincs	nemzeti vagy regionális alapú/iskola alapú/nincs meghatározva	teljes/részleges/nincs

Oktatás

Az általános iskolai oktatásról szóló részhez hasonlóan itt is arról tájékozódhat az olvasó, hogy a nyelvtanárok milyen jellemzőkkel és formális képesítésekkel rendelkeznek a középiskolákban a következő négy nyelvtípus vonatkozásában: R/K nyelvek, idegen nyelvek, bevándorlók által használt nyelvek és a nemzeti nyelv

kiegészítő támogatása. Minden nyelvtípusra vonatkozóan értékeljük a tanárok képesítését, a pedagógus alapképzésben ill. továbbképzésben való részvételt, és végül a strukturált mobilitási programokban való részvételt.

	Tanárok képesítése	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok/ általános tanárok/ képesítés nélküliek	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok/ általános tanárok/ képesítés nélküliek	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	a KER alapján/nemzeti vagy regionális alapú/ nincs meghatározva	képzésbe beágyazva/ informális anyagi támogatás/nincs támogatás
B	nyelvtanárok/ általános tanárok/ képesítés nélküliek	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	Nem alkalmazható	képzésbe beágyazva/ informális anyagi támogatás/nincs támogatás
NNy támog.	nyelvtanárok/ általános tanárok/ képesítés nélküliek	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	tantárgy-specifikus/ általános/nincs	a KER alapján/nemzeti vagy regionális alapú/ nincs meghatározva	Nem alkalmazható

5. Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Sok országban támogatják a nyelvtanítást a szakképzési intézményekben. Minden országban a három legnagyobb szakképzési központot céloztuk meg. A többi iskolatípushoz hasonlóan, az oktatásban jelen lévő négy fő nyelvtípus szerint bontva mutatjuk be az alábbi információt: a nyelvi támogató programok választéka; a célcsoportok típusai; konkrét útmutatást adó egységes és kidolgozott tanterv; ad-e a szakképzési intézmény munkához kapcsolódó készségeket; az általános

készségfejlesztés mértéke; az állami finanszírozáshoz való hozzáférés mértéke; és végül a vállalatoknál letölthető szakmai gyakorlat rendelkezésre állása.

A R/K, bevándorló és idegen nyelvek oktatása kapcsán megvizsgáltuk a nyelvi programok választékát, a tantervi jellemzőket, hogy meghatározták-e az elérendő tudásszintet, és végül hogy milyen finanszírozási formák léteznek ezeknek a különböző típusú nyelveknek a tanítására.

		A nyelvi programok választéka	Tanterv	Elérendő tudásszint	Állami finanszírozás
R/K	„A” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	Nem alkalmazható	teljes/részleges/ nincs
	„B” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	Nem alkalmazható	teljes/részleges/ nincs
	„C” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	Nem alkalmazható	teljes/részleges/ nincs
INy	„A” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	a KER alapján/nemzeti alapú/nincs	teljes/részleges/ nincs
	„B” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	a KER alapján/nemzeti alapú/nincs	teljes/részleges/ nincs
	„C” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	a KER alapján/nemzeti alapú/nincs	teljes/részleges/ nincs
B	„A” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	Nem alkalmazható	teljes/részleges/ nincs
	„B” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	Nem alkalmazható	teljes/részleges/ nincs
	„C” intézmény	nagy választék/korlátozott/ nincs meghatározva	egységes és kidolgozott/ általános/nincs útmutatás	Nem alkalmazható	teljes/részleges/ nincs

		A nyelvi támogató programok választéka	Célcsoportok	Tanterv	Munkához kapcsolódó készségek	Általános készségfejlesztés	Állami finanszírozás	Szakmai gyakorlat vállalatoknál	Európai uniós eszközök használata
Kieg. NNY támogat.	„A” intézmény	széles választék/ korlátozott választék/nincs	mindenki/ korlátozott/ nincs	egységes és kidolgozott/általános/ nincs útmutatás	igen/ nem	igen/ nem	teljes/ részleges/ nincs	tananyagba építve/ választható/nincs	igen/ nem
	„B” intézmény	széles választék/ korlátozott választék/nincs	mindenki/ korlátozott/ nincs	egységes és kidolgozott/általános/ nincs útmutatás	igen/ nem	igen/ nem	teljes/ részleges/ nincs	tananyagba építve/ választható/nincs	igen/ nem
	„C” intézmény	széles választék/ korlátozott választék/nincs	mindenki/ korlátozott/ nincs	egységes és kidolgozott/általános/ nincs útmutatás	igen/ nem	igen/ nem	teljes/ részleges/ nincs	tananyagba építve/ választható/nincs	igen/ nem

Felsőoktatás (három egyetemen)

Minden országban a három egyetemet céloztuk meg. Minden országnál megvizsgáltuk az adott egyetemek oktatási nyelvét/nyelveit; a honlapokon használt nyelveket; kik a nemzeti nyelvi kiegészítő támogatás célcsoportjai; van-e elérendő tudásszint az idegen nyelvek vonatkozásában; a külföldi diákok toborzását; a nyelvszakos diákok mobilitási lehetőségeit; és végül a kötelező mobilitási programok meglétét a nem nyelvszakos diákok esetében.

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegen nyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvszakos diákok mobilitása	Nem nyelvszakos diákok mobilitása
„A” egyetem	nemzeti, idegen és R/K nyelvek/ nemzeti és idegen nyelv/csak nemzeti nyelv	nemzeti, idegen és R/K nyelvek/ nemzeti és idegen nyelv/csak nemzeti nyelv	mindenki/ korlátozott/ nincs	a KER alapján/ nemzeti vagy intézmény alapú/nincs	Nemzetközi és bevándorló/csak nemzetközi/csak a nemzeti nyelv anyanyelvi beszélői	kötelező/ választható/ nincs	kötelező/ választható/ nincs
„B” egyetem	nemzeti, idegen és R/K nyelvek/ nemzeti és idegen nyelv/csak nemzeti nyelv	nemzeti, idegen és R/K nyelvek/ nemzeti és idegen nyelv/csak nemzeti nyelv	mindenki/ korlátozott/ nincs	a KER alapján/ nemzeti vagy intézmény alapú/nincs	Nemzetközi és bevándorló/csak nemzetközi/csak a nemzeti nyelv anyanyelvi beszélői	kötelező/ választható/ nincs	kötelező/ választható/ nincs
„C” egyetem	nemzeti, idegen és R/K nyelvek/ nemzeti és idegen nyelv/csak nemzeti nyelv	nemzeti, idegen és R/K nyelvek/ nemzeti és idegen nyelv/csak nemzeti nyelv	mindenki/ korlátozott/ nincs	a KER alapján/ nemzeti vagy intézmény alapú/nincs	Nemzetközi és bevándorló/csak nemzetközi/csak a nemzeti nyelv anyanyelvi beszélői	kötelező/ választható/ nincs	kötelező/ választható/ nincs

6. Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Városok	Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régión kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
1. város	feliratos/szinkronizált	feliratos/szinkronizált	mindig/rendszeresen/néha/soha	mindig/rendszeresen/néha/soha
2. város	feliratos/szinkronizált	feliratos/szinkronizált	mindig/rendszeresen/néha/soha	mindig/rendszeresen/néha/soha
3. város	feliratos/szinkronizált	feliratos/szinkronizált	mindig/rendszeresen/néha/soha	mindig/rendszeresen/néha/soha

7. Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában:

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Nyelvek száma	Városi önkormányzati szolgáltatások	Honlap	Éves önkormányzati beszámolók	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	A nyelvi készségek fejlesztésére vonatkozó terv vagy rendszer	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása	Jutalmazási vagy előléptetési rendszer a más nyelven kommunikálni képes munkatársak részére
>4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
3-4	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
1-2	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C
Csak n.ny.	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C	A B C

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
1		
2		
3		
4		
5		

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatás ismerete
széleskörűen gyakorolt								
alkalmanként gyakorolt								

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Partnerségek az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvi webes programok	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelve	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt										
	alkalmanként gyakorolt										
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt										
	alkalmanként gyakorolt										
Egyéb	széleskörűen gyakorolt										
	alkalmanként gyakorolt										

1 AUSZTRIA

Tanja Nagel, Anke Schad, Barbara Semmler és Michael Wimmer

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A legutolsó, 2011-es népszámlálás adatai szerint az Osztrák Köztársaság lakossága 8,43 millió fő. A külföldi állampolgárok száma 2001 és 2011 között 35%-kal emelkedett, 957 000 főre. A bevándorlók legnagyobb arányban uniós országokból érkeznek. Az Ausztriában élő német állampolgárok száma több mint a kétszeresére (110%-kal) nőtt, 152 000 főre. A szerbekből, montenegróiakból és koszovóiakból álló második legnagyobb bevándorló csoport továbbra is 133 000 főt számlál, a török bevándorlók alkotta harmadik legnagyobb csoport létszáma viszont 10%-kal csökkent, 114 000 főre (Statistik Austria 2011).

A kisebbségi nyelvet beszélők hivatalos statisztikák által közölt számát (a beszélt nyelvre, az ún. *Umgangsspraché*ra épülő kérdés alapján) vitatják a kisebbségvédelmi szervezetek. Azt állítják, hogy sok kisebbséghez tartozó személy „a vélt vagy valós nyomás” miatt jelöli meg a németet fő nyelveként, ahogyan arra a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának harmadik, Ausztriáról készült véleménye rámutat. A Tanácsadó Bizottság „határozottan arra ösztönzi az osztrák hatóságokat, hogy minden jövőbeni, nyelvhasználathoz kapcsolódó népszámlálás tartalmazzon nyílt végű listákat, és tegye lehetővé annak lehetőségét, hogy több nyelvet és identitást is meg lehessen jelölni” (Tanácsadó Bizottság 2011:11–12). Ennek érdekében a kisebbségi csoportok is közzéteszik saját becslésüket a kisebbségi beszélők számára vonatkozóan. Ami például a magyarokat illeti, a 2001-es hivatalos népszámlálás 25 884 beszélőt tartott nyilván, míg a magyarok saját számukat majdnem ennek duplájára teszik (Initiative Minderheiten é.n.).

Ausztria nyelvileg sokszínű ország, különösen ami a gyermekeket és a fiatalokat illeti. A mindennapi életben a németen kívüli nyelvet használó tanulók aránya Bécsben a legnagyobb (41,8%) és Karintiában a legalacsonyabb (8,9%). A két- vagy többnyelvű fiatalok csoportja migrációs történetük szempontjából heterogén, ami az egyéni nyelvhasználatukra és az oktatási profiljukra is kihat (Biffi/Skrivanek 2011:1).

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A 2011-es Nemzeti Integrációs Akcióterv létrehozását a Belügyminisztérium koordinálta egy szakértőkkel és érintettekkel való tanácskozási folyamat során. Az integráció kulcsát a németnyelv-tudásban látják. Az Ausztriába érkező bevándorlóknak az országba lépés előtt A1-es szintű nyelvvizsgát kell tenniük. Ezen feltétel előírásával Ausztria Németországhoz, Franciaországhoz, Dániához és Hollandiához hasonlít (Bundesministerium für Inneres 2011).

Az osztrák kormány 2011 júniusában megjelentette a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának végrehajtásáról szóló harmadik jelentését. A jelentés utal az alkotmány 2011-es módosítására, amely tartós megoldást nyújt a fásasztó *Ortstafelstreitre* (a kétnyelvű helységnévtáblák körüli vitára) a topográfiai nevekben és meghatározott közszolgáltatások során alkalmazott kisebbségi nyelvhasználat kapcsán Burgenlandban és Karintiában (Bundeskanzleramt 2011:11).

Az országos adatgyűjtés főleg az állampolgárságra és a beszélt nyelvekre (*Umgangssprachen*) vonatkozó kérdésekre épül, ami elégtelennek bizonyult ahhoz, hogy az egyének által használt nyelvekről elemzést lehessen készíteni, ezért a kutatók kritizálják azt.

A SPIN: *SprachenInnovationsNetzwerk* az *Österreichisches Sprachen-Kompetenz-Zentrum* (ÖSZ) által kezdeményezett hálózat, amely a www.oesz.at/spin honlapon adatbázist tesz közzé az innovatív nyelvi projektekről az érdeklődő nagyközönségnek.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	általános	tantárgyspecifikus	teljes
Nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az óvodai nevelésben:

R/K nyelvek	horvát (Burgenlandban), cseh, magyar, olasz (Tiroiban), szlovák, szlovén
--------------------	--

2010 óta 5 éves kortól kezdve kötelező az iskola előtti nevelés egész Ausztriában. Ezt az intézkedést főleg annak biztosítására vezették be, hogy minden gyermek tanuljon németül, mielőtt elkezd az iskolát.

Ahogy azt a Nyelvoktatás-politikai Profil leírja, az iskola előtti nevelést decentralizált szétterjedtség jellemzi. Ennek következményei kihatnak a nyelvi sokféleség érvényesítésére, mind a kínálat mennyiségét (e tekintetben az egyes *Landok* között különbségek vannak), mind minőségét tekintve, különösen, amikor a nyelvtanárok képzéséről van szó (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/ Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008:82–88).

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Előrendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	nincsenek irányelvek	néhány helyen	1. osztálytól	részben tanórákon	>10	iskola-alapú	nincs meghatározva	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	néhány helyen	1. osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nincs meghatározva	teljes
B	Csak anyanyelvi beszélők	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	Tanórákon kívül	>10	iskola-alapú	nincs meghatározva	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
B	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	horvát (Burgenlandban), cseh, magyar, romani, szlovák, szlovén
Idegen nyelvek	horvát, cseh, angol, francia, magyar, olasz, szlovák, szlovén (ezek közül egy kötelező)
Bevándorlók által használt nyelvek	albán, bosnyák/horvát/szerb, lengyel, orosz, török

A demográfiai növekedésnek köszönhetően a *Muttersprachlicher Unterricht* (bevándorlók nyelveinek oktatása) kiterjedése, főleg általános iskolai szinten, kiemelt kormányzati politikának számít. A *Muttersprachlicher Unterricht* célját a tanterv úgy határozza meg, mint amely a kétnyelvűséget, valamint az otthon beszélt nyelvek és a német egyenlőségét segíti elő.

A 2009/10-es tanévben a németen kívül egyéb nyelvet is beszélő ausztriai általános iskolások 29,4%-a vett részt a *Muttersprachlicher Unterricht* programban (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur 2011:13).

A kínálatot a Szövetségi Oktatási, Kulturális és Művészeti Minisztérium Migráció és Iskolák Főosztálya koordinálja. Információs lapokat bocsát ki, például a jogi keretekről, adatokról és statisztikákról. A www.muttersprachlicher-unterricht.at oldalon a szülők bosnyák/horvát/szerb, török és albán nyelven kapnak tájékoztatást a jelentkezésről.

A bevándorló nyelvek oktatásánál, akárcsak egyéb idegen vagy kisebbségi nyelvek oktatása során, a fő cél nemcsak a terjeszkedés, de a minőségi fejlődés is. A szakképzett tanárok száma mindkét vonatkozásban kulcsfontosságú kihívás, amely a tanárképzés reformját igényli (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008:88–91).

Bécs részt vesz az európai „Többnyelvű városok” projektben, amelynek során adatokat gyűjtenek az általános iskolások körében, hogy erősítsék a nyelvi sokféleség és az iskolai siker közötti kapcsolatról való tudást (Brizic 2011).

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	néhány helyen	Részben tanórákon	>10	iskola-alapú	iskolai normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	néhány helyen	Részben tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes
B	Csak anyanyelvi beszélők	egységes és kidolgozott	néhány helyen	Tanórákon kívül	>10	iskola-alapú	iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	a képzésbe építve
B	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	horvát (Burgenlandban), cseh, magyar, romani, szlovák, szlovén
Idegen nyelvek	angol, francia, olasz, spanyol Ezek közül kettő kötelező emelt szintű középfokú oktatásban. Ezek közül egy kötelező általános szintű középfokú oktatásban.
Bevándorlók által használt nyelvek	albán, bosnyák, horvát, lengyel, orosz, szerb, török

A középfokú oktatástól (ISCED 2) kezdve az osztrák iskolarendszer általános iskolai felsőtagozatra (*Hauptschule*) és gimnáziumra oszlik. Ez az elhatárolás alapvető fontosságú a nyelvtanítási folyamatok szempontjából, amelyek megszakadhatnak, folytatódhatnak vagy erősödhetnek.

A 2009/10-es tanévben Bécs volt az egyetlen *Bundesland*, amely a *Muttersprachlicher Unterricht* (bevandorló nyelvek oktatása) a gimnáziumokban és az általános középiskolákban is biztosította (Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur 2011:25). A többi *Bundesland* ezt csak az általános középiskolai formában tette lehetővé.

Ugyanakkor a gimnáziumok tanterve két modern idegen nyelvet (vagy egyet és a latint) tesz kötelezővé, míg a *Hauptschulen* tanterve csak egyet.

Az Új Középiskolákat 2008/09-ben azért vezették be, hogy felülírják a hagyományos megosztottságot. A 2015/16-os tanévre mindegyik *Hauptschulét* Új Középiskolává fogják átszervezni. Az Új Középiskolák pedagógiai koncepciója magába foglalja a társas tanulást és integrációt, valamint az egyénekre szabottabb és differenciáltabb tanítást. Ez különösen a bevándorló háttérrel rendelkező gyermekek képességeinek erősítése szempontjából fontos.

A legmeghatározóbb modern idegen nyelv az oktatás minden szintjén az angol, amelyet a diákok majdnem 99%-a tanul. A regionális és kisebbségi nyelvek oktatását tantárgyként szintén elérhetővé tehetik a középiskolák, ez a régiótól függ: Burgenlandban a diákok 12,9%-a tanul horvátul, Karintiában 10,6%-uk szlovénül (a 2004/05-ös tanév adatai, Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur/Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung/Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum 2008:149).

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

	Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás	
INy	A intézmény	széles	általános	KER szerint	nincs
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	C intézmény	széles	általános	KER szerint	részleges
B	A intézmény (csak)	széles	általános	Nem alkalmazható	nincs

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	csak nemzetközi	választható	választható
B intézmény	nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	csak nemzetközi	választható	választható

A felnőtt szakképzés és egyetemi oktatás mellett Ausztria hagyományos *Volkshochschule* jeit¹ (VHS) kell említeni a nyelvoktatás kontextusában, amelyeket a polgárság és a munkásosztályok kezdeményezésére alapítottak a 19. században. Az oktatási egységek 39,4%-át a 2009/10-es tanévben a nyelvek teszik ki, ezzel a nyelvoktatás a VHS legerősebb oktatási területe (Verband Österreichischer Volkshochschulen 2011:1). A bécsi VHS jelenleg több mint 60 nyelvet kínál.

¹ Népiskolák – a ford.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévműsorok
szinkronizált	szinkronizált	időnként	időnként

Az osztrák műsorszórás társaságot, az ORF-et jogszabály kötelezi az elismert regionális és kisebbségi nyelvek beszélői számára történő szolgáltatások nyújtására. A televízió- és rádiomagazinok mellett a volksgruppen.orf.at felületén hírek, információk, valamint élő audio- és videófelvételek érhetők el horvát, cseh, romani, szlovák, magyar és szlovén nyelveken.

Az ORF fiatalokat célzó rádióállomása az FM4, amely annak ellenére, hogy kétnyelvű, főleg angol nyelvű műsorokat sugároz. A híresszefoglalókat angolul, valamint naponta kétszer franciául olvassák fel. Az FM4 műsorvezetőit és vendégeit arra bátorítják, hogy az FM4 „anyanyelvi elvét” követve anyanyelvükön beszéljenek.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (2 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbéle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Bécs	Bécs Graz	Graz	Bécs Graz	Bécs	Bécs Graz
3-4						
1-2	Graz		Bécs		Graz	
Csak NNy						

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	TOP 4	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Turizmus Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten Oktatási szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások		Turizmus Közlekedési szolgáltatások Színházi programok Bevándorlási és integrációs szolgáltatások

Noha az LRE-projekt a (lakosság számát tekintve) nagyvárosokra összpontosított, Ausztriában főleg kisvárosok találhatóak, az elismert nyelvi kisebbségekkel rendelkező régiókat (*Volksgruppen*) is beleértve. Ennek folytán a fentebb említett 2011-es alkotmánymódosítás a kisebbségi nyelvek topográfiai és a közszolgáltatásokban való használatáról (BGBl. I Nr. 46/2011) főleg a kisebb városokat érinti.

8 Nyelvek az üzleti életben (19 vállalat)

	ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK							
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	6	12	5	4	0	0	2	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	4	0	5	1	19	19	19	19	18	18
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	7	2	9	2	7	5	9	6	9	12
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	6	0	4	1	2	2	2	3	4	3

Az Osztrák Gazdaság Képesítési és Képzési Kutatóintézete (ibw) 2005-ben 2017 osztrák vállalkozás körében végzett felmérést az idegen nyelvekkel kapcsolatos előírásait illetően. A vállalkozások 86%-ának szüksége van idegen nyelvekre. 45%-uknál a „legtöbb” alkalmazottnak tudnia kell angolul. A felmérés szerint a kelet-európai partnerekkel való kapcsolattartásban a német nyelvet használják (Tritscher-Archan 2008:172).

Miközben a nyelvi készségek Ausztriában – exportorientált ország lévén – hagyományosan elismert eszközei a külföldi piacok elérésének, néhány cég, például a pénzügyintézetek és a telekommunikációs szolgáltatók, a diverzifikálódó belső piac igényeire is válaszolnak az ún. etnomarketing módszerével, és használnak bevándorló nyelveket kampányaik, illetve szolgáltatásaik során.

Legfontosabb megállapítások

Ausztriát ellentmondásos fejlemények jellemzik a többnyelvűség tekintetében. Egyrészt a kormányprogram elismeri az osztrák társadalom növekvő sokféleségét a nyelvi készségek fontosságának hangsúlyozásával, különösen a gyerekek és fiatalok oktatásán keresztül, kifejezetten utalva az angolra, a szomszédos országok nyelveire, valamint a bevándorlók nyelveire (Republik Österreich 2008: 206).

Másrészt viszont ez mindenekelőtt a forrásoktól (például a szakképzett tanárok számától) függ, amely megakadályozza egy sokszínűbb és átfogó nyelvoktatási szabályozás megteremtését, és megnehezíti a folyamatos nyelvoktatási folyamat kialakítását.

Miközben a sikeres integráció szempontjából legfontosabb nyelvnek a németet tekintik (amelyet a jelenlegi oktatási és bevándorlási politika is erősít), a társadalom lassan ráébred a további nyelvi készségek előnyeire, legalább is amikor látják ezek „hasznát” is, például az exportorientált kereskedelem és üzleti élet területén.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

Nagyon sok jó gyakorlatot lehetne felsorolni a Nyelvekben Gazdag Európa által vizsgált nyelvhasználati szinterek területéről. Ezek egyike egy olyan projekt, amelyben az EDUCULT is aktív szerepet vállal: A *Sag's multi* egy évente megrendezésre kerülő retorikai verseny kétnyelvű tanulók részére, melyet a *Verein Wirtschaft für Integration (VWFI)* nevű vállalkozói szövetség az EDUCULT-tal közösen szervez. Hetedik osztályos (12 éves) vagy ennél idősebb diákok adják elő beszédeiket, amelynek során a németet és további nyelvüket váltogatják. 2009 óta mintegy 700 tanuló vett részt a versenyben, és több mint 40 nyelven adott elő.

Hivatkozások

Biffi, Gudrun, Skrivaneck, Isabella (2011): Schule-Migration-Gender Endbericht. Study commissioned by the Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur. www.bmukk.gv.at/medienpool/21041/schule_migration_gender_eb.pdf (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Brizic, Katharina (2011): "Multilingual cities" Wien. www.oeaw.ac.at/dinamlex/Multilingual-Cities_Wien-2009_Endbericht-V1Stand20111111.pdf (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Bundeskanzleramt Österreich (2011): 3. Bericht 3. Bericht der Republik Österreich gemäß Artikel 15 Abs. 1 der Europäischen Charta der Regional- oder Minderheitensprachen. www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=45599 (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Bundesministerium für Inneres (2011): Nationaler Aktionsplan für Integration. www.integrationsfonds.at/nap/bericht/ (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur (2011): Der muttersprachliche Unterricht in Österreich. Statistische Auswertung für das Schuljahr 2009/10. www.bmukk.gv.at/medienpool/3720/nr5_11.pdf (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Bundesministerium für Unterricht, Kunst und Kultur und Bundesministerium für Wissenschaft und Forschung, Österreichisches Sprachen Kompetenz Zentrum (eds.) (2008): Language Education Policy Profile. Country Report Austria. www.oesz.at/download/spol/lepp_engl_1.pdf (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Initiative Minderheiten (n.d.): Minderheiten in Österreich/ Volksgruppen. minderheiten.at/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=30 (letöltés ideje: 2011.12.09.)

Republik Österreich (2008): Regierungsprogramm 2008–2013. www.bka.gv.at/DocView.axd?CobId=32965 (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Statistik Austria (2011): Registrierzählung 2011. Pressemeldung. www.statistik.at/web_de/presse/059977 (letöltés ideje: 2011.12.07.)

Tritscher-Archan, Sabine (ed.): Institut für Bildungsforschung der Wirtschaft (2008): Fremdsprachen für die Wirtschaft. Zahlen, Daten, Fakten.

Verband österreichischer Volkshochschulen (2011): Statistikbericht 2011. files.adulteducation.at/statistik/berichte/statistik_2011.pdf (letöltés ideje: 2011.12.07.)

2 BOSZNIA-HERCEGOVINA

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Bosznia–Hercegovina egy többnemzetiségű és többnyelvű ország, amelynek három hivatalos nyelve van, jelesen a bosnyák, a horvát és a szerb (mind a latin, mind a cirill írásmóddal). Ezek a nyelvek a szerb-horvátból váltak ki, amely annak idején Jugoszlávia hivatalos nyelve volt. Jugoszlávia felbomlása után Bosznia–Hercegovina sztenderdizálta a *bosnyák nyelvet*, a *horvát nyelvet* és a *szerb nyelvet*, úgy, hogy ezek jogilag is Bosznia–Hercegovina három, teljesen egyenrangú hivatalos nyelvév váltak. Nyelvtani, lexikai és fonetikai szempontból a három nyelv közötti különbségek elenyészőek. Ennek következményeként Bosznia–Hercegovina egész lakossága érti mindhárom nyelvet, és szabadon dönti el, melyiket kívánja használni a hétköznapi és a szakmai életében.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Az iskola előtti (óvodai), alapfokú és középfokú oktatást, a szakképzést és a felsőfokú oktatást rengeteg jogszabály szabályozza, többek között *Az iskola előtti nevelés keretjogszabálya Bosznia–Hercegovinában (2007)*, *Az iskola előtti, az alapfokú és a középfokú oktatás ügynökségéről szóló törvény (2007)*, *Az alap- és középfokú oktatás keretjogszabálya Bosznia–Hercegovinában (2003)*, *A szakképzés keretjogszabálya (2008)*, és *A felsőoktatás keretjogszabálya Bosznia–Hercegovinában (2007)*.

Bosznia–Hercegovina Alkotmánya – az ország politikai és jogi rendjét megállapító alapvető jogszabály – is tartalmaz rendelkezéseket a nemzeti nyelvekre vonatkozóan. Mivel Bosznia–Hercegovina két entitásból épül fel – Bosznia és Hercegovina Államszövetsége, valamint a boszniai Szerb Köztársaság (Republika Srpska) –, két további alkotmány is létezik, amelyek említést tesznek a nemzeti nyelvekről és a hivatalos írásmód(ok)ról, nevezetesen *A Bosznia–Hercegovinai Államszövetség Alkotmánya*, valamint *A Szerb Köztársaság Alkotmánya*. Ezen kívül léteznek hivatalos nyelvpolitikák, melyek a nemzeti nyelvek, az idegen nyelvek és a regionális/kisebbségi nyelvek tanulásának és tanításának ösztönzését szolgálják. Ezek közé tartozik a *Bosznia–Hercegovina felülvizsgált cselekvési terve a romák oktatási igényeiről (kiadja az Emberi jogi és menekültügyi minisztérium)*. A jelnyelv hivatalos állami elismerésben részesül; a kérdés a *Törvény a jelnyelv használatának szabályozásáról Bosznia–Hercegovinában (2009)* hatálya alá tartozik. A siketeknek számos eljárásban alanyi joguk van a jelnyelv használatára bármelyik bosznia–hercegovinai intézményben.

Azon kívül, hogy Bosznia–Hercegovina a már említett két közigazgatási entitásra – nevezetesen *Bosznia és Hercegovina Államszövetségére*, valamint a boszniai *Szerb Köztársaságra* – oszlik, létezik még egy közigazgatásilag önálló egység, amely egyik alakulathoz sem tartozik: a *Brčkói Körzet*. Bosznia és

Hercegovina Államszövetsége tíz kantonból áll, amelyek szövetségi egységeknek tekintendők, és magas fokú autonómiát élveznek. Az állami struktúra nagyfokú összetettségének köszönhetően nincsen sem az oktatásra, sem a nyelvpolitikára vonatkozó egységes megközelítés. Mindezt szem előtt tartva, a jelenlegi hivatalos nyelvi helyzet sokféle. A két országrész közti különbségek mellett a kantonok között is vannak eltérések, hiszen mindegyik kantonban külön oktatási minisztérium működik, saját jogszabályokkal. A rendkívül összetett jogi háttér következtében a nyelvpolitikák összehangolása nem teljes, és az sem szokatlan, hogy bizonyos kantonokban (és a Szerb Köztársaságban) a lakosság többsége határozza meg az oktatási intézmények hivatalos nyelvét. A tanterv a három hivatalos nyelv valamelyikére épül, de mind a három hivatalos nyelv jelen van az oktatási rendszer minden szintjén, az iskola előtti (óvodai) neveléstől kezdve a felsőoktatásig. A tanulók határozzák meg az általános iskola megkezdésekor, hogy melyik nemzeti nyelven folyjanak a tanórák. A tankönyveket és a tantervet ehhez a döntéshez igazítják. A nemzeti nyelveken kívül mindegyik oktatási szint az idegen nyelvek széles skáláját kínálja Bosznia–Hercegovinában. Ugyanakkor itt is hiányzik az összehangoltság, aminek következtében a különböző kantonok, de ugyanazon kanton iskolái is különböző idegen nyelveket kínálnak. Az iskola előtti nevelésben, valamint az alapfokú és a középfokú oktatásban általában 5–6 idegen nyelv közül lehet választani, mint például angol, német, francia, olasz, orosz vagy arab – attól függően, hogy melyik országrészben vagy kantonban található az iskola. A felsőoktatási intézményekben angolul, németül, olaszul, franciául, spanyolul, törökül, arabul, perzsául, latinul, görögül, oroszul vagy csehül lehet tanulni.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	≥2 év	Nincs	<0.5 nap	nincs	nincs	részleges

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Idegen nyelvek	angol, német, francia
-----------------------	-----------------------

Bosznia–Hercegovinában az óvodai nyelvoktatásra egységes, integrált megközelítés jellemző. Különös figyelmet fordítanak a gyermekek és a társadalom egészének többnyelvűségére is. Az óvodai nevelésben leginkább angolul, németül vagy franciául lehet tanulni, míg bevándorlók által használt nyelveken egyáltalán nem.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nincs meghatározva	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	általános	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

Más nemzeti nyelvek	bosnyák, horvát, szerb
Idegen nyelvek	angol vagy német kötelező, arab, francia vagy olasz választható

Az alapfokú oktatásban mind a nemzeti, mind az idegen nyelvek oktatása során egységes és kidolgozott tantervet használnak. A tanórákat csak nemzeti nyelveken tartják, és öt-hat idegen nyelv – beleértve az angolt, németet, franciát, olasz, orosz és arabot – közül egyet kötelező tanulni. Ezek közül néhányat kötelező, másokat választható tantárgyként oktatnak. Az idegen nyelvek a tanterv részét képezik; a nyelvtudás fokát a tanuló kora szerinti standardizált eszközök segítségével rendszeresen ellenőrzik és nyomon követik. Bevándorlók által használt nyelveket nem tanítanak az általános iskolákban.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvi (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	Részben tanórákon	nincs	nincs	nemzeti szinten egységesített	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti szinten egységesített	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy regionális normák	némi anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	bosnyák, horvát, szerb
Idegen nyelvek	Kötelező: angol vagy német Választható: arab, francia, olasz, orosz, török

A középfokú oktatásban az idegen nyelveket egyaránt tanítják tantárgyként, valamint használják az oktatás nyelveként, bár az utóbbi módszert nem alkalmazzák általánosan. A nemzeti és idegen nyelvek oktatása során egységes és kidolgozott tanterveket használnak; a nyelvtudás fokát a tanuló kora szerinti sztenderdizált eszközök segítségével rendszeresen ellenőrzik és nyomon követik. A középfokú oktatásban két idegen nyelv kötelező, amelyeket hat-hét idegen nyelv kínálatából – mint például angol, német, francia, olasz, orosz, török és arab – lehet kiválasztani. Ezek közül néhányat kötelező, másokat választható tantárgyként oktatnak. Bevándorlók által használt nyelveket nem tanítanak a középiskolákban.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

Az LRE által vizsgált felsőoktatási intézmények Bosznia–Hercegovinában széleskörű programokat kínálnak nemzeti és idegen nyelveken, melyek az alapvető kommunikációs készségektől a haladóiig terjednek. A nemzeti és idegen nyelvek oktatása során egyaránt egységes és kidolgozott tanterveket használnak. A diákok a következő idegen nyelveket tanulhatják: angol, német, olasz, francia, spanyol, török, arab, perzsa, latin, görög, orosz és cseh.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régióon kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	mindig vagy rendszeresen	időnként

A nemzeti nyelvek többé-kevésbé egyenlően képviseltek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a nyomtatott sajtóban, habár helyi szinten a nemzeti többség határozza meg, hogy melyik nemzeti nyelv lesz a meghatározó. Nincsen szisztematikus értékelési rendszer, amely a médiában használt nyelvekre vonatkozna. Ami az állami szintű audiovizuális tömegtájékoztatást illeti, három fő csatorna létezik: állami rádió és televízió (BHRT), valamint az országrész-szintű FTV és RTRS. A köztelevízióban mindkét írásmódot használják, oly módon, hogy egyik nap latin, másik nap cirill betűkkel feliratozzák a tévéműsorokat.

A nemzeti nyelveken kívül angol, német, olasz és francia nyelvű újságok olvashatók.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbéle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4						
3-4	Szarajevó Mostar					
1-2	Banja Luka	Szarajevó Mostar Banja Luka	Szarajevó Mostar Banja Luka	Szarajevó Mostar Banja Luka	Szarajevó Mostar Banja Luka	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Turizmus Közlekedési szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Turizmus Közlekedési szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások

A helyi hatóságok közti kommunikáció a nemzeti nyelveken folyik, bár némi angolt és németet is használnak. A helyi szóbeli és írásbeli kommunikációs szolgáltatásokat szintén a nemzeti nyelveken biztosítják, kivéve a közlekedést, a turizmust, valamint a bevándorlási és integrációs szolgáltatásokat, ahol az angol, a német és a francia nyelv is elérhető.

8 Nyelvek az üzleti életben (29 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/ tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/ támogatás igénybevétele	EU programok/ támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	4	26	10	6	0	4	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/ előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	0	6	3	0	29	23	29	28	27	29
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	0	14	6	2	21	24	11	20	16	25
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	4	3	0	3	1	1	0	5	2

Az LRE kutatás keretében vizsgált vállalkozások szóbeli és írásbeli kommunikációjukban a három nemzeti nyelv valamelyikét (területtől függően) használják fő nyelvként, némely esetekben az angolt is.

Legfontosabb megállapítások

A Bosznia–Hercegovinában lezajlott társadalmi és gazdasági fejlődés dinamikájának és az EU-hoz való csatlakozási törekvéseknek megfelelően mind az állami, mind pedig az országrészi és kantonális hatóságok folyamatosan azon dolgoznak, hogy nyelvpolitikáikat tovább harmonizálják és fejlesszék. A korábban említett tények alapján, valamint szem előtt tartva, hogy ez az országjelentés csak rövid betekintést nyújt a jelenlegi helyzetbe, azt a következtetést vonhatjuk le, hogy országunk látszólag összetett többnyelvű helyzete általában nem jelent kommunikációs akadályt a mindennapi életben. Természetesen bőven van hely a fejlődés számára, például a jogszabályok harmonizálása területén. Szükséges továbbá a lakosság figyelmének felhívása a három hivatalos nyelvre és a két írásmódra, amelyeket hasonlóságaikkal és különbségeikkel együtt kell elfogadni és tisztelni.

3 BULGÁRIA

Gueorgui Jetchev

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A bolgár középkori államok három fontos kulturális központot támogattak, ahol erős irodalmi hagyomány létezett: a preszlavi és az ohridi irodalmi iskolát (az Első Bolgár Királyság alatt, a 8–11. században), valamint a tirnovói irodalmi iskolát (Második Bolgár Királyság, 12–14. század). Az Ottomán Birodalom uralkodása alatt a bolgárok sikeresen álltak ellen a török nyelvű hatóságok és a görögök felől érkező kulturális hatásoknak.

A bolgárok következetesen kitartottak nézeteik mellett a nyelvük és irodalmi hagyományaik helyes használatát illetően. Május 24-e Szent Cirill és Szent Metód – a szlávok apostolai és Európa társvédőszentjei – hittérítő és irodalmi munkájának nemzeti ünnepe. Ugyanezen a napon ünneplik a cirill ábécét, valamint a bolgár irodalmat és kultúrát.

Az 1991-es alkotmány nem használja sem a „nemzeti”, sem az „etnikai kisebbség” megnevezést, ugyanakkor biztosítja az etnikai, nyelvi és vallási csoportokhoz tartozó személyek főbb jogait. A 36. cikk elismeri az etnikai csoportok tagjainak jogát saját nyelvük tanulására és használatára, az 54. cikk pedig feljogosítja őket saját kultúrájuk fejlesztésére az etnikai önazonosságuknak megfelelően, amelyet jogszabály ismer el és biztosít. Mindez a bulgáriai kisebbségek egyenlő jogait garantáló, megfelelő jogi és politikai kereteket teremtett.

A bulgáriai etnikai modell az integrációnak, a közös nemzeti és európai értékeknek, valamint az etnikai és vallási identitás tiszteltetésének alapelvei között egyensúlyoz.

A 2011-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 85,2%-ának anyanyelve a bolgár, 9,1%-ának a török, 4,2%-ának pedig a romani. Az Országos Statisztikai Hivatal szakértői úgy vélik, hogy a népszámlálási adatok szoros összefüggést mutatnak az etnikai és nyelvi önmeghatározással.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A külföldön élő bolgár állampolgárok számára kínált hivatalos bolgár nyelvi tananyagok elérhetők az Oktatási, Ifjúsági és Tudományos Minisztérium (MoEYS) honlapján, a Nemzeti Nyelv és Kultúra Külföldön c. kormányzati program részeként.

A Nemzetgyűlés Oktatási, Tudományos, Gyermek-, Ifjúsági és Sport Bizottsága, valamint a Kulturális, Civil társadalmi és Média Bizottsága felelősek a nemzeti nyelvvel kapcsolatos minden ügyért, határozattervezeteket készítenek, illetve ajánlásokat tesznek. Tudósok és szakértők is részt vehetnek a bizottságok ülésein. A Bolgár Tudományos Akadémia Bolgár Nyelvi Intézete egy központi koordináló szerv, amely a bolgár nemzeti nyelvpolitikáért felelős (www.ibl.bas.bg/en/index.htm), az egyetemek bolgár nyelvi és irodalmi tanszékeivel együttműködve.

Az 1991-es alkotmány kimondja, hogy az ország egyedüli hivatalos nyelve a bolgár (3. cikk), ugyanakkor elismeri a nem bolgár anyanyelvű polgárok jogát saját nyelvük tanulására és használatára (36. cikk).

Bulgária 1999. május 7-e óta tagja a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezménynek. Az Etnikai és Integrációs Ügyekben való Együttműködésért felelős Nemzeti Tanács (www.nccedi.government.bg/) – amelynek titkára tagja a kormányzati végrehajtásnak (a Miniszterek Tanácsának) – kíséri figyelemmel az egyezmény nemzeti szintű alkalmazását.

A török, a roma és a többi kisebbség ma már jogosult anyanyelvi oktatásra. Az oktatási standardokról, az alapvető általános oktatásról és a tananyagról szóló, 1999 júliusában elfogadott és 2002-ben módosított törvény előírja, hogy az „anyanyelv” mint tantárgy kötelezően választható tárgy az alapfokú és középfokú oktatásban (15–3. cikk). Az 1991-ben elfogadott, 1998-ban módosított Közoktatási Törvény végrehajtási szabályai határozzák meg az „anyanyelv” kifejezést: azon nyelv, amelyen a gyermek családjában kommunikál (8–2. cikk). A Kisebbségi Gyermek- és Fiatalok Oktatási Integrációjának Központját (coiduem.mon.bg) 2005-ben alapították. Ez az egyetlen kormányzati intézmény, amelynek neve a „kisebbségi” kifejezést tartalmazza a „nem bolgár anyanyelvű állampolgárok” helyett.

Az 1998-as Rádiózási és Televíziózási Törvény egy cikke a következőket írja elő a kisebbségi nyelvű műsorokkal kapcsolatban: 49. cikk (1)

A Bolgár Nemzeti Rádió és a Bolgár Nemzeti Televízió nemzeti és regionális programokat készít; műsorokat

sugároz külföldre, a külföldön élő bolgárok részére is; valamint műsorokat sugároz a nem bolgár anyanyelvű bolgár állampolgároknak, beleértve a saját nyelvükön készített műsorokat is.

A Bulgáriai Sikek Szövetsége 2004-ben létrehozta a Jelnyelvek Nemzeti Központját. A Bolgár Nemzeti Televízió a délután 4 óras híreket jelnyelven is elérhető teszi.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	Mindenki	≥2 év	nincs	<0.5 nap	Tantárgyspecifikus	Tantárgyspecifikus	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	Mindenki	1 év	nincs	0.5–1 nap	Tantárgyspecifikus	Tantárgyspecifikus	Teljes

Nyelvek az óvodai nevelésben:

Idegen nyelvek angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol

Az iskolai oktatás és az iskola előtti nevelés fejlesztéséről szóló nemzeti program (2006-2015) megemlíti annak szükségességét, hogy a nem bolgár anyanyelvű gyerekek számára speciális igényeiknek megfelelő képzési programokat biztosítsanak az iskola előtti oktatás egy éve során, amely 2003 óta kötelező. A 2002-ben módosított Nemzeti Oktatási Törvény speciális bolgár nyelvű tananyagot vezetett be ezen gyermekek számára.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	Csak anyanyelvi beszélők	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	részben tanórákon	>10	iskola-alapú	iskolai normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	tanórákon	>10	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	örmény, héber, romani, török
Idegen nyelvek	angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol: ezek közül egy kötelező

A négy „anyanyelvi” tantárgyként kínált nyelv (török, örmény, héber, romani) számára készített hivatalos általános- és középiskolai tananyag megtalálható az Oktatási, Ifjúsági és Tudományos Minisztérium honlapján. Az anyanyelvi oktatás nem kötelező; az anyanyelv csupán „kötelezően választható tantárgy”, ami azt jelenti, hogy egy sor tantárgy – például angol, német, francia vagy orosz – közül lehet választani. Ezért van az, hogy csak néhány török gyermek választja ezt a kurzust, és hogy számuk az utóbbi években egyre csökken.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvtanítás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	Csak anyanyelvi beszélők	egységes és kidolgozott	nincs	Részben tanórákon	>10	iskola-alapú	Iskolai normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	>10	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható	
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	némi anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	örmény, héber, romani, török
Idegen nyelvek (a dőlt betűvel írt nyelvek a felső tagozatban választhatók)	horvát, cseh, angol, francia, német, olasz, japán, koreai, lengyel, román, orosz, szerb, szlovák, spanyol; egy vagy kettő ezek közül kötelező, a második vagy harmadik nyelv választható

Az országban az „idegennyelv-orientált” (az összes tantárgy vagy egy részük vonatkozásában) iskolák sűrű hálózata szerveződött meg. Ezek az iskolák az első idegen nyelvet használják a tantárgyak széles körének – például matematika, fizika, kémia, biológia, földrajz, történelem és filozófia – oktatási nyelveként. Ezeket a tantárgyakat a tartalomalapú nyelvtanítás (CLIL) módszerével oktatják a középfokú oktatás felső szintjén (a kilencedik és tizedik évfolyamon). Ezek az iskolák egy éves intenzív nyelvi kurzust (legalább heti 18 óra) kínálnak a középfokú oktatás alsó szintjének utolsó évében (a nyolcadik évfolyamon).

A középfokú oktatás felső szintjén nehéz olyan osztályt találni, amely nem része a hálózatnak. Az „idegennyelv-orientált” iskolai modellt 1952-ben hozta létre egy az észak-bulgáriai Lovechben található iskola, ahol angolul, franciául és németül folyt az oktatás. 1960-ban újabb iskolákat alapítottak más városokban, beleértve a fővárost is, ahol ezt a három nyelvet az oroszral kiegészítve külön-külön tanították. 1970-ben a spanyol nyelv is bekerült a hálózatba. 1990 óta mindegyik fent említett nyelvet és egyéb nyelveket is kínálnak az ország egész területén megtalálható (részben vagy egészben) „idegennyelv-orientált” iskolákban.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	B intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	nincs

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	nemzeti és idegen	Csak nemzeti	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

Az Erasmus hallgatóknak, valamint az egyetemeket látogató külföldi diákoknak két éves bolgár mint idegen nyelv kurzust kínálnak.

A szófiai, plovdivi és shumeni egyetemeken folyó török nyelv és irodalom kurzusok nagy szükségét látják a magasan képzett szakembereknek, akárcsak a szófiai Iszlám Felsőoktatási Intézet, valamint az újonnan alapított kurdzhali és razgradi török színházak, amelyek e tekintetben az egyetemektől függenek.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
szinkronizált	feliratos	időnként	Szófiában mindig, Plovdivban rendszeresen, Shumenben időnként

A Bolgár Rádió tíz nyelven kínál online műsorokat: angolul, németül, oroszul, franciául, spanyolul, szerbül, görögül, albánul, törökül és arabul.

Korlátozott mértékben ugyan, de a török nyelv is megjelenik a tömegtájékoztatásban. A Bolgár Nemzeti Rádió 1993 óta sugároz négy és fél órás reggeli és esti műsorokat a bulgáriai török lakosság számára. A műsorok híreket, valamint török és bolgár népdalokat is tartalmaznak. 2001 tavaszán a Bolgár Nemzeti Televízió tízperces török nyelvű programokat kezdett sugározni.

A rendszerváltás időszakában kísérletek történtek török nyelvű sajtó létrehozására is. Jelenleg három szófiai hetilap (Sabah, Zaman és Müslümanlar), a Filiz c. gyermekújság és a Balon c. gyermekmagazin jelenik meg török nyelven.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Shumen				
3-4		Szófia Plovdiv		Szófia		
1-2	Szófia Plovdiv Shumen		Szófia Plovdiv Shumen	Plovdiv Shumen	Szófia Plovdiv Shumen	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Turizmus Jogi szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Életmentő szolgáltatások = Közlekedési szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Turizmus Közlekedési szolgáltatások Életmentő szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások

Ezen a területen még igen sokat kell tenni a többnyelvűség erősítése érdekében.

Mindhárom vizsgált város, Szófia, Plovdiv és Shumen is korlátozott mértékben biztosít idegen nyelvű szolgáltatásokat. A hangsúlyt az életmentő szolgáltatásokra, a bevándorlásra és a turizmusra helyezik, ugyanakkor a tolmácsok használata általános gyakorlat. A bolgár mellett az angol a leggyakrabban elérhető nyelv a közszférában, de néhány szolgáltatást törökül, németül, franciául és oroszul is biztosítanak. Mindegyik város honlapja elérhető például angolul, sőt, Shumené oroszul is. Mindegyik városi önkormányzat toboroz idegen nyelveken beszélő alkalmazottakat. A fő prioritás az angol, és angolnyelv-oktatást is biztosítanak az alkalmazás során.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/ tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/ támogatás igénybevétele	EU programok/ támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	1	7	0	1	0	0	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/ előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	0	0	0	0	21	18	22	23	18	23
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	0	1	0	1	5	7	8	4	9	12
	alkalmanként gyakorolt	7	2	10	4	8	8	0	5	3	3
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0

Akárcsak a közszférában, az üzleti életben is sok még a tennivaló a többnyelvűség erősítése érdekében.

A vizsgált vállalkozások majdnem felének van valamilyen nyelvi stratégiája. A vállalkozások kétharmada használja az üzleti angolt a bolgáron kívül reklámcélokra és a honlapján. Egyéb nyelveket ritkán használnak, és néhány alkalmoszerű üzleti angol tanfolyamon kívül nyelvi képzést sem biztosítanak. Csak néhány vállalkozás épített ki partnerségeket az oktatási ágazattal, és nagyon kevés cég vesz igénybe nemzetközi hálózatokat az alkalmazottak nyelvi készségeinek támogatása céljából.

Legfontosabb megállapítások

Az LRE kutatás a többnyelvűség számos erős oldalát fedte fel az oktatás mindegyik szintjén, mind a nemzeti, mind az idegen nyelvek tekintetében. Fontos lépések történtek a regionális/kisebbségi nyelveknek az oktatásban és a médiában való nagyobb megjelenése érdekében. A közszféra és az üzleti élet azon területek, ahol további előrelépésre van szükség.

Ígéretes kezdeményezések

Lilyana Kovatcheva, az Oktatási, Ifjúsági és Tudományos Minisztériumhoz tartozó Kisebbségi Gyermek és Fiatalok Oktatási Integrációja Központjának igazgatója egyike volt az Európa Tanács Nyelvpolitikai Főosztálya által 2008-ban létrehozott Romani Kerettanterv (www.coe.int/t/dg4/linguistic/Romani_doc_EN.asp) hat nemzeti tanácsadójának.

A Nyelvek Európai Napja Bulgáriában az EUNIC – az Európai Unió Nemzeti Kulturális Intézeteinek hálózata – által szervezett sikeres esemény. Az utolsó kiadványában a következő tagintézmények vettek részt: az Osztrák Nagykövetség, a British Council, a Cseh Központ, a Lengyel Intézet, a Francia Intézet, a Goethe Intézet, a Hellén Kulturális Alapítvány, a Magyar Kulturális Intézet, a Cervantes Intézet, a Spanyol Nagykövetség, az Olasz Kulturális Intézet, valamint partnerek az Orosz Kulturális Központ, a Svájci Nagykövetség, az Európai Bizottság Fordítási Főosztálya, a Bolgár Kulturális Intézet és az Emberi Erőforrás Fejlesztési Központ részéről. A 2011-es Nyelvek Európai Napját Szófia önkormányzata, a MoEYS, valamint médiapartnerként a Bolgár Nemzeti Rádió támogatta.

Hivatkozások

National Statistical Institute, Republic of Bulgaria: 2011 Population Census in the Republic of Bulgaria (Final Data) (Országos Statisztikai Hivatal, Bolgár Köztársaság: A 2011-es Bolgár Köztársaság-beli népszámlálás, végső adatok)

Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities: Opinion on Bulgaria (adopted on 27 May 2004) (A Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezmény Tanácsadó Bizottságának véleménye Bulgáriáról; 2004. május 27.)

Stoycheva, Maria, Chavdarova, Albena és Veselinov, Dimitar (2011) Language Policies Bulgaria-Europe (Ezikovi politiki. Bulgaria-Evropa). Sofia, Universitetsko izdatelstvo 'Sv. Kliment Ohridski'.

Pachev, Angel (2006): Ezikovite obštnosti, Sofia, Sema RŠ.

Videnov, Mihail (2005): Diglosijata, Sofia, Akademično izdatelstvo Marin Drinov.

Jetchev, Gueorgui (2006): «Éléments de politique linguistique de l'État bulgare», *Lengas*, revue de sociolinguistique, n° 60, pp. 191–203.

4 DÁNIA

Sabine Kirchmeier-Andersen

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A mintegy 5 500 000 lakosú Dánia hivatalos nyelve a dán. A népesség 90%-a a dán etnikumhoz tartozik és dán az anyanyelve. A maradék 10% részére csak egy kisebbségi nyelvet, a németet ismerték el hivatalosan. A Dél-Jütlandban élő német anyanyelvi beszélők száma körülbelül 20 000-re rúg.

A Dániában élő dán beszélőkön kívül a dán az őshonos/kulturális nyelve a mintegy 50 000, Dél-Schleswig tartományban (Németország) élő német-dán állampolgárnak is.

A Feröer-szigeteken és Grönlandon autonómia törvény garantálja a feröeri és grönlandi nyelvek hivatalos státuszát, de a dán nyelv kötelező tantárgy az iskolákban. Izlandon a dán nyelv a 19. század eleje óta része a tantervnek, és a dán még mindig használják a többi északi országgal való kommunikáció megkönnyítésére.

Dánia ratifikálta az Északi Nyelvi Egyezményt (1987), amely az északi állampolgárok számára biztosítja a saját nyelvük használatához való jogot a hatóságokkal való kapcsolattartásban mindegyik északi országban. Dánia ezen kívül ratifikálta az Északi Nyelvi Nyilatkozatot (2006) is, amely az Északi Miniszterek Tanácsa által elfogadott közös politikai dokumentum. A nyilatkozat előírja, hogy a nemzeti és kisebbségi nyelveket egyaránt támogatni és védeni kell; hogy az egyetemeknek párhuzamos nyelvi stratégiát kell alkalmazniuk, amely a nemzeti nyelvek mellett biztosítja az angol használatát; továbbá az északi államok polgárainak meg kell adni a lehetőséget arra, hogy anyanyelvüket tanulhassák, valamint nyelvi készségeket sajátíthassanak el egy nemzetközi fontosságú és egy másik idegen nyelven is.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A dán alkotmány nem tartalmaz előírásokat a dán vagy egyéb nyelvek használatára nézve, és speciális jogszabály sincs, amely átfogóan szabályozná a nyelvhasználat kérdését. Ugyanakkor a nyelvi rendelkezések egyéb területek szabályozásának részét képezik, mint például a dán mint második nyelv ösztönzése a kisebbségi tanulók esetében. Jogszabály írja elő továbbá, hogy mindegyik iskola és közintézmény köteles a Dán Nyelvi Tanács által meghatározott dán helyesírást használni.

Habár a jelnyelvek nem részesülnek hivatalos elismerésben, és a kérdést szabályozó politikai dokumentumok sincsenek, a jelnyelvek oktatására vonatkozó hivatalos ajánlások léteznek.

A nyelvi sokféleségre vonatkozó országos vagy regionális szintű hivatalos adatgyűjtés Dániában nincsen.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	1 év	5–10	0.5–1 nap	általános	általános	Teljes
B	Csak anyanyelvi beszélők	1 év	5–10	0.5–1 nap	általános	általános	Teljes
Nemzeti nyelvi támogatás	Mindenki	1 év	nincs	0.5–1 nap	általános	Tantárgyspecifikus	Teljes

Nyelvek az óvodai nevelésben:

R/K nyelvek	német
Bevándorlók által használt nyelvek	albán, arab, bosnyák, izlandi, panjabi, szomáli, tamil, török, urdu

Dániában a gyermekek több mint 85%-a jár magán- vagy közfenntartású bölcsődébe/óvodába. A helyi dán hatóságok kötelesek azon gyermekek nyelvi fejlődését ellenőrizni, akik három éves korukban nem járnak óvodába, és amennyiben szükséges, kezdeményezniük kell ezen gyermekek nyelvi fejlesztését legfeljebb heti 15 órában. A nyelvi fejlesztés célja, hogy az iskolakezdés idejére a gyermek rendelkezzen a szükséges dán nyelvi készségekkel. A rendszeresen óvodába járó gyerekeket nem kell figyelemmel kísérni, de ők is kapnak kötelező nyelvi fejlesztést, ha szükségük van rá.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	az iskolai oktatási közepétől	tanórákon	5–10	nemzeti szinten egységesített	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes
B	Csak anyanyelvi beszélők	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	tanórákon kívül	>10	Iskolai normák	nincs meghatározva	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	informális anyagi támogatás
B	nyelvtanárok	általános	általános	nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	általános	általános	nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

Idegen nyelvek	angol és francia vagy német kötelező, spanyol, német vagy francia, és a bevándorlók által használt nyelvek választhatók
Bevándorlók által használt nyelvek	albán, arab, bosnyák, izlandi, szomáli, tamil, török, urdu/punjabi

A dán gyerekek rendszerint 5 vagy 6 éves korukban kezdik el az általános iskolát, és 15–16 évesen fejezik be azt.

2002-ig a kormány által finanszírozott, tanórán kívüli tevékenységként biztosították a bevándorló nyelvek oktatását az általános iskolákban. Még mindig ez a helyzet az EU-ból, az Európai Gazdasági Térségből (EGT), Grönlandról és a Feröer-szigetéről származó tanulók esetében, de az összes többi diák vonatkozásában 2002 óta a helyi közösség dönti el, hogy biztosítja-e a bevándorló nyelvek oktatását. Ennek következtében a bevándorló nyelvek oktatását csak a nagyszámú bevándorlóval rendelkező közösségek – például Koppenhága – teszik lehetővé.

A "Sprog er nøglen til verden" c. friss bizottsági jelentés (2011) már az általános iskola első osztályában javasolja az angol, valamint 11–12 éves korban egy harmadik nyelv (német vagy francia) bevezetését. A jelentés továbbá a nyelvek széles választékának (például arab, kínai, portugál/brazil) biztosítását ajánlja választható tárgyként.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	nincs	nincs	nincs

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	Részben tanórákon	>10	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes
B	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon kívül	5–10	iskola-alapú	Iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	nemzeti vagy regionális normák	informális anyagi támogatás
B	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	nem alkalmazható	nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nemzeti és iskolai normák	nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Idegen nyelvek (a dőlt betűvel írt nyelvek a felső tagozatban választhatók)	Kötelező: angol Választható: <i>ógörög, kínai, francia, német, olasz, japán, latin orosz, spanyol</i>
Bevándorlók által használt nyelvek	arab és török

A középfokú oktatás felső szintjén a nemzeti nyelv alapos tudása elvárt Dániában. A nyelvi készségek felmérése része a középfokú oktatásba való bekerülést megelőző felvételi eljárásnak. A dán és az angol az egyedüli kötelező nyelvek, miközben az ógörög, az arab, a kínai, a német, a francia, az olasz, a japán, a latin, az orosz, a spanyol és a török a legutolsó, 2005-ös reform óta választható nyelvek. A reform a több idegen nyelven tanuló diákok számának drámai csökkenéséhez vezetett. A három idegen nyelven tanulóok száma 41%-ról 3%-ra zuhant, és a reform kisebb kiigazításai ellenére a kép nem változott jelentősen.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény	Nincs meghatározva	Nincsenek irányelvek	nincs	nincs
	B intézmény	Nincs meghatározva	Nincsenek irányelvek	nincs	teljes
	C intézmény	Nincs meghatározva	Nincsenek irányelvek	nincs	nincs

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	nincs	Csak nemzetközi	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	nincs	Csak nemzetközi	választható	választható
C intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	korlátozott	nincs	Csak nemzetközi	választható	választható

A dán egyetemek az angolszász oktatási rendszerben (alapszak-mesterszak) működnek, és az Európai Felsőoktatási Térség megvalósítását célul tűző bolognai folyamat részesei. Ezen változásoknak, illetve általában véve a nemzetköziesedés megnövekedett hangsúlyának köszönhetően, és a külföldi diákok csalogatása érdekében a dán egyetemek kurzusaik több mint egynegyedét angol nyelven kínálják. A felsőfokú szakképzés (90-150 kredit) és a felsőoktatási alapszakok (180-240 kredit) egyaránt szép számban kínálnak angol nyelvű programokat.

2005 óta az angolon kívüli egyéb idegen nyelvet tanuló diákok száma folyamatosan csökken, ami számos nyelvi program megszüntetéséhez vezetett. A spanyolt, németet és franciát még mindig sok helyen tanítják, de olaszul és oroszul szinte senki sem tanul. A japán és a kínai nyelv vonatkozásában némi emelkedés tapasztalható. Néhány egyetem kínál török és arab nyelvű kurzusokat.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régión kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	mindig	Koppenhágában rendszeresen, Aarhusban és Aabenraaban soha

Dániában hat országos televízió csatorna működik, amelyek közül háromra (DR1, DR2, TV2) elő lehet fizetni. Ezen kívül számos helyi televízió csatorna sugároz műsorokat naponta. A 2002 decemberében elfogadott jogszabály értelmében a közrádió és köztelevízió programjainak biztosítaniuk kell az információhoz és fontos társadalmi vitákhoz való általános hozzáférést. Sugározniuk kell továbbá dán nyelvi és kulturális műsorokat.

A fontosabb médiaesemények rendszerint elérhetők jelnyelven, és létezik egy speciális jelnyelvi csatorna is.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Koppenhága	Koppenhága Aabenraa			Koppenhága	
3-4						
1-2	Aabenraa		Aabenraa	Aabenraa	Aabenraa	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Életmentő szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Jogi szolgáltatások Turizmus Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások

Az Északi Nyelvi Egyezmény előírja, hogy az északi nyelvek állampolgárainak joguk van a saját nyelvük használatához a hatóságokkal való kapcsolattartásban bármelyik északi országban.

8 Nyelvek az üzleti életben (12 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	4	7	1	5	0	0	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	0	3	0	11	11	10	12	12	11
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	0	0	2	0	3	6	4	3	5	6
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2

Az angolon kívül használt nyelvek Dániában 12 vállalatnál (N ≥ 2): norvég, svéd, német, spanyol, finn, lengyel

A dán vállalkozások nagy része kicsi vagy közepes méretű. A cégek 92%-ának kevesebb mint tíz alkalmazottja van, és csak kevesebb mint 2%-uk rendelkezik több mint 50 alkalmazottal. Az állások 67,7%-át magánvállalkozások kínálják.

A Dán Iparszövetség által 2007-ben készített felmérés szerint a nagyvállalkozások több mint 25%-a használja az angolt üzleti nyelvként. Más nyelvek és a fordítási szolgáltatások használata egyre csökken. A Dán Iparszövetség súlyos aggodalmát fejezte ki a nyelvtanulók számának csökkenése miatt, és megoldásként kombinált kompetenciákat – pl. mérnöki és nyelvi készségek együttese – javasolt.

Legfontosabb megállapítások

Az utóbbi 150 évben Dánia egynyelvű ország, ahol a dán a fő nyelv, de a polgárok viszonylag jól beszélnek németül és franciául, valamint 1945 óta angolul is. Ezen kívül a dánok viszonylag könnyen tudnak érintkezni a többi skandináv lakóval, mivel a dán, a norvég és a svéd nyelvek egymás számára kölcsönösen érthetőek.

Az utóbbi tíz év során az angol nyelv pozíciója jelentősen megerősödött a német és a francia rovására. A dán kormány párhuzamos dán/angol nyelvi stratégiája erősen támogatta ezt a fejleményt. Az idegen nyelvi készségek – beleértve a skandináv nyelveket is – romlanak, és a bevándorló (pl. arab és török) nyelvek elsajátítását nem ösztönzik. Az angolon kívüli idegen nyelvek iránti érdeklődés csökken az egyetemeken, az üzleti életben és az iskolákban. Ha Dánia meg akar felelni az EU és az Európa Tanács nyelvi politikáinak, akkor ez a helyzet komoly kihívássá válhat. A legfrissebb javaslatok az angolnak az általános iskola elején való bevezetésére valószínűleg tovább fogja gyorsítani a folyamatot.

Ígéretes kezdeményezések

Tartalomalapú nyelvoktatás (CLIL)

A fredericiai Købmagergade skole 2001 óta rendelkezik tapasztalatokkal a nemzetköziesedés és a tartalomalapú nyelvoktatás területén. 2005-ben a középfokú oktatás alsó szintjén egy nemzetközi programot indítottak, amelynek keretében különböző tudományokat – például biológiát és matematikát – tanítottak angolul anyanyelvi angoltanárok.

Nemzetköziesedés és Párhuzamos Nyelvhasználat Központja (CIP)

A Nemzetköziesedés és Párhuzamos Nyelvhasználat Központját 2008-ban alapították a Koppenhágai Egyetemen az egyetem párhuzamos nyelvhasználati elveire épülő nyelvpolitikájának alkalmazási törekvéseit erősítendő.

Északi Nyelvi Koordináció

Az Északi Nyelvi Koordinációt 2009-ben hozták létre az Északi Miniszterek Tanácsának égisze alatt. Célja a szárazföldi skandináv nyelvek (dán, svéd és norvég) beszélői közötti kölcsönös megértés elősegítése.

Tegn på sprog (Jelnyelv)

A Tegn på sprog egy 2008-ban az Oktatási és Integrációs Minisztérium által hat évre létrehozott kutatási és fejlesztési projekt az egyetemekkel, kollégiumokkal és iskolákkal való széleskörű együttműködés keretében. A projekt abba kíván betekintést nyerni, hogyan viszonyulnak a dánít második nyelvükként beszélő gyermekek az írott dán nyelvhez, célja továbbá új oktatási stratégiák kifejlesztése.

Hivatkozások

Sprog til Tiden (Nyelv az időben). A dán kormány nyelvpolitikai csoportjának jelentése (2008)

Sprog er nøglen til verden (A nyelv eszköz a világhoz). A kutatási, fejlesztési és felsőoktatási minisztérium keretében működő munkacsoport jelentése (2011)

Északi Nyelvi Egyezmény (1987) www.efnil.org

5 ÉSZTORSZÁG

Kersti Söstar

Ország helyzetkép

Az észti társadalom jelenlegi nyelvi helyzetének megértéséhez történeti kitekintést kell tennünk. Az első világháború előtt Észtország két évszázadon keresztül az Orosz Birodalom része volt. Az állami hatóságok hivatalos nyelve a német volt 1880-ig, amikor is az orosz váltotta fel. Az észti nyelv az Észti Köztársaság függetlenségének első időszakában (1918–1940) nyerte el a hivatalos státuszt Észtország 1920-as első alkotmánya alapján. A szovjet érában (1945–1985) az észti nyelv tovább fejlődött, de a korábbiakhoz képest kisebb mértékben. Ebben az időszakban a Szovjetunió egész területén a központosított orosz nyelvű közigazgatás uralkodott a gazdaság számos ágazatában. Az orosz nyelv az élet más területeire is kiterjedt. Az Észtországba költöző, a közsférában munkát vállaló nem észti nyelvű szovjet állampolgároktól egészen 1989-ig nem követelték meg az észti nyelv-tudást. Azóta több figyelmet fordítanak arra, hogy lehetőségeket teremtsenek az észti nyelv, valamint az idegen nyelvek tanulására az ország összes lakója számára. A nyelvpolitikának továbbá az is célja, hogy támogassa a nemzeti kisebbségek jogát kultúráik megőrzésére.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A nyelvhasználatot a Nyelvi Törvény mellett az Alkotmány, az Állampolgársági Törvény és az Észti Köztársaság oktatási rendszerét szabályozó számos egyéb jogszabály szabályozza. A Nyelvi Törvény az észti nyelv, az idegen és kisebbségi nyelvek, az észti jelnyelv, valamint a sajátos nevelési igényekkel rendelkezők nyelvhasználatának feltételeire összpontosít. A nyelvfejlesztési stratégiáknak kiemelt szerepük van. Az Oktatási Minisztérium által felállított Észti Nyelvi Tanács a 2004–2010-es időszakra vonatkozóan elkészítette az első stratégiát az észti nyelv fejlesztésére; és az Észti Nyelvi Fejlesztési Terv is megszületett a 2011–2017-es időszakra vonatkozóan. Valamilyen mértékben mindkét dokumentum kapcsolódik a többnyelvűség és az idegen nyelvek kérdésköréhez is. Az idegen nyelvekkel kifejezetten az Észti Idegen Nyelvi Stratégia 2009–2015 foglalkozik (www.hm.ee/index.php?03247, Eesti võõrkeelte strateegia 2009–2015).

Az Oktatási és Kutatási Minisztérium a közeljövőben nem tervezi a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának ratifikálását, de Észtország megfelel a Charta által támasztott követelményeknek.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	Nincs támogatás	1 év	nincs	<0.5 nap	általános	általános	nincs

Nyelvek az óvodai nevelésben:

Idegen nyelvek	angol, német, francia, orosz
-----------------------	------------------------------

Az óvodai nevelés nyelve többnyire az észt, de a helyi önkormányzatok döntésétől függően más nyelvet is lehet használni. Az oktatás az óvodák számára előírt nemzeti tantervre épül. A nem észt nyelvű gyerekeket három éves koruktól kezdve tanítják észtül, amelyet az állam a helyi önkormányzatokon keresztül finanszíroz. Az észt nyelvet tanító óvodák közül sokan részt vettek a nyelvi belemerítő programban 2003 óta. A programban részt vevő óvodai nevelők speciális képzésben részesültek. Az észt mint anyanyelv oktatása a kiejtés, a mondatszerkesztés, az olvasás és írás tanítását, valamint a gyermekek irodalom iránti érdeklődésének felkeltését foglalja magában.

A szülők kérésének, illetve a külföldi államok nyelvi és kulturális képviselőinek kezdeményezésére és támogatásával az idegen nyelveket egyre nagyobb mértékben tanítják az iskola előtti nevelésben, ugyanakkor erre vonatkozó statisztikai adatok nem állnak rendelkezésre.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalommalapú nyelvvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	az iskolai oktatási közepétől	tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

Idegen nyelvek	angol, német, francia vagy orosz: egy ezek közül kötelező, a többi választható
-----------------------	--

Az anyanyelv (észti nyelv és irodalom vagy orosz nyelv és irodalom) oktatása az általános iskola első felében kötelező (akárcsak az iskolarendszer további állomásain). Az általános oktatási rendszerben idegen nyelveket az 1991/1992-es tanévtől kezdődően a harmadik osztálytól fogva tanítanak. A diákok (vagy szüleik) az angol, orosz, német vagy francia nyelv közül választhatnak. Azokban az iskolákban, ahol nem az észti az oktatási nyelv, a nemzeti nyelvet első osztálytól kezdve tanítják. Az észten kívül idegen nyelveket is tanítanak az iskola tantervének megfelelően. A nem észti oktatási nyelvű iskolák számára 1997-ben fogadták el az első észti nyelvű oktatási programot. Az észti nyelv tanulásának támogatása érdekében sok iskola csatlakozott a korai nyelvi belemerítő programhoz. A 2002-es tanterv értelmében az iskoláknak első osztálytól kezdve lehetőségük van, harmadik osztálytól pedig kötelesek idegen nyelveket oktatni.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	Az osztályba kerülés előtt	nincs	Nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes
B	Csak anyanyelvi beszélők	Nincsenek irányelvek	nincs	tanórákon kívül	>10	nincs	Nemzeti vagy regionális normák	nincs

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
INy	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	nincs
B	Általános tanárok	általános	általános	nem alkalmazható	nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Idegen nyelvek	angol, német, francia, orosz, egyéb nyelv: kettő ezek közül kötelező
Bevándorlók által használt nyelvek	kínai, finn, svéd

Az első nemzeti általános oktatási tantervet 1996-ban fogadták el, amely évfolyamonként határozta meg az elsajátítandó tananyagot. A nemzeti tanterv alapján az iskolák elkészítették saját tanmeneteiket, mind az (észt és orosz) anyanyelv és irodalom, mind az idegen nyelvek vonatkozásában. Az első („A”) idegen nyelvet harmadik, a második („B”) idegen nyelvet hatodik osztálytól tanítják. A harmadik („C”) idegen nyelv választható tantárgy a tizedik osztályban. Az utóbbi években a középiskolások majdnem fele választja az angolt első számú idegen nyelvként, amelyet második helyen az orosz, harmadik helyen a német követ. A legutóbbi tanévben a diákok 8,9%-a tanult németül, és csak 1,9%-uk franciául. A választható tantárgyak közül a német a leggyakoribb választás. Ezen nyelveken kívül számos iskola biztosítja a lehetőséget más nyelvek – például héber, kínai (mandarin), spanyol, olasz, japán, latin, svéd, finn – tanulására is harmadik idegen nyelvként.

Az észt nyelv tanulásának támogatása érdekében sok iskola csatlakozott a késői nyelvi belemerítő programhoz. 2007-ben megkezdődött a nem észt oktatási nyelvű iskolák áttérése a részben észt nyelvű oktatásra; ebben a tanévben a kötelező tantárgyak 60%-át oktatták észtül.

Az általános- és középiskolák számára készített nemzeti tanterv módosítása a 2011/2012-es tanévtől hatályos. Az észt mint második nyelv és az idegen nyelvek elsajátítása során elért eredményeket az Európa Tanács Egységes Európai Nyelvi Keretrendszere (KER) alapján értékeli

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény				
	B intézmény	széles	Egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	C intézmény	korlátozott	Egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv-oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	KER szerint	Nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható
C intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	mindenki	KER szerint	Nemzetközi és bevándorló	választható	választható

A szakképző intézmények oktatási nyelve az észt; egyéb nyelvek oktatási nyelvként történő használatáról az Oktatási és Kutatási Minisztérium dönt. A szakképző iskolákban az iskolák saját tantervei, illetve a szakképzési tárgyak nemzeti tanterve alapján folyik az oktatás. Az orosz nyelvű szakiskolákban kötelező az észt nyelv oktatása; az elérendő szint az általános oktatás végén elérendő szintet (ISCED 2)¹ jelenti. Az idegen nyelveket két különböző formában tanítják: idegen nyelvként vagy szaknyelvként. Az idegen nyelvi kurzusok választéka és száma az iskolák és szakirányok szerint eltérő: a középfokú oktatás alapján oktatott szakirányokon szélesebb az idegen nyelvi kurzusok választéka, illetve számuk is nagyobb, mint az alapfokú oktatás szerint oktatott szakirányokon. Miközben néhány műszaki terület esetében nincs idegennyelv-oktatás, számos szolgáltatási ágazatban tanítanak idegen nyelveket (például angolt, franciát, németet, orosz, olaszt, svédet és finnt).

A szakmai szteenderdek kifejesztését az Észt Akkreditációs Hatóság koordinálja, melyek többek között az adott szakma gyakorlásához szükséges angol vagy egyéb idegen nyelv ismeretének szintjét is meghatározzák.

A köztisztviselők, alkalmazottak és vállalkozók észtnyelv-tudásának követelményeit kormányrendelet szabályozza. A Nyelvi Törvény 2008-as módosítását követően a nyelvtudás kötelező szintjeit a KER-hez igazítják. Állami nyelvvizsga megszerzésére A2-es, B1-es, B2-es és C1-es szinten van lehetőség.

Az Egyetemi Törvény értelmében az egyetemi oktatás nyelve az észt; egyéb nyelvek használatáról az egyetemi tanács dönt. A cél egyrészt az, hogy az észt nyelvű felsőoktatás magas szintű észtnyelv-tudást biztosítson, másrészt viszont a magasabb oktatási szinteken az angol nyelvű oktatás aránya – a nemzetköziesedéssel összefüggésben – egyre nő. A felsőoktatási intézmények oktatási nyelvként az orosz is használják.

A bachelor-képzésben részt vevő diákok leginkább az angolt választják tantárgyként, ezt követi az orosz és az észt mint második idegen nyelv, majd a német, és kisebb mértékben a francia. Az egyéb idegen nyelvek tanulásának lehetősége jelentősen kiszélesedett az egyetemi nyelvi központokon keresztül: lehetőség van olaszul, spanyolul, finnül, svédül, törökül és más nyelveken is tanulni. Az idegen nyelveket a modern filológiát hallgatók számára szaktantárgyként, a többi tanuló számára pedig általános vagy szaknyelvként oktatják. Habár az idegen nyelveket jobbra csak választható tantárgyként lehet tanulni, a tanulmányi eredmények felsőoktatási szintjeit szabályozó Felsőoktatási Képzési Követelményrendszerben az idegennyelv-tudás szintjét is meghatározzák. Ez ösztönzőként hat az idegennyelv-tanulásra. A jó idegen nyelvi készségek a tanárok és diákok körében kiindulási alapként szolgálnak a Felsőoktatási Nemzetköziesedési Stratégia céljainak eléréséhez.

¹ Középszintű alsó tagozata, vagy az alapfokú oktatás második szintje – a ford.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívülről	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
Feliratos Tallinnban és Tartuban Szinkronizált Narvaban	Feliratos Tallinnban és Tartuban Szinkronizált Narvaban	Mindig Tallinnban és Tartuban Rendszeresen Narvaban	mindig

A tévéműsorok és filmek általános feliratozási gyakorlatának köszönhetően az emberek fiatal koruktól kezdve találkoznak az észten kívüli nyelvekkel. Ugyanakkor az észti televízióban kínált idegen nyelvű műsorok nagy többsége angolul van, így a nézők leginkább az angol nyelvvel találkoznak, illetve kisebb mértékben az orosz, a német és a spanyol. A gyermekprogramokat, különösen a rajzfilmeket, gyakran szinkronizálják.

A nemzeti televíziós programokban az észten kívül kínált nyelvek száma korlátozott. Az Észti Nemzeti Televízió kísérletet tett arra, hogy orosz nyelven biztosítson híreket és kulturális programokat. Másfelől pedig a műholdas televízió és az internet a világ minden tájának műsoraihoz hozzáférést biztosít, és ezeket széles körben használják. Ezekre a televíziós szolgáltatókra viszont nem terjedt ki a jelen kutatás.

A vizsgált három városban korlátozott választékban – főleg oroszul – érhető el idegen nyelvű újságok. Az újságok nyelvi kínálatát a turizmus és a nagy orosz közösség jelenléte magyarázza.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Tallinn					
3-4	Tartu	Tallinn Tartu	Tallinn			Narva
1-2	Narva	Narva	Tartu Narva	Tallinn Tartu Narva	Tallinn Tartu Narva	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Turizmus Oktatási szolgáltatások Életmentő szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Közlekedési szolgáltatások	Turizmus Oktatási szolgáltatások Életmentő szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Közlekedési szolgáltatások

Az Észti Köztársaság 1995-ben elfogadott Nyelvi Törvénye meghatározza azokat a területeket, ahol kötelező az észti nyelv használata, egyúttal szabályozza a nemzeti kisebbségek nyelvi használatának feltételeit és mértékét az állami hivatalokkal és helyi önkormányzatokkal való kapcsolattartásban. Olyan térségekben, ahol a lakosság legalább fele valamely nemzeti kisebbségi csoporthoz tartozik, a lakosoknak joga van az észten kívül az adott kisebbségi nyelven is információt kapni a térség helyi önkormányzataitól és állami hivatalaitól. A három vizsgált városból kettőben ez a helyzet.

A vizsgált városokban számos nyelven – főleg oroszul, angolul és finnül – kínálnak szolgáltatásokat. Az önkormányzatok honlapjai a nemzeti nyelv mellett angolul és oroszul is elérhetők, ezen kívül az alapvető városi és turista információkat finnül, svédül és németül is biztosítják.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	5	15	7	6	0	6	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	4	1	7	1	24	21	24	24	23	19
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	0	8	0	9	13	9	12	9	14
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	3	1	7	0	3	4	4	8	5	15

Az észak-gazdaság számára történelmileg mindig is fontosak voltak és ma is fontosak a nemzetközi kapcsolatok és a kereskedelem, s az általános nyelvi gyakorlatok sokkal erősebbek, mint a vállalkozások írásba foglalt nyelvi stratégiái. A nyelvi képességeket általában fontos követelménynek tartják, olyannyira, hogy általános gyakorlat, hogy sok állás betöltéséhez az orosz és egy további idegen nyelv (angol vagy német) ismeretét is feltételként szabják.

A többnyelvűség fontossága Észtország számára nem tükröződik az üzleti élet nyelvi profiljában. A kutatásban vizsgált négy vállalkozási típus (pénzügyintézetek, szállodák, bevásárlóközpontok és építési vállalkozások) nem mindegyike összpontosít a nemzetközi üzleti életre: a kis boltok és építési cégek egyedül a helyi közösségeket célozzák.

Legfontosabb megállapítások

Észtországban idővel előtérbe kerültek a nyelvi kérdések, és az ország mindent megtett az észti nyelv megőrzése és fejlesztése, a lakosság nyelvi készségeinek erősítése, és számos nyelv használatának ösztönzése érdekében. A nyelvtanítás-politika elemzése során Észtországot az Európa Tanács nyelvpolitikai főosztálya segítette. Az elemzés 2011 nyarára készült el. Az észti nyelvet és az idegen nyelveket célzó stratégiák az elmúlt évtizedben újabb célokat tűztek ki. A stratégiafejlesztés folyamata fontos szerepre tett szert, amely különböző ágazatok szakértőit fogta össze, ezzel pedig javította a nyelvi ügyekben való együttműködést. A közös erőfeszítések hozzájárultak az észti nyelv helyzetének erősítéséhez az oktatás minden szintjén. Bár mindegyik stratégiai célkitűzés hasznos, alkalmazásuk a rendelkezésre álló forrásoktól függ. Ez leginkább az Idegen Nyelvi Stratégia végrehajtásánál érződik.

Összefoglalva, Észtország előnyös feltételeket teremtett az észti mint anyanyelv és állami nyelv oktatásához. A többi nyelv közül az orosz és az angol szerepe kiemelkedő, miközben a többi nyelvet sokkal kevésbé tanulják és használják. Az oktatási intézmények tanmeneteikben különböző lehetőségeket igyekeznek bevezetni a harmadik idegen nyelvek tanulását illetően. A többnyelvűség fejlesztését számos projekt ösztönzi és támogatja (például a francia, a német, a svéd vagy a finn nyelv oktatása terén), ugyanakkor Észtország még elég messze van a valódi többnyelvűségtől.

Ígéretes kezdeményezések

Az *Észti Nyelvi Fejlesztési Terv*ben megfogalmazott célokat az észti mint anyanyelv és mint második nyelv oktatására és elterjedésére vonatkozóan el kell érni. A nem észti oktatási nyelvű iskolák 2007-ben megkezdődött áttérése a részben észti nyelvű oktatásra sok forrást igényelt és igényel ma is. Az átmenet sikeresebb volt azokban az iskolákban, amelyek csatlakoztak a nyelvi belemerítő programhoz. Ezen kívül a tartalomalapú nyelvtanítás módszerének is elterjedtebbé kell válnia az iskolákban.

Noha az idegen nyelveket említik az észti nyelvi fejlesztési tervek, és az idegen nyelvi fejlesztési tervek is utalnak az anyanyelvvél való kapcsolatra, az anyanyelvi és idegen nyelvi oktatás céljait gyakran szétválasztják a nyelvi fejlesztési tervek. Észtországnak a KER-ben foglaltakból kellene iránymutatást vennie mind az alapelvek, mind a nyelvtudás Európa Tanács által megállapított szintjei vonatkozásában. A dokumentumot 2006-ban fordították észti nyelvre az Oktatási és Kulturális Minisztérium kérésére. Az *Észti Idegennyelvi Stratégia* az idegen nyelvek tanítása és tanulása folyamatosságának, valamint a nyelvi készségek elismerése és értékelése támogatásának ösztönzését tűzte ki céljául. A számos stratégiai célkitűzésen belül meg kell különböztetni a prioritásokat.

Miközben az észti mint második nyelv ismeretének értékelése a KER alapján történik, az önértékelési eszközök (mint például a *Nyelvi Portfólió*) fejlesztését és a nemzeti mérőeszközök alkalmazását folytatni kell, továbbá a nemzetközi nyelvvizsgákat is ezeknek megfelelően kellene elfogadni. Az Európa Tanács által meghatározott nyelvtudási szintekre épülő 2011-es nemzeti tanterv gyakorlatba ültetése kihívást jelent az oktatási rendszer számára. A nyelvtudási szintek ismeretét terjeszteni és harmonizálni szükséges a szakképzésben, a felnőttoktatásban és a munkavállalók körében.

Hivatkozások

Észti Nyelvi Fejlesztési Terv 2011–2017 www.hm.ee/index.php?03238

Nyelvtanítási Politika Profil: Észtország www.hm.ee/index.php?044904

Észti Idegen Nyelvi Stratégia 2009–2015 www.hm.ee/index.php?03238

A Középfokú Oktatás Felső Szintjének Nemzeti Tanterve www.riigiteataja.ee/akt/120092011002

Nyelvi Törvény www.riigiteataja.ee/akt/118032011001

Az Általános Iskolák Nemzeti Tanterve www.riigiteataja.ee/akt/120092011009

6 FRANCIAORSZÁG

Louis-Jean Calvet

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Mielőtt felvázolnánk Franciaország kisebbségi/nyelvi helyzetképét, fontos hangsúlyozni azt a tényt, hogy a kutatásban használt kérdőív arra az előfeltevésre épült, hogy az európai országok összehasonlíthatók. Emiatt fennáll a veszélye annak, hogy egyes nemzeti sajátosságok nem kapnak kellő figyelmet. Ezen kívül, bár a nyelvi kérdésről szóló európai irányelvek alkalmazásának számbavétele természetesen igazolható módszer, a különböző országok pontozása és rangsorolása még inkább megkérdőjelezhető. Mindazonáltal a felmérés eredményei felbecsülhetetlen értékű adatbázist jelentenek az érintett országokról, és a jövőben el kellene gondolkodnunk a tudományos hasznosíthatóságukról. Érdekes volna az adatokat a nyilvánosság számára hozzáférhetővé tenni (egyéni igényléssel), például az EBESZ *Jobb élet mutatójához*¹ hasonló módon.

Ami a kutatás francia vonatkozásait illeti, bevezetésképpen érdemes kiemelni az ország néhány sajátosságát.

Franciaországban (az anyaországi és a tengerentúli területeken) sok őshonos és bevándorló nyelvet beszélnek. A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája előkészületi munkálatainak részeként a Nemzeti Oktatási, Kutatási és Műszaki Minisztérium, valamint a Kulturális és Kommunikációs Minisztérium megbízta Bernard Cerquiglini nyelvészt, hogy dolgozzon ki egy jelentést *Franciaország nyelveiről*. Az 1999 áprilisában benyújtott jelentés 75 nyelvet sorolt fel, amelyeket az országban a hivatalos nyelven kívül beszélnek. Ezek a „francia állampolgárok által beszélt nyelvek”, amelyekhez hozzá kell adni a számos bevándorló nyelvet is. Ezen a ponton fontos kiemelni, hogy etikai okokból Franciaországban nem tartják nyilván az etnikai és nemzeti kisebbségeket.

A bevándorló és a regionális nyelvek átadása tekintetében ugyanakkor az 1999-es népszámlálás érdekes adatokkal szolgál. Azt mutatja, hogy a francia emberek 26%-a olyan családokban nevelkedett, ahol a szülők otthon nem a francia nyelvet beszélik. A válaszadók 6700 „nyelvi elnevezést” említettek, amelyek körülbelül 400, az Ethnologue-ban² felsorolt és ISO 639–3 kóddal azonosított nyelvnek felelnek meg. Ami a nyelvek átörökítését illeti, a bevándorló nyelvek esetében ez az arány 86% a török és 25% a lengyel vonatkozásában, a regionális nyelvek esetében pedig 45% az elzászi és 10% a breton tekintetében. Ez azt jelenti, hogy a bevándorló nyelveket nagyobb mértékben örökölték át a szülők gyermekeikre, mint a regionális nyelveket, valamint, hogy minél kevesebb ideje vándorolt be valaki, annál nagyobb a nyelvátadás aránya. A regionális nyelvek átadási aránya folyamatosan csökken.

A franciát – amely több mint harminc olyan országban hivatalos nyelv, ahol második nyelvként beszélik, és amelynek számos változata létezik – idegen nyelvként is tanítják a Franciaországban élő bevándorló csoportok számára.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A francia alkotmány 2. cikke (1992. június 25-én módosítva) kimondja, hogy „a Francia Köztársaság nyelve a francia”, a 75–1. cikk (2008. július 23-án módosítva) pedig leszögezi, hogy „a regionális nyelvek a nemzeti örökség részei” (megemlítendő, hogy ezek a nyelvek nincsenek felsorolva). Ezen kívül a regionális nyelveket (baszk, breton, katalán, korzikai, kreol, okcitan stb.) a középiskolákban tanítják, valamint rendszeresen szerveznek versenyvizsgákat (CAPES) a tanárutánpótlás biztosítására. Az 1994. augusztus 1-jén kiadott törvény a francia nyelv használatáról – az ún. Toubon-törvény – 1. cikkében meghatározza, hogy „az oktatás, a munka és a közszolgáltatások nyelve” a francia. A jogszabály egyéb cikkeit a megfelelő helyen fogjuk idézni.

¹ www.oecdbetterlifeindex.org

² www.ethnologue.com

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Az iskola előtti nevelés, valamint az alap-, közép- és felsőfokú oktatás tekintetében a francia nyelv használatáról szóló törvény 11. cikke a következőket írja elő:

Az oktatás, a vizsgák, a versenyvizsgák, a szakdolgozatok és disszertációk nyelve mind az állami, mind a magánintézetekben a francia, kivéve azon eseteket, amelyeket a regionális vagy idegen nyelvek és kultúrák tanításának követelményei igazolnak, vagy ahol külföldi vendégtanárok oktatnak. Ez az előírás nem vonatkozik a külföldi vagy a kifejezetten a külföldi diákok számára alapított iskolákra, illetve a nemzetközi jellegű képzést biztosító intézményekre.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	Helyi	az iskolai oktatási közepétől	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	az iskolai oktatási közepétől	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	KER szerint	teljes
B	mindenki	általános	nincs	Az iskolai oktatás végén	tanórákon kívül	none	Iskola-alapú	Nem meghatározott	részleges

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs
B	Általános tanárok	nincs	általános	Nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	baszk, breton, katalán, korzikai, okcitan, tahiti, melanéziai nyelvek (ajjié, drehu, nengone, paici)
Idegen nyelvek	Kötelező egy nyelv ezek közül: angol, német, kevésbé gyakoriak más nyelvek, mint az arab, kínai, olasz, portugál, orosz, spanyol
Bevándorlók által használt nyelvek	arab, horvát, olasz, portugál, szerb, spanyol, török

Az alapfokú oktatás nyelve a francia. Ezzel párhuzamosan kulturális és nyelvi örökség órákat (ELCO) tartanak számos bevándorló nyelven – például arabul és törökül – a bevándorló gyerekek részére, a származási ország által felállított iskolákban. Az arab nyelvnek a sztenderd változatát tanítják, nem pedig a családok által ténylegesen használt nyelvváltozatot.

Az általános iskolások (a 3. szakaszban a tanulók 99.9%-a) idegen nyelvet is tanulnak, rendszerint az angolt. Ezen kívül olykor regionális nyelvet is tanulnak (49 800 diák).

Léteznek magán- és ingyenes alapítványi iskolák (a Diwan iskolahálózat a breton, a Calendreta az okcitan, a Bressola pedig a katalán nyelv oktatására) is, amelyekben az oktatás regionális nyelven folyik.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	Az osztályba kerülés előtt	mindenki	Nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoztatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes
B	mindenki	általános	széleskörű	részben tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nincs meghatározva	részleges

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	nincs
B	Általános tanárok	nincs	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható	Nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	baszk, breton, korzikai, kreol, okcitán, elzászi német, Moselle Régió nyelvei, tahiti, melanéziai nyelvek (ajjé, drehu, nengone, paici)
Idegen nyelvek	Kötelező 2 az alábbi 19 közül: angol, spanyol, német, arab, kínai, olasz, portugál, orosz, dán, holland, görög, héber, japán, norvég, lengyel, svéd, török, ógörög és latin. További nyelvek, pl. a R/K nyelvek választhatók.
Bevándorlók által használt nyelvek	arab, horvát, olasz, portugál, szerb, spanyol és török

A kötelező idegennyelv-oktatás tanterve keretében a tanulók több nyelv közül választhatnak, mint a legtöbb európai országban. Ezeket a nyelveket politikai megközelítésben két csoportra lehet osztani: egyrészt az európai uniós tagállamok nyelveire, másrészt a Franciaország külpolitikai választásaival összhangban lévő nyelvekre (arab, kínai, japán stb.). A diákok (vagy szülei) az angolt részesítik előnyben, amelyet a spanyol és a német követ. Megjegyzendő, hogy az orosz nyelv népszerűsége a berlini fal leomlásával egy időben nagyot zuhant, az arab nyelvet pedig főként a bevándorló háttérrel rendelkező diákok választják.

Az idegen nyelvek mellett tizenegy regionális nyelvet tanítanak, ezek a következők: baszk, breton, katalán, korzikai, kreol, gall, melanéziai nyelvek, Elzász regionális nyelvei, Moselle regionális nyelvei, okcitán és a tahiti.

Ezen felül a diákok a választásuk szerinti regionális vagy idegen nyelvből érettségi vizsgát is tehetnek. A 2011-ben érettségizők összesen 57 nyelven tettek szóbeli vagy írásbeli érettségi vizsgát.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben: GREAT Párizs, GRETA Marseilles és AFPA Corte)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény				
	B intézmény				
	C intézmény	Korlátozott	általános	nincs	teljes
INy	A intézmény	széleskörű	általános	nemzeti normák	részleges
	B intézmény	széleskörű	általános	KER szerint	nincs
	C intézmény	széleskörű	Egységes és kidolgozott	nemzeti normák	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi normák	Csak nemzetközi	kötelező	kötelező
B intézmény	Csak nemzeti	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható
C intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható

A törvény értelmében (lásd fent) a felsőoktatás nyelve a francia. Ennek ellenére az egyetemek számos nyelvet tanítanak, az Aix-Marseille-i Egyetemen például harmincat. Az *Institut National des Langues et Civilisations Orientales (INALCO)*³ nevű szakosodott felsőoktatási intézmény 93 különböző nyelvet tanít.

³Keleti Nyelvek és Civilizációk Országos Intézete – a ford.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
szinkronizált	feliratos	soha	rendszeresen

A helyi rádió- és televízió csatornák sugároznak regionális nyelvű (breton, korzikai stb.) műsorokat. A kutatás nem terjedt ki az idegen nyelven elérhető tévéműsorokra, pedig különféle kábel- és műhordas csatornák léteznek, amelyek a világ számos nyelvén sugároznak. Ami a sajtót illeti, kevés kiadvány jelenik meg regionális nyelveken (további kérdés lehetne a potenciális olvasóközösség léte), ugyanakkor szép számban kaphatók külföldi kiadványok. A turizmus és a bevándorlás együttes hatásának köszönhetően a külső eredetű többnyelvűség továbbra is fontos szerepet tölt be Franciaországban. Párizsban és Marseille-ben egész évben, a korzikai Corte községben pedig a turistaszezonban az idegen nyelvű sajtó széles választéka áll rendelkezésre. Marseille-ben 13, Párizsban 15 különböző nyelven jelenik meg összesen 80 darab idegen nyelvű kiadvány.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Marseille	Marseille			Párizs	
3-4		Párizs			Marseille	
1-2	Párizs		Marseille	Marseille		

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Turizmus Közlekedési szolgáltatások Jogi szolgáltatások Színházi programok Egészségügyi szolgáltatások	Turizmus Közlekedési szolgáltatások Jogi szolgáltatások = Oktatási szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások = Színházi programok

A közszolgáltatások nyelve a francia. A francia nyelv használatáról szóló törvény kifejezetten előírja, hogy akár a közjog, akár a magánjog vonatkozik egy adott közszolgáltatás nyújtására, az egyének kötelesek a francia nyelvet használni (5. cikk).

Néhány város utcanévtáblája, valamint néhány országút útjelző táblája a francia mellett regionális nyelveken is olvasható. A kép régióról régióra jelentősen változik: a korzikai nyelv használata igen gyakori Korzikán, a breton és az okcitan használata kevésbé jellemző saját régiójukban. A helyzet a bevezető részben a regionális nyelvek alacsony átadási arányáról írtak fényében érthető meg igazán.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/ tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/ támogatás igénybevétele	EU programok/ támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	7	11	5	7	0	3	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/ előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	3	1	4	1	23	21	23	23	23	22
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	4	2	12	3	12	11	7	11	12	12
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	2	1	5	1	1	0	1	0	2	1

Ami a vállalkozások nyelvhasználatát illeti, a legjellemzőbb és a – különböző tényezőket figyelembe véve – viszonylag legnagyobb súlyú nyelvek (angol, spanyol, német, holland, olasz, portugál) az európai nyelvek közé tartoznak.

A munkaszerződések tekintetében a jogszabály hangsúlyozza a francia nyelv elsőbbségét, ugyanakkor védi a külföldi munkavállalókat is. A francia nyelv használatáról szóló törvény 8. cikke értelmében, „ha egy szerződéssel szabályozott munkakört kizárólag külföldi szakkifejezéssel lehet megnevezni, amelynek nincs francia megfelelője, a szerződésnek tartalmaznia kell a külföldi kifejezés francia nyelvű magyarázatát. Amikor külföldi munkavállalóval kötnek írásbeli szerződést, a szerződést a munkavállaló kérésére le kell fordítani saját nyelvére. Mindkét szövegváltozat jogi kötőerővel bír. A két szövegváltozat közötti ellentmondás esetén a külföldi munkavállaló nyelvén készült változatot kell figyelembe venni.”

Legfontosabb megállapítások

Fontos kiemelni, hogy a „bevándorló nyelvek” és az „idegen nyelvek” közti különbségtételt gyakran felülírja a valós élethelyzetek összetettsége. Az olaszt, a spanyolt és a portugált például idegen nyelvként tanítják a középiskolákban, ugyanakkor ezek egyben a bevándorló népesség egy részének első nyelvei is. A kutatás eredményei azt mutatják, hogy Franciaország nyelvoktatás-politikája egyrészt nyelvi értelemben nyitott (sok nyelven lehet tanulni), másrészt a globalizáció nyelvi aspektusait is tükrözi (az angol nyelv sokkal meghatározóbb szerepet játszik, mint a német vagy a spanyol). Megjegyzendő ugyanakkor, hogy Corte község nyelvi helyzete azt sugallja, hogy egy regionális nyelv jelenléte a többnyelvűség felé haladó tendenciát látszik lassítani.

Ígéretes kezdeményezések

Nemzetközi szinten az Organisation Internationale de la Francophonie⁴ 2012-ben Quebecben globális fórumot rendezett a francia nyelv helyzetéről. Országos szinten a francia hatóságok 2011 decemberében gyűlést szerveztek a tengerentúli területek többnyelvűségéről, a Stratégiai Tanácsadó Testület pedig 2012 januárjában közzétette *Nyelvet tanulni annyi, mint megismerni a világot* c. jelentését. Az egyetemek, városi önkormányzatok és szakmai központok komoly erőfeszítéseket tesznek a francia mint idegen nyelv tanítása érdekében, mégpedig a bevándorlók integrációjának és a francia nyelv külföldi terjesztésének kettős céljával. A Strasbourgi Egyetem a 2012/13-as tanévben el fog indítani egy projektet, amely az egymással kapcsolatban lévő nyelvek kölcsönös megértését szorgalmazza majd. Végül, 2013-ban Marseille lesz Európa kulturális fővárosa, amely remélhetőleg hozzá fog járulni a város többnyelvűvé válási törekvéseihez.

⁴A francia nyelvet használó országok nemzetközi szervezete – a ford.

7 NÉMETORSZÁG

Ingrid Gogolin, Joana Duarte, Patrick Grommes

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Németország erősen decentralizált szövetségi állam, főleg ami az oktatási, kulturális és szociális politikát illeti. Különösen az oktatás területe tartozik az egyes *Landok* (szövetségi tartományok) hatáskörébe, ezért nem lehetséges általános megállapításokat tenni Németország egészére vonatkozóan. Ez a jelentés ennél fogva mindössze három *Landra* összpontosít. Mivel az LRE-kérdőív számos kérdése kapcsán még az egyes *Landokban* sem lehet megbízható általánosításokat tenni, úgy döntöttünk, hogy számszerűsített adatok nélkül tesszük közzé beszámolóinkat.

A következő fejezetekben az LRE projekt által vizsgált különböző nyelvhasználati színtereket fogjuk bemutatni az LRE kérdőívre adott válaszok alapján. Az első négy panel esetében Hamburg, Észak-Rajna–Vesztfália, Szászország és Bajorország illetékes minisztériumi szakértőinek küldtük ki a kérdőíveket. Az ötödik panel vonatkozásában három-három berlini, flensburgi és müncheni szakiskolával és egyetemmel vettük fel a kapcsolatot. A hatodik (tömegtájékoztató), hetedik (közszolgáltatások és közsféra) és nyolcadik (üzleti élet) panel kapcsán ugyancsak Berlin, Flensburg és München városaihoz szerezünk adatközlőket. Az egyes városokat és *Landok* az LRE Irányító Csoportjának kérése alapján választottuk ki.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

A nyelvi sokféleségre vonatkozóan nem folyik országos szintű adatgyűjtés. Ami a migrációt illeti, a Nemzeti Statisztikai Hivatal (www.destatis.de/DE/) gyűjt adatokat a külföldi állampolgárokról. 2008 óta a 'Mikrozensus' elnevezésű rendszeres reprezentatív háztartási felmérés gyűjt további adatokat a születési helyre vonatkozóan. Néhány *Landban* (például Hamburgban és Észak-Rajna–Vesztfáliában) újabban az iskolakezdekori megkérdezők a tanulókat, hogy milyen nyelven beszélnek leginkább otthon.

2 Nyelvek az iskola előtti (óvodai) nevelésben

Az óvodákban számos speciális programot indítottak, amelyek közül sok a bevándorló gyerekek lehető legkorábbi integrációját célozza meg. A "Sag mal was" elnevezésű egyik ilyen programot Baden-Württemberg tartomány fejlesztette ki (lásd www.sagmalwas-bw.de/) (Baden-Württemberg-Stiftung, 2011).

Arra is nagy hangsúlyt fektetnek, hogy az óvodai nevelők magasabb végzettséggel rendelkezzenek, mivel többségüknek sem diplomája, sem magas szintű szakképzettsége nincs. Ezen kezdeményezések egyik központi eleme az, hogy hogyan lehet megfelelően kezelni a nyelvi és kulturális

sokféleséget az iskola előtti nevelésben (lásd például www.weiterbildungsinitiative.de/; www.dji.de/sprachfoerderung).

A 16 német szövetségi tartományból 14-ben az „azonosított hátránnyal” küzdő gyerekek speciális támogatásra jogosultak az iskolakezdés előtt. Az ennek megállapítására szolgáló tesztek túlnyomó többsége nem kezeli a két- vagy többnyelvűséget a nyelvi fejlődést befolyásoló fontos tényezőként, továbbá a német nyelven kívül más nyelvet nem vesz figyelembe. Néhány vizsgálat mindazonáltal tartalmazza a többnyelvűség szempontját is, és számos bevándorló nyelven biztosít lehetőséget a kétnyelvű tesztelésre. Erre példa a HAVAS 5 'Katze und Vogel' elnevezésű vizsgálat, amelyet németül és mintegy tíz bevándorló nyelven fejlesztettek ki öt-hat éves gyermekek számára (Autorengruppe Bildungsberichterstattung, 2012; Reich, Roth, & Neumann, 2007).

Szászföld és Brandenburg néhány óvodájában szorb, Schleswig-Holsteinben dán nyelven is folyik óvodai nevelés. A szövetségi tartományok közül egyedül Szászország, Brandenburg (a szorbok vonatkozásában) és Schleswig-Holstein foglalták bele a regionális kisebbségek védelmét alkotmányaikba. A többi *Landban* nem létezik hivatalosan elismert regionális nyelv.¹ Nem német nyelvű oktatás számos idegen nyelven (főként angolul és franciául), sőt, néhány esetben bevándorló nyelveken is folyik.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

A német általános iskolák zömében a német az oktatás nyelve, habár erre vonatkozó hivatalos szabályozás nincs. Néhány szövetségi tartományban található pár általános iskola, amelyek úgynevezett kétnyelvű modellek alapján működnek. Ezen iskolák többsége – néhányuk „nemzetközi iskolának” hívja magát – angolul vagy valamelyik másik nagy presztízsű, „klasszikus” idegen nyelven, például franciául oktat (lásd például a berlini „Staatliche Europaschule”-ket). Csupán néhány *Land* hozott létre kétnyelvű oktatási rendszert az őshonos kisebbségekhez tartozó diákok számára (például Schleswig-Holstein a dánoknak, vagy Szászország a szorboknak) (áttekintésüket lásd Gantefort és Roth 2011). Hasonlóképpen, néhány szövetségi tartományban bevándorló nyelveken működő kétnyelvű iskolákat is találunk. Hamburgban például összesen hat ilyen iskola létezik, amelyek mindegyikében egy-egy kétnyelvű évfolyam vagy osztály működik olasz, portugál, spanyol és török nyelven (Duarte 2011).

Általában az angol az első idegen nyelv, de regionális szabályozás alapján egyéb nyelveket is lehet kínálni. A határ menti régiók iskolái például franciát vagy dánt oktatnak első idegen nyelvként. Néhány szövetségi tartományban már első osztálytól fogva lehet idegen nyelvet tanulni, de a gyerekek általában harmadik osztályban, azaz 9 évesen veszik első idegennyelv-leckéjüket. Az idegennyelv-tanulás minden gyerek számára kötelező, a bevándorló háttérrel rendelkezőket is beleértve.

¹Ez a megállapítás az oktatási rendszer egészére vonatkozik.

Ami a bevándorló nyelvek oktatását illeti, ismét egy meglehetősen összetett kép tárul elénk. Az 1970-es években az egykori Bundesrepublik Deutschland² szövetségi tartományai úgynevezett anyanyelvi oktatási rendszereket hoztak létre az akkori „Gastarbeiter” nyelvekre vonatkozóan (azon kibocsátó országok nyelvei, amelyekkel az NSZK munkavállalási célú bevándorlási megállapodásokat kötött). A legfontosabb érintett nyelvek az olasz, a spanyol, a portugál, a görög, a „jugoszláv”, a török és – ritkán – a marokkói arab voltak. Ezeket a rendszereket az Európai Közösségek ajánlásaival összhangban hozták létre.

Az 1990-es évektől kezdve, különösen Németország újraegyesítését követően ugyanakkor ezek a modellek több okból kifolyólag megszűntek. Jelenleg nem állnak rendelkezésre megbízható adatok az oktatási rendszer keretei között vagy azon kívül oktatott bevándorló nyelvek számáról és választékáról, sem pedig a bevándorló nyelveket tanulók számáról. Csupán anekdotikus bizonyíték alapján feltételezhetjük, hogy jelentős és valószínűleg egyre növekvő érdeklődés van a bevándorló nyelvek iránt (Fürstenau, Gogolin, & Yağmur, 2003). A bevándorló nyelvek oktatása nagyrészt magánkezdeményezéseken alapul, és nem kötődik a hivatalos iskolarendszerhez.

A tanárok elvileg mind a német, mind egy idegen nyelv tanítására képesítéssel rendelkeznek, mivel a német tanárképzés két szaktárgy tanulását követeli meg, valamint előírja, hogy a tanárokat képzettségüknek megfelelően kell alkalmazni. Bevándorló nyelveken szinte egyáltalán nincs tanárképzés a német egyetemeken. Kis számú orosz- és töröknyelv-tanárt képeznek például a hamburgi, az Duisburg-Essen-i (Észak-Rajna-Vesztfália) és a tübingeni (Baden-Württemberg) egyetemeken. A nemzeti és idegen nyelveken való nyelvtudás fokának a nemzeti követelményekhez kell igazodnia.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Németország az idegennyelv-oktatás átfogó rendszerével rendelkezik a középfokú oktatás szintjén. A diákok túlnyomó többsége legalább egy idegen nyelven, azaz angolul tanul. A német kötelező tárgy a középfokú oktatás valamennyi iskolatípusában, valamint érettségizni is kell belőle. Ezen kívül egy idegen nyelv tanulása kötelező minden középiskolában, a sajátos igényekkel rendelkezők számára fenntartott iskolák kivételével. Egy második idegen nyelv csak azok számára kötelező, akik érettségi vizsgát (*Abitur*) kívánnak tenni belőle, de gyakran az érettségit nem nyújtó középiskolákban is lehet tanulni a hatodik osztálytól kezdve. A nyelvek választéka régióként és iskolánként változó. Jelenleg a francia és a spanyol a legnépszerűbb idegen nyelvek, de kínaiul és japánul is egyre többen tanulnak, különösen a városi iskolákban. Az iskolák többé-kevésbé szabadon határozzák meg tanterveikben, hogy mely idegen nyelveket kívánják oktatni, amennyiben megkülönböztető arculatukat vagy programjaikat kívánják hangsúlyozni. A legtöbb egyetemen számos egyetemi képzés keretében (például a doktorandusz-képzésben) a latin a mai napig kötelező tárgy. Ennek megfelelően sok érettségit kínáló középiskolában latinul (ritkábban ógörögül) is lehet tanulni. Főszabály szerint körülbelül 15 különböző nyelvet tanítanak Németország közoktatási rendszerében.

A legtöbb tartományban létezik a német mint második nyelv oktatására vonatkozó tanterv (áttekintését lásd: www.bildungsserver.de/Lehrplaene-Richtlinien-3271.html). Ezek a tantervek általában azon diákokra összpontosítanak, akik most léptek be az oktatási rendszerbe. A céljuk az „előkészítő órától” a hagyományos iskolai keretek közé történő átmenet elősegítése. Az alapfokú oktatáshoz hasonlóan a középiskolákban is oktatnak néhány bevándorló nyelvet (Szászföldön például tizenkettőt), azonban főleg a hagyományos oktatási rendszeren kívül, vagy legfeljebb ahhoz kapcsolódóan. A legtöbb tartomány elismeri a bevándorló nyelvi órákon nyújtott teljesítményt: például belefoglalja a hivatalos iskolai bizonyítványba az ezen kurzusokon kapott jegyeket – akár a hagyományos iskolai rendszeren belül, akár azon kívül szereztek őket.

Új fejlemény a középiskolákban az angol(-német két)nyelvű programok számának emelkedése. A képzések némelyike belemerítő jellegű, angol egynyelvű oktatás; másik részük a németet és az angolt is használja oktatási nyelvként (tartalomalapú nyelvtanítás). Ezeket a programokat legtöbbször a középfokú oktatás legmagasabb szintjén kínálják. Mindent egybevetve elmondható, hogy a német iskolarendszerben fejlett idegennyelv-oktatás folyik széles kínálattal. Az angol nyelv tanítása és tanulása egyfajta minimum, amely minden diák számára kötelező.

Adatközlőink szerint Bajorországban a német az egyedüli oktatási nyelv. Az idegen nyelvek a középfokú oktatás alsó és felső szintjén egyaránt kötelezőek. A nyelvek tényleges választéka iskolatípustól függ, valamint intézményről intézményre változik. Az idegen nyelvek kínálatában rendszerint megtaláljuk a latint, az orosz, a franciát, az olaszt és a spanyolt. Bajorországban nincsenek regionális vagy kisebbségi nyelvek. Bevándorló nyelveket nem használnak oktatási nyelvként. A némettanárokat, valamint idegennyelv-tanárokat egyetemeken képzik, és világos nyelvtudási követelményeknek kell eleget tenniük.

Észak-Rajna-Vesztfáliában nincsenek regionális vagy kisebbségi nyelvek. Az oktatás nyelvként a németet, valamint idegen és bevándorló nyelveket is használnak; minden esetben kifejezett tanterv alapján. A németet és az idegen nyelveket szakképzett tanárok oktatják; nyelvtudásuk szintjére meghatározott követelmények vonatkoznak.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Nyelvek a szakképzésben (három intézményben)

A válaszadó intézményekben a hangsúly a német, valamint az idegen nyelvekre (angol, francia és spanyol) helyeződik; bevándorló nyelveket nem kínálnak. Érdekes példával szolgál a flensburgi szakiskola, ahol a dánt idegen nyelvként, nem pedig elismert kisebbségi nyelvként oktatják.

Nyelvek a felsőoktatásban (három egyetemen)

Az LRE-kérdőívet három egyetemnek küldtük el: a müncheni Ludwig-Maximilians Egyetemnek, a Flensburgi Egyetemnek és a Berlieni Szabadegyetemnek. A képzés mindhárom helyen németül és idegen nyelveken folyik. Az oktatás nyelvére vonatkozó kérdés nem szerepelt a kérdőívben, de valószínűleg az idegen

²Német Szövetségi Köztársaság – a ford.

nyelvek közül az angol használják. Mindhárom egyetem elérhetővé teszi honlapját és a felvételi követelményekről szóló információt németül és idegen nyelveken is. A Flensburgi Egyetem jelezte, hogy „regionális vagy kisebbségi nyelveket” is használ; a gyakorlatban ez valószínűleg a dán nyelvre, a térség regionális kisebbségi nyelvére vonatkozik. A vizsgált egyetemeken a következő nyelveket lehet tanulni: arab, baszk, kínai, angol, francia, olasz, holland, perzsa, lengyel, portugál, orosz, spanyol, török, dán.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Az 1990-es évek végéig számos közszolgálati és magán rádió- és tévécsatorna sugárzott regionális dialektusokban, őshonos kisebbségi nyelveken vagy bevándorló nyelveken készült műsorokat. Utóbbiakat gyakran hívták multikulturális műsoroknak (vagy akár csatornáknak). Ez a kínálat szinte teljes egészében a közjog hatálya alá került.

Az egyik jelentős „többnyelvű” csatorna a francia-német kooperációban működő televíziótársaság, az ARTE. Az ARTE legtöbb műsorát franciául és németül (audio változatban) is elkészíti. További széles körben elérhető „többnyelvű” lehetőségek a német nyelvű feliratozás (a hallássérülteknek), valamint az audiokommentár (a látáskárosultaknak). A jelnyelv csak kis szerepet játszik, biztosítására vonatkozó előírás nincsen. A kereskedelmi televízió- és rádiópiac nagyrészt egynyelvű, ugyanakkor a kábel- és műholdas rádió és televízió segítségével a közönség számos külföldi csatornához férhet hozzá. Ezek többsége az Egyesült Királyságból és Franciaországból származik, de jelentős számú műsor fogható bevándorló nyelveken is, például Oroszországból vagy Törökországból.

A német televízió – és a szélesebb értelemben vett filmipar – másik sajátossága az idegen nyelvű filmek szinkronizálása. Majdnem az összes idegen nyelvű filmet és tévésorozatot szinkronizálják; csak kivételes esetben lehet hozzáférni az eredeti nyelvhez második audiováltozat formájában. Hasonlóképpen, a legtöbb nagy mozi is kizárólag szinkronizált külföldi filmeket vetít. Az eredeti nyelvű, feliratozott filmek jórészt a művész mozik kínálatára korlátozódnak. Mindez annak köszönhető, hogy a virágzó filmipar mellett jelentős „szinkronizáló ipar” fejlődött ki.

Az idegen nyelvű újságok száma és az elérhető idegen nyelvek választéka Berlinben jelentősen nagyobb, mint Flensburgban. A két város méretét és Berlin nemzetközi jellegét tekintve ez nem csoda. A berlini kínálatot az európai nyelvek uralják, de a kínai, a japán, az arab és egyes afrikai nyelvek is megjelennek.

Az előzetes várakozásoknak megfelelően az őshonos kisebbségi nyelvek nem játszanak jelentős szerepet a német médiapiacban, kivéve azokat a régiókat, amelyek regionális nyelveit elismerik.

A tömegtájékoztatási eszközök széles körben hozzáférhetők bevándorló nyelveken. Németország fő politikai és gazdasági partnereinek nyelvei minden régióban megtalálhatók. A sajtóban új fejlemény a „nyomatás kérésre” technológia, amely lehetővé teszi, hogy bármelyik nyelven kiadjanak egy sajtóterméket, ha akár egy ember azt kéri.

7 Nyelvek a közszolgáltatásokban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Németország hivatalos nyelve a német, bár a „nemzeti nyelvet” jogszabály nem határozza meg. Bármilyen jogilag kötelező erejű közlésnek német nyelven kell történnie, egyébként úgy tekintik, mintha nem történt volna meg. Jogi viták esetén a felek saját nyelvükön tolmács közreműködésére jogosultak.

A gyakorlatban ugyanakkor – legalábbis a nagyobb német városokban – a gyakorlatias hozzáállás a jellemző, és a városok igyekeznek minél több nyelven közzétenni információt, különösen a szociális jólét, a társadalmi befogadás, a közbiztonság, a bevándorlás és a turizmus területén. Hogy ez mennyiben jelent egységes stratégiát, az nem derül ki a kérdőívre adott válaszokból.

Mindhárom vizsgált város – Berlin, Flensburg és München – adatközlői azt állítják, hogy a városok legalább alkalmanként gyakorolnak a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozó stratégiát. A dán speciális státuszt élvez Schleswig-Holstein tartomány hivatalos kisebbségi nyelveként. Az angolt egész Németországban támogatják, s nemcsak üzleti célokra. A müncheni adatközlő rendkívül részletes példákat mutatott be a többnyelvűség ösztönzésével kapcsolatban.

A következő bekezdésekben bemutatunk néhányat a berlini és müncheni válaszokból. Flensburggal kapcsolatban információ hiányában nem tudunk többet elmondani az eddigieknél.

A 7A panel a városok vagy helyi önkormányzatok intézményesített nyelvi stratégiáira volt kíváncsi. A német kapcsolattartó kiemelte, hogy nehéz ezekre a kérdésekre városi – vagy Berlin esetében egyúttal tartományi – szinten válaszolni.³ Itt ugyanis ismét láthatóvá válik a decentralizáció mint a közigazgatás és a politika általános eleme: a kerületi szintű hatóságok szabadon állapíthatják meg saját szakpolitikáikat. Az adatközlők szerint a legfőbb területek, amelyek a többnyelvű kommunikációt igénylik, a közbiztonság, a bűn- és baleset-megelőzés, valamint az általános tájékoztatás. A jelentős bevándorló közösségekkel rendelkező kerületekben például az otthon biztonságára vonatkozó, arab és török nyelvű szórólapokat osztogatnak.

Emellett a berlini városi önkormányzat honlapjának egy része, valamint egyéb információ elérhető angolul, franciául, olaszul, kínaiul, lengyelül, oroszul, törökül, szerb-horvátul és spanyolul. Egyébiránt a köztisztviselők vagy egyéb állami alkalmazottak többnyelvű képességeit legtöbbször csak eseti jelleggel aknázzák ki. Mindez egy olyan helyzethez vezet, ahol néhány esetben a nyelvek széles választéka érhető el, máskor viszont csak a német és az angol, attól függően, hogy ki és milyen műszakban dolgozik. Számos jogi célra, valamint a büntetőeljárás során szakképzett külső fordítók vagy tolmácsokat vonnak be. Úgy tűnik, egyedül a rendőrség jutalmazza pluszpontokkal a nem német nyelvi kompetenciát a felvételi eljárás során. Ez a kiemelt érdeklődésre számot tartó nyelvekre vonatkozik, mint amilyen az arab, angol, kínai, francia, olasz, horvát, lengyel, orosz, szerb, spanyol, török és vietnámi.

³Három német város, jelesül Berlin, Bréma és Hamburg egyúttal *Bundesland* (szövetségi tartomány) státuszt is élvez.

München városi hatóságai összetettebb képet mutatnak, habár ez valószínűleg a konkrét adatközlő kommunikációs stratégiájának hatása. A müncheni szociális jólléti osztály esetében például arról számoltak be, hogy a tolmácsszolgáltatás albán, amhara, azerbajdzsáni, bosnyák, bolgár, kínai, dari, angol, francia, görög, héber, hindi, olasz, kikongo, kisuahili, horvát, kurd, laoszi, makedón, pashtu, filippinó, lengyel, portugál, punjabi, román, orosz, szerb, szlovén, szomáli, spanyol, tamil, tádzsik, thai, cseh, török, uigur, ukrán, urdu és vietnámi nyelveken érhető el. Az oktatásért és sportért felelős hatóság az imént említettek közül számos nyelven nyújt tanácsadást oktatási kérdésekben. München városának honlapja angolul, franciául, olaszul, arabul, kínaiul, oroszul, japánul, spanyolul és portugálul is elérhető. A városi közigazgatás angol, francia, török, bosnyák, horvát és szerb nyelven biztosít fordítói és tolmácsszolgáltatást, emellett további negyven nyelven lehet külső segítséget igénybe venni. München városa oly módon is elismeri a többnyelvűséget, hogy az állaspályázók többnyelvű kompetenciájukkal ellensúlyozhatják német nyelvi hiányosságaikat. Ezen kívül a városi hatósági alkalmazottak részfinanszírozású nyelvi tanfolyamokon vehetnek részt, ha az adott nyelv hasznos lehet a munkájuk során. Ugyanakkor Berlinhez hasonlóan München sem tartja nyilván alkalmazottai nyelvi készségeit.

A 7B panel a városokban elérhető szóbeli kommunikációs lehetőségeket vizsgálta. Erre vonatkozóan nem sok választ kaptunk, ami talán a kérdések megfogalmazásának vagy annak köszönhető, hogy néhány szolgáltatást – például a tömegközlekedést és a turisztikai információt – magánvállalkozások biztosítanak. A segélyhívó szolgáltatásokra vonatkozóan részletes információt kaptunk Berlinből, ahol a szolgálatban lévő alkalmazottól függően törökül, oroszul, lengyelül, spanyolul, olaszul, hollandul, portugálul, franciául, valamint angolul is beszélnek különböző fokon, ám az illető első nyelvtől függetlenül. A bevándorlási és integrációs szolgáltatások gyakran érhetőek el angolul, továbbá néhány esetben franciául, törökül, oroszul és spanyolul. Arab, vietnámi, román, bolgár stb. nyelveken külső támogatást lehet igénybe venni. A színházak főleg német és angol nyelvű tájékoztatást biztosítanak, kivéve az Orosz Színházat és az Ufa-Fabrik nevű fringe színházat, ahol angol, spanyol és francia nyelven kapható információ. Münchenből nem kaptunk összehasonlítható részletességű adatokat.

Számos német város hozott létre úgynevezett Külföldi Állampolgárok Tanácsát („Ausländerbeirat”) vagy hasonló intézményt, amely a bevándorlók érdekeit védi és támogatja beilleszkedésüket.

A 7C panel az írásbeli kommunikációs szolgáltatásokat térképezte fel. Az itt kapott válaszok nem nyújtanak mélyebb betekintést az előző két panelhez képest. Az általános benyomás az, hogy a két nagyváros elismeri a nyelvi sokféleséget, de egységesebben kellene kezelnie a kérdést.

8 Nyelvek az üzleti életben⁴

A németországi vállalkozásokban folyó nyilvános vita a nyelvekről két téma köré csoportosul. Az első a német nyelvi kompetencia kérdésköre: a munkáltatói szakszervezetek többek között arról panaszkodnak, hogy az iskolából kikerülők nem

rendelkeznek megfelelő németnyelv-tudással a gyakornoki munkához. Noha ez a panasz esetenként a bevándorló háttérű végzősökre korlátozódik, általában általános jellegű problémáról van szó, és az alacsonyabb iskolai végzettségű fiatalokra vonatkozik. A második kérdés az, hogy jelentős kutatások sora szerint a munkáltatók már nem elégednek meg az angol és a német nyelvtudással, hanem további nyelvek ismeretét is megkövetelik a munkavállalóktól (Meyer & Apfelbaum, 2010).

A 15 megkeresett vállalkozás válaszai alapján biztonsággal kijelenthető, hogy a többnyelvűséggel kapcsolatos stratégiák szerepet játszanak a cégeknél, feltéve, hogy a belső kommunikációban szükség van más nyelvek használatára – nemzetközi vállalkozások esetén, vagy a vásárlókkal, ügyfelekkel és üzleti partnerekkel való érintkezés során. Sok esetben ugyanakkor ezek a stratégiák nem „többnyelvűséggel kapcsolatos” stratégiák, hanem a sokféleségre vonatkozó általánosabb koncepció részei.

Ami a sajátos nyelvi menedzsmentre vonatkozó gyakorlatokat illeti, majdnem mindegyik (15-ből 13) cég a németet használja a belső dokumentumaiban. Az üzleti angolt két vállalkozás használja széleskörűen, öten alkalmanként, a többiek viszont egyáltalán nem. Más nyelveket csak három cég használ, mégpedig a dán (egy bank); a szlovént, orosz, lengyelt, olaszt, magyart, csehét és bolgárt (egy építési vállalkozás, amely feltehetőleg a működési területén, valamint az alkalmazottak származási országában beszélt nyelveket használja); továbbá az angolt és a franciát (egy szálloda). A belső szoftverek, reklámtevékenység, honlapok nyelveire vonatkozó válaszok hasonló képet mutatnak; egyedül egy bank tűnik ki a tömegeből, amely a német és a dán nyelvet is használja a határokon kívül. Ezen kívül egy építési vállalkozás folytatott egy dán nyelvű reklámkampányt, ami már véget ért. Egy szálloda – saját elmondása szerint – angol, francia, „belga”, spanyol, olasz, holland, „osztrák”, portugál, „svájci” és „brazíliai” nyelveken is közöl információt honlapján. Csupán két vállalkozás vesz igénybe rendszeresen külső fordítókat és tolmácsokat, míg négy alkalmanként. Mindössze egy cég, egy bank vezet nyilvántartást alkalmazottai német- és angoltudásáról.

Ezek az eseti jellegű válaszok nem teszik lehetővé általános következtetések levonását. A nyelvi menedzsment iránti érdeklődés hiánya jelének lehet őket értelmezni, ami csak akkor válik szembetűnővé, amikor az üzleti célok a német nyelven kívüli nyelven igényelnek kommunikációt. Fel lehet tenni a kérdést, hogy milyen elvárás támasztható az üzleti világgal szemben. Meyer (Meyer, 2009) kimutatta, hogy a német cégek igenis áldoznak alkalmazottaik nyelvi sokféleségére, ha azt egyrészt a sokféleség menedzsment, másrészt a működési területük követelményei indokolják.

Legfontosabb megállapítások

Németországban ellentmondás környezet övezi a nyelvi sokféleséget. Egyrészt sok állami kezdeményezés és kampány hordozza a „csak német”-üzenetet. A ‘Deutschlandstiftung’ friss kampánya (amelyet Maria Böhmer miniszter asszony, a bevándorlók és menekültek integrációjáért felelős nemzeti biztos támogat) egy példa erre a stratégiára. Üzenete az, hogy németül beszélni a legjobb (ha nem az egyetlen) út az integráció felé

⁴Csupán néhány választ kaptunk a kérdőívre, mert sok vállalkozás nem volt hajlandó felfedni belső üzleti politikáját.

(www.ich-spreche-deutsch.de/de/). Másrészt viszont, legalábbis az elvi kijelentések szintjén, a többnyelvűség egyértelmű támogatásban és elismerésben részesül – erre példa a Goethe Intézet „Többnyelvűség – nyelvek határok nélkül” c. kampánya (www.goethe.de/ges/spa/prj/sog/deindex.htm). A többnyelvűséget még a legmagasabb politikai szinten is gyakran elismerik, többek között a központi kormányzat által kifejlesztett Nemzeti Integrációs Tervben (Bundesregierung, 2007). Az oktatást érintő részben azt olvashatjuk, hogy a szövetségi tartományok kulturális ügyekért felelős miniszterei olyan stratégiákhoz biztosítanak pénzügyi támogatást, melyek a diákok jobb németnyelv-tudását ösztönzik. A némettanulás támogatása mellett a miniszterek kijelentik, hogy „a szövetségi tartományok elismerik a többnyelvűség fontosságát és jelentőségét minden diák számára. Ez magába foglalja a bevándorló gyerekek otthon beszélt nyelveit is. Megfelelő intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy a többnyelvűség az iskolai oktatás mindennapi gyakorlatának általános alapelvevé váljon” (Bundesregierung, 2007, p. 25f). A „többnyelvűségi politikák és gyakorlatok” bemutatása, amilyen formában arra az LRE-projekt kísérletet tett, egy rendkívül áttetsző, és semmiképp sem egyértelmű helyzetet tár elénk. Meggyőződésünk, hogy ez nemcsak német sajátosság, de az európai társadalmakra általánosságban igaz megállapítás.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

Habár a többnyelvűség kezelésére vonatkozó általános stratégiáról Németországban nem beszélhetünk, a többnyelvűség egyre inkább hivatalos elismerést nyer. Sok ígéretes kezdeményezés létezik, de ezeket egy olyan decentralizált közigazgatási rendszerben, mint amilyen Németországé, valószínűleg nem lehet az LRE-kérdőív segítségével azonosítani. A kezdeményezések a kétnyelvű oktatási modellektől kezdve a széleskörű iskolai fejlesztésekig terjednek, amelyek célja a többnyelvűségnek mint a nyelvoktatás általános jellemzőjének a gyakorlatban való megvalósítása (lásd például a Durchgängige Sprachbildung/Folyamatos Nyelvoktatás/c. projektet: www.foermig.uni-hamburg.de). Számos program ösztönzi a nyelvi sokféleséget mint a kora gyermekkori oktatás általános jellemzőjét (Tracy, Weber és Münch, 2006). Ilyen jellegű kezdeményezéseket a magánsektorban és az elemi közoktatásban is találunk, amelyek tartalmazzák a „klasszikus” idegen nyelvekre, jelesül az angolra vagy a franciára épülő modelleket, valamint a bevándorló nyelvekkel foglalkozó programokat egyaránt. Információs portálok állnak a szülők és az érdeklődő tanárok vagy szakértők rendelkezésére (lásd például az idegen nyelvek vonatkozásában: www.fmks-online.de/; vagy a 'Bilingual erziehen'/kétnyelvű oktatás/c. regionális portált, amely megcélzott nyelvektől függetlenül minden modellre vonatkozik: www.bilingual-erziehen.de). Akárcsak az utóbbi példában, a „kétnyelvű” és „többnyelvű” kifejezéseket gyakran felcserélhető értelemben használják a magánkezdeményezésekben, a közszférában, a politikában és a kutatásban is. Pozitív példaként említhető a vállalatok által alkalmazott számos sokféleségi menedzsment stratégia is. Ilyen stratégiákat inkább

nagy cégeknél, semmint kis- vagy középvállalkozásoknál találunk, habár utóbbiak is megtalálják a módját, hogyan foglalkozzanak az alkalmazottak vagy az ügyfélkör sokféleségével. A nagyobb motorcégeknél például ún. nyelvi erőforrás csoportok foglalkoznak a személyzet migráns tagjaival. A bevándorló nyelvek támogatása is része ezeknek a tevékenységeknek. Összefoglalásképpen elmondható, hogy miközben a jogi szabályozás területén nem találunk a többnyelvűséget ösztönző átfogó kezdeményezéseket, regionális és helyi szinten annál inkább. Más szóval, minél alaposabban nézzük meg az adott gyakorlatot, annál több többnyelvű tapasztalatot találunk.

Hivatkozások

Autorengruppe Bildungsberichterstattung (Ed.). (2012). *Bildung in Deutschland 2012. Ein Indikatoren-gestützter Bericht mit einer Analyse zu Perspektiven des Bildungswesens im demografischen Wandel. Im Auftrag der Ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland und des Bundesministeriums für Bildung und Forschung*. Bielefeld: W. Bertelsmann.

Baden-Württemberg-Stiftung (Ed.). (2011). *Sag' mal was – Sprachförderung für Vorschulkinder. Zur Evaluation des Programms der Baden-Württemberg-Stiftung*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag.

Bundesregierung. (2007). *Der Nationale Integrationsplan. Neue Wege, neue Chancen*. Berlin: Retrieved from www.bmj.bund.de/files/-/2321/181007_Nationaler%20Integrationsplan.pdf.

Duarte, J. (2011): *Bilingual language proficiency. A comparative study*. Münster u.a.: Waxmann.

Fürstenau, S., Gogolin, I. és Yagmur, K. (Eds.). (2003). *Mehrsprachigkeit in Hamburg. Ergebnisse einer Sprachenerhebung an den Grundschulen in Hamburg*. Münster u.a.: Waxmann.

Gantefort, Christoph and Roth, Hans-Joachim (2011): *Sorbisch-Deutsche Schulen in Sachsen. Ergebnisse zur Sprachentwicklung in der Sekundarstufe I*. Hamburg and Köln: University of Cologne. Available under: search.sachsen.com/web/

Meyer, B. (2009). *Nutzung der Mehrsprachigkeit von Menschen mit Migrationshintergrund. Berufsfelder mit besonderem Potenzial*. Nürnberg: Bundesamt für Migration und Flüchtlinge.

Meyer, B. és Apfelbaum, B. (Eds.). (2010). *Multilingualism at Work. From policies to practices in public, medical and business settings* (Vol. 9). Amsterdam: John Benjamins.

Reich, H. H., Roth, H.-J. és Neumann, U. (Eds.). (2007). *Sprachdiagnostik im Lernprozess. Verfahren zur Analyse von Sprachständen im Kontext von Zweisprachigkeit*. Münster: Waxmann.

Tracy, R., Weber, A. és Münch, A. (2006). *Frühe Mehrsprachigkeit. Mythen – Risiken – Chancen*. Stuttgart: Baden-Württemberg-Stiftung.

8 GÖRÖGORSZÁG

Sara Hannam és Evagelia Papathanasiou

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A Balkán-félsziget déli részén elhelyezkedő Görögország lakossága körülbelül 11 320 000 fő (Eurostat, 2011). Hivatalos nyelve a görög, amelyet a lakosság többsége beszél. A legtöbb balkáni országból, Törökországból, Kínából, Pakisztánból, Srí Lankáról, Afganisztánból, a Fülöp-szigetektől és számos afrikai országból érkező bevándorlók régi és újabb hullámainak köszönhetően számos egyéb nyelv is jelen van (Hannam és Papathanasiou, 2011). Az adatgyűjtés időszakában Görögország a gazdasági összeomlás szélén állt, és helyzete továbbra is sebezhető az európai rendszeren belül, ami az oktatás valamennyi szintjére és a közszolgáltatásokra is kihat.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban

A regionális, kisebbségi és bevándorló nyelvek politikailag érzékeny témának számítanak (Kiliari, 2009), mivel a bevándorlással és ellenőrzésével kapcsolatos vitákhoz tartoznak. Bár működnek török nyelvű oktatást kínáló iskolák Trákia területén, ezeket főleg a muszlim közösség iskoláiként kezelik; a közösség nyelvére vonatkozó kifejezett utalás nem jelenik meg egy politikai dokumentumban sem. Görögország nem írta alá az 1992-es Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, és úgy tűnik, azon uniós tagállamok közé tartozik, amelyek alkotmányuk korlátozó rendelkezései miatt nem is fogják tudni aláírni azt. Van arra mutató jel, mely szerint rövidesen ki fognak alakítani az idegen nyelvek szabályozására vonatkozó nyelvpolitikát, és az Oktatási Minisztérium már el is rendelt egy felmérést „a külföldi és visszatelepült diákok kisebbségi nyelveinek¹ ösztönzése” szükségességére vonatkozóan (www.diapolis.auth.gr, 2011).

¹Az angol nyelvű szövegváltozatban: heritage languages – a ford.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben (nincs adat)

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	Csak anyanyelvi beszélők	általános	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	Nincs meghatározva	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	Nincs meghatározva	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	nincs	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	török
Idegen nyelvek	angol és francia vagy német

Idegen nyelvekre vonatkozó kötelező állami előírás óvodai szinten nincsen, de az alapfokú oktatásban már megjelennek az idegen nyelvek, és nagyon komolyan veszik őket. Az állam jelentős mértékű beruházást biztosít, és a magánszférából is érkezik anyagi támogatás, ugyanakkor az eredmények – sem a görög, sem az idegen nyelvek esetében – nem tükrözik megfelelően a ráfordítás mértékét. Szintén az alapfokú oktatás szintjén vezetik be a török nyelvet Trákia iskoláiban, a Görög- és Törökország közötti, többszörös népességcserék során letelepedett lakosság számára. Több mint 200 általános iskola teszi lehetővé a török nyelv tanulását, bár ez a szám az utolsó években csökkent, a középfokú oktatás szintjén pedig nem éri el a tízet (**Συντονιστικό Γραφείο Μειοτικών Σχολείων** – Kisebbségi Iskolák Koordinációs Hivatala, 2011). Az „alapértelmezett” idegen nyelvek között az angol a meghatározó, de volna igény az angolon, a francián és a németen (az utóbbi kettő szintén elérhető) túl egyéb nyelvek tanulására is. Korlátozott tanárképzés folyik olasz, spanyol, néhány balkáni és török nyelven, de ezeket leginkább nem állami iskolákban oktatják. A bevándorló nyelvek itt sem jelennek meg, bár néhányat az adott közösségben oktatnak.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	Iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	>10	Iskolai normák	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
INy	nyelvtanárok	általános	általános	nemzeti vagy regionális normák	némi anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	általános	általános	nincs meghatározva	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Idegen nyelvek	Kötelező: angol Választható: francia, német
-----------------------	--

A középfokú oktatásban jelentős időt fordítanak idegennyelv-oktatásra, különös hangsúllyal a nyelvvizsgára való felkészülésre, amelyet gyakran a szülők finanszíroznak. Az angol kötelező tárgy, más idegen nyelvek (francia, német, olasz és spanyol) választhatók. A tartalomalapú nyelvoktatást kísérleti jelleggel bevezették egy tesszalóniki állami iskolában, ahol az angol az oktatás nyelve. Ezen kívül az idegennyelv-oktatás tantárgyközi megközelítésének részeként multimédiás programokat (például a „Xenius”-t) és új technológiát alkalmaznak (Tangas, 2006). A bevándorló nyelvek ezen az oktatási szinten sincsenek jelen.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény				
	B intézmény				
	C intézmény	korlátozott	Nincsenek irányelvek	nincs	teljes

Felsőoktatás (két intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

A szakképző intézmények elsősorban görögül működnek; ha van is nyelvi előírás, az csak az angolra vonatkozik. Az athéni szakiskola számos görög nyelvű képzést kínál menekültek, bevándorlók és hazatelepültek számára, amelyet a Munkaügyi és Szociális Minisztérium tesz lehetővé. Az összesen 15, egyenként 300 órás programban 323 menekült, bevándorló és hazatelepült vett részt, akik aztán a Görög Nyelvi Központ által szervezett görög nyelvvizsgát is letették. A szakképző intézményektől való adatgyűjtés jelentős nehézségekbe ütközött, mivel a szakképzési rendszer átalakulóban van, és az adatgyűjtés időszakában az Oktatási Minisztérium felülvizsgálata alatt állt.

Az egyetemek a nyelvek sokkal szélesebb választékát kínálják, ami valószínűleg az Erasmusnak és a hasonló programoknak köszönhető. Vannak a külföldi diákokat célzó kezdeményezések, de görög tanulóknak is biztosítanak mind európai, mind nem európai nyelveken tanulási lehetőséget. Az egyes iskolákban folyó kísérleti programokat egyetemi tanszékek indították el (például a tesszalóniki tartalomalapú nyelvtanítási projektet az Arisztotelész Egyetem vezeti).

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régión kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	időnként	időnként

Az új nyelvi közösségek nem kapnak hivatalos műsoridőt a televízióban és a rádióban, de a műsorsávokhoz való hozzáférésüket sem korlátozzák. A filmeket feliratozzák; a szinkronizálás a gyermekműsorokon kívül rendkívül ritka. Ezen kívül a híreket bizonyos időtartamban jelnyelvi tolmácsolással is ellátják – a 2328/1995. számú jogszabály (ΦΕΚ Α' 159/3-8-1995) előírásának megfelelően. A különböző nyelven kiadott újságok széles választéka a valódi és az elismert népességcsoportok közti különbséget bizonyítja. A változatosság Athénban, a fővárosban a legnagyobb. Összességében úgy tűnik, nincsenek törekvések a bevándorló nyelveken való közzétételre; az idegen nyelvek – mint például az angol, a francia és a német – használata gyakoribb.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbéle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4						Tesszaloniki
3-4		Xanthi				
1-2	Xanthi			Xanthi		

Kommunikációs lehetőségek

TOP 2	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Oktatási szolgáltatások Turizmus	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus

A politikai és gazdasági zavaroknak köszönhetően ezen a területen különösen nehéznek bizonyult az adatgyűjtés. Úgy tűnik, a közszolgáltatások nyelvhasználatára vonatkozó rendszerszerű szabályozás nem létezik. Ha van is előírás, csak eseti jellegű. A közszférában az angol látszik meghatározónak, egyébiránt az ügyfelektől elvárják, hogy beszéljen és írni tudjanak görögül.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	9	14	8	1	0	4	1	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használható nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	2	2	0	21	18	20	22	19	20
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	4	6	0	10	12	9	12	13	22
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	2	1	0	0	0	0	1	0	2

Az üzleti életben rendkívül keresettek, és inkább alapvetőnek, mint kívánatosnak számítanak az idegen nyelvek. Ugyanakkor a vizsgált vállalkozások kevés figyelmet fordítanak a bevándorló nyelvi készségekkel rendelkező alkalmazottak értékére a toborzásnál, pedig a gyakorlatban a legtöbb balkáni nyelvet – a szomszédos országokkal való erős üzleti és kereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően – használják a kommunikációban. Miközben ezek a nyelvek nem jelennek meg a munkahelyen, az angolt lingua francaként használják, így a legnagyobb értéknek a folyékony angolnyelv-tudás számít. Kevés vállalkozás rendelkezik kifejezett, a nyelvismeretre vonatkozó jutalmazási politikával vagy a többnyelvűséget támogató rendszerrel.

Legfontosabb megállapítások

Görögországban jelentős és hosszú távú ráfordításokat eszközölnek az idegennyelv-oktatás területén. A Balkánról és a világ számos területéről származó nyelveket beszélnek, de ezekről kevés szó esik, legfőképpen a bevándorlással kapcsolatos viták során. A legtöbb nyelvhasználati szintéren az adatgyűjtés általános ellenállásba ütközött, amely részben az ilyen jellegű kutatások szokatlanságának, valamint annak köszönhető, hogy éppen a gazdasági válság és az országban érzékelhető feszült helyzetben folyt a vizsgálat. A többnyelvűséget sok adatközlő nem érzékelte kiemelt kérdésként. Szükséges volna a görög egynyelvűség problematikájával foglalkozni a közsférában, de az összes nyelvhasználati szintéren jelen lévő angol dominancia is aggodalomra ad okot. Mindezt akadályozhatja a többnyelvűség területén működő, akár állami, akár nem kormányzati szervezetek hiánya, mivel a felelősség így az egyéni kutatókat és a közösségi szervezeteket terheli. Az ilyen jellegű szervezetek a különböző nyelvi közösségek részvételének és megjelenítésének szélesítésére összpontosítanak – az adatgyűjtés idején nem találtunk hasonló kezdeményezéseket.

Ígéretes kezdeményezések

A regionális és kisebbségi nyelvek vonatkozásában két programot találtunk az alapfokú oktatásban, melyeket a tesszalóniki Arisztotelész Egyetem koordinál, s amelyek a hazatelepült, bevándorló és roma diákokat célozzák meg. Adatbázisunkban ez volt az egyetlen alkalom, ahol a roma közösség megjelent. A kisebbségi nyelvek ösztönzésére indult felmérés is egy nagyon ígéretes kezdeményezés. Az Oktatási Minisztérium és az egyetemek közötti partnerségek egy hónapos modern görög nyelv és kultúra kurzust kínálnak külföldi diákok, görögnyelv-tanárok és görög kutatók részére. A görög diákok részére ösztöndíjak állnak rendelkezésre, amelyek segítségével az Európai Unióban vagy más országokban tanulhatnak, valamint egyetemi, posztgraduális és idegen nyelvi szemináriumokon vehetnek részt. Az Állami Ösztöndíj Bizottság (IKY) mobilitási ösztöndíjakat kínál tanulóknak és tanároknak részére, hogy ösztönözze a más oktatási rendszerekkel való kapcsolataikat, valamint egy másik európai ország kultúrájával és nyelvvel való megismerkedésüket (Eurydice 2009/10: 222–223). A 2010-es helyzet a gazdasági válság óta megváltozhatott.

Hivatkozások

Kisebbségi Iskolák Koordinációs Hivatala: syntonistiko.compulaw.gr/ (letöltés ideje: 2011.12.02.) Eurostat: epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&language=en&pcode=tps00001&tableSelection=1&footnotes=yes&labeling=labels&plugin=1 (letöltés ideje: 2011.12.02.)

Hannam, S. és Papatthanasiou, E. (2011) Current Issues and Trends in Language Education in Greece: A Brief Overview. In *Towards a Language Rich Europe – Multilingual essays on language policies and practices*, British Council.

Kiliari, A. (2009) Language Practice in Greece: The Effects of European Policy on Multilingualism. In *European Journal of Language Policy*. 1/1. pp. 21–28.

Tangas, P. (2006) Multimedia and Foreign Language Teaching: the Case of Greece. In Grabe, D. & Zimmernann, L. (eds), *Multimedia Applications in Education Conference Proceedings 2006*, FH JOANNEUM, Graz, Austria, pp. 139–48. pek-patras.ach.gr/docs/yliko0910/Multimedia_and_Foreign_Language_Teaching_the_Case_of_Greece_Tagkas.pdf (letöltés ideje: 2011.12.05.)

9 MAGYARORSZÁG

Bartha Csilla

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Magyarország népessége 9 960 000 fő.¹ A 13 hivatalosan elismert nemzeti és etnikai kisebbség (az új terminológia szerint: nemzetiség)² a 2001-es népszámlálási adatok alapján az összlakosság 3, a legfrissebb becslések szerint³ 8–10%-át teszi ki.

A legnagyobb kisebbség a cigányság, amely becslések szerint az ország népességének 6–10, a kisebbségi lakosságnak pedig 60%-át alkotja. A cigányok nemcsak hatalmi helyzetüket tekintve alulreprezentáltak, de társadalmi-gazdasági státuszuk is jelentősen alacsonyabb, mint a többi hazai kisebbségé.

A bevándorlás hazánkban is egyre jelentősebb: a más (nyugat-) európai országok bevándorlási adataihoz képest alacsony 206 909 fő a lakosság körülbelül 2%-át teszi ki. A legnagyobb bevándorló csoportokhoz tartozó személyek száma és aránya a következőképpen alakul: románok (76 878, 37%), németek (20 232, 9%), szerbek (16 301, 9%), ukránok (16 537, 9%), kínaiak (11 829, 6%) és szlovákok (3%).⁴

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

2012. január 1. óta jelentősen megváltozott a nyelvi sokféleséget és többnyelvűséget meghatározó jogszabályi keret. Országjelentésünk mindazonáltal az LRE kérdőív kitöltése idején hatályos jog alapján készült.

A (korábbi) magyar alkotmány nem tartalmaz az állam hivatalos nyelvére vonatkozó kifejezett rendelkezést. A 68. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy "[a] Magyar Köztársaság védelemben részesíti a nemzeti és etnikai kisebbségeket. Biztosítja kollektív részvételüket a közéletben, saját kultúrájuk ápolását, anyanyelvük használatát, az anyanyelvű oktatást, a saját nyelven való névhasználat jogát."¹

*A nemzeti és etnikai kisebbségek jogairól szóló 1993. évi LXXVII. törvény*² 13 kisebbségi nyelvet ismert el: bolgár, cigány (romani és beás), görög, horvát, lengyel, német, örmény, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és ukrán. Ezen kívül napjaink kisebbségi és idegennyelv-oktatását a többször módosított *1993. évi közoktatási törvény, a nemzeti alaptantervről és az érettségi vizsgákról szóló kormányrendeletek, valamint a 2005. évi felsőoktatási törvény szabályozzák.*

Magyarország ratifikálta a két legjelentősebb európa tanácsi dokumentumot, a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját* (1992/1995/1998), valamint a *Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Európai Keretegyezményt* (1995/1998). A III. rész rendelkezéseit az úgynevezett történelmi kisebbségek nyelveinek – horvát, német, román, szerb, szlovák és szlovén – vonatkozásában vállalta. A *2008. évi XLIII. törvény* a cigány (romani és beás) nyelvekre is kiterjesztette a védelmet.

A magyar jelnyelvről és a magyar jelnyelv használatáról szóló 2009. évi CXXV. törvényt, amely a siket közösséget nyelvi kisebbségként határozza meg, Európa legkorszerűbb jelnyelvi törvényeként tartják számon. A törvény értelmében 2017.

¹portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/gyor/nep/nep21111.pdf

²A siketek hivatalosan elismert nyelvi kisebbségnek számítanak.

³Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: Sociolinguistica 24/2010. pp. 61–84, p. 74.

⁴portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/stattukor/nemzvand/nemzvand09.pdf

¹A 2011-es Alaptörvény a magyar nyelvet az állam hivatalos nyelveként ismeri el, és a magyar jelnyelvvvel együtt a magyar kultúra részeként védi. A XXIX. cikk értelmében „[a] Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználatához, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználatához, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.” Az új alkotmány kifejezetten tiltja a nyelven és nemzeti származáson alapuló hátrányos megkülönböztetést.

²A magyar terminológiai megkülönböztetés nemzeti és etnikai kisebbség között elsősorban azon alapul, hogy az adott kisebbségnek van-e anyaországa vagy sem. Mivel a cigányoknak nincs, ezért ők etnikai kisebbségnek minősülnek. A – 2012. január 1. óta hatályos – *nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. törvény* egységesen a „nemzetiség” kifejezést használja.

szeptember 1-jétől kötelező lesz a magyar jelnyelv oktatása a siket gyermekek számára fenntartott iskolákban, míg az integráló intézményekben akár egy siket gyermek szülőjének kérelmére is biztosítani kell.

rendelkező személyek beutazásáról és tartózkodásáról, 2007. évi II. törvény a harmadik országbeli állampolgárok beutazásáról és tartózkodásáról, 2007. évi LXXX. törvény a menedéjogról.

A bevándorlást a következő jogszabályok szabályozzák: 2007. évi I. törvény a szabad mozgás és tartózkodás jogával

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	Mindenki	≥ 2 év	5–10	>1 nap	Tantárgyspecifikus	Általános	Teljes

Nyelvek az óvodai nevelésben:

R/K nyelvek	bolgár, horvát, német, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és romani, beás
--------------------	---

Elvben bármelyik törvényben elismert kisebbség nyelvén elérhető az óvodai (és általános iskolai) nevelés, de a helyi önkormányzatok csak akkor kötelesek ezt biztosítani, ha legalább nyolc gyermek szülője kéri. Így a gyakorlatban óvodai nevelés (nemzetiségi óvodákban és speciális kétnyelvű intézményekben) a következő kilenc kisebbségi nyelven folyik: bolgár, horvát, német, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén és romani/beás. 927 óvoda folytat kisebbségi nevelést (az összes óvoda 21%-a). Több mint 40,000 gyermek (az óvodások 12.5%-a) jár kisebbségi óvodába, ebből 21,000-en cigány kisebbségi nevelésben vesznek részt, de csak 2.4%-uk (kb. 500 gyermek) kap romani/beás nyelvű nevelést.¹ A kisebbségi programok sokszor az idegennyelv-oktatás burkolt formájaként működnek (az oktatási rendszer minden szintjén): előfordul, hogy a gyermekeknek egyáltalán nincs kisebbségi háttere, de az óvodák/iskolák nagyobb költségvetési támogatásban részesülnek a kisebbségi oktatás címkét használva. Különösen igaz ez a német nyelv esetében.

Habár az idegen nyelvű óvodai nevelés egyre népszerűbb a magánóvodákban, az állami intézményekben ez még nem általános gyakorlat. A bevándorlók által használt nyelveken nem biztosított az óvodai nevelés.

¹ A többiek úgynevezett cigány kulturális kisebbségi nevelést kapnak, amely teljes egészében magyarul folyik. Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, *Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi óvodai nevelés helyzetéről*. Budapest, 2011, pp. 23–42. www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/205104474.pdf

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvtanítás)	A nyelvtanítás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	részben tanórákon	5–10	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	az iskolai oktatás közepétől	tanórákon	>10	iskola-alapú	iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	bolgár, horvát, német, görög, lengyel, romani/beás, román, ruszin, szerb, szlovák, szlovén
Idegen nyelvek	Kötelező nyelv ezek közül egy: angol, francia, német, olasz, orosz Választható: latin

Az általános iskolák 26, 5%-ában, 608 helyen folyik kisebbségi nyelvű oktatás. Több mint 100 000 gyermek (az általános iskolások 14%-a) vesz részt kisebbségi oktatásban. Lengyel, örmény és ukrán nyelven nem folyik kisebbségi oktatás, és a cigány gyermekek 92%-a egyáltalán nem tanul romani/beás nyelven.¹ A tanulók több mint a fele német kisebbségi oktatásban vesz részt, mivel a szülők a német nyelv standard változatának nemzetközi piaci értékét a többi kisebbségi nyelvhez képest sokkal nagyobbra értékelik.

Az alapfokú közoktatásban idegen nyelvként angolul, németül, franciául, olaszul és oroszul lehet tanulni. Egy idegen nyelv oktatása kötelező az általános iskola negyedik osztályától kezdve. A bevándorlók által beszélt nyelveken – egy budapesti kínai-magyar általános iskolát kivéve – nem folyik alapfokú oktatás.

¹Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztosa, *Jelentés a nemzeti és etnikai kisebbségi általános iskolai nevelés-oktatás helyzetéről*, Budapest, 2011, pp. 33–42.
www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/217986220.pdf

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

(Nem rendelkezik a bevándorlók által használt nyelvekről)

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	némi anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	romani/beás
Idegen nyelvek	Ezek közül 1 vagy 2 kötelező: angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol Választható: kínai, latin.

A tanulók – elvileg – szabadon dönthetik el, mely idegen nyelvet kívánják elsajátítani. A gyakorlatban a következő idegen nyelvek érhetők el a középfokú oktatás alsóbb osztályaiban: angol, német, francia, spanyol, olasz és orosz. A felsőbb osztályokban egyéb nyelveket is kínálnak (pl. beást, romanit, kínait stb.). Ennek ellenére Magyarország még mindig igen rosszul áll a csak egy idegen nyelvet tanulók számát tekintve (57, 2%; uniós átlag: 33, 4%).¹

¹ Eurostat (2009): European day of languages. Eurostat News Release, Stat 09/137.
europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=STAT/09/137&type=HTML

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
	B intézmény	nincs	általános	Nem alkalmazható	teljes
	C intézmény	széles	általános	Nem alkalmazható	részleges
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	B intézmény	nincs	általános	nincs	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	korlátozott	nemzeti vagy intézményi alapú	csak nemzetközi	választható	választható
B intézmény	nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	korlátozott	nincs	csak nemzetközi	választható	választható
C intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

A nemzeti és kisebbségi nyelvek oktatása nem játszik fontos szerepet a szakképzésben és a felsőoktatásban.

A Nyelvekben Gazdag Európa projekt által vizsgált egyetemek mindegyike kínál idegen nyelvű kurzusokat (főleg angol, német és francia nyelven). Egyes egyetemek a teljes (költségtérítéssel) képzést idegen nyelven biztosítják, így próbálván magukhoz csalogatni a külföldi diákokat.

Nemzetiségi tanárképzés hat felsőoktatási intézményben folyik. Az örmény és a ruszin tanárképzés teljesen hiányzik a palettáról. Nemzetiségi tanítóképzést hat felsőoktatási intézmény folytat horvát, német, szerb, szlovák, román, romani/beás, nyelven. Hét intézmény biztosít nemzetiségi óvodapedagógus-képzést horvát, német, romani/beás, szerb, szlovák, szlovén és román nyelven. A kisebbségi felsőoktatást annyira kevesen választják, hogy az – talán a német nyelvet leszámítva – már veszélyezteti a kisebbségi közoktatás működésének folyamatosságát is.¹

¹Nemzeti és Etnikai Jogok Országgyűlési Biztos, Jelentés a nemzetiségi felsőoktatás helyzetéről, Budapest, 2011, pp. 4–7. www.kisebbségiombudsman.hu/data/files/223936615.pdf

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
szinkronizált	szinkronizált	Budapesten rendszeresen Pécssett és Debrecenben soha	időnként

A magyarországi tömegtájékoztatást a nemzeti nyelv uralja, de a közszolgálati rádió és televízió sugároz kisebbségi nyelvű programokat is, néhány rádióállomás pedig teljes egészében kisebbségi nyelven működik (pl. MR4, Radio C). A nem magyar nyelvű tévéműsorokat általában szinkronizálják. A fontosabb műsorokat jelnyelvi tolmácsolással közvetítik. A magyar jelnyelvi törvény értelmében a közszolgálati, illetve az országos televíziós műsorszolgáltató köteles biztosítani, hogy valamennyi közérdekű közlemény és hírműsorszám, filmalkotás és közszolgálati műsorszám 2010-től egy bizonyos rögzített (emelkedő) óraszámban, 2015-től pedig teljes egészében magyar felirattal vagy jelnyelvi tolmácsolással is elérhető legyen.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Debrecen		Debrecen		Debrecen
3-4	Budapest Pécs	Budapest Pécs				
1-2	Debrecen		Budapest Debrecen	Pécs	Budapest Pécs Debrecen	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Oktatási szolgáltatások Szociális szolgáltatások Életmentő szolgáltatások Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Szociális szolgáltatások Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Életmentő szolgáltatások

A három vizsgált magyar város közigazgatását mérsékelt többnyelvűségi profillal lehet jellemezni. A városok biztosítanak bizonyos szolgáltatásokat idegen és alkalmanként kisebbségi nyelveken szóbeli és/vagy írásbeli formában, ám intézményesített nyelvi stratégiáik nincsenek. Tolmácsokat foglalkoztatnak, de nem teljes állásban. Nyelvi repertoárjukat a magyar után az angol és kisebb mértékben a német uralja. Azon városokban, ahol jelentős kisebbségi közösségek élnek, az ő nyelveik is megjelen(het)nek a közszolgáltatásokban.

8 Nyelvek az üzleti életben (21 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	3	5	11	6	0	3	1	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	2	0	2	1	18	17	17	16	16	18
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	0	3	3	12	11	9	6	14	13
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	1	0	1	0	1	1	1	1	1	5

A Nyelvekben Gazdag Európa projekt által vizsgált vállalkozásokat alacsony nyelvi profil jellemzi. Egyharmaduknak van valamiféle nyelvi politikája, de az alkalmazottak nyelvi képzésére nem fordítanak túl sok pénzt. A dolgozók nyelvi készségeiket legtöbbször az alkalmazás előtt, annak feltételeként szerzik. A vállalatok mintegy fele biztosít üzleti angol tanfolyamot az alkalmazottaik számára, de csak nagyon kis részük támogatja a nem anyanyelvi beszélők magyar tanulását. A nemzeti nyelv után az angolt, majd a franciát és a németet használják leggyakrabban.

Legfontosabb megállapítások

Magyarország a köztudatban egynyelvű országgént jelenik meg, pedig a valóság más képet mutat. Lehetetlen egységes választ adni arra a kérdésre, hogy Magyarországon elismerik-e a többnyelvűséget az oktatásban és a társadalomban, mivel éppen a többnyelvűség tekintetében több jellegzetes oktatási forma létezik Magyarországon, és mind az egyes iskolatípusok, mind az azonos típusú intézmények között nagyok az eltérések az oktatás hatékonysága terén. A kisebbségek három fő és két kiegészítő oktatási program közül választhatnak: a három fő típus az anyanyelvi, a kétnyelvű és a nyelvtanító (dominánsan magyar nyelven történő, a kisebbségi nyelvet tantárgyként oktató) oktatás, a két kiegészítő típus a cigány kulturális kisebbségi nevelés és oktatás, valamint a kiegészítő kisebbségi oktatás.

Az idegennyelv-oktatásra és kétnyelvű oktatásra specializálódott iskolákban igen magas szinten folyik az idegen és kisebbségi nyelvek oktatása, míg az általános oktatási rendszert e tekintetben alacsonyabb színvonal jellemzi.

A magyarországi cigány és siket közösség sok közös vonással jellemezhető. Amellett, hogy mind a romani/beás, mind a jelnyelv „nyelviségének” elismerése hosszú időn keresztül bizonytalan volt, jellemző rájuk a társadalmi kirekesztettség valamilyen foka, amely az alacsony foglalkoztatottság, a rossz szociális helyzet, a szegényes munkapiaci lehetőségek és a mélyszegénység velejárója. Mindezek a körülmények szorosan kapcsolódnak a cigány és a siket fiatalok jelentős részének alacsony képzettségi szintjéhez és a közoktatásból való magas lemorzsolódási arányához.

A bevándorló nyelvek hiánya az oktatásban, az üzleti életben és a közszférában elsősorban a bevándorlók viszonylag alacsony számából fakad. Többségük a szomszédos országokból érkező, magyar anyanyelvű, magyar nemzetiségű migráns. A közoktatásban tanuló külföldiek száma is igen alacsony.¹

Noha a kisebbségi nyelvek támogatásának és az idegennyelv-oktatásnak jól kiépített jogszabályi háttere van Magyarországon, sok teendő van még a többnyelvűség gyakorlati megvalósítása terén.² A 2006-ban végzett 243. számú speciális Eurobarométer felmérés szerint a lakosságnak csupán 42%-a képes legalább egy idegen nyelven lefolytatni egy beszélgetést, míg ez az arány az EU-ban 56%.³

Ígéretes kezdeményezések

A magyar jelnyelv, valamint a romani és beás nyelvek vonatkozásában is sok ígéretes kezdeményezést és fejleményt találunk Magyarországon. Ide tartozik a jelnyelvi törvény alkalmazása, az Eötvös Loránd Tudományegyetem két új programja (*magyar jelnyelv BA* és *Az angol minden idegen nyelv tanítása siket nyelvtanulóknak*); a nyírteleki *Kedves Ház*, az ózdi *„Pedellus” program*, a sajkázai *Dr. Ámbédkar Iskola projekt*, valamint a pécsi *Gandhi Közalapítványi Gimnázium*.¹ Az idegennyelv-oktatás területén feltétlenül meg kell említeni a *Világ–Nyelv Projektet*, amely 2003 és 2007 között működött számos alprogram formájában.²

A nyelvi asszimiláció ugyanakkor felgyorsult a kisebbségi közösségekben, miközben egyre kedvezőbb a többnyelvű készségek iránti hozzáállás, és a fiatal generációk a különféle idegen nyelvek tanulásában motiváltak. Az orosz nyelvnek is egyre nő a piaci értéke, ami bizonyítja, hogy Magyarország sikeresen leküzdötte az idegennyelv-oktatás múltbéli gyakorlati iránti ideológiai előítéleteket.

¹ Illés Katalin – Medgyesi Anna (2009): Migráns gyermekek oktatása. Menedék – Migránsokat Segítő egyesület. Az Európai Unió Európai Integráció Alapjának támogatásával megvalósuló program kiadványa. www.menedek.hu/files/20090831konyv_belso.pdf

² Edit H. Kontra – Csilla Bartha (2010): Foreign language education in Hungary: Concerns and controversies. In: *Sociolinguistica* 24/2010. pp. 61–84. at p. 68.

³ European Commission (2006): Europeans and their languages 2005. ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_243_en.pdf

¹ Bartha Csilla – Hámori Ágnes (2011): Cigány közösségek, nyelvi sokszínűség és az oktatás nyelvi kihívásai – magyarországi helyzetkép. In: *Európai Tükör*, XI. évfolyam, 3. szám, pp. 107–131. www.kormany.hu/download/7/1b/20000/europai_tukor_2011_03.pdf

² Fischer Márta – Öveges Enikő (2008): A Világ–Nyelv pályázati csomag háttere és megvalósítása (2003–2006). Áttekintő tanulmány. www.okm.gov.hu/letolt/vilagnyelv/vny_fischer_oveges_090115.pdf

10 OLASZORSZÁG

Monica Barni

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Jelenleg Olaszország lakosságának 90%-a használja az olasz nyelvet fő és beszélt nyelvként (ISTAT, 2007). Ez radikális változás az évszázados köznyelvi olasz hagyományhoz képest, amelyet a helyi nyelvek uralma jellemezett.

Az egységes Olaszország (1861) létrejötte előtt az olaszt századokon át irodalmi nyelvként használták, de csak a firenzei-toszkán és a római térségben beszélték (De Mauro, 1963, 1979, 1994). Az ország 1861-es politikai egyesítése szükségessé tette a nyelvi egységesítést és egy sztenderd nyelv használatát. Ennek az lett az eredménye, hogy 150 év alatt észrevehetően csökkent a dialektusok használata. Ma már csak a lakosság körülbelül 6,4%-a beszél valamilyen nyelvváltozatot otthonában és azon kívül is, 40%-az olaszt és egy nyelvváltozatot is használ, a nyelvi helyzettől függően. Néhány regionális/kisebbségi nyelv sikeresen vette fel a harcot az egységesítő erővel; ezeket a lakosság 3,9%-a beszéli (ISTAT, 2007).

Az olasz társadalom túlnyomó többsége által használt sztenderd olasz nyelv általános elterjedése ellenére Olaszország nyelvi identitását még mindig a dialektusok, nyelvváltozatok és nyelvi regiszterek széles skálája jellemzi. Ennek köszönhetően Olaszország azon országok közé tartozik, amelyek nyelvi szempontból még ma is viszonylag sokszínűnek számítanak (www.ethnologue.com/ethno_docs/distribution.asp?by=country).

Ehhez az összetett helyzetképhez egy új tényező is társult az elmúlt években: a legszegényebb országokból érkező bevándorlók. A külföldiek száma Olaszországban meghaladja az ötmillió főt – minden 12 lakosra jut egy bevándorló (Caritas, 2011). Jelenleg nem létezik a bevándorló nyelvekre vonatkozó felmérés, de az Olaszország számos területén folytatott kutatások körülbelül 200-ra teszik az új nyelvek számát (Bagna, Barni, Vedovelli, 2006; Barni, 2008). Az olaszországi bevándorlást a származási országok sokfélesége, valamint a letelepedés számos, mennyiségi és minőségi szempontból különböző formája (tartózkodás időtartama, letelepedés fajtája, bevándorlási projektek stb.) jellemzi. Olaszországnak ma már nincs olyan területe, ahol ne élneek bevándorlók, s ne volnának az alulról felfelé ható nyelvváltozás erői (Vedovelli, 2010).

Az olasz nyelvi tér elrendeződése – az egynyelvű állam, illetve a létező és megújult többnyelvűség mint végpontok között – tükröződik a kutatás eredményeiben is.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Noha az 1946-os Alkotmány nem teszi az olaszt a köztársaság hivatalos nyelvévé, megalkotása után mintegy 50 évvel született meg a regionális/kisebbségi nyelveket elismerő és védő jogszabály (482/1999). Olaszország ugyanakkor nem ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját.

2010-ben vizsgát vezettek be a hosszú távú tartózkodási engedélyért folyamodó bevándorlók számára (D.M. 4/06/2010), 2011-ben pedig az olasznyelv-tudás vált a bevándorló és az állam közötti integrációs megállapodás kulcskérdésévé (D.P.R. 14/09/2011, n. 179).

Ami a nyelvek nyilvántartását illeti, Olaszország lemaradásban van néhány európai országhoz képest, mivel még a legutolsó, 2011-es népszámlálás kérdőíve sem tartalmazott a nyelvekre vagy dialektusokra vonatkozó kérdést. Pozitív lépésként jelennek meg a *Multiscopo* felmérések, amelyek közül a legutóbbi, 2006-ban folytatott vizsgálat bemutatta az olaszok által napi szinten használt nyelvek sokféleségét (ISTAT, 2007). A bevándorló nyelvekkel kapcsolatos átfogó kutatás még hiányzik, bár helyi szintű adatok már elérhetőek.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	nincs	általános	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	albán, horvát, franko-provanszál, francia, friuli, okcitan, német, görög, latin, szárd, szlovén
--------------------	---

Az iskola előtti nevelésben, valamint az alap- és középfokú oktatásban kapott szerény eredmények arra utalnak, hogy kevés figyelmet fordítanak az idegen és bevándorló nyelvekre. A jelenség annak tulajdonítható, hogy sok olasz idegen nyelvi kompetenciája gyenge, amit az Eurobarométer (2006) és az Eurydice/Eurostat (2008) tanulmányok is alátámasztanak.

Össességében arra derült fény, hogy egészen az óvoda előtti neveléstől a középfokú oktatás felső szintjéig van javítanivaló az elérhető nyelvek választéka, az oktatás szervezete és a nyelvtanárképzése területein. Megjegyzendő, hogy az idegen nyelvek közül az angolt tanítják és ösztönzik leginkább az oktatás összes szintjén.

3 Nyelvek az alafokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	nincs	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nincs	nincs meghatározva	teljes
INy	mindenki	általános	nincs	1. osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	Általános tanárok	általános	általános	Nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	nincs	általános	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	albán, katalán, horvát, franko-provanszál, francia, friuli, okcitán, német, görög, latin, szárd, szlovén
Idegen nyelvek	angol: kötelező

Az alapfokú oktatásban egyedül angolul lehet tanulni, amit azzal igazolnak, hogy a gyerekek a jövőben az angol nyelvet fogják használni. Nem veszik figyelembe az ELAN-hoz (2006) hasonló felméréseket és tanulmányokat, amelyek kiemelik, hogy egyéb nyelvek ismerete is fontos a munkaerőpiacon. A bevándorló háttérrel rendelkező gyermekek által otthon beszélt egyéb nyelvek már megjelennek ugyan az iskolában (az állami iskolák körülbelül 90%-ában), de ezen nyelvek megőrzése nem tartozik az oktatási célkitűzések közé. Ugyanez mondható el az olasz mint második nyelv tanulásának szervezett támogatásáról, noha ezeket magániskolák tantervébe bevezethetik. A regionális/kisebbségi nyelvek elismerése és védelme viszont azokon a területeken, ahol e nyelveket beszélik, kedvező hatással van az oktatás szervezetére és a tanárképzésre.

Az idegennyelv-oktatás területén az alapfokú oktatásban Olaszország számos más országhoz képest alacsonyabb színvonalat ér el. Ez az egységes tanterv/tananyag, a rendszeres ellenőrzés, valamint az elérendő tudásszintet meghatározó kifejezett követelmények hiányának köszönhető. Az oktatás nyelvi kínálatára egyéb tényezők is közvetlen hatással vannak, többek között az általános iskolai idegennyelv-tanárok képzésének és továbbképzésének, valamint a nyelvi felmérés kultúrájának hiánya (Machetti, 2010) mind a kutatásban, mind a tanárképzésben. Ez közvetlenül befolyásolja az iskolák és a tanárok attitűdjét a nyelvvizsgáztatás és nyelvi felmérés iránt (Barni, Machetti, 2005). Mindez elmondható az oktatás többi szintjéről is.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	nincs	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nincs	iskolai normák	teljes
INy	mindenki	általános	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	általános	általános	nemzeti vagy regionális normák	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	általános	általános	KER szerint	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	albán, katalán, horvát, franko-provanszál, francia, friuli, oksztán, német, görög, ladin, szárd, szlovén
Idegen nyelvek	Az angol és egy másik nyelv kötelező a középiskola alsó tagozatában. Az angol kötelező a középiskola felső tagozatában (kivéve a nyelvi tagozatos iskolákban).

A középiskolák valamivel jobb eredményeket mutatnak. A második idegen nyelv megjelenése a középfokú oktatás alsó szintjén, valamint a regionális/kisebbségi nyelvek kínálata hozzájárulnak a nyelvi gazdagodáshoz. A középfokú oktatás felső szintjén ugyanakkor megint csak az angol a meghatározó. Több nyelvet (főleg franciát, németet és spanyolt) csak azok az oktatási intézmények kínálnak, amelyek fő célja a nyelvtanulás.

A tartalomalapú nyelvoktatás módszerének (DD.PP.RR. 87, 88, 89 15/03/2010) a középfokú oktatás utolsó évében (a nyelviskolákban a harmadik évtől) való bevezetésének hatásait még nem lehet megjósolni, mert a módszerre vonatkozó tanárképzés még nem indult el, és a költségvetés is korlátozott. Ugyanez mondható el az általános- és középiskolai tanárok számára nemrégiben bevezetett mesterképzésről és tanítási gyakorlatról is (D.M. 10/09/2010, n. 249).

Akárcsak az oktatás többi szintjén, a bevándorló nyelvek elismerése és támogatása a középfokú oktatásban is teljesen hiányzik.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	
	B intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	C intézmény	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	C intézmény	korlátozott	általános	nincs	részleges
B	A intézmény	korlátozott	általános	Nem alkalmazható	nincs
	B intézmény				
	C intézmény				

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	nincs	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	nincs	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

Akárcsak az oktatás többi területén, a szakképzés és felsőoktatás nyelvi kínálata a három vizsgált városban – Rómában, Milánóban és Triesztben – továbbra is az európai nyelvekhez kapcsolódik, és itt is az angol áll az élen.

A szakképzésben az olasz nyelv oktatása a meghatározó, ami a külföldi felnőttek nagy számának köszönhető, hiszen számukra a felnőttoktatás az egyedüli módja azon társadalom nyelvének elsajátítására, ahol élnek és dolgoznak. Mindenesetre tudjuk, hogy a nyelvtanulásra áldozó bevándorlók száma elenyésző ahhoz képest, ahányan valójában élnek Olaszországban. A 2010. június 4-én kibocsátott miniszteri rendelet – amely kötelezővé tette az A2-es szintű olasz nyelvvizsgát a hosszú távú EK tartózkodási engedély elnyeréséhez –, valamint az olasznyelv-tudást az Olaszországban élés és dolgozás feltételéül szabó új keletű integrációs megállapodás hatásait nem lehet még felbecsülni.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévműsorok
Szinkronizált, Triesztben időnként feliratos	szinkronizált	Milánóban és Rómában soha, Triesztben rendszeresen	soha

A audiovizuális médiában elérhető nyelvek választéka ugyancsak nagyon szűkös. A külföldön készült filmek és tévműsorok szinkronizálása nem segít abban, hogy más nyelvekkel is kapcsolatba lehessen kerülni. Az egyetlen nyelv, amely alkalmanként és nagyon korlátozottan elérhető, az angol. A szlovén regionális/kisebbségi nyelvként valamilyen mértékben megjelenik Triesztben.

Jobb a helyzet az újságok vonatkozásában. Az elérhető nyelvek mind a bevándorló közösségek, mind a turisták jelenlétét tükrözik, mivel az újságok többsége európai nyelveken jelenik meg. Itt kell emlékeztetnünk arra, hogy Olaszország négymillió turista célállomása minden évben. 2010-ben 44 millióan látogattak az országba, egyötödük Németországból. A látogatók 60%-a öt országból érkezik (Németországon kívül Franciaországból, Ausztriából, Svájcól és Nagy-Britanniából) (RTBicocca, 2011). Az ezen nyelveken megjelenő újságok inkább a külföldi turisták igényeit igyekeznek kiszolgálni, nem pedig az érdeklődő olaszoknak köszönhető a jelenlétük. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy az átlag olasz állampolgár jóval kevesebb könyvet és újságot olvas, mint az európai átlag (ISTAT, 2011; De Mauro, 2011). A Triesztben megjelenő szlovén, horvát és albán nyelvű újságok azon országok földrajzi és kulturális közelségét jelzik, ahol ezeket a nyelveket beszélik, valamint a városnak a Balkán irányába való történelmi nyitottságára utalnak.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közsférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbé nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Milánó	Róma Milánó Trieszt	Milánó			Milánó Trieszt
3-4					Milánó	
1-2	Róma		Róma Trieszt	Róma Trieszt	Róma Trieszt	
Csak NNy	Trieszt			Milánó		Róma

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Egészségügyi szolgáltatások Turizmus Életmentő szolgáltatások Jogi szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások	Turizmus Életmentő szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások

A kutatás céljára kiválasztott három város közül egyik sem rendelkezik jelentősebb intézményes stratégiával a többnyelvűség ösztönzésére vonatkozóan. A nyelvi kompetenciákat általában nem tartják fontos követelménynek a munkavállalók alkalmazásánál, karrier-stratégiaként vagy képzési formaként. A trieszti közszolgáltatásokban a szlovén nyelv mind az írásbeli, mind a szóbeli kommunikációban elérhető.

Ebben a kontextusban Olaszország általános képe javult, mert a városi önkormányzatok intézményeiben, különösen a lakosoknak nyújtott szolgáltatások vonatkozásában, a bevándorlók növekvő igényeinek köszönhetően több figyelmet fordítanak az egyéb nyelvekre. Ez elsősorban a tájékoztató jellegű reklám- és közvetítő szolgáltatások esetében látszik, amelyek főleg kínaiul, arabul, románul, oroszul és albánul, vagyis Olaszország jelenlegi bevándorló közösségeinek nyelvein hozzáférhetők.

Ennek ellenére még ezen szolgáltatásoknál is uralkodó az európai nyelvek (különösen a francia és a spanyol) jelenléte, mind a turizmusban, mind a bevándorlók körében való széleskörű használatuk miatt.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	7	10	6	2	0	3	5	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használható nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	2	2	3	4	24	21	24	21	24	20
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	4	2	6	5	5	5	5	6	10	10
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	2	1	3	2	2	1	2	2	2	3

Az üzleti élet területén Olaszország összehasonlíthatóan rosszabb eredményeket ért el, ami megerősíti a korábbi kutatások megállapításait (ELAN, 2006). A vállalkozások (különösen az olasz gazdaság szempontjából kulcsfontosságú kis- és középvállalkozások) kevésbé vannak tisztában azzal, hogy a gyenge idegen nyelvi kompetenciák korlátozzák a nemzetköziesedés lehetőségét egy egyre inkább globális piacon. Meglepő, hogy még az angolra sem fordítanak sok figyelmet, s csak az alkalmazottak bizonyos kategóriái számára tartják fontosnak. A többi országhoz képest Olaszország gyengébb eredményeket mutat fel az üzleti angol és egyéb nyelvek tekintetében is. A cégek többsége csak a nemzeti nyelven teszi elérhetővé a márkajelzést és reklámanyagokat, munkahelyi dokumentumokat, a belső hálózatot és honlapját. Ez csökkenti a nemzetközi piacok elérésének esélyét, és ez különösen a közép- és nagyvállalkozások esetében komoly probléma. Szintén ebből fakad, hogy a vizsgált cégek bevallásuk szerint nem sokszor vesznek igénybe belső vagy külső fordítókat. Tekinthejtük ezt az olasz vállalkozások vonakodó hozzáállása jelének a külföldi piacok iránt, s ezért nem ruháznak be szívesen a cégek Olaszországban? Tudjuk (Land, 2000), hogy a különböző nyelvek jelenléte és használata az egyik legfontosabb tényező a vállalkozások meggyőzésében arról, hogy üzleti helyszínnek tekintsenek egy települést.

Legfontosabb megállapítások

A kutatás megerősíti, hogy az olasz társadalom egy általános „nyelvi” problémát él át, és meghatározó a nyelvi sokféleségtől való félelem (Vedovelli, 2010). Következésképpen az idegennyelv-tudás mind a széles körben beszélt, mind a kevésbé ismert nyelvek tekintetében igen alacsony, de az ezen nyelveken beszélők számára egyaránt fontos, mivel ezáltal tudnak kapcsolatot teremteni Olaszországgal, és ez ösztönzi a vállalkozásokat az új piacokon.

A fenti helyzet oka az Olaszország egységesítését követő oktatáspolitikai megkülönböztető jegyének tekintett egynyelvűségben keresendő, amelyet az egyéb nyelvek társadalmi elutasítottasága is támogatott. Másodsorban a források, a szervezet és a tanárképzés elégtelenségével jellemezhető állami intézkedések hatástalansága, valamint az üzleti világgal való szisztematikus kapcsolatok hiánya tehető felelőssé. Az iskolákban az egyedüli hangsúly az angolon van, de még annak tanítására is csak korlátozott forrásokat biztosítanak, amely gyakran hatástalanná teszi az egyes tanárok és az iskolák törekvéseit. Ma is sok esetben megfigyelhető, hogy az iskolai tanulmányaikat befejező fiatalok idegennyelv-tudását „iskolai kompetenciának” nevezik, ami valójában a nyelvtudás hiányára utaló eufemizmus.

A bevándorló nyelvek jelenléte Olaszországban az új többnyelvűség egy tényezőjét képezi, amely hozzájárulhatna a nyelvi sokféleségtől való félelem csökkentéséhez. Mindazonáltal ezt a lehetőséget még mindig nem aknázták ki.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A tartalomalapú nyelvoktatás módszerének bevezetése a középfokú oktatás felső szintjén, valamint a tanárok számára kínált mesterképzések és tanítási gyakorlatok ígéretes kezdeményezések lehetnek, de ezt még nehéz megállapítani.

Van néhány ígéretes kezdeményezés és kísérleti jellegű program, amelyeket az egyes iskolák és tanárok indítottak útjára. Ezek a tanárok kreativitásáról tanúskodnak, például akkor, amikor a nemzeti nyelvet nem beszélő diákok érkeznek az osztályukba. Ezeket néhány esetben regionális szinten dokumentálják, különösen azon regionális hatóságok által, amelyek több nyelvi támogatást nyújtanak (például Toszkána, Lombardia, Emilia Romagna és Trentino Alto-Adige). Ugyanakkor ezek a kezdeményezések sok esetben tanárhoz vagy iskolához kötődnek, és nem folytatódnak a gyermek teljes iskolai oktatása során.

Hivatkozások

- Bagna C., Barni M., Vedovelli M., 2007, *Italiano in contatto con lingue immigrate: nuove vie del plurilinguismo in Italia*. In C. Consani, P. Desideri (a cura di), *Minoranze linguistiche. Prospettive, strumenti, territori*. Roma, Carocci: 270–290.
- Barni M., 2008, *Mapping immigrant languages in Italy*. In M. Barni, G. Extra (eds.), *Mapping linguistic diversity in multicultural contexts*, Berlin, Mouton de Gruyter: 217–242.
- Barni M., Machetti S., 2005, *The (lack of) professionalism in language assessment in Italy*, poster abstract presented at the 2nd EALTA Conference, Voss, Norway, June 2–5, 2005.
- Caritas/Migrantes, *Immigrazione. Dossier statistico 2001*, Roma, Idos.
- De Mauro T., 1963, *Storia linguistica dell'Italia unita*, Bari, Laterza
- De Mauro T., 1979, *L'Italia delle Italie*, Firenze, Nuova Guaraldi.
- De Mauro T. (a cura di), 1994, *Come parlano gli italiani*, Fondazione IBM Italia, Firenze, La Nuova Italia.
- De Mauro T., 2011, *Per la storia linguistica dell'Italia contemporanea*, „Italice”, 88, 1: 40–58.
- ISTAT, 2007, *La lingua italiana, i dialetti e le lingue straniere*, Anno 2006, portal-lem.com/images/it/Italie/Lingue_e_dialetti_e_lingue_straniere_in_Italia.pdf.
- ISTAT, 2011, *La lettura dei libri in Italia*, Anno 2010, www.istat.it/it/archivio/27201.
- Land A. (2000), *Languages speak volumes for global businesses*. In P. Baker, J. Eversley (eds.), *Multilingual Capital*, London, Battlebrige Publications.
- Machetti S., 2010, *Valutazione linguistica e formazione professionale. Un dibattito aperto*. In M. Mezzadri (a cura di), *Le lingue dell'educazione in un mondo senza frontiera*, Perugia, Guerra Edizioni: 293–302.
- RTBicocca, 2011, *Turismo Internazionale*, Anno 2010 www.rtbicocca.it/studi/category/5-turismo
- Vedovelli M., 2010, *Prima persona plurale futuro indicativo: noi saremo*, Roma, Edup.

11 LITVÁNIA

Irena Smetonienė és Julija Moskvina

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A 2011. március 1-jén közzétett előzetes népszámlálási adatok szerint Litvánia állandó lakosainak száma 3 054 000 fő. A 2001-es állapothoz képest (3 484 000 fő) 12%-kal (430 200 fő) csökkent az ország lakossága. A népességfogyás fő oka a kivándorlás (76%) – 328 300-en hagyták el az országot, és csak 64 200-an érkeztek. A természetes népességfogyás szintén jelentős hatást gyakorolt a népesség csökkenésére (24%, azaz 101 900 fő).

A litván állampolgárok többféle etnikai háttérrel rendelkeznek. A 2001-es census adatai szerint 115 nemzetiség él Litvániában, de csak 29 nemzetiség számlál 100-nál több főt.

Litvánia lakosságának abszolút többségét a litvánok alkotják (83,5% 2001-ben). A legutolsó népszámlálás azt sugallja, hogy a litván társadalom egyre homogénebbé válik.

A legváltozatosabb összetétele Vilniusnak van: 2001-ben a litvánok 57,8%-át, a lengyelek 18,7%-át, az oroszok 14%-át alkották a város teljes lakosságának. A második legváltozatosabb etnikai összetételű város Klaipėda, amelynek 71,3%-át a litván, 21,3%-át az orosz, és körülbelül 2%-át az ukrán és a fehérorosz népesség teszi ki.

Litvániába viszonylag kevesen érkeznek, a gazdasági válság hatására pedig tovább csökkent a bevándorlás. A Statisztikai Hivatal szerint 2010-ben 5231 külföldi érkezett Litvániába, azaz 1000 lakosra 1,6 bevándorló esett (2008-ban 2,8). Az újonnan érkezők zöme a Litván Köztársaság volt állampolgára, aki hazájába költözik vissza.

A 2001-es népszámlálás szerint a lakosság 40%-a anyanyelvén kívül egy nyelvet, egynegyede két nyelvet, körülbelül 6%-a pedig három vagy négy nyelvet ismer (a nyelvtudás fokát nem vizsgálták).

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Litvánia különös figyelmet fordít az államnyelv státuszára és használatára. 1995-ben elfogadták a Litván Köztársaság államnyelvről szóló törvényt, amelynek módosítását most terjesztették a Seimas¹ elé. A törvény célja az államnyelv védelme és használata színtereinek, a közhatalóság és közintézmények államnyelvvvel kapcsolatos kötelességeinek, a polgárok államnyelvhasználatára vonatkozó jogának, valamint az államnyelv támogatását és védelmét szolgáló nemzeti garanciáknak a meghatározása. A törvény egy átláthatóbb és ésszerűbb nyelvpolitikát tesz lehetővé, elősegíti a litván nyelv működésének biztosítását az élet számos területén, és ösztönzi Litvánia civil társadalmának további erősödését. Az új törvény még inkább hozzá fog járulni a litván nyelv – Litvánia népének legnagyobb közös tőkéje – egyediségének, gazdagságának és életerejének védelméhez és erősítéséhez, a multikulturális és többnyelvű európai nemzetek közösségének kontextusában.

Ami az etnikai kisebbségek jogait illeti, beleértve a saját nyelvük és kultúrájuk megőrzéséhez való jogot, Litvánia annyi felelősséget vállalt a kisebbségi jogok védelme területén, amennyit csak lehetséges. A Litván Alkotmány 29. cikke kimondja, hogy senkinek a jogait nem lehet korlátozni nemzetisége vagy nyelve alapján. A cikk az emberi jogok elméletének klasszikus hagyományát követi, amely a nyelvi alapú diszkriminációt a faji vagy nemi megkülönböztetéssel egy szinten kezeli. Ehhez képest a Maastrichti Szerződés (Szerződés az Európai Unióról) egyáltalán nem említi a nyelvi diszkriminációt. 1989-től 2009-ig a nyelvhasználatot az etnikai kisebbségekről szóló törvény szabályozta. Az oktatás többnyelvűségét jelenleg specifikus jogszabályok, valamint a 2000. március 8-án ratifikált európai tanácsi Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szabályozza. Litvánia az EU nyolc másik tagállamával egyetemben nem ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, mert úgy véli, az EU-nak újra kellene gondolnia a regionális és etnikai kisebbségek koncepcióját, és új megközelítést kellene kidolgoznia Európa nyelvi és kulturális sokszínűségének ösztönzésére. Ennek a megközelítésnek tükröznie kell azt az új valóságot, miszerint néhány tagállamban az államnyelv inkább kisebbségi, semmint többségi helyzetben van.

Litvánia többnyelvűséggel kapcsolatos álláspontját a népszámlálási eredmények is tükrözik. Eddig is minden alkalommal megkérdezték az állampolgárokat nyelvtudásukról, de 2011-ben továbbfejlesztették a kérdőívet. A kétnyelvűségről/többnyelvűségről való adatgyűjtés érdekében az állampolgárok két vagy több anyanyelvet jelölhettek meg a korábbi egy helyett.

¹ A litván parlament – a ford.

NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>0.5 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	nincs	>0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	általános	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	belarusz, héber, lengyel, orosz
--------------------	---------------------------------

Az Oktatási Minisztérium szerint Litvániában mintegy 700 óvoda működik. Legtöbbjükben litván nyelvű nevelés folyik, de néhány intézményben oroszul, lengyelül, héberül, franciául vagy fehéroroszul tanítják a gyerekeket. Fontos megemlíteni, hogy 1995-ben a kormány hivatalosan is elismerte a jelnyelvet a siketek anyanyelveként. Az óvodáskorú gyermekek többsége egy-két évvel az iskolakezdés előtt kezd el idegen nyelvet tanulni, de sok olyan óvoda van, ahol a szülők kérésére a gyerekek már három éves korukban elkezdhetnek más nyelvet (rendszerint angolt) tanulni.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvtanítás)	A nyelvtanítás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	belarusz, héber, lengyel, orosz
Idegen nyelvek	angol, francia, német (egy ezek közül kötelező)

Az alapfokú oktatás – az Oktatási Minisztérium által elfogadott programnak megfelelően – anyanyelven (litvánul, oroszul, lengyelül, héberül vagy fehéroroszul) folyik. Ugyanakkor a szülők vagy gyámok kérhetik, hogy néhány kiválasztott tantárgyat a hivatalos nyelven oktassanak. Egy idegen nyelv (angol, francia vagy német) oktatása a második osztálytól kezdve kötelező. A bevándorló nyelvek oktatását nem szabályozzák, ezért nem is gyakorlat az iskola előtti nevelésben és az alapfokú oktatásban.

Litvániában nagy figyelmet fordítanak a tanárképzésre – csak általános iskolai tanári képesítéssel rendelkező személyek dolgozhatnak az általános iskolákban, és csak azok taníthatnak idegen nyelvet, akik az adott nyelv meghatározott szintű ismeretével rendelkeznek. Az etnikai kisebbségekkel foglalkozó tanárok részére nincs külön képzés, de azt feltételezik, hogy a felsőoktatásban megszerzett szükséges módszertani képességek minden nyelv esetében alkalmazhatók.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	>10	iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs	némi anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	belarusz, héber, lengyel, orosz
Idegen nyelvek	német, angol, francia (ezek közül egy kötelező), további nyelvek választhatók.

Az Oktatási Törvény 30. cikke kimondja, hogy a Litván Köztársaság minden állampolgárának és az állandó vagy ideiglenes tartózkodási engedéllyel rendelkező külföldieknek joguk van az állami nyelvű oktatáshoz és az államnyelv elsajátításához, hogy lehetőségük legyen a társadalmi életbe való zökkenőmentes beilleszkedésre. Néhány általános vagy nem formális képzést biztosító iskola támogatja az etnikai kisebbségek nyelvén történő oktatást, és kultúrájuk fenntartására törekszik. Saját szabályozásuknak és a szülők kérésének megfelelően, bizonyos tantárgyak teljes egészében etnikai kisebbségi nyelven oktathatók. Ezekben az iskolákban a litván nyelv mint tantárgy szerves részét képezi a tantervnek, és tanítására nem szentelnek kevesebb időt, mint az otthoni nyelvek oktatására. Ha valódi szükség van az otthoni nyelven való kiegészítő képzésre, és rendelkezésre áll az adott nyelven szakember, akkor az állami és önkormányzati óvodák, valamint az általános képzést nyújtó iskolák is rendszerint lehetőséget biztosítanak az etnikai kisebbségi tanulóknak otthoni nyelvük tanulására az oktatás fő nyelve mellett.

A középfokú oktatásban egy idegen nyelvet kötelező tanulni. A diákok általában ugyanannak a nyelvnek a tanulását folytatják, amelyet az általános iskolában elkezdtek (angol, német vagy francia), de egyéb idegen nyelvek közül is választhatnak. Az alap- és középfokú oktatás általános oktatási tanterveinek (2011–2013) megfelelően, a diákok második idegen nyelvüket – egyebek között – a következők közül választhatják: angol, lett, lengyel, francia, orosz és német. Az iskolának legalább két második idegen nyelv közül választást kell lehetővé tennie, és biztosítania kell a választott nyelv oktatásának feltételeit.

Bevándorló nyelvekre vonatkozó oktatási előírás nincs, mert különösebb igény sincs rá, de a jogi szabályozásból pár dolog kiolvasható: az Oktatási Törvény kimondja, hogy a Litván Köztársaságban állandó vagy ideiglenes tartózkodási engedéllyel rendelkező személy gyermekének biztosítani kell az államnyelv elsajátításának lehetőségét, az államnyelven történő oktatást és, amennyiben lehetséges, a saját nyelvének tanulását.

Az Oktatási Törvény 48. cikke meghatározza, kinek van joga tanárként dolgozni: annak a személynek, aki középiskolánál magasabb iskolai végzettséggel és pedagógiai képesítéssel rendelkezik. A Litván Neveléstudományi Egyetemen a szakirányok széles választéka áll rendelkezésre. Ez az intézmény képezi a litván, orosz, lengyel és fehérorosz anyanyelvi tanárokat, valamint az angol, német és francia idegennyelv-tanárokat.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény				
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
	C intézmény				
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	C intézmény				

		Nyelvi támogató programok választéka	Célcsoportok	Tanterv	Munkához kapcsolódó készségek	Általános fejlesztés	Rendelkezésre álló állami támogatás	Szakmai gyakorlat vállalatoknál	Európai uniós eszközök/jogszabályok használata
Nemzeti nyelvi támogatás	A intézmény	széles	mindenki	egységes és kidolgozott	van	van	teljes	nincs	nincs
	B intézmény	széles	Mindenki	egységes és kidolgozott	Van	van	teljes	nincs	nincs
	C intézmény	nincs	senki	nincs	nincs	nincs	nincs	nincs	nincs

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	senki	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	nincs	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

Mivel a szakképző intézmények elsősorban a szaktárgyakra összpontosítanak, a nyelvek kevesebb figyelmet kapnak, de a középfokú végzettséget is biztosító szakiskolákban idegen nyelveket is kell oktatni az Oktatási Minisztérium által jóváhagyott képzési programok és sztenderdek alapján. Megfigyelhető, hogy a diákok ezen a szinten leggyakrabban az oroszot választják első idegen nyelvként (talán a választott szakirányuk miatt).

Az egyetemeknek saját nyelvpolitikájuk van. A Vilniusi Egyetemen például a latin kötelező tárgy a bölcsészhallgatók számára, és a litván filológia mellett a kar orosz, lengyel, angol, német, francia és skandináv filológiai képzési programokat is indít. A kar hallgatói körében különösen népszerű a kettős szakirány-választás, amikor a litván tanulmányaikat lengyel, német, spanyol, olasz, észt, lett, török, szlovén vagy cseh nyelvvel kombinálják. Az egyetemi alapképzés első éveiben a diákok idegen nyelvi oktatást kapnak. A legtöbb hallgató általában a középiskolában választott első vagy második idegen nyelvet tanulja; de újabban megfigyelhető egy olyan tendencia, miszerint korábban nem tanult nyelveket (például portugált vagy lengyelt) választanak. A litván filológus hallgatóinak lett, lengyel és latin kurzusokra is kell járniuk. A többi egyetem saját szükségleteinek megfelelően választja ki az oktatni kívánt idegen nyelvek körét – a preferált nyelv az angol. Az egyetemek egyre nagyobb számban indítanak angol nyelvű képzési programokat (különösen az alapképzés során), amellyel a külföldi diákok vonzása a cél. A lengyel kisebbséghez tartozó litván állampolgárok az oktatás minden szintjén tanulhatnak lengyelül.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régióon kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
Szinkronizált	feliratos	mindig	időnként

A litván nyelvű műsorok mellett a litván rádió hallgatói, valamint a televízió és a mozik nézői főleg angol és orosz nyelvű műsorok/filmek közül választhatnak. A nemzeti televízióban a nem litván nyelvű műsorokat általában szinkronizálják; a mozikban a külföldi filmeket feliratozzák, kivéve a gyermekfilmeket, amelyeket általában szinkronizálnak. A siketek és nagyothallók számára a televízió nem sok lehetőséget nyújt, mivel a tévéműsorokat nem feliratozzák és nem fordítják jelnyelvre; ha mégis, akkor gyenge minőségben. Ami a litván sajtót illeti, meg kell említeni, hogy a könyvek, újságok, magazinok és egyéb folyóiratok száma és forgalmazási területük egyre csökken.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbéle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Vilnius				
3-4	Klaipėda		Vilnius		Vilnius Kaunas	
1-2	Vilnius Kaunas	Kaunas Klaipėda	Klaipėda			Vilnius

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Turizmus Oktatási szolgáltatások Életmentő szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Közlekedési szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Oktatási szolgáltatások Turizmus Színházi programok Közlekedési szolgáltatások = Életmentő szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások

A nem állami nyelvek használatának vizsgálata a három kiválasztott litván város közszférájában azt mutatja, hogy a nyelvválasztás az ország különböző régiói lakosságának etnikai összetételétől függ. Az önkormányzatok a különféle etnikai háttérű állampolgárok számára biztosítják az anyanyelvi oktatás lehetőségét. A nagyobb litván városokban orosz nyelven is elérhetők a közszolgáltatások. Újabban a helyi hatóságok egyre növekvő figyelmet fordítanak az EU-ból és egyéb országokból érkezőkre: a litván nyelven nem beszélők számára angolul és oroszul biztosítják a szóbeli és/vagy írásbeli kommunális szolgáltatásokat. A turizmusban valamivel szélesebb a szolgáltatások köre. Az idegen nyelveknek a városi tevékenységek különböző területein való viszonylag széleskörű használata ellenére a helyi önkormányzati intézmények nem fordítanak elegendő figyelmet a tisztviselők nyelvi készségeinek ösztönzésére, bár még így is megelőzik a magánszférát.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	4	17	3	13	1	3	3	1

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használható nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	0	0	2	1	24	21	24	23	23	23
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	3	0	8	0	12	12	10	14	15	21
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	0	1	0	3	3	3	12	12	17

A vizsgált litván vállalatok viszonylag sok nyelvet használnak. A leggyakoribb üzleti nyelv az angol, de reklám- és marketingtevékenység céljára gyakran használják az orosz és a németet is. Az idegen nyelvek használata az üzleti életben elvben megfelel az ország külkereskedelme nagyobb irányzatainak. A cég tevékenységének céljaitól és természetétől függően a tanulmányozott szállodák, bevásárlóközpontok és pénzügyi intézetek közül néhány belső és külső kommunikációja során a lett, lengyel, észt, dán, francia és bolgár nyelveket használja. A kutatás eredményei azt sugallják, hogy az országban működő vállalkozások kis része rendelkezik csupán a cég fejlődésének fontos elemét képező nyelvi stratégiával. E tekintetben további vizsgálatok szükségesek. A litván vállalkozások által használt nyelvek változatossága ellenére a cégek nem bátorítják kellőképpen alkalmazottaikat, hogy nyelveket tanuljanak, vagy meglévő nyelvi készségeiket fejlesszék. Ennek az a legfőbb és legvalószínűbb oka, hogy a cégek megfelelőnek találják alkalmazottaik idegennyelv-tudását, vagy a vállalkozások tulajdonosai (különösen a kis- és középvállalkozások esetében) sokallják a nyelvi képzések költségét. Másrészt viszont a vállalkozások kiaknázzák a Litvániában és külföldön működő hálózatok nyújtotta lehetőségeket a munkatársak nyelvi kompetenciájának fejlesztésére.

Legfontosabb megállapítások

A litván jog jóváhagyja és ösztönzi az egyéni többnyelvűséget. Az Európai Többnyelvűségi Stratégia sikeres alkalmazása mindazonáltal olyan kihívás, amely nélkülözi az intézményi koordinációt és együttműködést, valamint a felelősség jól körvonalazott elosztását.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

2010 óta a Nyelvi Nagykövet Díj elnevezésű kezdeményezés ösztönzi a többnyelvűséget Litvániában. Az éves kezdeményezést az Oktatásügyi Tapasztalatcseréket Támogató Alapítvány egyéb intézményekkel (például a British Council-lal) partnerségben koordinálja az Európai Nyelvi Címke program keretében. Az Év Nyelvi Nagykövete címet 2010-ben egy magánszemély, 2011-ben egy üzleti vállalkozás kapta, 2012-ben pedig egy iskolának fogják odaítélni.

A Nyelvi Nagykövet Díj szervezői annak megértéséhez kívánnak hozzájárulni, hogy a nyelvtanulásba való befektetés mind egyéni, mind üzleti szinten kifizetődő, valamint ösztönözni törekednek a nyelvtanítási beruházások állami szintű stratégiai tervezését.

Hivatkozások

Lietuvos ekonomikos perspektyvos, 2009. DnB NORD bankas, 2009.

LR Visuomenės informavimo įstatymas, 1996 m. liepos 2 d., Nr. I-1418. Valstybės žinios, 2006-07-27, Nr. 82–3254.

Markevičienė R., Tamulygienė L., Lietuvos spaudos statistika 2010. Lietuvos Martyno Mažvydo biblioteka. Bibliografinis ir knygotyros centras. Vilnius, 2011.

Pedagogų rengimo programos. www.vpu.lt/Page.aspx?pageID=2722

Teisės aktų bazė. www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3984&p_k=1

Informacinės visuomenės plėtros komitetas. www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=6141&p_k=1

Lietuvos statistikos departamentas. www.stat.gov.lt

Švietimo ir mokslo ministerija. www.smm.lt

12 HOLLANDIA

12.1 Hollandia

Saskia Benedictus-van den Berg

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A Holland Királyság lakossága 16,6 millió fő. Körülbelül 1,9 millió fő (11,4%) rendelkezik nem nyugati háttérrel (első vagy második generációs bevándorlók). A bevándorlók kétharmada török, marokkói, antillai és szurinámi eredetű (CBS, 2011a). A bevándorlókat két részre oszthatjuk: a volt gyarmati lakosokra, azaz a Karib-térségből (ahol a holland a hivatalos nyelv) érkező antillai és szurinámi bevándorlókra; és a nem gyarmati lakosok csoportjára, azaz a török és marokkói bevándorlókra, akiknek korábban nem volt kapcsolatuk a holland nyelvvel és kultúrával.

Hollandia hivatalos nyelve a holland, amit először 1995-ben mondott ki jogszabály (Nederlandse Taalunie, 2011). Ugyanez a jogszabály ("Algemene Wet Bestuursrecht") tette hivatalos nyelvvé a fríz nyelvet Frízföldön.

Hollandiában a nem holland állampolgároknak és különösen a nem nyugati bevándorlóknak vizsgát kell tenniük holland nyelvből és kultúrából/történelemből, hogy igazolják, kellőképpen beilleszkedtek a holland társadalomba. A kormány az állampolgárok saját felelősségét hangsúlyozza, és nagy fontosságot tulajdonít a holland nyelvnek. Ez tükröződik a jelen kutatás eredményeiben is.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A nyelvi sokféleségre vonatkozó országos adatgyűjtési mechanizmus nincsen, de a rendszeresen frissített nyelvi adatbázisok kulcsfontosságúak lennének a politika fejlesztéséhez, ahogy más országokban is.

NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	általános	általános	teljes
Nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	nincs	>1 nap	általános	általános	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	Fríz nyelv csak Frízföldön
--------------------	----------------------------

Az óvodai nevelés nem kötelező, de széles körben elterjedt. A holland nyelvnek az Oktatási Minisztérium által tulajdonított fontosságot szemléltetik azok a programok, amelyeket az óvodás gyermekeknek kínálnak, a (holland) nyelvi hiányosságokkal és a (holland) nyelvi fejlődésben való lemaradással való megküzdéshez” (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b). Ez összhangban van az Európai Parlament 2009-es határozatával, amely kimondja, hogy különösen a nemzeti nyelvvel kell foglalkozni az iskola előtti oktatásban.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvtanítás)	A nyelvtanítás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	általános	helyi	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nincs	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	általános	helyi	Az iskolai oktatás végén	tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	általános	tantárgyspecifikus	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	Fríz nyelv csak Frízföldön
Idegen nyelvek	angol: kötelező – francia, német, spanyol: választható

A kötelező oktatás 5-16 éves korig tart, de a gyerekek több mint 95%-a négy évesen kezdi az általános iskolát.

Akárcsak az óvodai nevelésben, az alapfokú oktatásban is vannak a (holland) nyelvi lemaradással és hiányosságokkal való küzdelmet célzó programok (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011b).

A kormány a holland nyelv és a számtan fontosságát hangsúlyozza az oktatásban (www.taalenrekenen.nl/ref_niveaus_taal/beschrijvingen/). E célból keretszabályzatok is készültek, melyek meghatározzák a diákok iskolai előmenetelének különböző fontos állomásain (például az általános iskola végén) elérendő tudásszintet. Ezekhez a tudásszintekhez tananyagot és vizsgákat is fognak kapcsolni. A keretszabályzatokat egy 2010-ben hatályba lépett jogszabályba építették be (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2011a).

Az angol nyelv kötelező tantárgy az alapfokú oktatás utolsó két évében.

A bevándorló nyelvek oktatásáról korábban jogszabály rendelkezett. 1998 és 2004 között a kormány tanrenden kívüli tevékenységként lehetővé tette és finanszírozta az idegen nyelvek oktatását az általános iskolában. A forrásokot arra hivatkozva szüntették meg, hogy a bevándorló nyelvek oktatása "ellentétben állt a (bevándorló) gyerekek integrációjának politikájával" (Extra & Yağmur, 2006: 55). A holland nyelvtudást az integráció alapjának tekintik (Eerste Kamer, 2004). A jogszabály mindazonáltal lehetővé teszi a hollandon kívüli nyelvek kiegészítő használatát a nem holland háttérrel rendelkező gyermekek esetében, amennyiben az a gyermekek holland oktatásba való belépését és átmenetét szolgálja.

Válaszul a bevándorló nyelvek iskola előtti nevelésben és alapfokú oktatásban való hiányára magánkezdeményezések indultak, és többek közt kínai, japán, lengyel és orosz iskolákat alapítottak a kötelező oktatás adott nyelven való oktatásának biztosítására. Ilyen, főleg közösségi alapú kezdeményezéseket az egész országban találunk.

Ezen kívül egy vegyes holland-török alapítvány jött létre a (tanrenden kívüli) török nyelvű oktatás fejlesztésére (Stichting TON). Ezek a magánkezdeményezések ültették át a gyakorlatba a Holland Oktatási Tanácsnak a bevándorló nyelvek oktatására vonatkozó, a kormánynak címzett javaslatait (Onderwijsraad, 2001), amelyeket a kormány nem vett figyelembe.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	általános	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	általános	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes
B	mindenki	általános	nincs	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy regionális normák	némi anyagi támogatás
B	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	nem alkalmazható	Nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	Fríz nyelv csak Frízföldön
Idegen nyelvek (a dőlt betűs nyelvek csak a középiskola felső tagozatában)	Kötelező: angol és még egy nyelv a középiskola legfelsőbb osztályában Választható: ógörög, kínai, francia, német, olasz, latin, orosz, spanyol
Bevándorlók által használt nyelvek	arab, török

A középfokú oktatásban ugyanaz a nyelvi keretrendszer érvényesül, mint az alapfokú oktatásban.

A holland nyelvtudás kötelező a középfokú oktatás minden szintjén, valamint a vizsgakövetelmények része – akárcsak az angol. Az angolon kívüli (második) idegen nyelv tanulása csak a középfokú oktatás felső szintjén kötelező; ez rendszerint a német vagy a francia, néha a spanyol. Az iskolák további idegen nyelveket is kínálhatnak.

A török és arab nyelv tantárgyként és vizsgatárgyként is kínálható, de ez az adott iskolától függ. A török vagy arab nyelvből vizsgázó diákok száma alacsony; a 2002-es 0,28%-ról 2003-ra 0,08%-ra csökkent. Mostanában egy kicsit javult a helyzet, 2011-ben 0,13%-ot mértek, de ez még mindig nem éri el a 2002-es szintet (vö. például Alberts & Erens, 2011). A csökkenés lehetséges magyarázata a fent említett bevándorló nyelvek oktatására fordított kormányzati források befagyasztása. A török és arab nyelv iránti csekély érdeklődés azért is említésre méltó, mert a városi kerületekben egyre nő a török-holland, illetve marokkói-holland általános iskolások száma.

Az angol-holland kétnyelvű programot (tartalomalapú nyelvtanítást) kínáló középiskolák számának növekedése friss jelenség. A legtöbb esetben ez a középfokú oktatás legmagasabb, az egyetemi oktatásra felkészítő szintjét érinti, de újabban az alsóbb szinteken is alkalmazzák (Europees Platform, 2011a). Továbbá az iskola előtti nevelésben és az alapfokú oktatásban egyre több iskola növeli az angolnyelv-oktatásra fordított időt (korai idegennyelv-tanulás) (Europees Platform, 2011b). Ezek a fejlemények felvetették a kétnyelvű iskolákban oktató tanárok szakképzésének kérdését.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény	Korlátozott	általános	KER szerint	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	C intézmény	széles	általános	KER szerint	részleges

Felsőoktatás (két intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható

A szakképzésben és szakiskolai oktatásban ugyanaz a nyelvi keretrendszer érvényesül, mint az alapfokú oktatásban.

A felsőoktatásba 2002-ben vezették be az angolszász oktatási rendszert (alap- és mesterszakos képzés), amely az Európai Felsőoktatási Térség megteremtését célzó bolognai folyamat részét képezi. Ezen változásoknak, illetve általában véve a nemzetköziesedés megnövekedett hangsúlyának köszönhetően, és a külföldi diákok csalogatása érdekében a holland felsőoktatásban egyre több mesterképzést kínálnak angol nyelven. Ez vitát robbantott ki az angol vs. holland nyelv használatáról az egyetemi oktatásban, valamint az oktatás minőségéről – mind az egyetemi tanárok, mind a diákok aguludását illetően.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívülről	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	időnként	időnként

A nem holland nyelvű televíziós műsorok általános feliratozási gyakorlatának köszönhetően az emberek fiatal koruktól kezdve találkoznak a hollandon kívüli nyelvekkel. Ez összhangban van az Európai Parlament többnyelvűségről szóló ajánlásával (2009). Ugyanakkor a holland televízióban kínált idegen nyelvű programok túlnyomó része angolul van, így a nézők leginkább a brit, valamint az amerikai-angol nyelvvel és kultúrával találkoznak. A gyermekprogramokat, különösen a rajzfilmeket gyakran szinkronizálják.

Frízföldön a fő regionális rádió- és televízió csatornák az idő legnagyobb részében fríz, valamint kisebb részben holland nyelven sugároznak. Ekképpen a fríz audiovizuális média különösen is összhangban van az Európa Tanács és az EU ajánlásaival, mivel a tartomány nyelvi változatosságát tükrözik.

A holland televízióban a hollandon kívül kínált nyelvek száma korlátozott.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Amsterdam	Amsterdam	Amsterdam		Amsterdam Leeuwarden	
3-4						
1-2	Rotterdam Leeuwarden	Leeuwarden	Leeuwarden	Leeuwarden		

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Egészségügyi szolgáltatások Jogi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Turizmus Közlekedési szolgáltatások	Turizmus Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások Jogi szolgáltatások

A közszolgáltatásokban és a közszférában (a vizsgált városokban) használt nyelvek választéka korlátozott. Rendszerint a hollandot használják, alkalmanként a törököt és az arabot, egyébként leggyakrabban az angol elérhető. Frízföldön a fríz nyelv használata is megengedett a közszférával való érintkezésben, de írásos információ gyakran csak hollandul áll rendelkezésre.

Létezik egy olyan szolgáltatás, amelyet mindenféle hivatalos ügy intézése során igénybe lehet venni: ez a telefonos tolmácsszolgálat („tolkentelefoon”). A szolgáltatást leggyakrabban az egészségügyben használják. 2012. január 1-jéig ezt a kormány finanszírozta, de ma már a beteg saját felelősségének tekintik, hogy tudjon hollandul, vagy intézze és fizesse a saját tolmácsát (Rijksoverheid, 2011).

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	2	14	4	1	1	0	1	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használtnyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	0	0	0	22	20	20	23	20	23
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	0	3	0	9	11	11	7	10	13
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	1	0	2	0	3	3	2	3	4	5

A holland GDP több mint 70%-át az export teszi ki (CBS, 2011b), ami nem tükröződik Hollandia üzleti életének nyelvi profiljában – noha a kutatásban vizsgált négy vállalkozási típus (pénzügyintézetek, szállodák, bevásárlóközpontok és építési vállalkozások) nem mindegyike összpontosít a nemzetközi üzleti életre. Különösen a helyi és a regionális vállalkozások azok, amelyek nem rendelkeznek nemzetközi fókusszal. Összességében a nyelvek szerepe az üzleti életben nem kifejezett. A többnyelvűség értékét jobban kéne tudatosítani a vállalkozásokban.

A fríz cégeknél a fríz nyelvet leginkább informálisan használják. Az írott fríz nyelv egyáltalán nem játszik szerepet.

Legfontosabb megállapítások

Az egyre sokfélebb nyelvi helyzetben a holland kormány a holland nyelv fontosságát hangsúlyozza, ami összhangban van az Európai Bizottság és az Európa Tanács politikájával. Másrészt viszont ezek a politikák a kisebbségi, idegen és bevándorló nyelvek fontosságát is kiemelik az oktatásban és a társadalom egyéb szegmenseiben. Különösen a bevándorló nyelvek tekintetében kellene a holland politikát jobban az európaihoz igazítani.

Mindazonáltal sok kezdeményezés létezik, amely értékékként kezeli a többnyelvűséget, valamint tanulmányozza vagy használja a többnyelvűséget és előnyeit. Például számos magániskola biztosít oktatást bevándorló nyelveken, továbbá – különösen a középfokú oktatásban – a tantárgyak angol nyelven való oktatása (tartalomalapú nyelvvoktatás) egyre elterjedtebb.

Az „anyanyelv + 2 nyelv” célkitűzés nem teljesül maradéktalanul, de az angol nyelv kötelezővé tétele a középiskolákban azt jelenti, hogy a legtöbb diák legalább egy idegen nyelvet meg fog tanulni.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

Jó gyakorlatként érdemes bemutatni egy érdekes, innovatív projektet, amely Utrechtben, Hollandia negyedik legnagyobb városában folyik. Utrecht saját magát „többnyelvű forráspontként” határozza meg (City of Utrecht, 2009: 1). A lakosság nagy része három vagy több nyelven beszél. A projekt kifejezetten hangsúlyozza az európai politikával való kapcsolatot, és ösztönzi az „anyanyelv + 2 nyelv” célkitűzést. A város ezen kívül számos nemzetközi vállalatnak ad otthont, az utrechti egyetem pedig sok külföldi diákot vonz. A város ezt a jellemzőt akarja kiindulópontként használni Utrechtnek a „többnyelvűség laboratóriumává” fejlesztése során (uo.: 1). Számos a többnyelvűség köré szerveződő kutatást és projektet indítottak útjára (uo.). 2011-ben a projekt részeként egy jelentést tettek közzé: „A hollandiai Utrecht mint a többnyelvűség európai központja és laboratóriuma” (Martinovic, 2011).

Hivatkozások

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling.

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011a). statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37713

Centraal Bureau voor de Statistiek, 2011b. *De Nederlandse economie 2010*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek. www.cbs.nl/NR/rdonlyres/03E81D9F-8714-4AEA-B0F7-8EC72111EA56/0/2010p19pub.pdf (letöltés ideje: 2011.10.28.)

City of Utrecht, Dept. Public, Internal, Subsidy Affairs (2009). *Utrecht: Multilingual hotspot and laboratory in Europe*. ec.europa.eu/languages/documents/utrecht-multilingual-hotspot-and-laboratory-in-europe_en.pdf (letöltés ideje: 2011.10.13.)

Eerste Kamer der Staten-Generaal (2004). *Beeindiging bekostiging onderwijs in allochtone levende talen*. www.eerstekamer.nl/wetsvoorstel/29019_beeindiging_bekostiging (letöltés ideje: 2011.10.07.)

Európai Parlament (2009). *Többnyelvűség: európai tőke és közös elkötelezettség*. Brüsszel: Európa Parlament.

Europees Platform (2011a). *Tto. Tweetalig onderwijs - Content and Language Integrated Learning*. www.europeesplatform.nl (letöltés ideje: 2011.12.16.)

Europees Platform (2011b). *Vroeg vreemde talen onderwijs*. www.europeesplatform.nl (letöltés ideje: 2011.12.16.)

Extra, G. és D. Gorter (szerk.) (2001). *The other languages of Europe: Demographic, sociolinguistic and educational perspectives*. Clevedon: Multilingual Matters.

Extra, G. és K. Yağmur (2006). “Immigrant Minority Languages at Home and at School. A Case Study of the Netherlands.” *European Education* 38.2, pp. 50–63.

Martinovic, B. (2011). *The Dutch City of Utrecht as a European Hotspot and Laboratory for Multilingualism*. Utrecht: Utrecht University.

<https://docs.google.com/viewer?url=www.utrecht.nl/images/Secretarie/Internationaal/pdf/Multilingualism%2520Utrecht.pdf&embedded=true&chrome=true> (letöltés ideje: 2011.12.19.)

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Doorlopende leerlijnen taal en rekenen*. www.taalenrekenen.nl/ (letöltés ideje: 2011.10.14.)

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Leerachterstand. Taalachterstand bij peuters*. www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/taalachterstand-bij-peuters (letöltés ideje: 2011.12.16.)

Mortier, J. (2009). *Nederland meertalenland. Feiten, perspectieven en meningen over meertaligheid*. Amsterdam: Aksant.

Nederlandse Taalunie, 2011. *Het Nederlandse taalgebied*. taalunieversum.org/taalpeil/2005/het_nederlandse_taalgebied.html (letöltés ideje: 2011.10.14.)

Onderwijsraad, 2001. *Samen naar de taalschool. Nieuwe moderne vreemde talen in perspectief*. Den Haag. www.onderwijsraad.nl/upload/publicaties/423/documenten/advies_taalsschool.pdf (letöltés ideje: 2011.10.27.)

Rijksoverheid (2011). *Tolk- en vertaaldiensten in de zorg*. www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/kwaliteit-van-de-zorg/tolk-en-vertaaldiensten-in-de-zorg (letöltés ideje: 2011.10.13.)

12 HOLLANDIA

12.2 Frízföld

Saskia Benedictus-van den Berg

Regionális helyzetkép

Ez az esszé Fryslân (Frízföld) tartomány sajátosságait mutatja be a következő nyelvhasználati szintereken: hivatalos dokumentumok és adatbázisok, iskola előtti nevelés, alapfokú és középfokú oktatás. Az esszét ajánlatos a Hollandiáról készült országjelentéssel együtt olvasni.

Frízföld Hollandia északi részén található, jórészt mezőgazdasággal foglalkozó tartomány (Provinsje Fryslân, 2010). Népsűrűsége kisebb (193 fő/km²), mint az országos átlag (491 fő/km²) (CBS, 2012). Frízföld közel 650 000 lakosa Hollandia teljes népességének körülbelül 4%-át alkotja. A nem Nyugatról érkező bevándorlók aránya 3,7%; amely sokkal kisebb, mint az egész Hollandiára vonatkozó 11,4%-os arány. Az irakiak, marokkóiak, szurinámiai és antillaiak Frízföld nem nyugati bevándorlóinak 39%-át teszik ki (CBS, 2011).

A tartomány hivatalos nyelve a holland mellett a fríz, ezzel Frízföld az egyetlen hivatalosan is kétnyelvű tartomány Hollandiában. A népesség valamivel több mint a felének a fríz az anyanyelve. A lakosság nagy többsége vagy jól (20%), vagy nagyon jól (65%) érti a nyelvet, háromnegyede pedig az elfogadhatótól a nagyon magas szintig beszél frízül. Ugyancsak a népesség háromnegyede tud elfogadhatóan, jól vagy nagyon jól olvasni, ugyanakkor csak 12% tud jól írni fríz nyelven (Provinsje Fryslân, 2011a).

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A fríz az egyetlen kisebbségi nyelv, amelyre vonatkozóan a holland kormány ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájának III. részét; a többi regionális nyelvet csak a II. részben ismerik el. A ratifikáció hatására 1998-ban megalakult a Belügyminisztérium alá rendelt Fríz Nyelv Tanácsadó Testülete ("Consultatief orgaan Fries") (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011). A kormány 2005-ben a Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményt is ratifikálta, ezzel a frízeket nemzeti kisebbségként ismerte el (Riemersma & De Jong, 2007).

A fríz nyelv jogi helyzetét az 1995-ben elfogadott "Algemene Wet Bestuursrecht" c. törvény rendezi. 2011-ben a kormány egy új törvényjavaslatot terjesztett elő a fríz nyelv használatáról. A javaslat célja, hogy mindenki számára biztosítsa a jogot a saját nyelve (holland vagy fríz) használatára Frízföld tartomány igazságszolgáltatási és közigazgatási eljárásaiban, így erősítse a fríz nyelv használatának lehetőségeit. Továbbá a javaslat létrehozná a Fríz Nyelvi Tanács intézményét. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy az imént említett tanácsadó testület hatáskörét kiszélesítenék (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2011).

A 27 frízföldi önkormányzat legtöbbje rendelkezik külön nyelvpolitikával (Provinsje Fryslân, 2011a).

Frízföldön két adatgyűjtési mechanizmus létezik a nyelvi sokféleségre vonatkozóan. Először is széleskörű nyelvi felméréseket végeztek 1967-ben, 1980-ban és 1994-ben; a következőt a közeljövőre tervezik. Emellett a tartományi hatóságok négyévente végeznek egy alapvető felmérést a fríz nyelvtudásról és nyelvhasználatról ("De Fryske taalAtlas"). Ezen felmérés első kiadása 2007-ben jelent meg, és alapvető információkat biztosít a fríz hatóságok számára nyelvpolitikájuk fejlesztéséhez (Provinsje Fryslân, 2011a). A felmérések csak a fríz nyelvre vonatkoznak, a bevándorlók nyelveire nem.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	általános	általános	teljes
Nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	nincs	>1 nap	általános	általános	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	fríz
--------------------	------

Frízföldön több mint hatvan holland-fríz kétnyelvű vagy fríz egynyelvű óvoda létezik (Sintrum Frysktalige Berne-opfang, 2011), amelyek működtetéséért külön központ ("Sintrum Frysktalige Berne-opfang") felelős (Riemersma & De Jong, 2007).

Az óvodai nevelők képzésében csak általánosságban foglalkoznak a tartomány többnyelvű helyzetével, a fríz nyelv oktatása nem része a formális képzésnek.

Az óvodai nevelés során figyelmet fordítanak a többnyelvűsége, akár csak a nemzeti és a kisebbségi nyelv tanulására, de az idegen és bevándorló nyelvekre vonatkozóan nincs előírás. Az uniós ajánlásokat így egy bizonyos mértékig követik, de ez még tovább fejleszthető.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített

	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	általános	helyi	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nincs	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	általános	helyi	Az iskolai oktatás végén	tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	általános	tantárgyspecifikus	nincs

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	fríz
Idegen nyelvek	Kötelező: angol Választható: francia, német, spanyol

Frízföldön a fríz nyelv oktatása az alapfokú oktatásban kötelező, ugyanakkor a fríz nyelvre fordított idő sok esetben kevesebb mint heti egy óra (Inspectie van het Onderwijs, 2010). A Szakértői Bizottság szerint a Charta III. fejezetében vállalt kötelezettségek teljesítéséhez ez nem elegendő (Council of Europe, 2008).

A nemzeti oktatási jogszabályok megengedik a fríz oktatási nyelvként való használatát, és sok iskola él is ezzel a lehetőséggel. Ugyanakkor az alacsonyabb évfolyamokon több időt szentelnek a fríz nyelvnek, mint a magasabbakon. Az általános iskolák egynegyede egyáltalán nem használja a fríz oktatási nyelvként (Inspectie van het Onderwijs, 2010).

Az Oktatási Felügyelőség megállapította, hogy a tanárok 20%-a nem rendelkezik a fríz nyelv oktatásához szükséges hivatalos képesítéssel (uo.).

Frízföldön az alapfokú oktatásban nem fordítanak különösebb figyelmet a bevándorlók nyelveire.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	nincs	iskola-alapú

	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvvoktatás)	Célcsoportok	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	általános	helyi	Mindenki	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	általános	helyi	mindenki	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	általános tanárok	tantárgyspecifikus	általános	nincs meghatározva	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy regionális normák	némi anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	fríz
Idegen nyelvek (a dőlt betűs nyelvek csak a középiskola felső tagozatában)	Kötelező: angol és még egy nyelv a középiskola legfelső osztályában Választható: ógörög, kínai, francia, német, olasz, latin, orosz, spanyol

A fríz nyelv mint tantárgy a középfokú oktatás első két évfolyamán kötelező. Vizsgatárggyá is tehető, de nem minden középiskola ajánlja fel ezt a lehetőséget (Inspectie van het Onderwijs, 2010), és túl sok tanuló sem él vele: 2011-ben a diákok mindössze 47%-a tett vizsgát fríz nyelvből (Alberts & Erens, 2011).

A középfokú oktatásban nem fordítanak különösebb figyelmet a bevándorlók nyelveire.

Legfontosabb megállapítások

Frízöld tartománynak két hivatalos nyelve van, ami jól látható a kutatás eredményeiből. Különösen az oktatásban fordítanak szervezett figyelmet a fríz nyelvre, habár a Chartában vállalt kötelezettségek nem teljesülnek maradéktalanul. A fríz nyelv az oktatás előrehaladtával – az óvodai neveléstől az alapfokú és középfokú oktatáson át a szakképzésig – egyre kevésbé jelentős szerepet játszik.

Az idegen és bevándorló nyelvek helyzete ugyanolyan, mint egész Hollandiában, kivéve, hogy Frízföldön a bevándorló nyelvek kevesebb figyelmet kapnak, ami a tartomány alacsony bevándorlási rátájának tudható be.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

Nyelvi csomag

Amikor a szülők bejelentik gyermekük születését, egy nyelvi csomagot ("Taaltaske") kapnak Frízöld tartománytól, amelynek célja a többnyelvűség előnyeinek bemutatása. A csomagban található egy többnyelvűségről szóló tájékoztató füzet, egy fríz gyermekkönyv és egy CD gyermekdalokkal (Provincie Fryslân, 2011b).

Háromnyelvű oktatás

A tartományban számos háromnyelvű általános iskola működik. Ezek az iskolák a hollandot, a frízt és az angolt használják az oktatás nyelveként. Az első hat osztályban (4-10 éves korig) fele-fele arányban tanítanak holland és fríz nyelven, az utolsó két osztályban (11–12 éves korig) pedig 40-40%-ban hollandul és frízül, valamint 20%-ban angolul. A háromnyelvű modell pozitív eredményekre vezet: a gyermekek hollandnyelv-tudását nem befolyásolja hátrányosan az angolra és frízre fordított idő – nyelvtudásuk az országos átlaghoz mérhető –, fríz olvasási és íráskészségeik javulnak, és könnyebben használják az angol nyelvet (Taalsintrum Frysk/Cedin, 2011b). 2011-ben a háromnyelvű iskolák hálózatához tartozó intézmények száma 41-re nőtt (Taalsintrum Frysk/Cedin, 2011a).

Hivatkozások

Alberts, R.V.J. and B.J.M. Erens (2011). *Verslag van de examencampagne 2011 voortgezet onderwijs*. Arnhem: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling. www.cito.nl/~media/cito_nl/Files/Voortgezet%20onderwijs/Cito_verslag_examencampagne_2011.ashx

Centraal Bureau voor de Statistiek (2011). statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=37713

Centraal Bureau voor de Statistiek (2012). "Regionale kerncijfers Nederland." statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLNL&PA=70072ned&D1=0,56,78-79,81&D2=0,6&D3=15-16&HDR=T&STB=G1,G2&VW=T (letöltés ideje: 2012.01.03.)

Council of Europe (2008). "European Charter for Regional of Minority Languages. Application of the charter in the Netherlands. 3rd monitoring cycle." Strasbourg: Council of Europe. www.coe.int/t/dg4/education/minlang/Report/EvaluationReports/NetherlandsECRML3_en.pdf (letöltés ideje: 2011.12.08.)

Inspectie van het Onderwijs (2010). "Tussen wens en werkelijkheid. De kwaliteit van het vak Fries in het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs in Fryslân." Utrecht. www.onderwijsinspectie.nl/actueel/publicaties/Tussen+wens+en+werkelijkheid.html (letöltés ideje: 2011.12.08.)

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2011). *Wet gebruik Friese taal – Memorie van Toelichting*. www.internetconsultatie.nl/wetfriesetaal (letöltés ideje: 2011. 12. 08.)

Provincie Fryslân (2010). *De staat van Fryslân. Beleids- en geo-informatie, november 2010*. www.fryslan.nl/download.asp?objectID=33162&link=De+staat+van+Fryslan%2Epdf (letöltés ideje: 2011.12.09.)

Provincie Fryslân (2011a). "De Fryske taalatlant: Friese taal in beeld 2011." Leeuwarden. www.fryslan.nl/taalatlant (letöltés ideje: 2011.12.09.)

Provincie Fryslân (2011b). "Taaltasje. Taaltaske." fryslan.nl/taaltaske (letöltés ideje: 2011.12.09.)

Riemersma, A. & S. de Jong (2007). *Frisian: The Frisian language in education in the Netherlands*, 4th edition. Ljouwert/ Leeuwarden: Mercator Research Centre. www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/dossiers_pdf/frisian_in_netherlands4th_072010.pdf (letöltés ideje: 2012.01.03.)

Sintrum Frysktalige Berne-opfang (2011). "Sintrum Frysktalige Berne-opfang." www.sfbo.nl/engels/ (letöltés ideje: 2011.12.06.)

Taalsintrum Frysk/Cedin (2011). *De Trijetalige skoalle*. www.taalsintrum.nl/trijetalige-skoalle.html (letöltés ideje: 2011.12.09.)

Taalsintrum Frysk/Cedin (2011). *De Trijetalige Skoalle*. Drachten: Taalsintrum Frysk/Cedin. www.3ts.nl/images/trijetalige-skoalle2011.pdf (letöltés ideje: 2011.12.09.)

13 LENGYELORSZÁG

Liliana Szczuka-Dorna

Ország helyzetkép

A Lengyel Köztársaság (Lengyelország) Közép-Európában helyezkedik el, és a Kalinyingrádi Terület, Litvánia, Fehéroroszország, Ukrajna, Szlovákia, a Cseh Köztársaság, Németország, valamint a Balti-tenger határolja. Lakossága több mint 38 millió fő, területe 312 679 km² (Nemzeti Statisztikai Hivatal).

Az ország hivatalos nyelve a lechita nyelvek¹ csoportjába tartozó lengyel, amelyet Lengyelországban és külföldön is beszélnek. A kasub regionális nyelv Lengyelországban, amelyet egy őshonos népcsoport beszél. A kisebbségi nyelvek közé a fehérorosz, a cseh, a litván, a német, az örmény, az orosz, a szlovák, az ukrán és a jiddis tartozik. Vannak még ún. diaszpóra nyelvek, amelyeket Európában saját területtel nem rendelkező etnikai csoportok használnak; Lengyelországban ezek a jiddis, a cigány (romani), a karaim, a grabar (ó-örmény) és a tatár. A fő bevándorló nyelvek a cseh, a keleti jiddis, a görög, a litván, az orosz és a szlovák. A lengyelek által leggyakrabban használt idegen nyelvek az angol, az orosz és a német.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Sok éven keresztül folyt párbeszéd a regionális és kisebbségi nyelvekről számos érintett bevonásával. Lengyelország 2003. május 12-én írta alá a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját*, amely 2009. június 1-jén lépett hatályba.

Lengyelország a Charta II. és III. részeinek rendelkezéseit az örmény, a fehérorosz, a cseh, a német, a héber, a karaim, a kasub, a lemko, a litván, a romani, az orosz, a szlovák, a tatár, az ukrán és a jiddis nyelvek tekintetében vállalta.

Nyelvpolitikával kapcsolatos hivatalos információ kérhető a Nemzeti Statisztikai Hivaltól, az Oktatási Minisztériumtól, a Tudományos és Felsőoktatási Minisztériumtól, és számos nemzetközi projekt honlapjáról. Az *Oktatás a 2009/2010-es tanévben* c. hivatalos kiadvány az oktatás minden aspektusáról tájékoztatást ad, beleértve a regionális/kisebbségi és idegen nyelveket is.

Az oktatási rendszer reformjának alkalmazásáról szóló, 1999. január 8-án elfogadott törvény a legjobb bizonyíték arra, hogy a lengyel oktatási rendszer alapvető változásokon ment keresztül annak érdekében, hogy a mai gyerekeket, tanulókat és felnőtteket a szükséges tudással és készségekkel ruházza fel.

¹A nyugati szláv nyelvek északi csoportja – a ford.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Az óvodában nem kötelező idegen nyelveket tanulni – ez nem képezi részét a nevelési tervnek. Ennek ellenére a legtöbb gyermek már az óvodában elkezd idegen nyelveket tanulni. A tanfolyamokat rendszerint a szülők vagy támogatók fizetik, akik megértik az idegennyelv-tudás globális szükségszerűségét. Az órákat a gyerekek igényeihez igazítják: vegyítik a nyelvvel való „játékot” a gyerekekre szabott új módszerekkel és technikákkal. A legnépszerűbb idegen nyelvek az angol, a német és a francia. Bár az idegennyelv-oktatás gyorsan fejlődik az iskola előtti nevelés szintjén, be kellene vezetni hasonló módon szerveződő, magasan képzett tanárok által tartott tanfolyamokat is, ahogyan az az alap- és középfokú oktatásban történik. Nyilvános vitát kellene kezdeni a helyi önkormányzatok képviselői, a minisztériumok, valamint a szülők között.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő támogatása	Szintfelmérés belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám-követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Elérhető állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	az iskolai oktatás közepétől	részben tanórákon	5-10	iskola-alapú	iskolai normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	első osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K nyelvek	általános tanárok	általános	általános	Nem alkalmazható
Idegen nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	kasub
Idegen nyelvek	1 nyelvet kötelező választani az angol, német és francia közül

A kötelező iskolai oktatás Lengyelországban 7 éves korban az általános iskolával kezdődik, és 16 (legfeljebb 18) éves korban a középfokú oktatás alsó szintjével fejeződik be. A 2004/2005-ös tanév óta a lengyel gyerekeknek kötelező egy úgynevezett 0. osztályba járniuk vagy az óvodában, vagy az általános iskolában.

Regionális vagy kisebbségi nyelvek

A gyerekek tanulhatnak R/K nyelveket. A Lengyel Statisztikai Hivatal adatai szerint a 2010/2011-es tanévben 46 500 gyerek járt R/K nyelvi órákra, a legnépszerűbb a német – Lengyelország legnagyobb nemzeti kisebbségének nyelve – volt.

Idegen nyelvek

Az általános iskolában egy idegen nyelv tanulása kötelező az első osztálytól, azaz hét éves kortól kezdve. A helyzet 2014 után javulni fog, amikor az új oktatási reformot teljes egészében végrehajtják. A legnépszerűbb idegen nyelvek az angol, a német és a francia. A helyzet az alapfokú oktatásban kedvezőnek mondható. Nemrégiben bevezetett rendelkezések alapján a 2009/2010-es tanévtől egy idegen nyelv tanulása már hét éves kortól kötelezővé vált: az első idegen nyelvet tehát az első osztálytól, a másodikat a középfokú oktatás alsó szintjén tanítják. A tanárok magasan képzett szakemberek, akik különböző bölcsész szakokon szerzik diplomájukat, készségeiket különböző kurzusokon fejlesztik, ösztöndíjakra pályáznak, valamint szakmai műhelyeken és konferenciákon vesznek részt.

Az általános iskolások úgynevezett „képesség-vizsgát” tesznek, amelynek részét képezi egy idegen nyelvi írásbeli teszt.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő támogatása	Szintfelmérés belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenkinek	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelve (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám-követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Elérhető állami támogatás
Idegen nyelvek	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy iskola-alapú normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudási szint	Mobilitás
Idegen nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy regionális normák alapján	informális anyagi támogatás
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Idegen nyelvek	2 nyelvet kötelező választani az angol, francia, német, olasz, orosz és spanyol közül
-----------------------	---

A középfokú oktatásban a diákok folytatják az általános iskolában választott nyelv tanulását, emellett a középiskola első osztályától kezdve egy második idegen nyelvet is tanulni kezdenek. Két idegen nyelvet kötelező tanulni, amelyeket a diákok az angol, francia, német, olasz, orosz és spanyol közül választhatnak ki. Néhány iskolában kínait is tanítanak. A nemzetközi érettségit (CIB) adó középiskolákban tartalomalapú oktatás és nyelvtanítás folyik. Néhány középiskola intenzív nyelvi programokat kínál. A diákoknak érettségi vizsgát kell tenniük, amelyet a Központi Vizsgabizottság (regionális szerveivel együtt) az Oktatási Minisztériummal, valamint egyéb R&D és szakmai testületekkel együttműködve szervez. Az érettségi tárgyak egyike egy idegen nyelv.

A kasub nyelvet nem tanítják a középfokú oktatásban. A Statisztikai Hivatal szerint a legtöbb diák 2010-ben alapszintű érettségi vizsgát tett valamelyik R/K nyelvből.

A tanárok szakképzettek, és a középfokú oktatásban dolgozóknak egyetemi diplomájuk van (MA vagy MSc). A tantervet és a tanítási követelményeket az Oktatási Minisztérium világosan meghatározza.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Elérhető állami támogatás
Idegen nyelv	A intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	nemzeti	teljes
	B intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	nemzeti	teljes
	C intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	nemzeti	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegen nyelvű oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem-nyelvtanulók mobilitása
A egyetem	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER alapján	csak nemzetközi	választható	választható
B egyetem	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	KER alapján	csak nemzetközi	választható	választható
C egyetem	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	KER alapján	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

Az idegennyelv-oktatás a szakképzésben bizonyos nehézségekkel küzd: a tantervet és tananyagot helyi szinten állítják össze. A szakiskolák szabadon állapíthatják meg nyelvvizsga-követelményeiket, habár figyelembe kell venniük a KER-t. A záróvizsga minőségi előírásai és eljárásai nem népszerűek. A változás egyik lehetősége egy közös platform megteremtése lenne, ahol a szakiskolai hatóságok párbeszédet folytathatnának egy közös idegennyelvi követelményrendszer (beleértve a tananyagot és a záróvizsgát is) megteremtése érdekében.

Az egyetemek képzési programja tartalmaz kötelező idegennyelvi órákat. A lengyelországi egyetemek autonómiával rendelkeznek, és egy adott tantárgy programját a kari tanácsnak kell jóváhagynia. Nagyon nehéz egységesen szabályozni az egyetemi idegennyelvi kurzusokat. A diákok B1-es vagy B2-es szintű (első kör), illetve B2-es vagy C1-es szintű (második kör) nyelvvizsgát tesznek. A doktoranduszoknak tudományos angolt², angol szaknyelvet³ és általános nyelvi készségeket tanítanak. A választható nyelvek körébe az angol, a német, a francia, az olasz, a spanyol, a kínai, a norvég, az arab, a japán és a litván tartozik. Az Erasmus-hallgatóként vagy magán csereprogramok keretében Lengyelországba érkező nemzetközi diákok a lengyelt idegen nyelvként tanulhatják.

Számos lengyel egyetemen az angol vagy a francia oktatási nyelv. A lengyel és a nemzetközi diákok egyaránt egy olyan nyelven szereznek diplomát, amely nem az anyanyelvük. Az egységesebb szabályozás és a jobb minőségű tanítás érdekében az egyetemek csatlakozhatnak a SERMO (Tudományos Idegennyelvi Központok Szövetsége) nevű szervezethez.

²EAP = English for Academic Purposes – a ford.

³ESP = English for Specific Purposes – a ford.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régióon kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
szinkronizált	feliratos	néha	soha

A lengyel televízió számos nemzetközi filmet sugároz, amelyeket szinkronizálnak. Hasonló a helyzet a moziban, ahol legtöbbször felirat nélküli, szinkronizált filmeket vetítenek. Létezik néhány műholdas csatorna, ahol feliratos, eredeti nyelvű filmeket lehet nézni.

A regionális televíziózásnak van néhány jó példája (pl. a Silesia TV), ahol helyi programokat sugároznak.

Az újságok jórészt lengyel nyelven íródnak, de néhány könyvesboltban és üzletben angol, francia, német és olasz nyelvű nemzetközi folyóiratok is kaphatók. Néhány lengyel újság a cikkei kivonatát és híreit angolul is közléteszi honlapján.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbéle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzetek	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Gdańsk	Gdańsk Krakkó Varsó				Gdańsk
3-4	Krakkó					
1-2	Varsó		Gdańsk Krakkó		Gdańsk Krakkó Varsó	Krakkó

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Színházi programok Turisztikai szolgáltatások Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten Életmentő szolgáltatások	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások Turisztikai szolgáltatások Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten Színházi programok

Lengyelországban néhány közintézmény biztosít idegen nyelvű tájékoztatást, például honlapját a lengyel mellett angolul is közléteszi. Az alapvető információk sok városban elérhetők angolul.

Kisebbségi nyelveket is használnak, és a hatóságok biztosítják, hogy a közigazgatás és a közszolgáltatást nyújtó szervezetek támogassák a kisebbségi nyelvek használatát.

Bizonyos intézményekben a nyelvi kompetencia a munkakör részét képezi. Ugyanakkor nincsenek következetes nyelvpolitikai tervek, amelyek a nyelvi készségek fejlesztésére vagy az idegennyelvtudás alapján való értékelésre vonatkoznának.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	8	14	6	5	0	1	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	2	4	0	21	17	15	22	20	20
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	0	3	9	2	11	12	9	12	12	16
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	1	1	0	2	1	0	1	1	3

Lengyelország figyelmet fordít az üzleti életben használt nyelvekre. A személyzeti osztályok olyan alkalmazottakat keresnek, akik legalább két idegen nyelven tudnak. A nyelvi készségek fejlesztésének lehetőségét a cégeknél a menedzserek teremtik meg. Az alkalmazottak a vállalkozás által finanszírozott vagy támogatott nyelvi képzésen vehetnek részt. Noha az ilyen kurzusokat és szemináriumokat támogató európai projektek Lengyelországban jól kidolgozottak, a kutatásban részt vevő vállalkozások, úgy tűnik, nem élnek az alkalmazottak tudásának ezen fejlesztési formájával. A kérdés feltérképezésére további vizsgálatok szükségesek.

A menedzsereknek biztosítják az idegennyelv-tanulás lehetőségét. Az adatok azt mutatják, hogy ezeket a lehetőségeket minden alkalmazott számára meg kellene teremteni, beleértve azokat is, akik közvetlenül találkoznak az ügyfelekkel (pl. portások, hivatalnokok, buszvezetők).

A cégek nemcsak szórólapjaikon és prospektusaikon használnak idegen nyelveket reklám- és marketingtevékenység céljára, de honlapjaikon is. A leggyakrabban használt nyelvek közé az angol után a német, az orosz, a francia, a magyar, a spanyol, a japán, az olasz, a kínai, a cseh, a holland és a szlovák tartozik. Az ukrán, az arab, a fehérorosz és a koreai a partnerszervezetek anyanyelvei.

Legfontosabb megállapítások

Lengyelország oktatási rendszere alapvető változásokon ment keresztül. Egy sor európai dokumentum teremtette meg a közös alapot ahhoz, hogy a lengyelek jobban tisztában legyenek európai polgárságukkal. Az idegen nyelveket tanulók száma folyamatosan növekszik: az első helyen az angol áll, amelyet a 2010/2011-es tanévben az összes általános- és középiskolás 89%-a tanult. Az angolt a német (a tanulók 36,4%-a), az orosz (4,8%) és a francia (2,9%) követi. Az iskolában tanított idegen nyelvek népszerűsége az egyes régiókban eltérő. A diákok 46,8%-a csupán egy, közel fele pedig két idegen nyelvet tanul. A tanárok képzettsége általában nagyon jó. Az egyetemi oktatást leszámítva háromból egy tanár rendelkezik kinevezett tanári státusszal, a pedagógusok közel fele pedig okleveles tanári címmel (a szakmai életút legmagasabb posztja). Az iskolai személyzet fennmaradó részét (23%) szerződéses alapon alkalmazzák. A diákok változatos tanrenden kívüli kurzusokon, tanórákon és kutatói csoportokban vehetnek részt, amelyeket klubokban és az iskolákban szerveznek. Ezen felül számos lengyel általános- és középiskola vesz igénybe európai forrásokat kiegészítő nyelvi tanfolyamok céljára.

Ugyanakkor számos pont tisztázást igényel, mint például az óvodai idegennyelv-oktatás státusza, az idegen nyelvek helyzete a felsőoktatási intézményekben, a feliratok használata a televízióban és a moziban, valamint a többnyelvűség ösztönzése a médiában (az idegen vagy kisebbségi nyelveken sugárzó televízió- és rádióadók támogatása). Végül, de nem utolsósorban, több figyelmet kellene fordítani az üzleti életben használt nyelvekre, mégpedig több segítség, útmutatás és kezdeményezés biztosításával. A nyelvi és kulturális tudatosság a globális és nemzetközi üzleti piacon elért siker kulcsa.

Ígéretes kezdeményezések

Lengyelország nyelvi helyzete kedvező irányba változik. Nagyon sok új kezdeményezésről lehet beszámolni, amelyeket a nyelvtanítást elsődendő szempontként, egyben kötelességként értelmező csoportok indítottak útjára. A lengyel nyelvpolitikát befolyásoló kezdeményezések közül az alábbiakban bemutatunk néhány példát.

1. Konferenciák, szakmai műhelyek és szemináriumok
Lengyelországban számos konferenciát rendeztek a többnyelvűség kérdésköréről. A lengyel EU-elnökség alatt 2011 szeptemberében szervezett *A szakmai és társadalmi sikerhez szükséges többnyelvű kompetenciák Európában* egy fontos új kezdeményezés. A konferencia célja az volt, hogy hivatalos vitát kezdeményezzen a nyelvtanításról, valamint a nyelvtanításnak a jobb foglalkoztathatóságban és a szakmai előmenetelben való fontosságáról.

2. FIJED – Intézet a Minőségi Oktatásért
Az Intézetet különböző, az oktatás területén működő egyesület, társaság és szervezet gyűjtőszervezeteként és találkozási pontjaként alapították 2010-ben. Célja a többnyelvűség ösztönzése az egyesületekkel, kiadókkal, valamint az Oktatási és Felsőoktatási Minisztériummal együttműködésben szervezett rendezvények, konferenciák és találkozók segítségével (lásd www.fijed.pl).

3. FRSE – Alapítvány az Oktatási Rendszer Fejlesztéséért
Az FRSE az egyik vezető lengyel szervezet azok közül, amelyek a külföldön tanúlással (egész életen át tartó tanulás, Erasmus Mundus, Eurodesk stb.), konferenciák, események (eTwinning) és versenyek (Európai Nyelvi Címke) szervezésével foglalkoznak. Sőt, az FRSE adja ki a *Języki Obce w szkole*, a *European Language Label* és az *Europa dla aktywnych* c. kiadványokat is (lásd www.frse.org.pl).

4. Kiadványok
A lengyel oktatás mindenkori helyzetéről lengyel és idegen nyelvű folyóiratok jelennek meg. A Waldemar Martyniuk szerkesztette *Internacjonalizacja studiów Wyższych* (A felsőoktatás nemzetköziesedése) c. könyvet 2011-ben adta ki az FRSE.

5. SERMO – Tudományos Idegennyelvi Központok Szövetsége
A 2006-ban alapított szervezet tagjai a lengyel egyetemek nyelvi központjainak vezetői és vezetőhelyettesei. Tevékenységének céljai között szerepel az egyetemi nyelvvizsgák tartalmának és végső céljainak KER-rel összhangban történő egységesítése. A SERMO tagjai évente legalább kétszer találkoznak a nyelvi központok által szervezett konferenciákon. A szövetség célkitűzései közé tartozik az Oktatási Minisztériummal, a Tudományos és Felsőoktatási Minisztériummal, a KRASP⁴-vel, további egyesületekkel, a British Council-lal és nemzetközi szervezetekkel való együttműködés (lásd www.sermo.org.pl).

6. Számos helyi és országos kezdeményezés támogatja a nemzeti, R/K és idegen nyelvek tanulását. Néhány példa:

- *Tanulj Lengyelországban!* – a lengyel egyetemeken tanuló nemzetközi diákokat megcélzó, a lengyel nyelvet és kultúrát népszerűsítő program;
- tartalomalapú nyelvtanítás – az alap- és középfokú oktatásban, valamint a felsőoktatásban;
- a minden év szeptemberében, Lengyelország minden iskolatípusában megrendezésre kerülő *Nyelvek Európai Napja*;

Ezek és egyéb kezdeményezések bizonyítják, hogy a nyelvi és kulturális tudatosság az oktatás alapját képezi Lengyelországban. Ez a folyamat minden érdekelt féltől időt és átélést igényel, beleértve a kormányt, az oktatási hatóságokat, a helyi vállalkozásokat éppúgy, mint a diákokat és szüleiket. A lengyel városoknak felhasználóbarátabbá kell válniuk, s támogatniuk kell a toleranciát, a többnyelvűséget, valamint a lengyel vendégszeretetet mind a lengyel állampolgárok, mind a külföldi látogatók részére.

Hivatkozások

Központi Statisztikai Hivatal, www.stat.gov.pl
Európa Tanács, conventions.coe.int/Treaty
Intézet a Minőségi Oktatásért, www.fijed.pl
Alapítvány az Oktatási Rendszer Fejlesztéséért, www.frse.org.pl
Internacjonalizacja studiów Wyższych, red. Waldemar Martyniuk, Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji, 2011
Tudományos Idegennyelvi Központok Szövetsége, www.sermo.org.pl

⁴Konferencia Rektorów Akademickich Szkół Polskich = Lengyel Felsőoktatási Intézmények Rektori Konferenciája – a ford.

14 PORTUGÁLIA

J. Lachlan Mackenzie

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A 2011-es népszámlálás előzetes adatai szerint a Portugál Köztársaság lakossága 10 561 614 fő. Az ország elsődleges nyelve a portugál, amely a mai Galícia területéről (Észak-Nyugat Spanyolország) és a mai Portugália északi részéről származik. A galíciai/portugál nyelv használatban maradt az arab uralom időszakában, és miután beszélői délre költöztek, fő nyelvként szilárdította meg helyzetét. Dénes király 1297-ben a bíróságok nyelvévé tette a portugált.

A portugál ma nyolc országban (Portugália, Angola, Brazília, Zöld-foki Köztársaság, Bissau-Guinea, Mozambik, São Tomé és Príncipe, valamint Kelet-Timor; az ún. CPLC-országok, azaz a portugál nyelvű országok közössége) és Makaóban (a Kínai Népköztársaság Különleges Közigazgatású Régiója) hivatalos nyelv. A nyelv beszélőinek összlétszámát 240 millió főre becsülik. Portugál nyelvű volt állampolgárok népes csoportjai élnak szerte a világon, főként Franciaországban, Luxemburgban, Andorrában, az Egyesült Királyságban, Svájcban, az Egyesült Királyságban, az Egyesült Államokban, Kanadában, Venezuelában és Dél-Afrikában.

Portugália lakosságának 4,1%-a nem rendelkezik portugál állampolgársággal (2006; OCDE). A portugál bevándorlási hatóság 2006-os adatai szerint a legtöbb bevándorló (csökkenő sorrendben) a Zöld-foki Köztársaságból, Brazíliából, Angolából, Bissau-Guineából és Ukrajnából (illetve számos egyéb kelet-európai országból), valamint Indiából és Kínából származik; ezen kívül volt portugál közösségek érkeznek az Egyesült Királyságból és egyéb európai országból. Portugáliában 5 580 700 ember dolgozik (2010; Pordata).

Portugáliában egy kisebbségi nyelv létezik, a mirandés, amelyet Miranda do Douro északkeleti határvárosában (lakossága 2000 fő) és Portugália környező területein mintegy 10 000-en beszélnek (és tudnak írni mirandés nyelven), majdnem mindegyikük kétnyelvű. 1999-ben a portugál mellett társhivatalos nyelvként ismerték el, és helyi ügyekben használják. A mirandés nyelv nyelvészeti szempontból az asztur-leóni csoporthoz tartozik.

Portugália szintén hivatalos nyelvként ismeri el a portugál jelnyelvet, és az állam feladatává teszi, hogy védje, továbbá kulturális önkifejezésként, illetve az oktatáshoz való hozzáférés és az esélyegyenlőség eszközeként értékelje azt.

A kötelező oktatás 6 éves korban kezdődik és 12 éven keresztül tart: az első 9 év az alapfokú oktatás, melyet 3 év középfokú oktatás vagy szakképzés követ.

Alapvető jogszabályok: A portugál nyelv hivatalos státuszát a Portugál Köztársaság alkotmánya 11. cikkének 3. szakasza állapítja meg. A mirandés nyelvet az 1999. január 29-én elfogadott 7/99. számú törvény nyilvánította Miranda do Douro tanácsának hivatalos nyelvévé. A portugál jelnyelvet a Portugál Köztársaság Alkotmányának 1997-es módosítása folytán a 74. cikk 2h bekezdése ismerte el.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Portugália jelenlegi határait 1249-ben állapították meg. Az ország alapvetően egynyelvű, és viszonylag magas demográfiai és nyelvi stabilitást mutat. Történelme mindazonáltal rendszeres kapcsolatba hozta más nyelvekkel Európából (főleg a spanyollal, az angollal és a franciával), és – gyarmati múltjának köszönhetően – a világ számos tájáról (Dél-Amerika, Afrika és Ázsia nyelveivel). Ennek következtében a portugálok tudatában vannak a többnyelvűség előnyeinek. A mindenkori kormány a nemzeti nyelv támogatását és az idegen nyelvek tanítását egyaránt fontosnak tartja szakpolitikáiban és jogalkotásában, ezen kívül a portugál nyelv külföldi oktatását is finanszírozza. A regionális mirandés nyelvet elismerik, a bevándorlók nyelveivel viszont sem a jogszabályok, sem a népszámlálási kérdőívek nem foglalkoznak.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>0.5 nap	tantárgyspecifikus	általános	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	mirandés
--------------------	----------

Az iskola előtti nevelés 2009 óta kötelező az öt éves gyermekek számára. Az óvodások nagy többsége számára a portugál az iskola előtti nevelés egyetlen nyelve. 1990 óta lassanként ráébrednek azokra a nehézségekre, amelyekkel a nem portugál anyanyelvű gyermekek szembesülnek (Litwinoff 1992); ez különösen a zöld-foki kreolt, a kriolt (Bissau-Guinea-i kreol), São Tomé és Príncipe kreol nyelveit, az ukránt vagy a kínait beszélő óvodásokra vonatkozik (Mateus et al. 2008). Több intézkedési javaslat született az oktatók figyelmének felhívására a bevándorló óvodások kétnyelvű helyzetét illetően. Tanítási gyakorlat a mirandai nyelvet beszélő területeken biztosított az óvodai nevelők számára.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	általános	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	Tanórákon kívül	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	mirandés
Idegen nyelvek	angol, francia: egy ezek közül kötelező

Az oktatás nyelve minden iskolában a portugál, habár egyes magániskolák más nyelveket (például angolt, franciát és németet) is használnak, illetve oktatnak tantárgyként az alapfokú oktatás során. A kötelező oktatás első szakaszában (elsőtől negyedik osztályig)¹ nincs kötelező idegennyelv-
oktatás, habár az Oktatási Minisztérium az utóbbi években erősen ajánlotta (és támogatást is biztosított hozzá), hogy az iskolák kínáljanak angol nyelvi órákat a harmadik osztálytól kezdve, a „tantervi gazdagodás” keretében. 2008-ra az iskolák több mint 99%-a hajtotta végre ezt az ajánlást; 50%-uk az első osztálytól kezdve tanítja az angolt. A kötelező oktatás második szakaszában egy idegen nyelv oktatása a tanterv részévé válik. A jelenlegi kormány azt javasolja, hogy az angol nyelv oktatását írják elő.

Az általános iskolai tanárok, különösen azok, akik többnyelvű területen dolgoznak, tisztában vannak a gondjaikra bízott gyermekek többnyelvűségével, és képzést is kapnak, hogy megfelelően tudják ezt kezelni. A bevándorlók nyelveit ugyanakkor nem tanítják, habár az ukrán és a kínai közösségek megszervezték a saját nyelveik oktatását. A mirandés nyelvű területeken a tanárok 1985 óta szentelhetnek kifejezett figyelmet a mirandésnek, és használhatják azt az oktatás nyelveként.

¹A magyar általános iskolai alsó tagozat megfelelője – a ford.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy regionális normák	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	mirandés
Idegen nyelvek (a dőlt betűs nyelvek csak a középiskola felső tagozatában)	Ezek közül kettő kötelező: angol, francia, német, spanyol, latin, görög

A középfokú oktatásban (a kötelező oktatás harmadik szakaszában) két idegen nyelv tanulása kötelező; a kormány azt javasolta, hogy ezek egyike az angol legyen. A jelenlegi gyakorlat az, hogy a tanulók nagy többsége az angol mellett franciául, németül, spanyolul, latinul és ógörögül tanul (a Közös Európai Nyelvi Referenciakeret alapján). A 10–12. osztályokban továbbra is a portugál az oktatás nyelve, emellett a természettudományokat tanulók egy, a társadalomtudományokat tanulók két idegen nyelven hallgatnak órákat. A bevándorló nyelveket sem oktatási nyelvként nem használják, sem tantárgyként nem oktatják a portugál iskolákban – fontos megjegyezni, hogy a bevándorlók fele olyan országokból érkezik, ahol a portugál hivatalos nyelv. A regionális mirandés nyelvet a mirandés nyelvű térségekben lehet tanulni.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
	B intézmény	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
	C intézmény	korlátozott	általános	Nem alkalmazható	teljes
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	C intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

A felsőoktatásban csaknem mindig a portugál az oktatás nyelve. Ugyanakkor az oktatás bolognai folyamatnak köszönhető nemzetköziesedése azt eredményezte, hogy néhány kar kínál angol nyelvű kurzusokat, amelyeket külföldi és portugál hallgatók is látogatnak. A portugál egyetemek általában tisztában vannak a nyelvtudás értékével, ezért a programjaik iránt érdeklődő nem anyanyelvi beszélőknek portugál nyelvi képzést biztosítanak, és a nyelvek széles skáláját kínálják választható tantárgyként minden diáknak. A regionális és a bevándorló nyelvekre nem fordítanak kifejezett figyelmet.

A szakképző intézmények biztosítják, hogy minden diák portugál nyelvű képzésben részesüljön, hogy pontosabb nyelvi és hatékonyabb kommunikációs készségekhez jussanak. Általában egy idegen nyelvre is figyelmet fordítanak, elsősorban a szakiránynak megfelelő készségek irányában.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	mindig	rendszeresen

A televíziós műsorokat és a mozifilmeket eredeti nyelven mutatják be portugál felirattal – kivéve néhány, gyermekek számára készült programot, amelyeket szinkronizálnak. Bizonyos tévéműsorok egy beépített ablakot tartalmaznak, ahol portugál jelnyelvi tolmácsolás látható. Vannak idegen nyelvű újságok és magazinok, elsősorban a turisták igényeinek kiszolgálására, de bevándorlók részére is készülnek kiadványok, például a *Slovo* c. orosz nyelvű újság.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Lisszabon Oporto Miranda do Douro				
3-4	Miranda do Douro			Lisszabon	Miranda do Douro	
1-2	Oporto		Lisszabon Oporto Miranda do Douro	Oporto	Lisszabon Oporto	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Oktatási szolgáltatások Jogi szolgáltatások Turizmus Közlekedési szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Politikai viták és döntéshozatali eljárások Oktatási szolgáltatások Életmentő szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások

Az önkormányzatoknak van némi fogalmuk a többnyelvűségről saját közösségükben, és bizonyos szolgáltatásokat angolul és spanyolul is elérhetővé tesznek; tolmácsokat összesen 60 nyelven lehet igénybe venni. Az írott önkormányzati dokumentumok rendszerint csak portugálul érhetőek el, noha a bevándorlással és turizmussal kapcsolatos szolgáltatások többnyelvűek. Miranda do Douro városi tanácsa a portugál mellett sok írott szolgáltatást biztosít mirandés és spanyol nyelven.

8 Nyelvek az üzleti életben (20 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	5	8	3	0	0	1	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	0	1	0	20	18	20	20	17	19
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	1	3	3	1	5	7	5	8	9	14
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	1	2	1	1	1	1	0	0	3	2

A vizsgált vállalkozások a Portugáliában általános tendenciát, azaz a portugál nyelv előnyben részesítését tükrözik, de az üzleti angol fontosságát is elismerik a külföldi ügyfelekkel és cégekkel való kapcsolattartásban. Más nyelvek nem jutnak nagy szerephez, kivéve a bizonyos külföldi országokban specifikus érdekeltséggel rendelkező vállalkozásokat. Az alkalmazottak nyelvi kompetenciáinak – beleértve a nemzeti nyelvi, az angol mint *lingua franca*, valamint egyéb nyelvi készségeket – ösztönzése általában nem prioritás. A kérdőívet kitöltő portugál vállalkozások napirendjén a többnyelvűség nem foglal el előkelő helyet.

Legfontosabb megállapítások

Portugália olyan ország képét nyújtja, amely tökéletesen tisztában van azzal, hogy nemzeti nyelve az ötödik leggyakrabban beszélt nyelv a földön, ugyanakkor elismeri az (üzleti) angol fontosságát ahhoz, hogy Portugália szerepet játszhasson a globalizálódó világban. Támogatja a lakosság 0,1%-a által beszélt regionális mirandés nyelvet, és alkotmányos védelemben részesíti a portugál jelnyelvet. Az oktatás nyelve a portugál, de az általános iskolától kezdve az angolt, és később egy második idegen nyelvet is tanítanak. A médiának pozitív hatása van a közönség idegen nyelvi attitűdjeire és készségeire, de ez nem tükröződik a közszférának vagy az üzleti vállalkozásoknak az alkalmazottak nyelvtudását értékelő hozzáállásában.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A nyelvi kisebbségekre való figyelemfelhíváshoz jelentős mértékben járult hozzá a *Nyelvi Sokféleség a Portugál Iskolákban* elnevezésű projekt (2003–2007), amelyet a Gulbenkian Alapítvány finanszírozott, és az Instituto de Linguística Teórica e Computacional (ILTEC)² hajtott végre számos iskolával együttműködve. A projekt eredményeként nemcsak a (ma is folyó) kétnyelvű oktatást valósították meg bizonyos iskolákban, de tananyagot fejlesztettek, ajánlásokat tettek az Oktatási Minisztériumnak, és számos kiadványt jelentettek meg (lásd Mateus et al. 2008).

A British Council egy négyéves projekten (2011–2015) dolgozik együtt az Oktatási Minisztériummal, melynek célja a kétnyelvű oktatás bevezetése az ország nyolc állami általános iskolájában az első osztálytól kezdve. Körülbelül heti öt órát tartanak angolul, melyhez a képzést és a támogatást a British Council biztosítja.

A nemzetközi üzleti életben is történtek kísérletek a többnyelvűség ösztönzésére, például a *Három Nyelvi Tér* segítségével (www.3el.org/; a világ francia, spanyol és portugál nyelvű térségeire utalva), amely az újlatin nyelvek kölcsönös megérthetőségét hangsúlyozó nyomásgyakorló csoport.

A REFLECT Projekt (2000-2002), a PROTOCOL II projekt (2002–2004) és az ECLAT projekt (2006-2008; www.eclatproject.eu/ – a honlap még él) létrehozott egy nyelvi és kulturális ellenőrző rendszert az exportorientált kis- és középvállalkozások részére, amely valódi adatokat biztosít a nyelvi és kulturális készségek, valamint a nyelvi tervezés fejlesztése terén jelentkező üzleti szükségletekről és trendekről (Salomão 2011).

Hivatkozások

Litwinoff, Raja (1992). Projecto piloto de educação bilingue e bicultural no ensino pré-primário e primário *Documentos do Encontro a Comunidade Africana em Portugal*. Lisbon: Colibri, 71–73.

Mateus, Maria Helena Mira et al. (2008). *Diversidade Linguística na Escola Portuguesa*. Lisbon: Fundação Gulbenkian.

Salomão, Ricardo (2011). *Comunicação e exportação*. Lisbon: Nova Vega.

² Elméleti és Számítógépes Nyelvészeti Intézet – a ford.

15 ROMÁNIA

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A legutóbbi, 2002-es népszámlálás adatai szerint Románia lakossága 21 462 186 fő (Nemzeti Statisztikai Hivatal¹, 2010). Körülbelül 2,8 millióan hagyták el az országot munkavállalás céljából – a legnépszerűbb célpontok Olaszország és Spanyolország (Sandu, 2010).

Romániában 20 hivatalosan elismert (vagy hivatalos politikai képvisellel rendelkező) nemzeti kisebbség van, amelyek a lakosság több mint 11%-át alkotják. A 2002-es census szerint a legnagyobb kisebbségi csoportok közé a magyarok (a lakosság 6,6%-a) és a romák (a lakosság 2,5%-a) tartoznak. A magyarok főként az ország középső és nyugati részein élnek, és fontos politikai és médiaképvisellel rendelkeznek. A magyar nyelvet széles körben használják az oktatásban, a helyi közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban olyan településeken, ahol a magyarok száma meghaladja a lakosság 20%-át. A roma kisebbség hatalmi szempontból még mindig alulreprezentált, akárcsak a romani nyelv a tömegtájékoztatásban és az oktatásban. A román egyetem előtti oktatási intézmények mintegy 11%-ában használnak kisebbségi nyelvet az oktatás nyelveként legalább egy tagozaton, ezek 90%-át a magyar nyelv teszi ki.²

A bevándorlás egyre jelentősebb: az 57211 főre becsült harmadik országbeli állampolgárok három legjelentősebb csoportja a Moldovai Köztársaságból (28%), Törökországból (17%) és Kínából (14%) érkezik.³ (European Commission; Statistical Office of the European Communities, 2010, p. 194). Ez a szám nem foglalja magába az európai uniós állampolgárokat. Az Eurostat becslése szerint 2008-2060 között 18,4 bevándorló fog jutni 1000 lakosra (Alexe és Păunescu, 2010, p. 22).

A népesség méretéről és szerkezetéről szóló adatok 2012-ben frissülni fognak, amikor a 2011-es népszámlálás végső adatait közlészik.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Románia 1995-ben aláírta az Európa Tanács Nemzeti Kisebbségek Védelméről szóló Keretegyezményét, 2007-ben pedig ratifikálta a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját. Miközben a hivatalos nyelv a román, tíz kisebbségi nyelv élvez általános védelmet: albán, örmény, görög, olasz, macedón, lengyel, romani, ruszin, tatár és jiddis; tíz pedig fokozott védelmet: bolgár, cseh, horvát, német, magyar, orosz, szerb, szlovák, török és ukrán.

Habár az ezen nyelvekkel kapcsolatos témák néha megjelennek a médiában, az adat még mindig kevés. Országos szinten csak a népszámlálási kérdőív anyanyelvre vonatkozó kérdéséből lehet információt gyűjteni. Ezen kívül Románia bekerült a 2005-ös Eurobarométer 63.4-be (európaiak és nyelveik), ahol az adatközlőket az anyanyelvükről, egyéb ismert nyelvekről és nyelvtudásuk szintjéről kérdezték. A kisebbségi nyelvek használatára vonatkozó adatok elérhetők a Nemzeti Statisztikai Hivatal és az Oktatási Minisztérium honlapján is.⁴

¹ statistici.insse.ro

² 2002-es népszámlálás: www.insse.ro/cms/files/RPL2002INS/vol4/tabele/t1.pdf

³ [ori.mai.gov.ro/api/media/userfiles/Proiecte--Strategii/Instruțiuni IF_110110012012](http://ori.mai.gov.ro/api/media/userfiles/Proiecte--Strategii/Instruțiuni_IF_110110012012)

⁴ statistici.insse.ro

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	Csak anyanyelvi beszélők	≥2 év	Nincs	>1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
Nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	Nincs	>0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	bolgár, horvát, cseh, német, görög, magyar, lengyel, szerb, szlovák, török, ukrán
--------------------	---

Az idegen nyelvek oktatása az iskola előtti nevelésben nem kötelező, ennek ellenére a legtöbb óvoda nevelési terve tartalmaz egy idegen nyelvet. Mivel egy év óvodába járás kötelező, a legtöbb gyermek még az iskolakezdés előtt megismerkedik egy idegen nyelvvel.

Szintén említésre méltó, hogy jogilag minden, valamelyik elismert kisebbséghez tartozó gyermeknek joga van a saját nyelvén való oktatáshoz. Miközben ez fontos pozitívum, a különböző kisebbségi csoportok között még mindig vannak különbségek ezen jog alkalmazása tekintetében.

Az ország migrációs történetére jellemző, hogy a kivándorlási ráta magasabb, mint a bevándorlás. Ez az egyik fő oka annak, hogy nincsen jelentős oktatási kínálat a bevándorlók részére. A legfontosabb bevándorló csoport a Moldovai Köztársaságból érkezik, de esetükben a nyelvoktatás kérdése nem vetődik fel, hiszen ugyanezt a nyelvet beszélik, és kultúrájuk is hasonló a románokéhoz.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	Az iskolai oktatási közepétől	tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	bolgár, horvát, német, magyar, olasz, lengyel, romani, orosz lipován, szerb, szlovák, török, ukrán
Idegen nyelvek	angol, francia, német, olasz, orosz, spanyol: egy ezek közül kötelező

Az alapfokú oktatásban hasonló a helyzet, mint az iskola előtti nevelésben. Egy idegen nyelv oktatása kötelező, amelyet az iskola határoz meg, habár néhány intézmény a gyerekeknek és szüleinek is megadja a választás lehetőségét. Ezen kívül néhány iskola részben vagy egészben kisebbségi – főleg magyar – nyelvű oktatást folytat, ami azt jelenti, hogy a román nyelv és irodalom órákat kivéve minden tárgyat az adott kisebbségi nyelven oktatnak. A bevándorló nyelvek használatával kapcsolatos előírás az alapfokú oktatásban nincs.

Az új oktatási törvény nagyobb önállóságot ad az iskoláknak, és növeli a versenyt közöttük. Azt várják, hogy ez a folyamat növelni fogja az idegennyelv-oktatás minőségét, amely egy fontos tényező az iskolaválasztásban. Az új törvényen alapuló legfrissebb előírások arra ösztönzik az iskolákat, hogy a szülők kérésére biztosítsák a romani nyelv és a roma kultúra oktatását is.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	>10	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	>10	Iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	subject-specific	nincs meghatározva	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	bolgár, horvát, magyar, olasz, lengyel, romani, orosz lipován, szlovák, szerb, török, ukrán
Idegen nyelvek	Ezek közül kettő kötelező, attól függően, hogy az iskola mit tud ajánlani: angol, francia, német, olasz, portugál, orosz, spanyol

A középfokú oktatás hasonló jellemzőkkel bír, mint az alapfokú. A legtöbb esetben a diákok azt az idegen nyelvet tanulják tovább, amit az általános iskolában elkezdtek. Ezen kívül a középiskola első osztályában egy második idegen nyelvet is elkezdhetnek tanulni. Országos szinten léteznek intenzív idegennyelv-oktatási programmal rendelkező iskolák, valamint szakosodott középiskolák, ahol az oktatás nyelve egy bizonyos idegen nyelv, például angol, német, francia, olasz vagy spanyol.

Középfokú oktatás kisebbségi nyelveken az ország bizonyos régióiban folyik. A szükséges intézményrendszerrel és tanári karral rendelkező fő kisebbségi nyelv a magyar, melyet a német, az ukrán, a szerb és a szlovák követ. A diákoknak lehetőségük van kisebbségi nyelven érettségizni; emellett román nyelvvizsgát kell tenniük.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény				
	B intézmény				
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv-oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	nincs
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi szinten egységesített	Csak nemzetközi	választható	nincs
C intézmény	Nemzeti, idegen és R/K	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	nincs

A szakképző intézmények nyelvi profilja egészében véve kissé visszafogott, amelyet a nemzeti és idegen nyelvek hangsúlyozása jellemez, viszont ami a regionális és kisebbségi nyelveket illeti, csak néhány magyar és romani kurzust lehet hallgatni Kolozsváron. Ugyanakkor a fő kisebbségi nyelveknek számító magyar és német jól képviseltek a felsőoktatásban azokban a régiókban, ahol jelentős létszámú kisebbség él. A nemzeti és idegen nyelvekre nagy hangsúlyt helyeznek. A legnagyobb szerep az angolnak és a franciának jut: idegen nyelvi szakirányokat, sőt, posztgraduális (mesterszak vagy PhD program) képzést is tartanak – részben vagy egészben – ezeken a nyelveken.

Az utóbbi időben egyre többet fordítanak az idegen nyelvű kurzusokra, főleg az angolra és a franciára, de néhány egyetem magyar és német nyelvű kurzusokat is kínál. A romanit és egyéb nemzeti kisebbségi nyelveket számos nyelvi/pedagógiai felsőoktatási intézményben tanítanak, ahol az ezen nyelveket/nyelveken majdan oktató tanárokat képzik. A bevándorlók nyelveire vonatkozóan itt sincs szabályozás.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	Bukarestben rendszeresen Iasi-ban soha Kolozsváron mindig	Bukarestben időnként Iasi-ban és Kolozsváron soha

A román tömegtájékoztatás hagyományosan nemzeti és kisebbségi nyelvű. A legtöbb filmet és külföldi tévéműsort feliratozzák, a többit nemzeti nyelven sugározzák. A magyar és német nyelvű műsorok számára is van némi hely az országos köztelevízióban, valamint egyes helyi tévéprogramokat teljes egészében ezeken a kisebbségi nyelveken sugároznak. Magyar, német, szerb és egyéb kisebbségi nyelvű tévécsatornák is széles körben elérhetőek a kábelszolgáltatókon keresztül. Viszonylag új gyakorlat, hogy a rajzfilmeket szinkronizálják, illetve néhány műsor nyelvét a néző maga választhatja ki.

Az újságok főként román nyelvűek, de néhány könyvesboltban és üzletben nemzetközi angol, francia és német folyóiratokat is lehet kapni. Az ország középső és nyugati részében magyar és német nyelvű újságok és magazinok is megjelennek. Az internetes média nemzeti, kisebbségi és néhány bevándorló nyelven – például arabul és kínaiul – is elérhető.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Kolozsvár	Kolozsvár	Bukarest Iasi Kolozsvár		
3-4	Kolozsvár				Kolozsvár	
1-2	Bukarest Iasi	Bukarest Iasi	Iasi		Bukarest	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Közlekedési szolgáltatások Szociális szolgáltatások	Turizmus Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Politikai viták és döntéshozatali eljárások Életmentő szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások

Néhány közintézmény számos nyelven ad tájékoztatást, például honlapjuk a nemzeti nyelv mellett angolul és franciául is olvasható. A magyar nyelv is elérhető az ország középső és nyugati részén, legyen szó akár online anyagokról, akár egyes közszolgáltatásokról. A kisebbségi nyelvhasználat a népesség megoszlásához kapcsolódik. Olyan településeken, ahol egy bizonyos kisebbségi közösséghez tartozók száma eléri a lakosság 20%-át, az Alkotmány, valamint a Romániát kötelező nemzetközi szerződések értelmében a közigazgatási és közszolgáltatást nyújtó intézmények biztosítják az adott kisebbségi nyelvű kommunikációt.

A közintézmények nem egyforma mértékben fordítanak energiát a nyelvi készségekre. Néhányan, úgy tűnik, a helyi helyzethez igazodnak. A nagy kisebbségi közösségek lakta térségekben a szolgáltatásokat olyan tisztviselők nyújtják, akik általában beszélnek a vonatkozó kisebbségi nyelvet. A roma kisebbség esetében közvetítőket alkalmaznak az etnikai csoportok közötti érintkezés elősegítésére.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	3	17	4	3	0	0	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	0	1	0	22	17	19	19	20	23
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	3	3	0	9	15	8	9	14	18
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	0	0	0	3	3	1	1	3	6

A vizsgált vállalkozásokat a közepestől az alacsony színvonalig terjedő nyelvi profil jellemzi. Némelyiküknek van valamiféle nyelvi stratégiája és politikája, de az alkalmazottak nyelvi képzésére nem fordítanak túl sok pénzt. A dolgozók nyelvi készségeiket legtöbbször az alkalmazás előtt szerzik. A nemzeti nyelv után az angolt, majd a franciát és a németet használják leggyakrabban. A vállalkozások többnyelvűségi profiljának javításához olyan politikát kellene alkalmazni, amely hangsúlyozza a nyelvek fontosságát, valamint a nyelvi készségekre fordított magánberuházás szükségességét.

Legfontosabb megállapítások

Romániában a nemzeti, kisebbségi és az idegen nyelveket is kellőképpen támogatják, különösen az oktatási rendszerben. A kutatásban vizsgált vállalkozások megfelelő mértékben használnak idegen nyelveket, de az alkalmazottak nyelvi képzsére nem fordítanak túl sok pénzt.

A kisebbségi nyelveket két jogi dokumentum is támogatja: a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája és az új oktatási törvény, de ez nem feltétlenül jelent azonos bánásmódot a kisebbségek számára. Míg néhány kisebbségi nyelv – például a magyar – megjelenik az oktatási és kulturális tevékenységekben, mások – például a romani – nem. Közben több beruházás is történt a romák közigazgatáshoz, oktatáshoz és egyéb közszolgáltatásokhoz való hozzáféréseinek elősegítésére közvetítőkön keresztül, még mindig sok a tennivaló ahhoz, hogy a romani nyelv valódi lehetőségekhez jusson az oktatásban és a közszférában. Ezek a tények ugyan köztudottak, és bizonyos jogi lépések is történtek a romani nyelv és roma kultúra érdekében (29323/20.04.2004. számú oktatási minisztériumi értesítés), több gyakorlati intézkedésre van szükség.

Egy másik, sürgős figyelmet igénylő téma a bevándorló népességgel és a hozzájuk kapcsolódó nyelvi kérdésekkel – például az oktatáshoz való hozzáféréssel – kapcsolatos. Mivel a hosszú távú tartózkodási engedélyért folyamodók száma valószínűleg egyre nőni fog, szükség van a bevándorlók igényeit kielégítő politikák megvitatására és alkalmazására.

Szintén javításra szorul az egyetemek kínálata a román mint idegen nyelv tekintetében, ami a Romániában tanulni akaró diákoknak volna hasznos.

A közintézmények alkalmazottai nyelvi készségeinek, valamint a kommunikációs stratégiáknak a fejlesztése – különösen a több nyelven történő tájékoztatást illetően – mind a bevándorlók, mind a külföldi befektetők számára nagy társadalmi és gazdasági fontossággal bírna.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

Napjaink Romániájának nyelvi képe sokszínű. A többnyelvűséget egyre inkább társadalmi forrásként és értéként ismerik el és ösztönzik. Az alábbiakban röviden bemutatunk néhány ígéretes kezdeményezést.

Kormányzati szinten példaként az Etnikumközi Kapcsolatok Osztályának a Román Akadémiával közösen elkészített „Többnyelvűség és kisebbségi nyelvek Romániában” c. tanulmánya emelhető ki. Említésre méltó a kolozsvári Román Bevándorlási Hivatal, illetve a Romániai Nemzeti Kisebbségkutató Intézet tevékenysége is (például a „kétnyelvű formanyomtatványok” projekt). A Román Oktatási Minisztérium

legújabb politikai kezdeményezései és projektjei úgyszintén jelentősek. A 2011 januárjában kibocsátott új oktatási törvény és az új tantervi keret tervezet például a diákok többnyelvű kommunikációs képességei fejlesztésének fontosságát hangsúlyozzák.

A nagyközönség nem formális környezetben való elérésének egyik kreatív módját példázza a Közösségi Programok Nemzeti Szövetsége, az Európai Bizottság Romániai Képviselője, valamint az Etnikumközi Kapcsolatok Osztálya kezdeményezésére egy bukaresti bevásárlóközpontban szervezett *MALLtlingualism – Voices and Colour*⁶ c. esemény. Szintén a kulturális sokféleség üzenetét közvetítették a nyilvánosság számára a Romániai Kulturális Intézet és a Romániai EUNIC által ünnepeelt 2011-es Nyelvek Európai Napjának kulturális tevékenységei is.

A kormányzati szervezetek és a civil társadalom közötti együttműködés további példája a „Tanulj románul” projekt, amelyet a Temesvári Nyugati Egyetem, a Temesvári Kultúrközi Intézet és a Román Oktatási Minisztérium hajtott végre. A kezdeményezés célja a román nyelv alapvető szinten való elsajátításának támogatása. Ugyanebből a célból jött létre a „Bevándorló vagyok Romániában”⁷ elnevezésű projekt, amelyet az Európai Integrációs Alap finanszíroz, és a Temesvári Kultúrközi Intézet, valamint a Romániai Menekült Nők Egyesülete együttesen irányít.

Egyre többen vannak tisztában a többnyelvűség fontosságával, amelyet a számos, nyelvi és nem nyelvi karok által nemrégiben szervezett, egyetemi szintű kutatási projekt és tudományos vita bizonyít. Ezek a kezdeményezések összhangban vannak Leonard Orban volt többnyelvűségi európai biztos (2007–2010) ajánlásával, miszerint többnyelvűségi tanszékeket kellene felállítani az egyetemeken.⁸ Erre egy példa a kolozsvári Babeş-Bolyai Egyetem Szociológia és Szociális Munkás Kara által szervezett, „A bevándorlástól az integrációig a többnyelvűségen keresztül” elnevezésű konferencia.⁹

Hivatkozások

Alexe, I. and Păunescu, B. (ed.) (2011). *Studia asupra fenomenului imigrație în România*.

Integrarea străinilor în societatea românească. București: Fundația Soros

European Commission; Statistical Office of the European Communities. (2010). *Europe in figures – Eurostat yearbook 2010*. Luxembourg: European Commission.

Sandu, D. (2010). *Lumile sociale ale migrației*. Iași: Polirom.

⁶ Magyarra nem fordítható szójáték: *Többnyelvűség – Hangok és színek*. Az angol „mall” szó üzletek és bevásárlóközpontok által közrefogott teret jelent – a ford.

⁷ www.migrant.ro

⁸ www.ziare.com/tv/ – interview, 23 November 2009

⁹ www.lumebuna.ro/2011/05/29/conferinta-%E2%80%9Cde-la-imigrare-la-integrare-prin-multilingvism%E2%80%9D/

16 SPANYOLORSZÁG

16.1 Madrid, Valencia, Sevilla

Prof. Marta Genís

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

A többnyelvűség nem újdonság a spanyol nép számára, mivel tizből négy spanyol olyan közösségben él, ahol egynél több hivatalos nyelv van. Tekintettel arra, hogy Spanyolország lakossága 47,1 millió fő (a 2011. népszámlálás alapján), ez azt jelenti, hogy a lakosság 34%-a legalább kétnyelvű, tehát a többnyelvűség a spanyol kultúra alapvető jellemzőjének számít.

Az 1978-as spanyol alkotmány kulturális örökségként ismeri el a nyelvi sokféleséget, amelyet tisztelni és védeni kell, valamint kinyilvánítja, hogy a nemzeti nyelv, azaz a kasztíliai mellett, a többi nyelv „is hivatalos státuszt élvez a saját közösségében”. Ennek alapján azt lehet mondani, hogy Spanyolország olyan többnyelvű állam, amelynek a kasztíliai nyelvváltozat (köznyelven spanyol) a hivatalos nyelve. A többi nyelv, azaz a galego (galíciai), a katalán és a baszk szintén hivatalos nyelvek a saját közösségeikben, valamint néhány további területen, amely történelmileg a nyelvi kontinuumokhoz tartozott: például a katalán nyelv esetében Valencia és a Baleár-szigetek, a baszk nyelv esetében pedig Észak-Navarra. Ennek a három nyelvnek együttesen mintegy 16 millió beszélője van.

Ezen kívül a dialektusok gazdag változatossága a jellemző: *andalúz*, *kanári-szigeteki*, *extremadurai*, *murciai* stb., valamint a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájában területi nyelvként elismert *fablas aragón* Aragóniában, a *bable* vagy *asztúriai* Asztúriában, a *valenciai* Valenciában, és az *aráni*, Vall d'Arán hivatalos nyelve. A Charta ezen kívül védi a Melillán beszélt *berber* nyelvet, a cigányok által használt nem területi nyelvet, a *kálót*, valamint a *portugált*, amelyet Extremadurában és más, Portugáliával határos területeken beszélnek. Ezek a nyelvek csupán egy részét jelentik a helyi szintű nyelvi változatosságnak.

A bevándorlással új nyelvek érkeztek Spanyolországba. A 2011-es népszámlálás adatai szerint 5,7 millió külföldi származású személy (a lakosság 12,2%-a) él az országban; ezek közül sokan Dél-Amerikából érkeznek, ahol a spanyol nyelv különféle változatait beszélik. A legfontosabb bevándorló nyelvek Spanyolországban az *arab*, *bolgár*, *kínai*, *angol*, *német*, *portugál* és *román*.

Az oktatásban a nyelveknek sosem szenteltek nagy figyelmet Spanyolországban. Az idegen nyelvek iránti figyelem első jelének az 1900. július 20-án kiadott királyi dekrétum tekinthető, amely azt javasolta, hogy először franciául kell tanulni, majd angolul vagy németül, hogy Spanyolország kitörjön abból az elszigeteltségből, amiben addig élt.

Az 1970-es általános oktatási törvény jelentős előrelépést jelent a nyelvek oktatásbeli használatát illetően, mivel az alapfokú oktatás harmadik szintjén bevezette az idegennyelv-oktatást, valamint – és ez a legfontosabb – a regionális nyelvek és irodalmuk bekerültek a vonatkozó közösségek oktatási rendszerébe az alapfokú oktatástól kezdve.

1990-ben a LOGSE (Ley Orgánica General del Sistema Educativo)¹ decentralizált oktatási rendszert hozott létre, amelyben az autonóm közösségek maguk állapíthatják meg tantervüket/tananyagukat.

A jelenleg hatályos oktatási törvényt – LOE (Ley Orgánica de Educación) – 2002-ben fogadták el, amelynek értelmében az idegennyelv-oktatás az általános iskola elején (öt éves korban) kezdődik, és kilenc éves kortól egy harmadik idegen nyelv szabadon választható.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Az országos körben végzett népszámlálás időszakonként frissített adatokat közöl a nemzeti, regionális vagy kisebbségi, valamint bevándorló nyelvekről, az otthon beszélt nyelvre és a nyelvtudás szintjére vonatkozó kérdések alapján.

A nemzeti, kisebbségi, idegen és bevándorló nyelvekkel számos spanyol jogszabály és politikai dokumentum foglalkozik, főleg a *Cortes Generales*² által elfogadott és a spanyol nép által ratifikált 1978-as *Spanyol Alkotmány*, valamint a 2001-ben ratifikált *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája*. A *Közös Európai Nyelvi Referenciakeret* szintén mély hatást gyakorolt a spanyol oktatási rendszerre.

Számos, az EU számára készített jelentés foglalkozik azzal, hogy mi történt a kisebbségi vagy regionális nyelvekkel Spanyolországban, miután a régiók az 1980-as években elfogadták autonómia törvényeiket, melyek az egyes közösségek hivatalos nyelveit állapítják meg. Az *aráni* nyelvet Katalónia 2006. júliusában kiadott új autonómia törvénye teszi társhivatalos nyelvvé; az Aragóniában beszélt *fablasról* az 1999. március 10-én elfogadott 3/1999. törvény rendelkezik; A *galego nyelv normalizációjának általános tervét* pedig 2004. szeptember 22-én fogadta el a parlament.

A regionális nyelveket ugyanakkor nem támogatják vagy tanítják más közösségekben, így a kezdeményezés a regionális szervezetekre és nyelviskolákra hárul.

¹ Az Oktatási Rendszer Általános Organikus Törvénye – a ford.

² A kétkamarás spanyol nemzeti parlament – a ford.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
INy	mindenki	≥2 év	Nincs	<0.5 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
B	csak anyanyelvi	≥2 év	Nincs	<0.5 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	részleges
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	5–10	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	valenciai Valenciában
Idegen nyelvek	angol Madridban és Valenciában, valamint angol, francia és német Andalúziában
Bevándorlók által használt nyelvek	portugál Valenciában, portugál és marokkói arab Madridban, valamint portugál, marokkói arab, román Andalúziában

Spanyolország az óvodai nevelés területén emelkedik ki a többnyelvűség – mind az idegen, mind a kisebbségi nyelvek – vonatkozásában: az *Állampolgársági és Integrációs Stratégiai Terv 2007–2010* céljai között a nyelvek és kultúrák megőrzését tűzte ki, továbbá kétoldalú egyezmények útján biztosította ezek támogatását az oktatási rendszerben.

Az egyes közösségektől függően az iskola előtti nevelésben és az alafokú oktatásban az angol, francia, német, portugál, arab és román nyelveket kínálják. Általában az angol vagy a francia kötelező, a többi választható.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	Nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes
B		egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	Részben tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Iskolai normák	részleges

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
B	nyelvtanárok	általános	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	valenciai csak Valenciában
Idegen nyelvek	angol és francia Madridban, valamint angol, francia és német Valenciában és Andalúziában: ezek közül egy kötelező
Bevándorlók által használt nyelvek	marokkói arab és portugál Madridban és Andalúziában

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvi tartalomalapú nyelvvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nincs meghatározva	teljes
B		Nincsenek irányelvek	nincs	Tanórákon kívül	>10	nincs	Nincs meghatározva	nincs

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	valenciai csak Valenciában
Idegen nyelvek	Az angol és egy másik nyelv kötelező a középiskola alsó tagozatában. Angol, francia, német: ezek közül egy kötelező

A középfokú oktatás nyelvi profílja már nem ennyire kimagasló, mert ezt a szintet még nem érte el az új többnyelvűségi trend. Ez azt jelenti, hogy csak néhány középiskola kétnyelvű. Mindazonáltal a tanulható nyelvek választéka, az oktatás szervezete, a tanárképzés és a tanárok képzettsége nem mindennapi.

Bevándorló nyelveket nem tanítanak széles körben a középiskolák, habár néhány *cselekvési tervet* már elindítottak, különösen e nyelvek megőrzésére vonatkozóan. Ezen kívül a bevándorlóknak a spanyol kultúrába való integrációját a spanyol nyelv elsajátításán keresztül is ösztönzik.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

	Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás	
INy	A intézmény	nincs	egységes és kidolgozott	nincs	teljes
	B intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	nincs	teljes
	C intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	nincs	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható

A szakképzésben csak angolul és franciául lehet tanulni, és ezek sem kötelező tantárgyak, ezért az ezen a területen elért pontszámok alacsonyak. Tekintettel arra, hogy a szakképzés célja a szakmai ismeretek elsajátítása, az oktatási hatóságoknak nagyobb figyelmet kellene fordítaniuk erre a területre.

Az egyetemi oktatás nyelvi kínálatát az angol és a francia vezeti, nyomukban a némettel és az olasszal.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
Szinkronizált	szinkronizált	időnként	rendszeresen

Mivel az összes televíziós közvetítés digitális, ezért a műsor eredeti nyelvét is közvetítik. Ez azt jelenti, hogy a legtöbb szinkronizált program elérhető eredeti nyelven, beleértve a katalán, galego vagy baszk regionális nyelveken készült műsorokat is. Erről ugyanakkor a közönség nem mindig tud, talán ez magyarázza az ezen a nyelvhasználati szinten elért alacsony pontszámokat.

Ami a nyomtatott médiát és a sajtót illeti, az LRE-kutatás hat különböző nyelvű újságot talált, de az angol dominanciája szembeűnő.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közsférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Külföldi nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	Sevilla	Madrid Valencia Sevilla			Madrid	
3-4						
1-2	Valencia		Valencia Sevilla		Valencia Sevilla	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Oktatási szolgáltatások Életmentő szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Jogi szolgáltatások	Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Életmentő szolgáltatások

Habár a vizsgált városokban 12 nyelvet említettek, az angol nyelv a meghatározó. Ugyanakkor egyre nagyobb az érdeklődés a többnyelvűség iránt, és növekszik a nyelvek iránti szükséglet a közszolgáltatásokban helyi, regionális és országos szinten is. A szóbeli szolgáltatások nyelvhasználati szempontból sokkal kevesebb lehetőséget nyújtanak, mint az intézményesített stratégiák vagy az írásbeli eszközök.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	5	11	4	10	0	0	3	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	2	3	6	1	23	22	23	24	20	22
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	9	8	0	9	9	11	11	7	14
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	2	2	4	0	3	0	4	11	7	11

A vállalkozások üzleti gyakorlatát a nemzeti nyelvek uralkodják, de egyre érzékenyebbek a többnyelvűség iránt. Ennek ellenére a pontszámok alacsonyok, és van hely a fejlődés számára, különösen a nyelvi stratégiák és az alkalmazottak nyelvi készségei területén. A nemzetközi vállalkozások átfogóbb nyelvi perspektívával rendelkeznek, mivel tisztában vannak azzal, hogy a többnyelvűség nagyban növeli versenyképességüket.

Legfontosabb megállapítások

A többnyelvűség irányába való elmozdulás legfrissebb eredményei az iskola előtti neveléssel és az alapfokú oktatással, valamint a bevándorló nyelvekkel kapcsolatosak. Az elmozdulás gyors ütemben halad, és egyre általánosabb gyakorlat.

Fontos hangsúlyozni a közsféra által megkísérelt változtatásokat, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy egy évtizeddel ezelőtt nehéz lett volna a spanyolon kívül bármilyen nyelvet találni.

Többé-kevésbé ez mondható el az újságok és a könyvek vonatkozásában is, ahol óriási a kínálat a pár évvel ezelőtti helyzethez képest.

Ennek ellenére néhány területen szükség van az újragondolásra, mint például az audiovizuális tömegtájékoztatásban és az üzleti életben, ahol még mindig tartják magukat a szokások és a hagyományos gyakorlatok.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A kormány által 2010-ben aláírt *Cselekvési terv a 2010–2020 közötti időszakra vonatkozóan* c. dokumentum 12 intézkedést sorol fel a nyelvtanulás és a többnyelvűség fejlesztése céljából; a legnagyobb hangsúlyt többek között a tanárképzésre helyezik.

Ezen célok egy részét a legtöbb autonóm közösség már elérte, habár a kíméletlen pénzügyi válság miatt csökkent a kezdeti lelkesedés.

Hivatkozások

Avance Censo 2001, INE. www.ine.es/prensa/np648.pdf

Constitución española (1978) www.boe.es/aeboe/consultas/enlaces/documentos/ConstitucionCASTELLANO.pdf

Common European Framework of Reference for Languages. www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Framework_EN.pdf

Council of Europe (2001) The European Framework of Reference for the Teaching of Languages. Strasbourg: Council of Europe.

European Charter for regional or Minority languages. www.coe.int/t/dg4/education/minlang/textcharter/default_en.asp

REAL DECRETO 831/2003, de 27 de junio, por el que se establece la ordenación general y las enseñanzas comunes de la Educación Secundaria Obligatoria.

Ley 10/2009 de 22 de diciembre de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón. noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/ar-10-2009.html

Ley 14/1970, de 4 de agosto, General de Educación y Financiamiento de la Reforma Educativa. www.boe.es/aeboe/consultas/bases_datos/doc.php?id=BOE-A-1970-852

Morales, C. et al. (2000) La enseñanza de lenguas extranjeras en España. Madrid: CIDE.MECD.

Plan de Acción 2010-2020 www.educacion.gob.es/dctm/ministerio/horizontales/prensa/documentos/2010/plan-de-accion-2010-2011vdefinitivafinal.pdf?documentId=0901e72b801b3cad

Plan estratégico de ciudadanía e Integración 2007-2010 extranjeros.mtin.es/es/IntegracionRetorno/Plan_estrategico/pdf/PECIDDEF180407.pdf

Plan General de Normalización de la Lengua Gallega (2004) www.xunta.es/linguagalega/arquivos/PNL22x24_textointegro.pdf

Programa de Lengua y cultura Portuguesa www.educacion.gob.es/educacion/sistema-educativo/educacion-inclusiva/programas-educativos/lengua-cultura-portuguesa.html

Real decreto de 20 de julio de 1900, Colección Legislativa de España, vol. 2º de. 1900, art. 3, p. 533-534.

Estatuto de Cataluña Julio 2006 www.gencat.cat/generalitat/cas/estatut/index_2006.htm

16 SPANYOLORSZÁG

16.2 Katalónia

F. Xavier Vila i Moreno

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Spanyolország történeti többnyelvűségének kifejezett elismerése Franco tábornok diktatúrája után kulcskérdéssé vált, s az 1978-as Alkotmányban (3. cikk), majd Katalónia 1979-es Autonómia Statútumában (3. cikk) igen előkelő helyet kapott. Mindkét dokumentum értelmében Katalónia hivatalos nyelvei a katalán és a kasztíliai (ez az Alkotmányban hivatalosan használt kifejezés a spanyol nyelv megnevezésére).

Ezt az elismerést különbözőképpen értelmezték, és a nyelvpolitikák körüli viták azóta is látványosak. A viták arra összpontosítanak, hogyan érvényesíthető ez a „hivatalos státusz”. A legtöbb katalán társadalmi szereplő a katalánt Katalónia *nemzeti* – nem pedig regionális/kisebbségi – nyelvének tekinti, a kasztíliait pedig (központi) állami nyelvnek. A központi intézmények képviselői viszont hajlamosak a kasztíliai nyelvet előtérbe helyezni Katalóniában is. A legtöbb katalán úgy érzi, hogy három évszázadnyi hivatalos üldözés és a 20. század közepének tömeges spanyol nyelvű bevándorlása után nyelvüknek különleges védelemben kellene részesülnie, különösen mivel minden katalán ember hatékonyan megtanult kasztíliaiul. Valóban, az Alkotmány 3.1. cikke előírja, hogy „minden állampolgárnak kötelessége a kasztíliai nyelv ismerete”, ugyanakkor a 3.3. cikk értelmében a nyelvi sokféleség „különleges tiszteletet és védelmet élvez”. A kasztíliai nyelvű Spanyolországban a katalán nyelv „különleges védelmét” gyakran úgy tekintik, mint ami megfosztja a kasztíliai nyelvet „természetes” vezető szerepétől.

Újabban néhány egyéb tényező segítette elő a többnyelvűség hangsúlyozását Katalóniában: (1) a turizmus-iparág jelentősége; (2) az európai integráció folyamata; (3) a katalán gazdaság nemzetköziesedésének gyors folyamata; (4) több mint 1,3 millió

bevándorló érkezése a spanyol nyelvű Amerikából és a világ többi területéről (*alloglots*) a 21. század első évtizedében. Ez a soknyelvű populáció rendkívül széttöredezett és szétszóródott az egész országban: a *Katalónia lakosságának nyelvi gyakorlatáról szóló felmérés* (EULP 2008) szerint a legnagyobb csoportot az arab beszélők alkotják (a 15 éven felüli lakosság 2,6%-a, beleértve számos tamazight első nyelvi beszélőt). Semelyik másik első nyelvi csoport nem érte el az 1%-os arányt: a románok 0,9 %-át, a galíciaiak 0,6%-át, a franciák 0,5%-át, a portugálok és az angolok 0,4%-át, az oroszok 0,3%-át teszik ki Katalónia lakosságának, ezzel a 400 különböző első nyelvi csoport közül a legnagyobb számú beszélővel rendelkeznek.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Az új Autonómia Törvény 2006-os elfogadása óta az okcitán – a katalán Pireneusokban található Val d’Aran völgyben hagyományosan beszélt nyelv – Katalónia harmadik hivatalos nyelvévé vált. Az okcitán nyelv hivatalos státuszát a katalán parlament által 2010 szeptemberében elfogadott törvény szabályozta, ennek a végrehajtását ugyanakkor a spanyol alkotmánybíróság a spanyol kormány követelésére ideiglenesen felfüggesztette.

NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	részleges
INy	mindenki	≥2 év	Nincs	>0,5 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	részleges

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Egyéb hivatalos nyelvek	Katalán mindenhol, aráni Val d'Aranban
Idegen nyelvek	angol

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályban	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
Egyéb hivatalos nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	a képzésbe építve
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

Egyéb hivatalos nyelvek	katalán mindenhol, aráni Val d'Aranban
Idegen nyelvek	angol: kötelező

Az utóbbi két évtizedben Katalónia oktatása az integrációs modellre épült, amelynek értelmében a gyerekeket nem lehet első nyelvük alapján szétválasztani. Az oktatás fő nyelve a katalán (a gyerekek ugyanakkor jogosultak az oktatás első éveiben kasztíliai nyelven tanulni, ha szüleik ezt kérik); és mindegyik gyereknek tudnia kell e két nyelven beszélni és olvasni a kötelező oktatás végére. Az összehasonlító eredmények azt mutatják, hogy a modell hatására a legtöbb gyermek kétnyelvűvé válik, bár kasztíliaiul még mindig jobban tudnak (lásd Vila 2008, 2010). Ezt az eredményt a demo- és szociolingvisztikai tényezők keveréke magyarázza: a katalán, kasztíliai és *alloglot* beszélők közti fő közvetítő nyelv (lingua franca) a kasztíliai, amelyet a társadalomban betöltött erős státusza és helyzete miatt hamar elsajátítanak a nem anyanyelvi beszélők. Arra is fontos felhívni a figyelmet, hogy noha a Nyelvekben Gazdag Európa kutatásban felhasznált adatok hivatalos forrásokból származnak, a gyermekek megfigyelése és saját bevallásuk alapján is az derül ki, hogy a tanórákon elég gyakran használják a kasztíliai nyelvet a tanárokkal való érintkezésben, különösen, ha kasztíliai vagy idegen nyelvi beszélők vannak többségben. 2010-ben egy sokat vitatott alkotmánybírói döntés Katalónia új Autonómia Törvényéről (2006) előírta, hogy a kasztíliai nyelvnek nagyobb jelenlétet kell biztosítani a katalán iskolák nyelvhasználatában, ezzel egy jelentős, mai napig is tartó jogi és politikai konfliktus előtt nyitotta meg az utat.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályban	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
Egyéb hivatalos nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	a képzésbe építve
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Egyéb hivatalos nyelvek	katalán mindenhol, aráni Val d'Aranban
Idegen nyelvek (dőlt betűvel a csak felső tagozatban választhatók)	Kötelező: angol, francia – ezek közül egy, helyenként német és olasz Választható: <i>ógörög, latin</i> és egyéb nyelvek

A kutatás elég pontos a legtöbb nyelv helyzetének feltérképezésében. A „külföldi” és „idegen” nyelvek közti különbségtétel viszont elhomályosítja azt a ténytet, hogy a két legfontosabb első (idegen) nyelvi csoport – jelesül a francia és az angol – elég könnyen tud első nyelven tanulni az oktatási rendszerben. Számos külföldi – amerikai, francia, olasz és „nemzetközi” – magániskola nyújt szolgáltatásokat a relatíve jómódú, gyermekeiket többnyelvű oktatásban részesíteni kívánó lakosoknak.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	A intézmény	széles	Nincsenek irányelvek	Nem alkalmazható	teljes
	B intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
	C intézmény	széles	általános	Nem alkalmazható	teljes
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	B intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	nincs	részleges

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegen nyelv-oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	senki	KER szerint	Nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	korlátozott	KER szerint	Nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható

A kutatás a szakképzési rendszerben a nyelvoktatás számára teremtett általános környezetet ragadja meg, de a vizsgált felsőoktatási intézmények nyújtotta kép nem hangsúlyozza a Katalónia számos egyeteme által kínált nyelvtanulási lehetőségek széles választékát. A nagy nemzetközi nyelveken kívül regionális nyelveken (például okcitánul), széles körben használt bevándorló nyelveken (például amazigh/berberül), számos közepes méretű európai nyelven (például hollandul vagy svédül) és ázsiai nyelveken (például japánul, kínaiul, farsziul vagy törökül) lehet tanulni.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	Egyéb hivatalos nyelvű programok vétele az adott régió kivül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	szinkronizált	időnként	időnként

A kutatási adatok szerint a tömegtájékoztatásban a kasztíliai nyelv a legelterjedtebb, ezt követi a katalán és az angol, jóval a többi nyelv előtt. A kasztíliai nyelv meghatározó a televízióban – a számos, egész Spanyolországban fogható csatornának köszönhetően – és a moziban, ahol még mindig a kasztíliai nyelven szinkronizált programok vannak túlsúlyban. Ehhez képest a katalán/ kasztíliai arány sokkal közelebb kerül egymáshoz a rádióban és az újságokban.

A többi nyelv helyzetének felmérése nehezebb volt. Mióta a digitális televíziózás felváltotta az analógot, a szinkronizálás és feliratozás kérdése jelentőségét veszítette, mert a legtöbb televízió sugároz eredeti, idegen nyelvű produkciókat, rendszerint felirattal, de szinkronizált változatban is. Az eredeti változatok nézése bizonyos társadalmi rétegek körében népszerű, beleértve néhány bevándorló csoportot, de erre a területre vonatkozóan egyelőre nincs elérhető adat. A műholdas televíziózás szintén elég elterjedt a bevándorló közösségekben, de az egyes nyelvi közösségek kicsi abszolút száma ezt a fogyasztást észrevétlenné teszi.

2011 végére a gazdasági válság mindegyik terület és nyelv vonatkozásában csökkentette a kínálatot. 2011 decemberében például az ingyenes kasztíliai nyelvű újság, az ADN megszűnt. A válság különösen a helyi és társadalmi kezdeményezéseket érintette, mint például a helyi televízió állomásokat, amelyek a katalán nyelv bástyáját képezték. Sokkal fontosabb azonban, hogy 2011 végén Katalónia kormánya szigorú megszorításokat vezetett be a köztelevíziózásban, ami valószínűleg azzal fog járni, hogy két – katalán nyelvű – közszolgálati csatorna is meg fog szűnni.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Barcelona Tarragona L'Hospitalet de Llobregat	Barcelona	Barcelona		
3–4	Barcelona				Barcelona	Barcelona
1–2	Tarragona L'Hospitalet de Llobregat		Tarragona L'Hospitalet de Llobregat	Tarragona L'Hospitalet de Llobregat	Tarragona L'Hospitalet de Llobregat	

Kommunikációs lehetőségek

Top 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Oktatási szolgáltatások Életmentő szolgáltatások	Életmentő szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Turizmus Szociális szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások

A közszolgáltatások és közszféra erős többnyelvű profilját mutató adatok a terület sokarcú természetét tükrözik, amely egyidejűleg többfajta ügyféllel is foglalkozik, például helyiekkel, bevándorlókkal és turistákkal. Ennek következtében nem meglepő, hogy a különböző családokból és kontinensekről származó nyelvek – a katalántól a japánon keresztül a finnig és a szuahéliig – mind megjelennek.

8 Nyelvek az üzleti életben (23 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmacsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	9	14	5	8	0	5	4	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	0	2	2	2	21	23	18	21	20	21
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	3	4	10	5	7	11	10	12	13	14
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	3	4	6	5	11	7	10	15	14	15

A kutatási adatok azt sugallják, hogy a magánszféra általában elmarad a helyi közigazgatások mögött a többnyelvű stratégiák mindennapi alkalmazását tekintve. Az üzleti életben a katalán a harmadik helyen áll a kasztíliai és az üzleti angol mögött. A katalánt jelentős távolságban egyéb európai nyelvek követik: többségében a turisták vagy európai lakosok által beszélt, illetve egyéb spanyolországi nyelvek. A nem európai nyelvek ebben az ágazatban elhanyagolható szerepet játszanak, amely azt sugallja, hogy a vizsgált vállalkozások nem veszik figyelembe az afrikai vagy ázsiai bevándorlók igényeit, illetve ezen régiók piacait, vagy pedig a velük való kapcsolattartásban az üzleti angolt használják.

Ezeket a következtetéseket azonban némi fenntartással kell fogadni: a vizsgált cégek mintája nemcsak kicsi, de belsőleg heterogén is volt: a különböző ágazatokban működő vállalkozások egy része nemzetközi volt, egyesek egész Spanyolország területén tevékenykedtek, mások csak Katalóniában. Az üzleti életnek a közszférével való összehasonlítása – ahol csak helyi intézmények elemzésére került sor – egyáltalán nem egyszerű.

Legfontosabb megállapítások

1. A kasztíliai mint „nemzeti” és a katalán mint „regionális” nyelvek közti különbségtételnek kevés gyakorlati értelme van Katalóniában, ahol mindkét nyelvet széleskörűen alkalmazzák minden területen. A további kutatásokban ezt a két nyelvet egy közös, megfelelőbb kategóriába kellene sorolni, legyen az nemzeti nyelv, hivatalos nyelv vagy valami más.
2. A Nyelvekben Gazdag Európa projekt a kínálatot szabályozó nyelvpolitikákra összpontosított, de a kínálatot csak akkor lehet megfelelően elemezni, ha a keresletet és az eredményeket is figyelembe vesszük. A jelenlegi nyelvi ökoszisztémában a viszonylag kis kínálattal rendelkező kasztíliai nyelv az iskolákban magas szintű nyelvtudást eredményez, míg ugyanilyen feltételek mellett az angol nyelven elért eredmények gyengék. Más szóval, a többnyelvűséghez vezető út minden nyelv és minden helyzet esetében más, ezért az egész nyelvi ökoszisztémát figyelembe kell venni. Ebben az értelemben a legtöbb mutató azt sugallja, hogy a katalóniai nyelvi ökoszisztémának az idegennyelv-tanulás a gyenge pontja, amely mélyreható megújítást igényel.
3. Összességében véve a kérdőív pontosan tükrözi a „bevándorló nyelvek” gyenge pozícióját Katalóniában, ami mind ezen nyelvek újdonságának, mind heterogenitásának megfelel. Jelenlegi formájában a kérdőív csak a társadalom széles pályáit érintő kezdeményezéseket képes érzékelni. A jövőben a módszertant úgy lehetne továbbfejleszteni, hogy a közösségi kezdeményezésekre is kiterjedjen, amelyek inkább elérhetők az új, még kevésbé megállapodott bevándorló csoportok számára – úgy mint iskolán kívüli nyelvi kurzusok, közösségi könyvtárak és könyvesboltok, műholdas vagy online televíziózás. Akárhogy is, növelni kell az ezen nyelvekre vonatkozó pedagógiai figyelmet, ha a bevándorló gyermekek nyelvi örökségét meg akarjuk őrizni a saját, illetve a katalán társadalom érdekében.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

1. A *Nyelvi önkéntesek* számos, állami és magánkezdeményezésekkel támogatott programjának keretében ún. „nyelvi párok” alakultak, amely Katalónia-szerte a katalánnyelv-tanulók ezrei számára teszi lehetővé, hogy a nyelvet folyékonyan beszélőkkel gyakoroljanak (vö. Boix-Fuster, Melià and Montoya 2011).

2. Vila (2010) egy sor, a kisebbségi nyelvek iránti tudatosság erősítését célzó tevékenységet mutat be Katalóniában, mint amilyen a Language Gymkhana vagy az Amazigh Spring.
3. A Proxecto Galauda (phobos.xtec.cat/galauda/) egy olyan projekt, amelynek keretében galíciaiul lehet tanulni Katalóniában, illetve katalánul Galíciában számos középfokú oktatási központban, s amely a nyelvi repertoár szélesítéséhez, valamint a nyelvi sokféleség értékének tudatosításához járul hozzá.

Hivatkozások

Boix-Fuster, Emili, Joan Melià, and Brauli Montoya. 2011. "Policies promoting the use of Catalan in oral communications and to improve attitudes towards the language." Pp. 150-181 in *Democratic Policies for Language Revitalisation: The Case of Catalan* edited by M. Strubell i Trueta and E. Boix-Fuster. Basingstoke, England: Palgrave.

EULP 2008: Enquesta d'usos lingüístics de la població 2008. www20.gencat.cat/portal/site/Llengcat/menuitem.b318de7236aed0e7a129d410b0c0e1a0/?vgnextoid=d5349cede4c43210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextchannel=d5349cede4c43210VgnVCM1000008d0c1e0aRCRD&vgnnextfmt=default

Vila i Moreno, F. Xavier. 2008. Catalan in Spain. pp. 157–183 in *Multilingual Europe: Facts and Policies* edited by G. Extra and D. Gorter. Berlin: Mouton de Gruyter.

Vila i Moreno, F. Xavier. 2010. Making choices for sustainable social plurilingualism: some reflexions from the Catalan language area. pp. 131–154 in *International Perspectives on Bilingual Education: Policy, Practice, and Controversy* edited by J. Petrovic. Charlotte, N Caroline: Information Age Publishing series.

16 SPANYOLORSZÁG

16.3 Baszkföld

Iván Igartua

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Baszkföld (*Euskadi*) Autonóm Közösségnek két hivatalos nyelve van: a baszk és a spanyol. A legfrissebb becslések szerint a baszk népesség mintegy 32%-a kétnyelvű (közel 700 000 fő). Vannak más térségek is, ahol beszélnek baszkul. A franciaországi Baszkföldön, ahol a baszk semmilyen közigazgatási elismerésben nem részesül, a baszk beszélők a lakosság körülbelül egyharmadát alkotják (mintegy 80 000 ember). Navarrában, ahol a baszk csak az északi részen hivatalos nyelv, a lakosság tizede (mintegy 50 000 fő) beszél baszkul.

Napjainkban már gyakorlatilag nincsenek egynyelvű baszk beszélők, mivel azon baszkok aránya, akik nem tudnak spanyolul vagy franciául, a lakosság kevesebb mint 1%-át alkotják. A jelenlegi szociolingvisztikai helyzet fényében a baszk kormány elsődleges célkitűzése egy megvalósítható kétnyelvűség felé haladás, amely három alapelvre épül: először, a baszk parlamentben képviselt politikai erők konszenzusára; másodsor, a baszk társadalom sokféleségének elismerésére; végül pedig az állampolgárok saját nyelvi választásainak tiszteletére. Pontosan ezt tükrözi az 1982-ben elfogadott Normalizációs Törvény szellemisége is.

1982 óta a baszk nyelv helyzete sokat javult. Euskadiiban a nyelvi normalizációt mindig is többletként értelmezték. Euskadi népe és kormánya a kétnyelvűség, nem pedig ilyen vagy olyan egynyelvűség melletti elkötelezettségéről tett ígéretet. A nyelvi jogok eszméje mind Baszkföld jogalkotásában, mind politikai gyakorlatában magától értetődő, és amikor nyelvi jogokról beszélünk, akkor a baszk és a spanyol beszélők jogait egyaránt értjük alatta. Az utóbbi pár évtizedben a baszk helyzete fejlődött, de a spanyolé sem romlott egyáltalán.

Az elmúlt harminc évben a baszk nyelvpolitika főleg két kitüntetett területre épült: az oktatásra és a közigazgatásra. A harmadik prioritás minden normalizációs eljárásban (a tömegtájékoztatás, különösen a televízió) összehasonlíthatóan kisebb hatást tett a baszk nyelv elsajátítására, ugyanakkor kulcsfontosságú szerepet játszott a standard nyelvváltozat kifejlődésében. Amikor a Normalizációs Törvényt elfogadták, arra gondoltak, hogy a kiemelt és nem kiemelt területek (mint például rendőrség, egészségügy, igazságszolgáltatás és magánvállalkozások) közti különbségtétel csak pár évig fog tartani. Valójában már a folyamat negyedik évtizedénél tartunk, és a különbségtétel még mindig életben van, ahogy a baszk jelenléte a fent említett területek némelyikében egyre gyengül.

A politikusok és a baszk társadalom egésze számára már a normalizációs eljárás kezdete óta világos volt, hogy a baszk az egész térségben hivatalos nyelv lesz, még olyan helyeken is, ahol évszázadok óta nem beszéltek. Valójában a baszk esetében helyesebb volna a nyelv feltámasztásáról vagy újjászületéséről beszélni, mint a nyelvi normalizáció és standardizáció klasszikus eljárásáról. Ez azt jelenti, hogy a családon belüli nyelvtadás nem volt elég. Emiatt az iskolai oktatás vált a nyelv fellendülésének kulcsává, és ami rendkívül fontos, hogy ez a fellendülés társadalmi konszenzus és egyéni szabadság útján jött létre, hiszen a szülők, nem pedig a baszk kormány választják meg az oktatás nyelvét gyermekeik számára.

A baszkföldi oktatás jellegzetes aspektusa a felnőttek nyelvi *baszkosítása*. Századokon keresztül a baszk és a spanyol vagy francia közötti kapcsolat egyirányú volt. Sok baszk beszélő elhagyta a nyelvét, és – akár szabad akaratból, akár a körülmények kényszere által – felvette valamelyik hivatalos nyelvet. A hatvanas évek óta a baszk és a spanyol vagy francia közötti kapcsolat kölcsönös. A baszk nyelv továbbra is veszíti beszélőit a franciaországi Baszkföldön, ugyanakkor sok baszk, akinek az anyanyelve francia vagy spanyol, tanul baszkul. Néhányan azok közül, akik felnőtt korukban tanultak meg baszkul, a nyelvtudás olyan szintjét érték el, hogy híres baszk írókká, vagy akár a Baszk Nyelvi Akadémia tagjaivá váltak. Jelenleg 40 000-en tanulnak baszkul vagy fejlesztik nyelvtudásukat az úgynevezett *euskaltegis*ben, a felnőttoktatás és a baszk nyelv tökéletesítésének központjaiban. Az *euskaltegis* és a baszknyelvű közösség bővítése nélkül a nyelv újjáélesztése (a kifejezés eddig használt értelmében) majdhogynem lehetetlen lett volna.

Ami a közigazgatást illeti, a közigazgatás arra kötelezték magukat, hogy tisztelni fogják minden állampolgár nyelvi választását, ahelyett hogy egy bizonyos nyelv használatára kényszerítenék őket. Ez azt jelenti, hogy számos köztisztviselőnek tudnia kell az autonóm közösség két hivatalos nyelvén beszélni. Jelen pillanatban a baszk közigazgatásban dolgozók 44%-a rendelkezik baszk nyelvvizsgálóval. Valójában lehetőség van arra, hogy valaki baszk köztisztviselő legyen – még magas pozícióban is – anélkül, hogy akár egy árva szót is beszélne baszkul, különösen a korábban említett nem kiemelt területeken. Másrésztől viszont, az állampolgári kérelmekről gyűjtött adatok elárulják, hogy mindössze 14–15%-uk használja a baszk nyelvet a hivatali ügyintézés során.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Az elmúlt húsz évben Baszkföld kormánya számos anyagot állított elő a nyelvi tervezéssel és nyelvpolitikával kapcsolatban. A leginkább említésre méltók közé tartozik az *Általános terv a baszk nyelv előmozdításáért* (EBPN, 1999) és az *Útban egy megújított egyezmény felé* c. rövid esszé (2009), amelyek meghatározták a nyelvpolitika alapját a 21. század elején. A Normalizációs Törvény (1982) után a kétnyelvűség számos aspektusával foglalkozó jogalkotás tovább fejlődött, beleértve a

magánvállalkozások ágazatát is. 1991 óta minden ötödik évben elvégeznek egy szociolingvisztikai felmérést a baszkföldi nyelvhasználatnak és a nyelvi kompetenciák szintjének felderítése érdekében. A felmérés tartalmazza az állampolgárok első nyelvére vonatkozó alapvető információkat is. 2011-ben a baszk kormány elkészített egy mutató-alapú tanulmányt a baszk nyelv jelenlegi helyzetéről és fejlődéséről.

NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek

2 Nyelvek az iskola előtti (óvodai), az alapfokú és a középfokú oktatásban

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
Egyéb hivatalos nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Egyéb hivatalos nyelvek	baszk
Idegen nyelvek	angol

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
Egyéb hivatalos nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	általános	általános	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

Egyéb hivatalos nyelvek	baszk
Idegen nyelvek	angol: kötelező

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
Egyéb hivatalos nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus		Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	informális anyagi támogatás
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	általános	KER szerint	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Egyéb hivatalos nyelvek	baszk
Idegen nyelvek (a dőlt betűs nyelvek csak a középiskola felső tagozatában)	Kötelező: angol, német Választható: arab, francia, olasz, orosz, török

Baszkföldön az iskola ma már sokkal fontosabb szerepet tölt be a baszk nyelv átadásában, mint a család. A szülők 60%-a a baszkot választja oktatási nyelvként, amikor gyermeke oktatásának módjáról dönt, függetlenül attól, hogy ők maguk beszélnek-e baszkul vagy sem, vagy hogy olyan környéken/városban laknak-e, ahol még beszélnek baszkul vagy sem. (Sőt, mi több, a szülők 22%-a választja a kétnyelvű oktatási formát, a maradék 18%-át pedig tantárgyként jelöli meg a baszkot.) Az iskola előtti (óvodai) nevelésben azon szülők aránya, akik baszk nyelven kívánják taníttatni gyermekeiket, még nagyobb, ami azt jelenti, hogy az egynyelvű spanyol beszélők kihalófélben vannak a hat éven aluli gyermekek körében.

Az iskolával kapcsolatban az a fő probléma, hogy a spanyol anyanyelvű gyerekek főleg a házi feladattal azonosítják a baszk nyelvet. Azonnal felhagynak a baszk nyelven való beszéddel, amint kilépnek az iskola kapuján. A spanyol nyelvű területekről származó gyermekek általában csak spanyolul beszélnek otthon vagy az utcán, hacsak legalább az egyik szülő nem beszél baszkul. Ilyen körülmények között ritkán érzik magukat elég magabiztosnak az iskolában tanult nyelv használatához. Mindazonáltal, ahogy fent említettük, az iskola kulcsfontosságú szerepet játszik a nyelv újjáélesztésében.

Általános- és középiskolában egyaránt egy idegen nyelvet kötelező tanulni. Noha az iskolák túlnyomó többsége az angolt kínálja első idegen nyelvként, egyéb nyelveket, mint például franciát és németet is lehet tanulni.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Baszk	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
	B intézmény				
	C intézmény	korlátozott	Nincsenek irányelvek	Nem alkalmazható	teljes
INy	A intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	B intézmény	korlátozott	általános	nincs	teljes
	C intézmény	korlátozott	általános	Nemzeti normák	teljes

Felsőoktatás (két intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlap nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi normák	Csak a nemzeti nyelv anyanyelvi beszélői	nincs	választható
B intézmény	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	Hivatalos nemzeti, idegen és egyéb hivatalos nyelvek	senki	nincs	Csak nemzetközi	nincs	választható

Ami az egyetemi képzést illeti, a Baszkföldi Egyetemen tanulók 45%-a baszk nyelven tanul, tehát a baszk helyzete az egyetemi oktatásban sokkal kedvezőbb a harminc évvel korábbi helyzethez képest. Mind a graduális, mind a posztgraduális képzésben egyre inkább bevezetik az angolt a képzési programokba.

A szakképzés többnyelvűségi profilja is egyre erősödik, de lassabb ütemben. Példának okáért a baszkot csak a tanulók 25%-a választja oktatási nyelvként.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	Egyéb hivatalos nyelvű programok vétele az adott régió kivül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
szinkronizált	szinkronizált	időnként	időnként

Baszkföldön egy országos napilapot és közel 50 regionális vagy helyi magazint adnak ki teljes egészében baszk nyelven. Ezen kívül van két állami TV csatorna, amelyek kizárólag baszk nyelvű műsorokat sugároznak (és létezik néhány ilyen helyi csatorna is). A hivatalos nyelveken kívüli nyelveken megjelenő kiadványok elérhetősége egyre növekszik, de még mindig csak mérsékelt érdeklődésről beszélhetünk az idegen nyelvek iránt.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4						
3-4	Vitoria-Gasteiz					
1-2	Donostia-San Sebastian Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao	Donostia-San Sebastian Vitoria-Gasteiz Bilbao

Kommunikációs lehetőségek

Top 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Közlekedési szolgáltatások = Oktatási szolgáltatások = Életmentő szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Politikai viták és döntéshozatal	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások Turizmus Oktatási szolgáltatások Színházi programok

A közszolgáltatásokat általában Baszkföld két hivatalos nyelvén, spanyolul és baszkul nyújtják. Néhány esetben (fordítási szolgáltatások, a bevándorlók iránti elsődleges figyelem stb.) más nyelveket is használnak, például angolt, franciát, arabot, kínait, orosz, grúz vagy wolofot.

8 Nyelvek az üzleti életben (20 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/ tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/ támogatás igénybevétele	EU programok/ támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	6	14	8	8	1	5	3	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/ előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
Hivatalos nyelvek	széleskörűen gyakorolt	1	0	2	3	20	19	19	20	19	18
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	3	1	10	5	5	8	9	4	8	11
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	4	1	6	2	3	1	2	9	8	10

A baszk vállalkozások próbálják mindennapi munkájuk részévé tenni a nyelvi menedzsment gyakorlatát. Az üzleti stratégia ezen aspektusa jóval túllépi a hivatalos többnyelvűség kereteit, mivel más nyelvekre is – főleg, de nem kizárólagosan az angolra – teljes mértékben szükség van a világ számos országában székelő vállalkozásokkal való kapcsolataikban. Amin javítani kellene, az a munkatársak nyelvi kompetenciáinak ösztönzése.

Legfontosabb megállapítások

Úgy tűnik, hogy Baszkföld viszonylag erős többnyelvűségi profillal rendelkezik az alap- és középfokú oktatásban a spanyol, a baszk és a főbb idegen nyelvek (az angollal az élen) vonatkozásában. Ugyanakkor a bevándorlók által használt nyelvekre sokkal kisebb hangsúly esik vagy egyáltalán nincsenek jelen az oktatási rendszerben.

A felsőoktatás, a nyomtatott sajtó, a közszolgáltatások és a magánvállalkozások többnyelvűségi profilja elég gyors ütemben erősödik. Ezt szükséges fejleszteni és megerősíteni a jövőben a többnyelvűsége irányuló megfelelő oktatási alap kifejlesztésével.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A többnyelvűség kihívás egy olyan társadalom számára, amely messze áll attól, hogy teljes egészében kétnyelvű legyen. A kétnyelvű társadalom felé történő fokozatos elmozdulást ezért a többnyelvűségi stratégiákra irányuló növekvő szükséglettel és igénnyel kell párosítani. Ezen stratégiák egyike már elindult: kifejlesztettek egy kísérleti programot egy háromnyelvű keretrendszer alap- és középfokú oktatásba való bevezetésére. Körülbelül 120 iskola vezette be ezt az új programot, amely valószínűleg végül az egész oktatási rendszerre ki fog terjedni.

Az új technológiák birodalmában jelenleg is nagy erőfeszítéseket tesznek egy gépi fordítórendszer kifejlesztése érdekében, amely spanyolról és angolról baszkra és vice versa tud szövegeket és weboldalakat fordítani. Ez az új eszköz egy erős nyelvtani elemzőre és a fordítási memóriák nagy nyilvános adattárára fog épülni.

Ezen (és egyéb) kezdeményezés(ek) célját nem könnyű elérni, de a cél azért nagyon vonzó: a többnyelvűségi profilokat fejleszteni és erősíteni egy olyan társadalomban, amely a szociolingvisztikai szempontból leggyengébb nyelv, a baszk használatát akarja és próbálja növelni.

Hivatkozások

Euskara Biziberritzeko Plan Nagusia/Plan general de Promoción del Uso del Euskera (EBPN), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 1999.

Euskararen egoerari eta bilakaerari buruzko adierazleak/Indicadores de situación y evolución del euskera, Viceconsejería de Política Lingüística, 2011. [www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/argitalpenak/es_6092/adjuntos/ebpn_txostena/EBPN%20Txostena%20cast.pdf].

Fourth Sociolinguistic Survey (2006), Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 2008.

Itun berri baterantz/Hacia un pacto renovado, Vitoria-Gasteiz, Eusko Jaurlaritza/Gobierno Vasco, 2009 [Angol változat: www.euskara.euskadi.net/r59-738/es/contenidos/informacion/7041/es_2447/adjuntos/Maketa-Pacto_Baja-1eng%202.pdf].

17 SVÁJC

Raphael Berthele, Bernhard Lindt-Bangerter, Susanne Obermayer

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Svájc államformája szövetségi köztársaság. 26 kantonból áll, lakóinak száma 2010-ben 7,9 millió fő volt.

Saját alkotmánnyal rendelkező szövetségi tagállamokként a kantonoknak széleskörű autonómiája van. A jelen tanulmányban tárgyalandó oktatási rendszer is kantonális szinten szerveződik, aminek az az eredménye, hogy az iskolarendszer gyakran jelentősen eltér az egyes kantonokban. Az iskolarendszerek harmonizálását célzó törekvések már folyamatban vannak – amint azt 2006 óta az alkotmány és a kötelező iskolai oktatás összehangolására vállalt megállapodás (lásd alább) előírja.

Svájcban hagyományosan négy nyelvet beszélnek viszonylag homogén térségekben: a németet, a franciát, az olaszt és a rétorománt. A német, a francia és az olasz az Államszövetség 1848-as megalapítása óta nemzeti nyelvek, a rétoromán csak 1938 óta. A 2010 óta hatályos, módosított nyelvi törvény szabályozza a nyelvek használatát és támogatását, valamint erősíti a rétoromán hivatalos nyelvi státuszát. Az alemán dialektusok – Svájc legtöbb lakójának első nyelve – státusza még nem tisztázott. Miközben az UNESCO a világ veszélyeztetett nyelvei közé sorolta a svájci német nyelvváltozatot, az oktatási intézmények korlátozzák használatát. A Ticino kantonban beszélt olasz nyelvváltozatot egyre inkább a standard olasz nyelv váltja fel, a Nyugat-Svájcban használt frankoprovanszál nyelvváltozatok pedig kihalófélben vannak.

Mindegyik kanton saját maga határozza meg hivatalos nyelvét. A 26 kantonból 17-nek a német, négynek a francia és egynek az olasz a hivatalos nyelve. Három kanton hivatalosan kétnyelvű (francia és német), egy pedig háromnyelvű (német, rétoromán és olasz). Ezen kívül számos hivatalosan kétnyelvű település létezik a német-francia nyelvi határon.

A háromnyelvű Graubünden kanton nyelviileg egyedülálló helyzetben van. A rétoromán kisebbségi nyelv századok óta veszít erejéből; a lingua francának számító német egyre inkább fenyegeti Svájc nyelvi gazdagságát és negyedik hivatalos

nyelvét. A rétoromán nyelvű terület biztosítása érdekében Graubünden új kantonális nyelvi szabályozást bocsátott ki. Most egy település akkor számít egynyelvűnek, ha a lakosság 40%-a beszél rétorománul, és többnyelvűnek, ha csak 20%-a. Ezen kívül a rétoromán területeken kizárólag a helyi nyelvváltozatot használják az óvodában és az általános iskola első éveiben.

A 2000. évi országos népszámlálás adatai szerint a lakosság 63,7%-a a németet, 20,4%-a a franciát, 6,5%-a az olaszt, 0,5%-a a rétorománt, 9%-a pedig valamelyik nem hivatalos nyelvet beszéli fő nyelveként.

Körülbelül a lakosság 30%-a rendelkezik bevándorló háttérrel, azaz ők maguk vagy szüleik bevándorlóként érkeztek Svájcba. Ezen emberek egyharmada már rendelkezik svájci állampolgársággal. A leggyakrabban használt származási nyelvek a gyakoriság sorrendjében a következők: német, francia, olasz, bosnyák-horvát-serb, albán, portugál, spanyol, angol, török és tamil.

A jelenlegi szövetségi politika egyik középpontjában az idegen nyelvet beszélő bevándorlók nyelvi integrációja áll (beleértve a regionális nyelveken folyó nyelvi tanfolyamokat is).

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A 2000. évvel bezárólag Svájc minden lakóra vonatkozóan gyűjtött cenzusadatokat. 2010-ben csak véletlenszerű mintavételt folytattak, amely nem tartalmazza az egyes települések szintjére vonatkozó állításokat, és amely kifejezetten problematikus a rétoromán nyelv életerejének felmérése szempontjából. A nyelveket a következő három szempont mentén vizsgálják: fő nyelv, valamint az otthon és az iskolában/munkahelyen beszélt nyelv(ek).

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

Nyelvek az iskola előtti (óvodai), az alapfokú és a középfokú oktatásban

		Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
B	Zürich	csak anyanyelvi beszélők	1 év	Nincs	<0.5 nap	általános	tantárgyspecifikus	részleges
	Genf	Nincs rendelkezés						
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	Zürich	csak a bevándorló gyerekek	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	nincs	teljes
	Genf	mindenki	≥2 év	nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

Bevándorlók által használt nyelvek

Zürichben: albán, arab, bosnyák, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, portugál, brazil portugál, orosz, szlovén, spanyol (latin-amerikai), török
Genfben: albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török

A nyelvi készségek óvodai szintű ösztönzésében a hatóságok egyértelműen az adott régió hivatalos nyelvére összpontosítanak. A jelenlegi oktatási politikának megfelelően a gyerekek általában két évig járnak óvodába, és a nyelvi integráció fő szabály szerint a nyelvi belemerítés módszerével történik. Azokban az óvodákban, ahová sok idegen nyelven beszélő gyermek jár, speciális, kiscsoportos nyelvtanfolyamokat kínálnak.

A következő években az integrációt ösztönző sajátos intézkedéseknek egyre növekvő mértékben kellene támogatniuk az olyan programokat, amelyek korai (iskola előtti) beavatkozással segítik a bevándorló háttérű gyerekeket a helyi nyelv elsajátításában.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

		Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Hivatalos nemzeti nyelvi támogatás	Zürich	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	iskola-alapú
	Genf	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	Nemzeti szinten egységesített
	Ticino	általános	az osztályba kerülés előtt	csak a bevándorlók	nincs

		Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb hivatalos nyelvek	Zürich	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	az iskolai oktatás közepétől	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
	Genf	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
	Ticino	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	az iskolai oktatás közepétől	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Iskolai normák	teljes
INy	Zürich	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes
	Genf	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes
	Ticino	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	az iskolai oktatás közepétől	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes
B	Zürich	Csak anyanyelvi beszélők	általános	helyi	1. osztálytól	Részben tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nincs meghatározva	részleges
	Genf	Nincs rendelkezés								
	Ticino	Nincs rendelkezés								

Oktatás

		A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
Nemzeti nyelvi támogatás	Zürich	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	nincs	nem alkalmazható
	Genf	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható
	Ticino	Általános tanárok	általános	nincs	nem alkalmazható
Egyéb nemzeti nyelvek	Zürich	Általános tanárok	általános	nincs	nem alkalmazható
	Genf	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható
	Ticino	Általános tanárok	általános	nincs	nem alkalmazható
INy	Zürich	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	nincs	a képzésbe építve
	Genf	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	a képzésbe építve
	Ticino	Általános tanárok	általános	nincs	a képzésbe építve
B	Zürich	Általános tanárok	általános	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható
	Genf	Nincs rendelkezés			
	Ticino	Nincs rendelkezés			

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

Egyéb nemzeti nyelvek	német, francia, olasz
Idegen nyelvek	Zürich kantonban: angol és francia kötelező Genf kantonban: angol és német kötelező Ticino kantonban: francia kötelező
Bevándorlók által használt nyelvek	Zürichben: albán, arab, bosnyák, bolgár, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, kurd, portugál, orosz, szerb, szlovén, spanyol, svéd, török Genfben: albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török

Svájcban a kötelező oktatás kilenc évig tart. A hetedik év után a kantonok többsége két vagy három oktatási formát kínál a diák tanulmányi előmenetelétől függően. A diákok általában középiskolában (gimnáziumban) folytatják tanulmányaikat a nyolcadik vagy kilencedik osztály után.

A kötelező oktatás hagyományos részét képezi egy második nemzeti nyelv tanítása. Az elmúlt pár évben ugyanakkor a nyelvtanítás nagy változásokon ment keresztül: a kantonok többsége között született egy megállapodás (HarmoS), amelynek célja a tantárgyak és oktatási célkitűzések harmonizálása. A nyelvtanítást érintő konkrét változások a következők: egy második hivatalos nyelv mellett a diákoknak angolul kell tanulniuk. Az első idegen nyelvet legkésőbb a harmadik osztályban, a második idegen nyelvet az ötödik osztályban kell bevezetni. A jövőben Svájc francia nyelvű területein, valamint Graubünden rétoromán és olasz nyelvű részein a német lesz az első idegen nyelv; az olasz nyelvű Ticinóban és Nyugat-Svájc számos német nyelvű kantonjában pedig a francia. Graubünden német nyelvű területein az olaszt kell első idegen nyelvként tanítani, míg Svájc középső és keleti részeinek legtöbb német nyelvű kantonjában az angolt. Azt, hogy Svájc német nyelvű területeinek egy része az angolt választotta a francia mint nemzeti nyelv helyett, nagyon sokan kritikával illetik.

A HarmoS program kinyilvánított célja, hogy a tanulók mindkét idegen nyelven összehasonlítható nyelvi készségekre tegyenek szert a kötelező oktatás során. A nyelvekre vonatkozó oktatási követelményeket most állítják össze.

A bevándorló háttérrel rendelkező gyerekek első nyelvének támogatása és művelése fő szabály szerint az érintett nemzetek hatáskörébe tartozik, de időnként magánszervezeteket is bevonnak. A Kantonális Oktatási Miniszterek Konferenciája azt javasolja, hogy a kantonok támogassák a Nyelvi Örökség és Kultúra kurzusokat. A legtöbb kantonban az iskolai infrastruktúra (osztálytermek stb.) biztosított ezen kurzusok részére, és néhány német nyelvű kanton akkreditációs lehetőséget is nyújt számukra, ha egy előírt keretantervhez tartják magukat. Ezekben a kantonokban a rendes és az ún. nyelvi örökség tanárok között számos együttműködési forma, valamint integrált oktatás is létezik.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

		Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	Zürich	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	Iskola-alapú
	Genf	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített
	Ticino	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	nincs	Iskola-alapú

		Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Értérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb nemzeti nyelvek	Zürich	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
	Genf	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
	Ticino	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Iskolai normák	Teljes
INy	Zürich	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes
	Genf	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes
	Ticino	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes
B	Zürich	Csak anyanyelvi beszélők	általános	Helyi	Részben tanórákon	Nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy regionális normák	Részleges
	Genf	Csak anyanyelvi beszélők	általános	széleskörű	Tanórákon kívül	nincs	Iskola-alapú	Nincs meghatározva	részleges
	Ticino	Nincs rendelkezés							

Oktatás

		A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
Egyéb nemzeti nyelvek	Zürich	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	nincs	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
	Genf	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
	Ticino	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	nincs	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	Zürich	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	KER szerint	némi anyagi támogatás
	Genf	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti és regionális normák	némi anyagi támogatás
	Ticino	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	nincs	Nemzeti és regionális normák	némi anyagi támogatás
B	Zürich	Általános tanárok	Általános	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
	Genf	nyelvtanárok	általános	általános	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
	Ticino	Nincs rendelkezés				
Nemzeti nyelvi támogatás	Zürich	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	nincs	KER szerint	Nem alkalmazható
	Genf	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható
	Ticino	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	nincs	KER szerint	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Egyéb nemzeti nyelvek	német, francia, olasz
Idegen nyelvek	angol, görög, latin, spanyol: ezek közül egy vagy kettő kötelező
Bevándorlók által használt nyelvek	Zürichben: albán, bosnyák, kínai, horvát, finn, francia, görög, magyar, olasz, koreai, kurd, portugál, orosz, szerb, szlovén, spanyol, svéd, török Genfben: albán, arab, olasz, portugál, spanyol, török

A nemzeti és idegen nyelvek tanítása, valamint a többnyelvűség ösztönzése a középfokú oktatásban is a kantonális és szövetségi hatóságok kiemelt szempontja marad. Főszabály szerint két idegen nyelv (általában egy másik nemzeti nyelv és az angol) kötelező minden diák számára a középfokú oktatás végéig, amikor az Európa Tanács Közös Európai Nyelvi Referenciakerete szerinti B2-es szintet kell elérni.

Számos középiskola rendelkezik kétnyelvű tantervvel. A leggyakoribb nyelvi párosítás a regionális hivatalos nyelv és az angol, különösen Svájc német nyelvű területein.

A bevándorló háttérrel rendelkező tanulók a rendes tanterven kívül hallgatnak kurzusokat bevándorló nyelveken is, amelyeket az adott nyelvi közösség szervez, de a helyi oktatási hatóságok is gyakran támogatnak.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
Egyéb nemzeti nyelvek	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	teljes
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Nemzeti, egyéb nemzeti és idegen	Nemzeti, egyéb nemzeti és idegen	mindenki	KER szerint	Nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	Nemzeti, egyéb nemzeti és idegen	Nemzeti, egyéb nemzeti és idegen	mindenki	nincs	Nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	Nemzeti, egyéb nemzeti és idegen	Nemzeti, egyéb nemzeti és idegen	korlátozott	KER szerint	Csak nemzetközi	választható	választható

Választható nyelvek 3 svájci felsőoktatási intézményben:

angol, német, francia, olasz, spanyol, görög, latin, orosz, arab, kínai, svéd, japán, ógörög, lengyel

Svájcban viszonylag kicsi azon hallgatók aránya, akik bekerülnek az egyetemre. Ennek az az oka, hogy nagy hangsúly helyeződik a minőségi szakképzésre. A szakképzési programok keretében a tanulók egy cégnél vagy a szakmában dolgoznak, miközben heti egy-két napon szakiskolába járnak. A szakiskolák különböző mértékben ösztönzik a regionális hivatalos nyelv vagy az idegen nyelvek tanulását. A kereskedelmi szakiskolákban például kiemelt szerepe van a nyelvnek (egy második hivatalos nyelv és az angol tanulása kötelező), míg a főleg kétféle munkát igénylő szakmáknál az idegen nyelvekkel, ha egyáltalán foglalkoznak, akkor is csak felületesen. Ennek következtében lehetetlen általános megállapításokat tenni az idegen nyelveknek a szakképzésben betöltött szerepére vonatkozóan.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	Egyéb hivatalos nyelvű programok vétele az adott régió kivül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
szinkronizált	szinkronizált	mindig	rendszeresen

A különböző nyelvi régiókból származó országos rádió- és tévéműsorok Svájc teljes területén elérhetők. A négy nyelvi régióban ugyanazon feltételek mellett sugároznak összehasonlítható minőségű műsorokat. Az előfizetési díjakat jelentős mértékben újra elosztják a kisebbségi nyelvi régiók regionális társaságai között, hogy ezzel is támogassák és ösztönözzék a nyelvi és kulturális sokszínűséget.

Ezen kívül a legtöbb háztartás rendelkezik kábel- vagy internet alapú televízióval, így számos, különböző nyelveken készült hazai és külföldi műsort tud fogni. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a legtöbb televíziónéző és rádióhallgató a saját nyelvén készült programokat részesíti előnyben.

Habár a nemzeti és különböző idegen nyelveken megjelenő nyomtatott média az egész országban elérhető, ezeket főleg az adott nyelvi közösségekhez tartozók olvassák.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Külömféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Zürich Genf	Zürich			
3-4	Genf Lugano	Lugano	Lugano			
1-2	Zürich		Genf	Zürich Genf	Zürich	

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Oktatási szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások	Oktatási szolgáltatások Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Közlekedési szolgáltatások

A szövetségi közigazgatásban az egyes hivatalos nyelvi közösségekből származó alkalmazottak aránya megfelel a lakossági arányoknak. Ennek ellenére vannak hierarchikus egyenlőtlenségek, amit a nemzeti kisebbségek kisebb mértékű részvétele okoz a végrehajtó funkciókban. Ezenkívül a szövetségi köztisztviselők egyéni többnyelvűségének fejlődése terén is megfigyelhetők hiányosságok.

A bevándorló nyelvek egyértelműen alulreprezentáltak a szövetségi közigazgatásban.

A közelmúltban jelentősen csökkentették a svájci katonaság létszámát, ami a nyelvileg vegyes csoportok növekedését vonta maga után (ti. a hadsereg korábban – a területiség hagyományos elvének megfelelően – területi alapon, így főként egynyelvű csoportokban szerveződött). Mivel a hadseregnek nincs egységes nyelvpolitikája, sokan félnek a nemzeti kisebbségi csoportok elnémetesedésétől, mivel a vegyes csoportok a német mint többségi nyelv használatára hajlanak.

8 Nyelvek az üzleti életben (32 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	8	23	4	5	0	3	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
Hivatalos nyelvek	széleskörűen gyakorolt	4	0	5	2	30	28	29	29	32	28
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	3	1	6	2	11	7	4	7	13	10
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	3	0	3	1	7	3	7	5	11	13

Az, hogy a vállalkozások mekkora értéket tulajdonítanak a nyelvi készségeknek, függ az egyes ágazatoktól, az ügyfélkörtől és az egyénnek a vállalat hierarchiájában betöltött szerepétől. Miközben a jelen tanulmány csak nagyon korlátozott mértékben képes tükrözni az iménti állítást, az adatok valóban megerősítik a nagyobb kutatások eredményeit, miszerint a nemzeti nyelvek továbbra is fontos helyet foglalnak el az üzleti világban. Ezek a vizsgálatok arra is rámutattak, hogy nem általános értelemben vett, hanem inkább ágazati és helyi elmozdulásról beszélhetünk a regionális nyelvtől az angol felé. Az ország számos részén található egynyelvű kisvállalkozások.

Legfontosabb megállapítások

A kötelező oktatásban az angol erős gazdasági pozíciója a régióban nem beszélt hivatalos nyelvekkel való versenyhez vezetett. Ez a helyzet gyengíti a kisebb hivatalos nyelvek, különösen az olasz helyzetét. Valójában a rétoromán és az olasz nyelv alig jelenik meg az iskolai oktatásban és a közéletben saját területükön kívül.

A bevándorlók származási nyelvei integrációjának és értékelésének folyamata sem az oktatásban, sem a társadalomban nem kielégítő.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

TA *Schweizer Institut für Kinder- und Jugendmedien* a családi nyelvi műveltséget ösztönzi. *Schenk mir eine Geschichte* elnevezésű projektjük (szabadon fordítva azt jelenti, „mondj nekem egy mesét”) kifejezetten a bevándorló családokat szólítja meg, és saját nyelvük művelésére bátorítja őket (www.sikjm.ch/d/?/d/lesefoerderung/projekte/family_literacy.html).

A *ch Foundation* a diákoknak, gyakornokoknak és egyetemi hallgatóknak szervezett svájci és külföldi nyelvcseriprogramok fontos összekötő pontja. Az alapítvány működését legnagyobb részben az Államszövetség és a kantonok finanszírozzák (www.chstiftung.ch/).

Basel-Stadt kanton egy átfogó nyelvi koncepciót kezdeményezett az iskolák számára, amelyben elismerik a különböző nyelvek szerepét: a németet mint fő nyelvet, a tanított idegen nyelveket, valamint a bevándorló háttérrel rendelkező gyerekek származási nyelveit (sdu.edubs.ch/faecher/fremdsprachen/herkunftssprachen).

A Biel/Bienne kétnyelvű városában működő *Forum du bilinguisme* többnyelvűséget ösztönző projekteket támogat. A szervezet például „kétnyelvű címkét” ítél oda azon vállalatoknak, amelyek gyakorolják a kétnyelvűség kultúráját (www.bilinguisme.ch/).

Számos tudományos intézmény folytat alkalmazott kutatásokat a többnyelvűség területén. Ezek közé tartozik az *Osservatorio linguistico della Svizzera italiana*, valamint a Graubündeni Tanárképző Egyetemen működő *Fachstelle für Mehrsprachigkeit*. Mindkét intézmény a svájci olasz és rétoromán nyelvi politika jelenlegi helyzetét vizsgálja, valamint cselekvési terveket dolgoz ki. A *fribourgi/freiburgi Többnyelvűségi Kutatóközpont*, amelynek az Államszövetség biztosít anyagi támogatást, a tudományos intézetek által végzett, az intézményi és egyéni többnyelvűséggel kapcsolatos kutatásokat koordinálja (www4.ti.ch/index.php?id=38747; www.phgr.ch/Mehrsprachigkeit.404.0.html?&L=0; www.institute-multilingualism.ch/en).

Hivatkozások

Schweizerisches Sprachengesetz: www.admin.ch/ch/d/ff/2007/6951.pdf.

Sprachengesetz des Kantons Graubünden: www.gr-lex.gr.ch/frontend/versions/238

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), Teaching languages (angolul és franciául): www.edk.ch/dyn/11911.php (letöltés ideje: 2012 január).

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education (EDK), Teaching in immigrant languages (angolul, franciául és olaszul): www.edk.ch/dyn/19191.php (letöltés ideje: 2012 január).

Georges Lüdi; Iwar Werlen (2005) „Sprachenlandschaft in der Schweiz”, Neuchâtel, available at Swiss Federal Statistical Office.

18 UKRAJNA

Lyubov Naydonova

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

2011. október 1-jén Ukrajna lakossága 45,7 millió fő volt (Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálatának szerint). A 2001-es országos census szerint Ukrajnában több mint 130 nemzeti és etnikai csoport él, amely a népesség 77,8%-át teszi ki. A legnagyobb kisebbség a 8,3 millió főt (az ország lakosságának 17,3%-a) számláló orosz közösség. Az összes többi nyelvi-etnikai kisebbség együttesen körülbelül 2,4 millió főt (Ukrajna lakosságának 4,9%-a) tesz ki; külön-külön egyik csoport sem haladja meg a 300 000 főt.¹

Az 1989-es nyelvi törvény és az 1996-os alkotmány értelmében az államnyelv az ukrán. Ukrajna legelterjedtebb nyelvei az ukrán és az orosz. Ukrajna egy dominánsan ukrán nyelvű nyugati, valamint egy főleg orosz nyelvű keleti részre osztható, miközben a középső régiók nagyvárosaiban az orosz, kisvárosaiban és falvaiban az ukrán nyelv a meghatározó. A legnépesebb városok Kelet-Ukrajnában találhatóak, amely közrejátszott abban, hogy a kutatás három városa közé Lvivet – mint az ukrán nyelvű nyugati legnagyobb városát – is beválasztottuk.

Ukrajna nyelvi térképét meghatározza az a tény, hogy az orosz (amely nem államnyelv) használja a lakosság legnagyobb része, beleértve a többi kisebbséghez tartozókat is. 2001-ben Ukrajna népességének 67,5%-a vallotta anyanyelvének az ukránt, 29,6%-a pedig az orosz. A legfrissebb szociológiai adatok szerint² az ukrán nyelvű kommunikáció egyre csökken, míg az orosz nyelvű növekszik.

Az ukrán és az orosz nyelv közötti egyensúly kérdését heves viták övezik. Az ukrán nyelv kiterjesztett használata elkerülhetetlenül azon területek csökkenését vonja maga után, ahol eddig – az ukrán nyelvnek az orosz javára való kiszorítása hosszú folyamatának köszönhetően – az oroszot használták. Miközben az ukrán nyelv státuszának megújítását hivatalosan támogatják, az orosz nyelv tényleges társadalmi pozíciója továbbra is erős. Az ukrán és az orosz nyelv közötti megfelelő egyensúly megtalálása alapvető feladat Ukrajna jelenlegi társadalmi és politikai folyamatai számára.

Az ukrán bevándorlás szintje elég magas: évente több mint 30 000-en érkeznek az országba (lásd az 1. lábjegyzetet). Az Ukrajnában élő bevándorlókat nyelvi szempontból kisebbségekként kezelik. Az újonnan érkezetteknek legtöbbször meg kell tanulniuk ukránul (ritkábban) vagy oroszul (gyakrabban), vagy az angolt kell használniuk.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Ukrajna 1996-ban írta alá a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartáját, amely 2003. január 1-jén lépett hatályba. A kisebbségi kérdésekért felelős legfőbb hatóság a Nemzetiségi és Vallási Állami Bizottság.

A kormány által biztosított tájékoztatás szerint a nyelvi kérdést hivatalosan figyelik Ukrajnában. Ukrajna 2007. augusztus 1-jén nyújtotta be a Charta végrehajtásáról szóló első jelentését az Európa Tanács Főtitkárnak. A jelentés következtetéseit 2008. november 27-én fogadta el, a vonatkozó ajánlásokat pedig 2010. július 7-én hagyta jóvá a Szakértői Bizottság.³

A nyelvi kérdéseket rendszerszerűen tanulmányozzák a tudományos intézetek, a társadalmi és szociolingvisztikai kutatások eredményeit pedig nyomtatott és elektronikus formában is – széles körben elérhető módon – közzéteszik.

A 2011-es Alaptörvény a magyar nyelvet az állam hivatalos nyelveként ismeri el, és a magyar jelnyelvvvel együtt a magyar kultúra részeként védi. A XXIX. cikk értelmében „[a] Magyarországon élő nemzetiségek államalkotó tényezők. Minden, valamely nemzetiséghez tartozó magyar állampolgárnak joga van önazonossága szabad vállalásához és megőrzéséhez. A Magyarországon élő nemzetiségeknek joguk van az anyanyelvhasználathoz, a saját nyelven való egyéni és közösségi névhasználathoz, saját kultúrájuk ápolásához és az anyanyelvű oktatáshoz.” Az új alkotmány kifejezetten tiltja a nyelven és nemzeti származáson alapuló hátrányos megkülönböztetést.

A magyar terminológiai megkülönböztetés nemzeti és etnikai kisebbség között elsősorban azon alapul, hogy az adott kisebbségnek van-e anyaországa vagy sem. Mivel a cigányoknak nincs, ezért ők etnikai kisebbségnek minősülnek. A – 2012. január 1. óta hatályos – *nemzetiségek jogairól szóló 2011. évi CLXXIX törvény* egységesen a „nemzetiség” kifejezést használja.

¹ Ukrajna Állami Statisztikai Szolgálatának kiadványai: www.ukrstat.gov.ua/

² Language Policy and Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations/Ed. J. Besters-Dilger. – 2nd Edition. – Publishing House “Kijev-Mohyla Academy”, 2008. – page 363. – INTAS Project “Language Policy in Ukraine: Anthropological, Linguistic and Further Perspectives” (2006-2008).

³ Application of the Charter in Ukraine. First Stage of Monitoring: A Report by the Committee of Experts about the Charter Application by Ukraine. Recommendation by Committee of Ministers of Council of Europe as to the Application of the Charter by Ukraine./ECRML 2010 (6). – Strasbourg, July 7, 2010.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	Nincs támogatás	≥2 év	>10	>1nap	Tantárgyspecifikus	Tantárgyspecifikus	Teljes
INy	Nincs támogatás	≥2 év	>10	<0.5 nap	Tantárgyspecifikus	Általános	részleges
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	nincs	>1nap	általános	Általános	Teljes

Nyelvek az óvodai nevelésben:

R/K nyelvek	krími tatár, német, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz
Idegen nyelvek	angol, francia, német, spanyol: ezek közül egy kötelező

Az ukrán oktatási rendszer körülbelül 15 000 óvodából és 21 000 iskolából áll, ahol a gyerekek 84,6%-a ukránul, 14,8%-a pedig oroszul tanul. Az egyéb nemzetiségek által sűrűn lakott területeken mintegy 6500 gyermek tanul magyar, moldáv, román, krími tatár és egyéb nyelveken. A fehérorosz, gagauz és görög nyelvű óvodai nevelés nem biztosított. A hatóságoknak alaposabb tárgyalásokat kellene folytatniuk ezen nyelvek beszélőivel, hogy jobban fel lehessen mérni a kisebbségi nyelveken való oktatás iránti igényt, valamint biztosítani lehessen a tanárképzést és az oktatási anyagok előállítását.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	nincs	nincs	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	az iskolai oktatás közepétől	részben tanórákon	nincs	iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	általános	általános	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	belarusz, bolgár, krími tatár, gagauz, német, görög, héber, magyar, moldáv, lengyel, román, orosz, szlovák
Idegen nyelvek	Kötelező nyelv ezek közül egy vagy kettő: angol, francia, német vagy spanyol, az iskolától függően Választható: örmény, cseh, koreai, török, vietnámi, mint tanórákon kívüli nyelv

Korábban az ötödik osztályban kezdődött az idegennyelv-oktatás, 2002 óta már a második osztályban. 2012-től egy idegen nyelv tanulása kötelező az általános iskola első osztályától kezdve. 1996 és 2006 között az általános iskolák idegennyelv-tanárainak száma majdnem a hatszorosára nőtt.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	nincs	mindenki	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	iskola-alapú	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	nincs	iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy regionális normák	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	orosz, magyar, román, moldáv, krími tatár, lengyel, német, szlovák, belarusz, bolgár, gagauz, görög, jiddis
Idegen nyelvek	Ezek közül 1 vagy 2 kötelező, iskolától függően: angol, német, francia, spanyol Választható tanórán kívüli nyelvek: koreai, török, örmény, cseh, vietnámi

3,1 millió gyermek vesz részt a középfokú oktatásban. 16 idegen nyelv közül egyet vagy kettőt kell kötelezően választani. Az iskolák több mint 90%-a az angol nyelv mellett teszi le voksát. Az utóbbi években (1996 és 2008 között) az angolnyelv-tanárok száma több mint a harmadával emelkedett.

A középiskolákban az oktatás nyelvét a szülők határozzák meg, és a legtöbb esetben van választási lehetőségük. A középfokú oktatásban az oktatás többi szintjéhez képest jobban biztosított a kisebbségi nyelveken való tanítás lehetősége. További fejlődésre van kilátás a karaim, krími tatár és romani nyelvű középfokú oktatás feltételeinek megteremtésével.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	B intézmény	korlátozott	általános	Nemzeti normák	teljes
	C intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	nincs	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti, idegen és R/K	mindenki	KER szerint	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	nemzeti és idegen	nemzeti és idegen	mindenki	nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
C intézmény	Csak nemzeti	nemzeti és idegen	mindenki	nemzeti vagy intézményi alapú	csak nemzetközi	választható	választható

A szakképzést Ukrajnában 919 állami intézmény biztosítja főként ukrán nyelven. 39 intézmény használja az oroszot oktatási nyelvként (123 iskolában a tantárgyakat részben oroszul tanítják), és csupán egyetlen intézményben tanítanak magyarul. Az egyetemeken az idegen és kisebbségi nyelveket főként tantárgyként oktatják.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

	Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívülről	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
Kijev	Időnként szinkronizált	szinkronizált	soha	időnként
Harkov	szinkronizált	szinkronizált	Rendszeresen	időnként
Lviv	Időnként szinkronizált	Időnként szinkronizált	időnként	időnként

Az Igazságügyi Minisztérium közszolgálatára szerint 2007-ben az országos nyomtatott kiadványok nyelvi megoszlása a következőképpen alakult: 4390 nyomtatott folyóirat csak ukránul, 2495 kiadvány oroszul és 35 kiadvány angolul. Ezen kívül 4389 vegyes nyelvi kínálatú kiadványt regisztráltak: ezek többsége oroszul, 13 darab krími tatár nyelven, 8 bolgárul, 10 lengyelül, 5 románul, 324 angolul, 28 németül, 8 franciául, 2 kínaiul, 4 fehéroroszul, valamint a felsoroltak mellett egyéb nyelveken jelent meg. A kutatás céljára kiválasztott három város – az orosz nyelvet leszámítva – nem rendelkezik nagy számú kisebbségi nyelvű kiadvánnyal, az így kapott mutatók tehát nem tükrözik teljes mértékben Ukrajna nyelvi sokszínűségét.

A tömegtájékoztatás nyelvi helyzetét két sajátosság jellemzi. Az első az ukrán és az orosz nyelv használata közötti együtt járáshoz kapcsolódik azokon a területeken, ahol az orosz nyelv használata a meghatározó – különösen az újságok és magazinok terjesztése, a főműsoridőben sugárzott tévéműsorok nyelvei, valamint az FM rádióállomások programjai vonatkozásában. A második sajátosság a lakosság egyéb kisebbségi csoportjai igényeinek egyértelmű elhanyagolása. Kisebbségi nyelvű televízió- és rádióműsorokat (az orosz kivételével) Ukrajna 26 oblasztyja⁴ közül csupán ötben sugároznak. Még ma is széles körben él az a szovjet időkből eredő felfogás, hogy a más nyelven beszélőknek meg kell tanulniuk oroszul, ha hozzá akarnak jutni a médiához.

⁴Ukrajna területének közigazgatási egységei – a ford.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különböző nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4						
3-4		Kijev Harkov Lviv		Harkov		Kijev
1-2			Harkov Lviv	Lviv	Kijev Harkov Lviv	Harkov

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások Turizmus Egészségügyi szolgáltatások Színházi programok	Turizmus Egészségügyi szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások = Oktatási szolgáltatások = Életmentő szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Színházi programok

A jog területén főként az államnyelvet használják. A kisebbségi nyelvek közül az oroszot használják, különösen Kelet-Ukrajnában. Nem sok tájékoztatást adnak az egyéb nyelvekre való fordítási lehetőségekről, ha valaki sem az ukrán, sem az orosz nyelvet nem beszéli. A helyi önkormányzatok hivatalos dokumentumaikat ukránul és oroszul teszik közzé. A kisebbségek által lakott városok közigazgatásai más nyelveken is biztosítják a szóbeli kommunikációt. Azon területek lakói, ahol egy adott etnikumhoz tartozók (az oroszokat kivéve) jelentik a lakosság többségét vagy jelentős részét, valamint kormányzati képviselettel rendelkeznek, szabadon használhatják nemzetiségi nyelvüket a kormányzati szervekkel való érintkezésben. Egyéb esetekben ezen nyelvi követelményeket szinte soha nem sikerült teljesíteni.

A 2012-es labdarúgó EB-re való felkészülésre tekintettel Ukrajna támogatja az angol bevezetését a közsféra és a közszolgáltatások területén, valamint előmozdítja a külföldi turistáknak szolgáltatásokat nyújtó hivatalok fejlődését.

8 Nyelvek az üzleti életben (24 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	8	13	6	6	0	2	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	1	0	1	0	23	22	23	22	23	20
Üzleti angol	széleskörűen gyakorolt	2	0	6	1	9	15	11	5	11	12
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	1	0	1	10	12	6	7	11	15

A nyelvi sokféleségre vonatkozó információhoz az üzleti világban a legnehezebb hozzáférni. A vállalati szabályzatokban nincsen a regionális vagy kisebbségi nyelvek használatát kizáró vagy korlátozó rendelkezés, legalábbis az azonos nyelvet beszélők vonatkozásában.

Legfontosabb megállapítások

Az Ukrajnában létező nyelvi együtt járás egyrészt a teljes oroszítás folyamatának folytatása, másrészt pedig az ukrán nép nemzeti és politikai öntudatosságának tükröződése. Ennek következtében a heves viták tárgyát képező ukrán és orosz nyelvhasználat továbbra is a nyelvi fejlődés központi témája marad. Az ukrán nyelv megerősítése, valamint az orosz nyelvhasználat fenntartása körüli vitát stratégiai módon kell megoldani és jogilag kell szabályozni.⁵ Ez speciális területeket érint, úgy mint a tömegtájékoztatást, az oktatást és a társadalmi életet. Az oroszon kívüli kisebbségi nyelvek fejlődése nemcsak állami támogatást igényel, hanem az etnikai csoportok saját nyelvük megőrzésére és fejlesztésére, valamint jogaik teljes körű érvényesítésére irányuló tudatos törekvéseinek erősödését is. Jelenleg a bevándorló nyelveket védik legkevésbé Ukrajnában, ezért ezek kiemelt figyelmet igényelnek az állami hatóságok és közintézmények részéről, valamint társadalmi elismertségüket is erősíteni kell.

Az ukrainai kisebbségek nemzetközi kapcsolatait és kulturális fejlődését érintő fontos kezdeményezések a következők: a különböző nemzetiségek kultúrája, történelme, szokásai és hagyományai iránti tolerancia és tisztelet megteremtését célzó kulturális és oktatási események; a kisebbségi nyelveken megjelenő újságoknak, valamint a kulturális központoknak biztosított állami támogatás; turistaútvonalak kiépítése a kisebbségi csoportok által sűrűn lakott területekre az etnikai, kulturális és nyelvi identitással kapcsolatos tudatosság növelése érdekében.

Referenciák

1. Publications of statistical reference books by the *State Statistics Service* of Ukraine [www.ukrstat.gov.ua/].
2. *Language Policy and Language Situation in Ukraine: Analysis and Recommendations*/Ed. J. Besters-Dilger. – 2nd Edition. – Publishing House 'Kyiv-Mohyla Academy', 2008: 363. – INTAS Project 'Language Policy in Ukraine: Anthropological, Linguistic and Further Perspectives' (2006–2008).
3. *Application of the Charter in Ukraine. First Stage of Monitoring: A Report by the Committee of Experts about the Charter Application by Ukraine*. Recommendation by Committee of Ministers of Council of Europe as to the Application of the Charter by Ukraine./ECRML 2010 (6). – Strasbourg, 7 July, 2010.

Personal and Interpersonal Backgrounds for Increasing Status Value of Communication in Ukrainian among Students (V.O. Vasiutynskyi, K.M. Kalachnikova

⁵Personal and Interpersonal Backgrounds for Increasing Status Value of Communication in Ukrainian among Students (V.O. Vasiutynskyi, K.M. Kalachnikova, D.V. Pozniak, G.V. Tsyganenko, V.V. Chornyj) – K., 2010.

19 EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

19.1 Anglia

Teresa Tinsley és Philip Harding-Esch

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Anglia lakossága 51,8 millió fő, amelynek 16%-a tartozik valamilyen etnikai kisebbségi csoporthoz vagy kevert fajú.¹ Az ország nemcsak azért van szerencsés nyelvi helyzetben, mert hivatalos nyelve, az angol a legnagyobb világnyelv, de azért is, mert nyelvileg rendkívül sokszínű – a legutóbbi felmérés Londonban 233 különböző nyelvet talált.² Minden hatodik általános iskolás (16,8%), és minden nyolcadik középiskolás (12,3%) beszél az angolon kívül egy másik nyelvet is – ez közel egymillió főt jelent egész Angliában.³

Angliának csak egy elismert regionális kisebbségi nyelve van, a korni, amelyet több száz ember beszél valamilyen fokon (2008-as adat).⁴

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Nyelvi jogi szabályozás mint olyan nincs sok sem Angliában, sem általában az Egyesült Királyságban, leszámítva a regionális/kisebbségi nyelvekhez kapcsolódó jogszabályokat. Az angollal, az idegen nyelvekkel, a regionális/kisebbségi nyelvekkel, valamint a jelnyelvel ugyanakkor számos nyelvpolitikai dokumentum és irányelv foglalkozik. A 2010-es választásokat követően sokat felülvizsgáltak ezek közül Angliában.

Anglia egyetlen regionális/kisebbségi nyelvét, a kornit a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájában ismerte el. Ezt követően 2004-ben közzétették a Korni Nyelvi Stratégiát, mely a nyelv oktatását és tanulását támogatja a régióban.

¹Office for National Statistics, resident population estimates by ethnic group, 2009

²Language Capital: mapping the languages of London's schoolchildren, Eversley et al., CILT, 2011

³Department for Education pupil data 2011

⁴Report on the Cornish Language Survey, Cornish Language Partnership, 2008

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	<0.5 nap	általános	általános	részleges
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	korni Cornwallban
Idegen nyelvek	Helyenként francia, német, olasz, spanyol

A korlátozott angolnyelv-tudással rendelkező négy éven felüli gyermekek kiegészítő nyelvi támogatást kapnak szakképzett tanároktól. Idegen nyelveket alkalmanként tanítanak az óvodai nevelésben, de a tanárok nem részesülnek speciális képzésben. A kornit informális módon tanítják néhány, de növekvő számú óvodában.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	1. osztálytól	tanórákon kívül	5–10	nemzeti szinten egységesített	Nemzeti vagy regionális normák	részleges
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	Az iskolai oktatás közepétől	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy iskolai normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	Általános tanárok	nincs	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	korni
Idegen nyelvek	Választható bármilyen élő nyelv. Gyakorlatban ez általában francia, spanyol, német, néhol kínai, olasz, urdu
Bevándorlók által használt nyelvek	Például urdu, kínai, török

2000-ben, széleskörű nyilvános konzultációt követően, a Nuffield Nyelvi Vizsgálat⁶ számos intézkedést javasolt, beleértve a korai idegennyelv-tanulást is. Ez vált aztán a munkáspárti kormány által 2002-ben meghirdetett Anglia Nemzeti Nyelvi Stratégiája egyik fő programpontjává. Egy nagy horderejű tantervfejlesztési, iskolatámogatási és tanárképzési program eredményeképpen 2010-re már az általános iskolák 92%-a kínált egy idegen nyelvet. Bár ez az idegen nyelv leggyakrabban a francia volt, az irányelvek nyomatékosan hangsúlyozták a holisztikus megközelítés fontosságát a nyelvi kompetenciák fejlesztésében, kiemelve az írni-olvasni tudást illetően az angol nyelv és a gyermekek által ismert egyéb nyelvek közötti nyilvánvaló kapcsolatot. Az idegen nyelveket rendszerint általános képzettségű tanárok oktatják, akik idegennyelv-tanítási gyakorlatban, illetve továbbképzésben részesültek, és akiket gyakran segítik középiskolai kollégáik. Az iskolák többségében a nyelvtanulás az általános iskola első évében, hét éves korban kezdődik, hetente rendszerint 30–40 percben.⁷

Ugyan az új kormány elvetette a Nemzeti Nyelvi Stratégiát, a *Nyelvi Keretprogram az általános iskolák alsó tagozata*⁸ című, jogi kötőerővel nem rendelkező irányelv elérhető maradt, és számos iskola erre alapozza a gyakorlatát. Jelenleg folynak a nemzeti tantervről folyó egyeztetések, s a tanácsadó bizottság javaslata szerint 2014-től fogva a nyelvtanulásnak legkésőbb kilenc éves korban el kell kezdődnie. 2012 júniusában a kormány jelezte abbéli szándékát, hogy jogszabályt fog alkotni az idegennyelv-oktatás hét éves kortól való kötelezővé tételéről.

Egy virágzó önkéntes „kiegészítő” ágazat lehetőséget biztosít az általános és középiskolás gyerekeknek (sőt, az óvodásoknak is), hogy a közösségükben beszélt nyelveket tanulhassák. Egy 2005-ös felmérés⁹ legalább 61 nyelven folyó iskola utáni és szombati tanórákról számolt be. 2008–2010 között működött a *Nyelveink* c. úttörő országos program, mely ezen iskolán kívüli programok ösztönzését és erősítését szolgálta, és próbálta bevonni az oktatás főáramába. E rendszer keretében a világ bármely nyelvét lehetett tanítani az általános iskolákban, általában a nagy kisebbségi lakossággal rendelkező területeken és/vagy a „nyelvi kószoló”, valamint az interkulturális tudatosságot növelő programok részeként.

Az újonnan érkezők és a kétnyelvű tanulók nyelvi támogatását az *Etnikai Kisebbségi Kiválósági Ösztöndíj*

(EMAG) finanszírozza. A támogatás a rendes iskolai keretek között és azon kívül is elérhető, a készségeket pedig rendszeresen nyomon követik. 2011-ben az EMAG-ot beolvasztották az általános ösztöndíjrendszerbe, és kétséges, hogy a jövőben hogyan fogják felhasználni.

Cornwall megyében az általános iskolák körülbelül 30%-ában lehet korni nyelven tanulni, általában tanrenden kívüli tantárgyként (az oktatás KS2 szintjén; lásd a 7. l. ábrát). A tanárok korlátozott mértékű anyagi támogatást kapnak, továbbá a korni nyelv részére egységes tanterv érhető el a KER alapján történő értékelési rendszerrel.

⁶Languages - the next generation: The final report and recommendations of the Nuffield Languages Inquiry, London 2000

⁷Language learning at key stage 2, a longitudinal study, DCSF Research report RR198, Department for Children, Schools and Families, 2010

⁸Az angol szövegben Key Stage 2 (KS2): az általános iskola 3., 4., 5. és 6. évfolyamának (7–11 éves korig) megfelelő oktatási szakasz Angliában és Walesben – a ford.

⁹Community Language Learning in England, Wales and Scotland, CILT, 2005

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes
B	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	Részben tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nincs meghatározva	részleges

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy regionális normák	némi anyagi támogatás
B	nem képzett	nincs	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nemzeti vagy iskolai normák	

Nyelvek a középfokú oktatásban:

Idegen nyelvek	14 éves korig egy nyelv kötelező. Ez bármilyen akkreditált élő nyelv lehet. A leggyakrabban ajánlott nyelvek: francia, német, spanyol, továbbá olasz, urdu, arab, lengyel, kínai, orosz, portugál, török és japán
Bevándorlók által használt nyelvek	arab, kínai, urdu, lengyel, portugál, török, bengáli és punjabi

Az idegen nyelvek helyzete az angliai középiskolákban sok éve aggodalomra ad okot. 2004-ig 16 éves korig volt kötelező nyelveket tanulni, ekkor azonban ezt 14 éves korra változtatták. A nyelvvizsgálók száma azóta drámaian csökken: 2001-ben a középiskolások 78%-a tett GCSE¹⁰ nyelvvizsgát, 2011-ben csak 43%-uk. A legnagyobb veszteségeket a francia és a német szenvedte el, ugyanakkor a spanyol és számos kevésbé tanított nyelv egyre népszerűbb. A 16-18 év közötti idegennyelv-tanulók száma stabilabb maradt. Ez a viszonylagos siker főleg a független iskolákban való nyelvtanítás fenntartásának köszönhető. A független iskolák Anglia iskoláskorú gyerekeinek hét százalékát tanítják, ugyanakkor közülük kerül ki a haladó nyelvtudással rendelkezők több mint 40%-a. Ez az angliai nyelvtanítás jövőjével kapcsolatos súlyos aggályt vet fel – jelesül a társadalmi egyenlőtlenségét.

A jelenlegi kormány az „angol érettségi” bevezetésével bátorítja az iskolákat a nyelvek elsődbségben részesítésére. Az angol érettségi egy átfogó bizonyítvány-típus azon tanulók számára, akik jó jegyet kaptak öt kulcsfontosságú tantárgyból, beleértve egy nyelvi tárgyat is. A kormány tantervi tanácsadó bizottsága javaslata szerint ismételt 16 éves korig kellene kötelezővé tenni a nyelvtanítást minden diák számára.

A nyelveket tantárgyként oktatják, de léteznek kísérleti jellegű és egyéni tartalomalapú nyelvtanítási (CLIL) rendszerek is, amelyek az oktatás nyelveként egy másik nyelvet használnak.¹¹ A nyelvtanítás világos tanterv alapján történik, a készségeket pedig nemzeti eszközök segítségével követik nyomon. A Nemzeti Tanterv tanulmányi követelményszintjei az ún. Nyelvi Létrára (DCSF 2007) épülnek, mely összhangban van a KER-rel.

28 nyelvből lehet nyelvvizsgát tenni, és sok középiskola ösztönzi az ehhez való hozzáférést azon diákok számára, akik megfelelő nyelvtudással rendelkeznek – általában a hagyományos iskolai kereteken kívül. A Nemzeti Nyelvi Stratégia részeként kifejlesztett Nyelvi Tőke c. kezdeményezés sikeresen vezetett be nyelvvizsgát olyan nyelveken (például korni, tamil és yoruba), amelyekből korábban nem lehetett nyelvvizsgát tenni. Cornwallban néhány, de növekvő számú középiskolában lehet korni nyelven tanulni tanterv kívüli tantárgyként. Tanterv nem áll az iskolák rendelkezésére. Néhány városi központban, például Londonban walesi és ír nyelvet is tanítanak.

A sztenderd angol tantervet általában az angol mint második nyelv tanításában használják.¹² A középfokú oktatásba lépés előtt felméri a gyerekek angol nyelvi készségeit, és a későbbiekben is rendszeresen ellenőrzik életkor-alapú sztenderdizált eszközök segítségével. A középfokú oktatásban is használják az Etnikai Kisebbségi Kiválósági Ösztöndíjat nyelvi támogatásra (lásd az alacsonyabb fokú oktatásról szóló részt).

¹⁰ General Certification of Secondary Education: Angliában a tankötelezettségi kort lezáró vizsgákat tanúsító bizonyítvány.

A gyerekek 16 éves korukban teszik le a GCSE-vizsgát, a 11. osztály elvégzése után – a ford.

¹¹ Towards an integrated curriculum – CLIL National Statement and Guidelines 2009

¹² www.naldic.org.uk/eal-teaching-and-learning/faqs

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges
	B intézmény	Nincs meghatározva	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges
	C intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges
B	A intézmény				
	B intézmény				
	C intézmény	Nem alkalmazható	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	választható	választható
B intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	kötelező	választható
C intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	nemzetközi és bevándorló	kötelező	választható

Habár a Nyelvekben Gazdag Európa kutatásban vizsgált három szakképzési intézmény biztosít nyelvi képzést, Angliában ez nagyon ritka a szakképzésben. Egy 2006-os felmérés becslése szerint a szakképzésben részt vevő diákok kevesebb, mint egy százaléka tanul valamilyen nyelvet. A nyelvtanulók főleg a spanyolt választották az utazás és turizmus vagy a kereskedelmi szakokon. Egy 2011-es nyomkövető kutatás rámutatott, hogy a nyelvtanulás lehetősége tovább csökkent, és az ágazatban rendkívül kevés kísérletet tettek a nyelvek és a munka világának összekapcsolására.¹³

Az angol egyetemek a nyelvek széles választékát kínálják képesítést adó képzés részeként vagy kiegészítő programként. A hagyományos nyelvi és irodalmi képzés mindig is erős volt a régebbi egyetemeken. Az elmúlt évtizedekben ugyanakkor a nyelvi képzés hanyatlása figyelhető meg. 2005-től kezdve a nyelveket „stratégiaiul fontos és veszélyeztetett tantárgyakká” nyilvánították az angol felsőoktatásban. Ez azt jelenti, hogy kiegészítő állami támogatásra jogosultak a csökkenő nemzeti kapacitás kezelése érdekében. A négy legszélesebb körben beszélt közösségi nyelv (az Egyesült Királyságban használt kifejezés a bevándorló nyelvekre) esetében, mint az urdu, kantoni, panjabi és bengáli, hiányoznak a diplomát adó kurzusok, továbbá aggodalomra adnak okot a közösségi nyelveken való tanításhoz, fordításhoz és tolmácsoláshoz szükséges szakmai képzés előtt tornyosuló akadályok is.¹⁴ Az ágazatban további problémát jelent a nyelvoktatásnak a régebbi egyetemeken való összpontosulása, a nyelvi alapképzésben a kis csoportlétszám, valamint a nyelveket a tudományos és műszaki tantárgyakkal ötvöző kurzusok alacsony száma.

¹³Vocationally related language learning in further education, CILT, 2006

¹⁴Community Languages in Higher Education, McPake and Sachdev, Routes into Languages, 2008

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régión kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	időnként	rendszeresen

A hagyományos audiovizuális média (ahová például a rádió és a földi sugárzású televízió tartozik) nem jellemző az angolon kívüli nyelvek használata, habár létezik néhány viszonylag népszerű feliratozott detektívsorozat. Az újabb tömegtájékoztató eszközökben (kábeltevé, műholdas és internetes televíziózás) ugyanakkor széles körben elérhetők az európai és kisebbségi nyelvű tévécsatornák. Számos közösségi nyelvi rádióműsor is elérhető az angol városokban. A különféle nyelveken megjelenő újságok széles kínálata kapható, különösen a nagyvárosokban. Az idegen nyelvű filmeket az eredeti nyelvükön, feliratozva mutatják be mind a mozikban, mind a televízióban. A fontos médiaesemények minden városban elérhetők jelnyelven is, a műsorszolgáltatókat ugyanis jogszabály kötelezi a hallássérült nézők kiszolgálására.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (2 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Külföldi nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4	London Sheffield	London Sheffield	London	London Sheffield		London
3-4						
1-2						

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	<ul style="list-style-type: none"> = Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten = Oktatási szolgáltatások = Életmentő szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások 	<ul style="list-style-type: none"> = Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten = Oktatási szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások = Turizmus

A vizsgált városokban a rendőrségi és egészségügyi szolgáltatások, valamint az igazságszolgáltatás és az önkormányzati igazgatás során széles körben vesznek igénybe fordító- és tolmácsszolgáltatásokat, továbbá mind az írásbeli, mind az internetes tájékoztatás számos nyelven elérhető. A támogatott nyelvek körét az adott közösség által használt nyelvek alapján határozzák meg.

8 Nyelvek az üzleti életben (21 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/ tolmácsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/ támogatás igénybevétele	EU programok/ támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	8	8	9	7	0	4	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/ előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélokra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
NNy	széleskörűen gyakorolt	3	2	10	0	21	21	21	21	19	21
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	4	3	8	0	8	7	8	9	12	12

Ha felbecsüljük az Egyesült Királyság-beli munkáltatóknak a munkavállalók készségeire vonatkozó igényeit, nem találunk túl nagy keresletet a nyelvtudásra.¹⁵ Ennek oka egyrészt az lehet, hogy sok egynyelvű munkáltató meglehetősen szűk látókörűen gondolkodik arról, hogy a nyelvek értékesek lehetnek vállalkozásaik számára; másrészt azok, akik valóban értékelik a nyelvtudást, nagy számú többnyelvű külföldi munkavállaló közül válogathatnak. Ugyanakkor a munkáltatói szervezetek (mint például a CBI¹⁶) rendszeresen hangsúlyozzák a nyelvi kompetenciák fontosságát a globális gazdasági versenyképességben, egy nemrégiben készült felmérés pedig kimutatta, hogy csupán a brit vállalkozások negyedének nincs semmi szüksége a nyelvtudásra.¹⁷ A kis- és középvállalkozások exporttal kapcsolatos megközelítéseit vizsgáló legújabb kutatás szerint a vállalkozások a nyelvet és az ehhez kapcsolódó kulturális kérdéseket tekintik a külföldi üzletkötés egyik legnagyobb akadályának.¹⁸

¹⁵ Leitch Review of Skills, 'Prosperity for all in the global economy: world class skills' 2006

¹⁶ Center for Business and Industry = Üzleti és Ipari Központ – a ford.

¹⁷ Building for Growth: business priorities for education and skills, CBI Education and Skills survey 2011

¹⁸ The eXport factor, British SME's approach to doing business overseas, Barclays and Kingston University Small Business Research Centre, 2011

Legfontosabb megállapítások

Anglia „nyelvi kapacitási” hiányosságai komoly vita tárgyát képezik az elmúlt években, különösen a 2000-es Nuffield Nyelvi Vizsgálat óta. A politikában és a közéleti diskurzusban a nyelvek fontossága jelenítődik meg, ám a gyakorlat és a konkrét előírások között igen sok a törésvonal. Ez kétség kívül az angol mint lingua franca növekvő fontosságát, valamint azt a továbbra is erős beállítódást tükrözi, miszerint „az angol elég”, és bár más nyelvek „fontosak, de nem nélkülözhetetlenek”.¹⁹ Ennek ellenére jelentős előrelépés és újítás történt a korai idegennyelv-tanulás bevezetése, a közösségi nyelvek támogatása, valamint a fiatalok nyelvi kompetenciájának ösztönzése terén. Részben ennek eredményeként a nyelvi kérdés továbbra is a politika napirendjén szerepel – az ügy nincs lezárva.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

Anglia különösen aktív szerepet tölt be a nyelvek szükségességét igazoló bizonyítékok előterjesztésében, valamint a nyelvtanulásra vonatkozó következetes érvek kifejlesztésében.

A Nemzeti Nyelvi Stratégia (2002-2011) egy sor kulcsfontosságú kezdeményezésért volt felelős, különösen a 7–11 év közötti nyelvtanulás (KS2) keretszabályai és a KER-en alapuló új értékelési rendszer (Nyelvi Létra/Nyelvi Tőke) megteremtéséért. Ezen kívül támogatta a rendes és kiegészítő iskolák közötti kapcsolatokat, például a *Nyelveink* c. kezdeményezést.

A Southamptoni Egyetem által irányított *Utak a nyelvekhez* c. projekt a középiskolásokat célozta meg a nyelvtanulás fontosságáról szóló üzenetekkel, az egyetemek és a diákképviselők közvetlen bevonásával. A projekt kapcsolatot teremtett az egyetemek és az iskolák között, valamint néhány igen sikeres együttműködési modellt is kidolgozott.

A CILT *Nyelvekkel kapcsolatos munkaerőpiaci intelligencia és kultúrközi készségek a felsőoktatásban*²⁰ c. 2011-es jelentése bemutatta, miért van szükség a nyelvek széles választékára – a különféle munkahelyi készségekkel ötvözve – a köz- és a magánszférában egyaránt.

2011-ben új kampányt indítottak el a nyelvtanulás támogatására *Beszélg a jövőhöz* címmel. A kampány széleskörű támogatást épített ki öt kulcsterület köré a nyelvi készségek fontosságának ösztönzése, valamint a politikában és az attitűdökben való változás elérése érdekében.

¹⁹ King et al, Languages in Europe, Towards 2020 – Analysis and Proposals from the LETPP Consultation and review. London 2011

²⁰ Labour Market Intelligence on Languages and Intercultural Skills in Higher Education – a ford.

19 EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

19.2 Wales

Hywel Jones

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Wales lakossága 3 millió fő. A 2001-es népszámlálás szerint a lakosság 20,8%-a (582 000 fő) tudott walesi nyelven.

Wales 1282-es Anglia általi meghódítását követően az 1563-as Egyesítési Törvény megtiltotta a közhivatalok betöltését a walesiül beszélők számára. Wales lakosságának többsége a 19. század végéig megtartotta nyelvét. Az ipari forradalomnak köszönhető nagymértékű bevándorlás – főleg Angliából és Írországból –, valamint a walesi nyelvnek az oktatásból való kizárása a kötelező oktatás bevezetését követően a walesi beszélők számának és arányának csökkenéséhez, valamint a walesi nyelvű területek összezsugorodásához vezetett. 2001-ben 75 000 walesi beszélő élt a kutatás által lefedett három városban (lakosságuk 12%-a).

A 20. század elején Cardiff volt a világ legnagyobb szénexport-kikötője. A világ számos tájáról érkeztek halászok, és alapítottak bevándorló közösségeket itt, valamint Newportban és Swansea-ben. Újabban Indiából, valamint az EU bővülése óta Kelet-Európából érkeznek bevándorlók. A 2001-es lakosság 25%-a nem Walesben született (20%-uk Angliában).

A walesi nemzetgyűlést 1999-ben hozták létre. Jogalkotói hatásköre kezdetben néhány területet – például az oktatást – érintő másodlagos jogalkotásra korlátozódott. A 2006-os Walesi Kormányzati Törvényt, valamint a 2011 márciusi népszámlálást követően ma már számos belpolitikai területen elsődleges jogalkotói hatáskörrel rendelkezik.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Az utóbbi idők legfrissebb, a walesi nyelv státuszával foglalkozó jogszabálya az 1942-es Walesi Bírósági Törvény volt, amely a nyelv korlátozott használatát engedélyezte a bíróságokon. Az 1967-es Walesi Nyelvi Törvény szélesebb körben biztosította a walesi nyelv használatát a bíróságokon, valamint a közigazgatásban is. Az 1993-as Walesi Nyelvi Törvény lefektette azt az alapelvet, miszerint Walesben a közügyek intézése és az igazságszolgáltatás során a walesi és az angol nyelvet egyenlően kell kezelni. Ez a törvény hozta létre a Walesi Nyelvi Testületet, amely a walesi nyelv támogatásáért és elősegítéséért felelős szerv, valamint törvényes kötelezettségei közé tartozik a közintézmények walesi nyelvi rendszereinek elfogadása és alkalmazásának figyelemmel kísérése. Ezekben az ún. walesi nyelvi rendszerekben határozzák meg a közintézmények, hogy milyen intézkedéseket kívánnak tenni az egyenlőségi elv érvényesülése érdekében.

A 2011-es Walesi Nyelvi Intézkedés kinyilvánítja, hogy „a walesi nyelv hivatalos jogállást élvez Walesben”. A jogszabály eltörölte a Walesi Nyelvi Testületet, és helyette létrehozta a Walesi Nyelvi Biztos intézményét (lásd az Ígéretes kezdeményezések és kísérletek c. részt).

A brit jelnyelvet önálló nyelvként ismerik el, de nincsen közvetlenül erre vonatkozó szabályozás, ahogyan az idegen és bevándorló nyelvekre vonatkozóan sincs – az oktatási előírásoktól eltekintve. A walesin kívüli nyelveket a nem az oktatást szabályozó jogi dokumentumokban nagyrészt a tolmács- vagy fordítói szolgáltatásokkal összefüggésben említik.

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	Nincs	>1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
Nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	walesi
--------------------	--------

Az iskola előtti nevelést nem az állam biztosítja teljes egészében; az önkéntes szerepvállalás nagyobb teret kap. A Mudiad Meithrin nevű szervezetet 1971-ben a walesi nyelvű óvodák biztosításának céljával alapították. A szervezetnek több mint 550 óvodai csoportja van, ahová a kétéves walesi gyerekek körülbelül 17%-a jár. Az óvodások több mint kétharmada olyan családból érkezik, ahol nem a walesi a fő nyelv, és csupán az óvodában ismerkednek meg a nyelvvel.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	mindenki	iskola-alapú

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	általános	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	Nemzeti vagy regionális normák	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható
Nemzeti nyelvi támogatás	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	walesi
--------------------	--------

Az általános iskolások több mint 20%-a walesi nyelven folytatja tanulmányait, és ez az arány évek óta fokozatosan növekszik. A walesi nyelvű oktatás Wales egész területén elérhető. Akik nem ebben részesülnek, azok második nyelvként tanulják a walesit. A közösségi nyelvek (az Egyesült Királyságban bevett kifejezés a bevándorló nyelvekre vonatkozóan) és idegen nyelvek oktatási nyelvként nem jelennek meg, de néhány iskolában (tantárgyként) tanítanak idegen és kisebb mértékben bevándorló nyelveket. Az etnikai kisebbségekhez tartozó gyermekek számára angol nyelvi támogatást biztosítanak.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nincs meghatározva	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	nincs meghatározva	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	Nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nincs	A képzésbe építve
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nincs meghatározva	Nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	walesi
Idegen nyelvek	francia, német, spanyol: ezek közül egy kötelező

A walesi nyelvű középfokú oktatás is egyre erősödik. A 2010/11-es tanévben a diákok 16,7%-a tanult első nyelvként walesiül (szinte mindegyikük walesi oktatási nyelvű iskolákban). A többi diák második nyelvként tanulja a walesit – a nyelvtudás szintje ez esetben alacsonyabb. A diákok a középiskola első három évében legalább egy idegen nyelvet is tanulnak. A 15 éves korukban egy modern idegen nyelvből vizsgázók aránya évek óta csökken: 2010-ben a tanulók 28%-a tett GCSE vizsgát egy modern idegen nyelvből, míg 1997-ben 50%-uk. Közösségi nyelveket csak egy maroknyi iskolában, elszórta tanítanak, amely a tanulók bevándorlási trendektől függően változó létszámától függ. Akárcsak az alapfokú oktatásban, az etnikai kisebbségi gyermekek angol nyelvi támogatást kapnak.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	B intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	C intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	B intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	C intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
B	A intézmény				
	B intézmény				
	C intézmény	korlátozott	általános	Nem alkalmazható	teljes

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	bármilyen	Nemzeti, idegen és R/K	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	kötelező	választható
B intézmény	bármilyen	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	kötelező	választható
C intézmény	bármilyen	Nemzeti, idegen és R/K	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	nincs	választható

A kutatásban vizsgált három városban található a bevándorló közösségek legnagyobb része, de a közösségi nyelvek oktatására vonatkozó igény és szabályozás még így is korlátozott. A szakképzésben és a felsőoktatásban sokkal korlátozottabb a walesi oktatási nyelvként való használata. A felsőoktatásban a walesi nyelvű oktatás azon egyetemeken összpontosul (bár még mindig nem elég széles körben), amelyekre nem terjedt ki a kutatás, jelesül Bangorban, Aberystwythben, illetve a Carmartheni Walesi Trinity St David Egyetemen.

A 2009/10-es tanévben a walesi felsőoktatásban tanulók 5%-a rendelkezett európai uniós, további 13%-uk pedig EU-n kívüli lakóhellyel. Ezen tanulók angoltanulását jelentős mértékben támogatják.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	mindig	időnként

A walesi nyelv audiovizuális médiában való használata az egyedüli walesi nyelvű tévécsatornára, az 1982-ben alapított S4C-re, valamint nagymértékben az 1977-ben alapított BBC Radio Cymru nevű, walesi nyelvű rádióállomásra korlátozódik.

Egyéb nyelvek szinte egyáltalán nem jelennek meg az audiovizuális média főáramában, eltekintve néhány feliratozott film vetítésétől.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közsférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Cardiff Swansea Newport				
3-4						
1-2	Cardiff Swansea		Cardiff Swansea Newport	Cardiff Swansea Newport	Cardiff Swansea Newport	Cardiff Swansea Newport

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	Szociális szolgáltatások Jogi szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások Turizmus Egészségügyi szolgáltatások	Szociális szolgáltatások Turizmus = Oktatási szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Közlekedési szolgáltatások = Színházi programok

Az 1993-as Walesi Nyelvi Törvény által előírt walesi nyelvi rendszerek alkalmazása a helyi és központi kormányzati szervezetekben számos walesi nyelvű szolgáltatás elérhetőségét és a nyelv széleskörű használatát biztosítja többek között a feliratok és formanyomtatványok esetében. Ugyanakkor, mivel a kutatásban vizsgált három városban a walesi beszélők aránya alacsonyabb, mint Wales északi és nyugati részein, a walesi nyelvű szolgáltatások is alacsonyabb színvonalúak a magasabb arányú walesi beszélővel rendelkező területekhez képest. Másik oldalról viszont ezekben a városokban több bevándorló él, így a tolmácsszolgáltatások használata valószínűleg sokkal nagyobb mértékű, mint bárhol máshol Walesben.

8 Nyelvek az üzleti életben (20 vállalat)

ÁLTALÁNOS NYELVI STRATÉGIÁK								
	Nyelvi stratégia	A toborzásnál hangsúly van a nyelvi készségeken	Nemzetközi mobilitás	Külső fordítók/tolmacsok használata	A munkatársak nyelvi készségeit nyilvántartják	Nyelvoktatási hálózatok használata	EU programok/támogatás igénybevétele	EU programok/támogatások ismerete
széleskörűen gyakorolt	1	2	2	3	1	0	0	0

		BELSŐ NYELVI STRATÉGIÁK						KÜLSŐ NYELVI STRATÉGIÁK			
		Nyelvi partnerség az oktatási szektorral	Nyelvi készségeken alapuló jutalmazási/előléptetési rendszerek	Nyelvi képzés	KER használata	Munkahelyi iratok és belső hálózat nyelvei	Szoftverek és honlap nyelvei	Éves/üzleti jelentések nyelvei	Marketingcélra használt nyelvek	Márkajelzés nyelvei	Honlap nyelvei
angol	széleskörűen gyakorolt	0	1	1	0	20	20	20	20	20	20
walesi	széleskörűen gyakorolt	0	0	0	0	1	0	0	2	3	2
Egyéb	széleskörűen gyakorolt	0	0	0	0	0	0	0	1	1	3

A vizsgált városokban székelő vállalkozások angolon kívüli belső nyelvhasználata korlátozott, de a feliratokon és reklámokban néha a walesi nyelv is megjelenik.

Legfontosabb megállapítások

A walesi és az angol nyelv egyenlő kezelésére vonatkozó törekvések tovább folytatódnak Walesben. Az iskolai oktatásban jó eredményeket sikerül elérni, de más területeken sok még a tennivaló. Az idegen és bevándorló nyelvek viszonylag kis mértékben jelennek meg még az oktatásban is.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A *Coleg Cymraeg Cenedlaethol* (Nemzeti Walesi Nyelvi Kollégium) 2011-ben alapították. A Kollégium nem egy földrajzi egység, sem pedig valamilyen iskolai végzettséget kiadó testület. Walesi egyetemekkel együtt és rajtuk keresztül működik annak érdekében, hogy minél több lehetőséget biztosítson a walesi nyelven tanulni kívánó diákok számára.

A 2011-es Walesi Nyelvi Intézkedés értelmében 2012. április 1-jétől Walesi Nyelvi Biztos működik Walesben. A nyelvi biztos feladata a walesi nyelv használatának támogatása és ösztönzése; annak biztosítása, hogy a walesit nem kezelik hátrányosabb módon az angolhoz képest; a walesi nyelv használatának szabadságába való beavatkozások kivizsgálása, valamint nyomon követés a kérdéshez kapcsolódó ügyekben. A nyelvi biztosnak tekintettel kell lennie arra az elvre, miszerint „a Walesben élőknek képesnek kell lenniük a walesi nyelven élni életüket, ha ezt akarják”. A walesi minisztereknek (a walesi nemzetgyűlésben) el kell fogadniuk egy stratégiát, amely körvonalazza, hogyan kívánják ösztönözni és elősegíteni a walesi nyelv használatát. Bizonyos követelményeket is meghatározhatnak, amelyeket a közigazgatásnak be kell tartaniuk. Ezek a követelmények fogják felváltani a jelenlegi walesi nyelvi rendszereket, alkalmazásukat pedig a nyelvi biztos fogja ellenőrizni.

A walesi kormány 2012. március 1-jén tette közzé új walesi nyelvi stratégiáját.

Hivatkozások

Welsh Government (2010) *Welsh-medium education strategy: information. Information document No: 083/2010*, Cardiff, Welsh Government. wales.gov.uk/docs/dcells/publications/100420welshmediumstrategyen.pdf

Welsh Government (2010) *Making languages count: Modern foreign languages in secondary schools and Learning Pathways 14-19 Information document No: 088/2010*, Cardiff, Welsh Government. wales.gov.uk/topics/educationandskills/publications/guidance/makinglanguagescount/?lang=en

Welsh Language Act 1993 www.legislation.gov.uk/ukpga/1993/38/pdfs/ukpga_19930038_en.pdf

Welsh Language (Wales) Measure 2011 www.legislation.gov.uk/mwa/2011/1/pdfs/mwa_20110001_en.pdf

Welsh Government (2012) *A living language: a language for living*, Cardiff, Welsh Government. wales.gov.uk/docs/dcells/publications/122902wls201217en.pdf

19 EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

19.3 Skócia

Teresa Tinsley és Philip Harding-Esch

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Skócia lakossága 5,22 millió fő, amelyből csupán 92 000-en, azaz a lakosság kevesebb mint 2%-a tud valamilyen szinten gael nyelven.¹ Skócia 2002 óta vonzza a bevándorlókat²: a 2001-es népszámlálás adatai szerint a lakosság 2%-a a színes bőrrű kisebbséghez tartozik, ezek többsége is pakisztáni eredetű, egy 2009-es országos iskolai felmérés³ pedig azt mutatta ki, hogy az iskolás gyerekek 4,3%-a egy angolon kívüli nyelvet használ inkább otthonában. A felmérés összesen 138 beszélt nyelvet rögzített, amelyek közül a legtöbben (az iskolások 0,8%-a) a lengyelt, majd a panjabit, az urdut, az arabot, a kantont, a franciát és a gaelt beszélik. 622 gyermek – azaz valamivel kevesebb, mint minden ezredik iskolás – otthon főként gael nyelven beszél. Ugyanakkor sokkal többen részesülnek gael nyelvű oktatásban vagy tanulnak gael nyelven: 2011-ben ez a szám 4064 volt (azaz minden 180. diák).⁴

Skócia két éve alkalmazza az új Kiválósági Tantervet, amely a tanulási folyamatot elkülönült tantárgyak helyett holisztikusan kezeli. Sokan aggódtak, hogy ez súlyosbíthatja a nyelvoktatás helyzetét, mivel mind az általános, mind a középiskolák a számtanra, az írásra és olvasásra, valamint a tornára és egészségfejlesztésre helyezik a hangsúlyt. Ennek hatására a Skót Iskolai Felügyelőség határozott nyilatkozatot tett közzé arra vonatkozóan, hogy milyen fontos szerepet tulajdonít a nyelveknek a tantervben.⁵

Bevándorló nyelveket nem igazán tanítanak a skót iskolákban, a hangsúly inkább a bevándorló gyerekek angolul tanításán van.

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

A 2005-ös *Gael Nyelvi Törvény (Skócia)* előírta egy nemzeti terv megalkotását a gael nyelv számára, a skót kormány pedig elkötelezett a nyelv státuszának, elsajátításának és használatának erősítése iránt. A kormány nemrég tette közzé a *Nemzeti gael nyelvi terv a 2012-2017-ig terjedő időszakra vonatkozóan c. dokumentum* tervezetét,⁶ amely tartalmazza a gael nyelvoktatás tantervének fejlesztését is. A gael nyelv viszonylag kedvező helyzete felvetette a skót nyelv pozíciójának kérdését, amely az ulsteri skóttal együtt szintén a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája által elismert nyelv. A Skót Nyelv Miniszteri Munkacsoportjának 2010 novemberi jelentése⁷ arra hívta fel a skót kormányt, hogy fejlesszen ki egy skót nyelvpolitikát, valamint Skócia háromnyelvű országgént jelenjen meg a nemzetközi szinten.

Az angolra mint második nyelvre, valamint a bevándorlók nyelvi támogatására vonatkozó politikákat és gyakorlatokat 2009-ben vizsgálták felül.⁸ Az ezt követő jelentés javaslata szerint a helyi hatóságok legjobb gyakorlatait minél szélesebb körben kell megosztani, beleértve az új érkezők, valamint a kezdeti és folyamatos értékelésre vonatkozó megközelítések üdvözlését; annak lehetővé tételét, hogy az újonnan érkező gyerekek és fiatalok használhassák első nyelvüket a tanulás során; valamint a személyzet célirányos képzésének biztosítását annak érdekében, hogy hatékonyabban tudják kiszolgálni az újonnan érkező gyerekek és fiatalok szükségleteit.

A nyelvi sokféleségre vonatkozó hivatalos adatgyűjtés az Egyesült Királyságban időszakonként frissített önkormányzati nyilvántartási adatok, népszámlálási adatok, valamint felmérési adatok formájában történik.

⁶ www.scottish.parliament.uk/parliamentarybusiness/CurrentCommittees/45383.aspx

⁷ Report of the Ministerial Working Group on the Scots Language, November 2010

⁸ Count Us In report, 2009 www.tscotland.org.uk/Images/cuimnns_tcm4-618947.pdf

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	Nincs támogatás	1 év	Nincs	>1 nap	tantárgyspecifikus	nincs	teljes
INy	Nincs támogatás	<1 év	nincs	<0,5 nap	nincs	nincs	részleges
Kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás	mindenki	1 év	Nincs	<0,5 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	skót gael
Idegen nyelvek	kínai, francia, német, olasz, spanyol – de gyakran csak magán szektorban

Kevés, de növekvő számú óvoda kínál idegen nyelvi támogatást főként a magánszektorban, de néhány helyi önkormányzat is biztosítja az idegennyelv-tanulás lehetőségét három éves kortól. A korlátozott angoltudással rendelkező gyerekek angol mint második nyelv oktatására jogosító képzettséggel rendelkező és nem rendelkező tanároktól együttesen kapnak kiegészítő támogatást, ha szükségük van rá.

Gael nyelven csak kevés óvodában lehet tanulni (ez mintegy 2000 gyermeket érint). Bevándorló nyelveket ritkán tanítanak.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	Egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	Egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	iskolai normák	teljes
INy	mindenki	Egységes és kidolgozott	helyi	Az iskolai oktatás végén	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	általános	tantárgyspecifikus	Informális anyagi támogatás
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nem alkalmazható

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	skót gael
Idegen nyelvek	Francia, német, spanyol: választható

Skócia igen korán, 1992-ben életbe léptette az általános iskolában tanítandó idegen nyelvek koncepcióját, aminek eredményeképpen 2005-re gyakorlatilag mindegyik skót általános iskola tanított idegen nyelvet. A francia kezdettől fogva a leggyakrabban tanított nyelv (a spanyolt, németet, olaszt és gaelt megelőzve). Minden diáknak joga van legalább egy idegen nyelvet tanulni az általános iskola felső tagozatán, de ez nem kötelező. A Kiválósági Tanterv világos útmutatót ad az idegennyelv-oktatás számára. Az alapfokú oktatás végére elérendő követelmény az Európa Tanács Közös Európai Nyelvi Referenciakerete szerinti A1-es szint. Az idegennyelv-oktatás a legtöbb esetben az általános iskola utolsó két évére (10–12 éves korig) korlátozódik, és csak kis időkeretet fordítanak rá. Újabbban a tanárképzés és a helyi hatósági támogatás miatt aggódnak (a pénzügyi megszorítások miatt).¹⁰

Amióta 1986-ban megszervezték az első gael nyelvű általános iskolai egységeket egész Skóciában, a gael tanulását teljesen eltérő módon kezelik. A gael nyelvi képzést sok helyen az óvodai nyelvoktatás teljesíti ki. Őfelsége Oktatási Felügyelőségének¹¹ legfrissebb jelentése¹² szerint 2312 gyerek vesz részt gael nyelvű általános iskolai képzésben, többségüknek nem a gael az első nyelve. A gaelt második nyelvként is lehet tanulni számos általános iskolában.

Az újonnan érkezők angol nyelvi támogatást kapnak az osztályba kerülés előtt és iskolai tanulmányaik során is, valamint készségeiket rendszeresen értékelik és nyomon követik az angol mint második nyelv tanárok. Bevándorló nyelveket ritkán tanítanak.

¹⁰'Pupils risk being lost in translation', Edinburgh Evening News 16/4/2010

¹¹Her Majesty's Education Inspectorate (HMEI) – a *ford.*

¹²HMIE, Gaelic Education: Building on the successes, addressing the barriers, 21 June 2011

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	egységes és kidolgozott	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	tanórákon	5–10	nemzeti szinten egységesített	Nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	nincs	tanórákon	nincs	Iskola-alapú	KER szerint	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K	nyelvtanárok	általános	tantárgyspecifikus	Nem alkalmazható	nem alkalmazható
INy	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy regionális normák	A képzésbe építve
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy iskolai normák	nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	skót gael
Idegen nyelvek	Általánosságban francia, német vagy spanyol. Olasz és kínai szintén: ezek közül egy kötelező/választható
Bevándorlók által használt nyelvek	kínai, orosz, urdu

A modern nyelvek alapvető részét képezik a Kiválósági Tantervnek, és minden gyereknek joga van egy modern nyelvet tanulni az általános oktatás keretében (a középfokú oktatás első három évében¹³). Ez a jog magában foglalja azt a lehetőséget, hogy a diák legalább a KER szerinti A2-es szintet elérje, és a legtöbb tanulónak ez sikerül is a középfokú oktatás első felében (S1–S3); a többieknek a második felében (S4–S6). A skót kormány célja olyan politikák végrehajtása, amelyek biztosítják, hogy minden gyermek legalább két nyelvet tanuljon az anyanyelvén kívül.

Ennek ellenére az idegen nyelvek helyzete a középfokú oktatásban aggodalomra ad okot. Míg 2001-ben gyakorlatilag minden gyerek tanult egy idegen nyelvet a középfokú oktatás negyedik évéig, 2010-re ez az arány 67%-ra csökkent.¹⁴ A nyelvvizsgák mintegy 70%-át franciából teszik, ezt követi a német (kb. 16%) és a spanyol (kb. 10%). A spanyoltanulók száma az általános csökkenés ellenére növekszik.¹⁵ Az oktatás magasabb szakaszain a helyzet stabilabb.¹⁶

2011-ben a skót helyi önkormányzatok több mint a fele arról számolt be, hogy a területükön legalább egy középiskola található, ahol nem kötelező idegen nyelvet tanulni, mivel az iskolák úgy értelmezik a nyelvtanuláshoz való jogot, hogy annak már az általános iskola eleget tett.¹⁷ A költségvetési megszorítások az idegen nyelvi segítő¹⁸ alkalmazására is kihatottak (számuk a 2005-ös 285-ről 2011-re 59-re esett vissza), ami közfelháborodást váltott ki a külföldi konzulok körében, valamint aggodalmakra adott okot a skót vállalkozások versenyképességének jövőjét illetően.¹⁹

A gael mint oktatási nyelv folyamatosságának biztosítása a középfokú oktatásban komoly kihívás, hiszen csak 36 iskolában van erre lehetőség, ott is főként csak a középfokú oktatás első két évében.

A skót nyelvet nem tanítják külön tantárgyként, de nagyon sok gyerek a nyelve részeként magával hozza az iskolába. Az iskolákat arra bátorítják, hogy hasznosítsák ezt, és adják meg a diákoknak a lehetőséget, hogy a tantárgyakon keresztül megismerkedjenek a skót nyelv sajátosságaival.

Az angol mint első és mint második nyelv tanítását világos tanterv szabályozza. Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatást kapnak, habár ennek mértéke iskoláról iskolára változik. Bevándorló nyelveket alkalmanként tanítanak olyan területeken, ahol sok bevándorló él, de a hangsúly az integrációt elősegítő angoltanításon van.

¹³A középfokú oktatás szakaszai Skóciában: S1 = 12–13 év, S2 = 13–14 év, S3 = 14–15 év, S4 = 15–16 év (a kötelező oktatás vége); S5 = 16–17 év, S6 = 17–18 év – *a ford.*

¹⁴Modern Languages Excellence Report, Scottish CILT, 2011

¹⁵Uo.

¹⁶Uo.

¹⁷The survey was carried out by TESS and reported as: 'Poor language skills put Scots at disadvantage', TESS 25/3/2011

¹⁸Foreign language assistant = az idegennyelv-tanárt segítő szakember, aki általában az adott nyelv anyanyelvi beszélője – *a ford.*

¹⁹'Backlash from diplomats over language cuts', Scotland on Sunday, 4/12/11

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	B intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	teljes
	C intézmény	Széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges

Felsőoktatás (három intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	kötelező	választható
B intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	korlátozott	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak nemzetközi	kötelező	választható
C intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	KER szerint	Nemzetközi és bevándorló	kötelező	választható

A skót egyetemeken szigorú pénzügyi megszorításokat vezettek be, ami néhány egyetem nyelvi tanszékének jövőjét, valamint különösen a kevésbé tanított nyelvek életképességét veszélyezteti. A skót parlament célzott támogatás biztosítását kérte a „stratégiai fontosságú és veszélyeztetett” nyelvek számára az Angliában működő rendszer mintájára.

A Skót Képesítési Hatóság által közzétett legfrissebb adatok szerint a modern nyelvek tanítása a szakképzésben a teljes összeomlás szélén áll.²⁰ Az elemzés kimutatta, hogy a munkáltatók és készség-előrejelzők önelégült hiedelme, miszerint „az angol elég”, negatív hatást gyakorolt mind a szakképzésben, mind a felsőoktatásban való nyelvoktatásra.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegközvetítésben és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévéműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	R/K nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévéműsorok
feliratos	feliratos	rendszeresen	rendszeresen

A rádióműsorokat főként angol nyelven közvetítik, de a BBC Radio nan Gàidheal c. csatornán naponta hallgatható egy gael nyelvű műsor is. A televízió műsorok jórészt angol és gael nyelvűek, de lehet szenegáli, hindi, dán és brit jelnyelvi közvetítést is fogni. 2008 óta a BBC skót gael nyelvű tévécsatornája, a BBC Alba elérhető digitális, műholdas és internetes formában is, és hetente több mint félmillió nézővel büszkélkedhet. Az idegen nyelvű filmeket az eredeti nyelvükön, feliratozva mutatják be mind a moziban, mind a televízióban. Az idegen és a regionális/kisebbségi nyelvű rádió- és televízióműsorok digitális (Freeview), internetes és műholdas közvetítés segítségével is foghatók. A fontos médiaközvetítések rendszerint minden városban elérhetők jelnyelven. A nagyobb városokban idegen nyelvű újságok széles választéka kapható.

²⁰La Grande Illusion: Why Scottish further education has failed to grasp the potential of modern languages, Scottish Languages Review, Issue 23, Spring 2011, Hannah Doughty, University of Strathclyde

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közszférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (3 város)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különbéle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Glasgow Edinburgh Aberdeen			Edinburgh	
3-4						
1-2			Glasgow Edinburgh Aberdeen	Glasgow	Glasgow	Glasgow Edinburgh

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	<ul style="list-style-type: none"> = Oktatási szolgáltatások = Életmentő szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások 	<ul style="list-style-type: none"> Életmentő szolgáltatások Közlekedési szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások

A vizsgált városokban a rendőrségi és egészségügyi szolgáltatások, valamint az igazságszolgáltatás és az önkormányzati igazgatás során széles körben vesznek igénybe fordító- és tolmácsszolgáltatásokat, továbbá erőfeszítéseket tesznek annak érdekében, hogy mind az írásbeli, mind az internetes tájékoztatás számos nyelven elérhető legyen. Az írásbeli kommunikáció általában angolul és gaelül, de egy sor egyéb nyelven is elérhető. A támogatott nyelvek körét az adott közösség által használt nyelvek alapján határozzák meg. Edinburgh és Glasgow városa terveket készített az alkalmazottak gael nyelvi készségeinek fejlesztésére, a *Nemzeti terv a gael számára* c. dokumentum, valamint a 2005-ös *Gael Nyelvi Törvény (Skócia)* alapján.

8 Nyelvek az üzleti életben

A munkáltatóknak a munkavállalók készségeire vonatkozó igényeiről készült skót felmérések nem igazán tekintenek problémaként a nyelvi készségek hiányára.²¹ Ugyanakkor további kutatások rámutattak, hogy a skót munkáltatók inkább megkerülik, semmint kezelik a nyelvi kérdést, mégpedig úgy, hogy kizárólag angol nyelvű vagy olyan országokba szállítanak, ahol könnyen találni angol beszélőket.²² A kivitellel kapcsolatban leggyakrabban említett akadálynak egyértelmű nyelvi dimenziója is van: a megbízható külföldi partnerek megtalálásának nehézségei.

²¹ Leitch Review of Skills, 'Prosperity for all in the global economy: world class skills' (2006), and Futureskills Scotland (2007), Skills in Scotland (2006), Glasgow, Scottish Enterprise

²² Modern Languages Excellence Report, Scottish CLT, 2011

Legfontosabb megállapítások

A Nyelvekben Gazdag Európa kutatás megerősíti, hogy a gael nyelv magas szintű politikai támogatottságot élvez, amely a Gael Nyelvi Tervben, valamint a szülők gael nyelvű oktatás iránti igényében is tükröződik. A gael státusza meglehetősen különbözik a Skóciában beszélt/használt többi nyelvtől. Egy 2006-ban, a közösségi nyelvekről (az Egyesült Királyságban bevett kifejezés a bevándorló nyelvekre) készült tanulmány²³ 21 közösségi nyelvvel kapcsolatban talált előírást az iskoláskorú gyermekek számára, de a többi beszélt nyelvre vonatkozóan – beleértve a skótot is – semmit. A legkomolyabban az urdu nyelvet oktatják, összesen 42 kiegészítő osztályban, emellett néhány általános és középiskolában a hagyományos oktatási keretek között is, ami lehetőséget ad az urdu modern nyelvként való tanulására. Habár az idegennyelv-tanulás kérdése lassanként felkerül a politika napirendjére, egyértelmű szükség van az idegen nyelvek Skócia társadalmi, kulturális, szellemi és gazdasági életében játszott előnyeinek további hangsúlyozására, valamint a magas színvonalú tanárképzés támogatására.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A skót kormány nemrég annak elérését tűzte ki céljává, hogy minden skóciai gyerek anyanyelve mellett két nyelvet tanuljon (a barcelonai európa tanácsi egyezménynek megfelelően). A kormány ezt a célt a következő két parlamenti ciklus során szeretné elérni, ezért egy munkacsoportot is felállított, amelynek 2012-ben kell ajánlásokat tennie a minisztereknek.²⁴

A Skócia Nemzeti Nyelvi Központja (SCILT) által elnökölt Modern Nyelvi Kiválósági Csoport közzétett egy jelentést, amelyben meghatározza, hogyan illeszkedik a modern idegen nyelvek tanulása a Kiválósági Tantervbe, valamint hogy milyen intézkedéseket kell tenni a modern nyelvek oktatásának biztosítása, ösztönzése és erősítése érdekében Skóciában.²⁵ Kedvező fejlemény, hogy most már az Európa Tanács Közös Európai Nyelvi Referenciakeretének megfelelő követelményeket is lefektették: a gyerekeknek az általános iskola végére az A1-es, a középiskola harmadik évének végére az A2-es szintet kell elérniük.

A skót nyelvi érettségi egy másik érdekes és ígéretes kezdeményezés, amelynek célja az iskolák és egyetemek közti rés áthidalása, valamint a tanulóhoz, élethez és munkához szükséges készségek biztosítása.

²³ Provision for community language learning in Scotland, Scottish CLT/University of Stirling, 2006

²⁴ Record of debate in Scottish Parliament 8/12/11, Scottish Parliament website

²⁵ Modern Languages Excellence Report, SCILT, March 2011

19 EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

19.4 Észak-Írország

Teresa Tinsley és Philip Harding-Esch

Kisebbségi/nyelvi helyzetkép

Észak-Írország lakossága 1,8 millió fő. Miközben a köznyelv az angol, a 2001-es népszámlálás adatai szerint a népesség 10%-a „tud valamennyire” írül.¹ Amióta a politikai helyzet az 1990-es évek végén stabilizálódott, az ország egyre nagyobb számú bevándorlót vonz. A 2001-es népszámlálás alapján a legjelentősebb nyelvi csoportok a kínai, az arab és a portugál; ugyanakkor a 2004-ben európai uniós tagállamokká váló nyolc országból² való újabb bevándorlás hatására a lengyel, illetve kisebb mértékben a litván nyelv is jelentős teret nyert. Az általános iskolások három százaléká az angoltól eltérő nyelvet beszél első nyelveként – ez az arány Dungannonban 11%-ra emelkedik, amely a legváltozatosabb észak-ír kerület.³

1 Nyelvek a hivatalos dokumentumokban és adatbázisokban:

Ez 1998-as Nagypénteki Egyezmény a nyelvi sokféleség iránti tisztelet és tolerancia elveit tűzte zászlajára. „Az ír nyelvet, az ulsteri skótot és a különböző etnikai közösségek nyelveit” kifejezetten akként említi, mint amelyek mindannyian az ír sziget „kulturális gazdagságához” járulnak hozzá.⁴ Az 1999. december 2-án alapított Észak-Dél Nyelvi Testület – két külön ügynökségén, a *Foras na Gaeilgén* (Ír Nyelvi Ügynökség) és a *Tha Boord o Ulstèr-Scotchon* (Ulsteri Skót Ügynökség) keresztül – támogatja az ír és az ulsteri skót nyelvet, valamint végrehajtja az Észak-Írország és az Ír Köztársaság által közösen működtetett Észak-Dél Miniszteri Tanács minisztereinek e két nyelvre vonatkozó szakpolitikáit. Észak-Írország Oktatási Minisztériuma 2000 augusztusában létrehozta a *Comhairle na Gaelscolaíochtát*, melynek feladata az ír nyelvű oktatás stratégiai fejlesztésének ösztönzése és elősegítése, valamint az ír nyelvű ágazat részére iránymutatás és tanácsadás biztosítása.

Idegennyelv-oktatásra vonatkozó jogszabályi követelményeket csak a középfokú oktatás alsó szintjén (11–14 év) találunk.⁵ Az Oktatási Minisztérium 2006-ban elrendelte egy átfogó nyelvi stratégia kifejlesztését Észak-Írország számára, amely „a nyelvek összes aspektusára vonatkozik: az alapfokú és középfokú oktatásra, a szakképzésre és a felsőoktatásra; az angolra mint második nyelvre, az üzleti életben használt nyelvekre, Észak-Írország nyelveire, a bevándorlók anyanyelveire, a jelnyelvre, valamint a sajátos igényekkel rendelkezők nyelveire”, de ez még nem készült el.⁶

Az angol nyelvi támogatást teljes felülvizsgálatnak vetette alá a 2009. április 1-jén meghirdetett, *Minden iskola jó iskola – az újonnan érkező gyerekek támogatása* c. szakpolitika.

Az Egyesült Királyság kormánya a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartájában ismerte el az ír és ulsteri skót nyelveket Észak-Írországban.

A nyelvi sokféleségre vonatkozó hivatalos adatgyűjtés az Egyesült Királyságban időszakonként frissített önkormányzati nyilvántartási adatok, népszámlálási adatok, valamint felmérési adatok formájában történik. Az adatgyűjtés a nemzeti, a regionális és a bevándorlók által használt nyelvekre vonatkozik.

¹Northern Ireland Statistics and Research Agency (NISRA) (2002) Northern Ireland Census 2001: Key Statistics Report. Belfast: HMSO

²Az ún. A8 (Accession Eight) országok Máltával és Ciprussal egyidőben csatlakoztak az Európai Unióhoz, az európai uniós átlaghoz képest alacsony jövedelmi viszonyaik miatt ugyanakkor külön kategóriába sorolják őket a politikai szakzsargonban – *a ford.*

³Registrar General Northern Ireland Annual Report 2010, Northern Ireland Statistics and Research Agency, 2011. Pupil data from School Census, October 2010.

⁴Agreement reached in the Multi-Party Negotiations ('The Good Friday Agreement') (1998) Government of the United Kingdom and the Government of Ireland.

⁵www.nicurriculum.org.uk/key_stage_3/areas_of_learning/modern_languages/

⁶www.arts.ulster.ac.uk/nils/index.php

**NNy=nemzeti nyelv(ek); INy=idegen nyelvek;
R/K=regionális/kisebbségek által használt nyelvek;
B=bevándorlók által használt nyelvek**

2 Nyelvek az iskola előtti nevelésben

	Célcsoportok	Időtartam	Minimum csoportlétszám követelmények	Napok/hét	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	≥2 év	>10	>1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes
INy	mindenki	≥2 év	Nincs	0.5–1 nap	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	teljes

Nyelvek az iskola előtti nevelésben

R/K nyelvek	ír
--------------------	----

A korlátozott angolnyelvtudással rendelkező gyermekek gyakran kapnak kiegészítő nyelvi támogatást szakképzésben és továbbképzésben részesült tanároktól. Idegen nyelveket általában nem tanítanak az óvodai nevelésben, de működik 44 ír nyelvű óvoda⁸ és legalább egy francia-angol kétnyelvű magánóvoda.⁹

⁸ www.deni.gov.uk/index/85-schools/10-types_of_school-nischools_pg/schools_-_types_of_school-irish-medium_schools_pg/schools_-_types_of_school_lists_of_irishmedium_schools_pg.htm

⁹ Report of the Review of Irish medium education, Department for Education for Northern Ireland, undated.

3 Nyelvek az alapfokú oktatásban

Felépítés

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	mindenki	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvoktatás)	A nyelvoktatás kezdete	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	egységes és kidolgozott	széleskörű	1. osztálytól	tanórákon	>10	Iskola-alapú	nincs meghatározva	teljes
INy	mindenki	egységes és kidolgozott	helyi	1. osztálytól	Részben tanórákon	nincs	Nemzeti szinten egységesített	nincs meghatározva	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Mobilitás
R/K nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	
INy	Általános tanárok	nincs	tantárgyspecifikus	nincs
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	

Nyelvek az alapfokú oktatásban:

R/K nyelvek	ír
Idegen nyelvek	francia, spanyol: választható

Amióta 1971-ben a hagyományos oktatási rendszeren kívül megalapították az első ír nyelvű általános iskolát, az ír nyelvű oktatás egyre elterjedtebb Észak-Írországban. Az általános iskolások 1,67%-a ír nyelvű általános iskolába, vagy angol nyelvű általános iskolák ír nyelvi egységeibe jár, és ez a szám évről évre növekszik. Az ír nyelvű oktatást a kormányzati politika is támogatja.

Észak-Írország 2007-ben felülvizsgálta új alapfokú oktatási tantervében a modern nyelvek nem kaptak helyet, annak ellenére, hogy a 21 darab, főként franciát és némi spanyolt tanító iskolában 2005 és 2007 között folytatott kísérleti programok értékelése kedvező volt. A tantervi előírás hiányának ellenére egy 2007-es felmérés azt találta, hogy a válaszadó általános iskolák 57%-a tanít idegen nyelvet, habár az esetek több mint felében tanrenden kívüli tevékenységként. Az új tanterv multidiszciplináris keretek között ösztönzi a modern nyelvek tanítását, és egy segédletet is közzétettek, amely a nyelvtanítás fejlesztésében és a rendes tanmenetbe integrálásában segíti a tanárokat. A segédlet interneten elérhető anyagokat tartalmaz a francia, német, ír és spanyol nyelv oktatásához. Észak-Írország Oktatási Minisztériuma 2008-ban létrehozta az Elsődleges Nyelvek Programot, amely lehetővé tette a spanyolul és írül oktató óraadók számára, hogy az általános iskola alsó tagozatán¹⁰ oktató kollégáik mellett dolgozhassanak (a programba 2009-ben a lengyel is bekerült). A rendszert bírálták a francia kizárásáért, amely a legszélesebb körben tanított nyelv a középfokú oktatásban. 2009-ben 247 résztvevő iskola tanított spanyol, 76 pedig ír nyelvet.

Az újonnan érkezők intenzív angol nyelvi támogatást kapnak az osztályba kerülés előtt és iskolai tanulmányaik során is. Az angol nyelvi támogatásra különösen az utóbbi években fordítanak kiemelt figyelmet, mióta Észak-Írország a bevándorlók kedvelt célállomásává vált. Bevándorló nyelveket az általános iskolában nem tanítanak, leszámítva a lengyelt néhány helyen.

¹⁰Az angol szövegben Key Stage 1 (KS1): az általános iskola 3. és 4. évfolyamának (kb. 6–7 éves korig) megfelelő oktatási forma Észak-Írországban – a ford.

4 Nyelvek a középfokú oktatásban

Szervezet

	Tanterv	Az újonnan érkezők kiegészítő nyelvi támogatása	Szintfelmérő vizsgálatok belépéskor	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése
Nemzeti nyelvi támogatás	általános	az osztályba kerülés előtt	nincs	nemzeti szinten egységesített

	Célcsoportok	Tanterv	Az oktatás nyelvei (tartalomalapú nyelvtanítás)	Tanrend	Minimum csoportlétszám követelmények	Nyelvi képességek figyelemmel kísérése	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	mindenki	általános	helyi	tanórákon	>10	nemzeti szinten egységesített	nemzeti vagy regionális normák	teljes
INy	mindenki	általános	nincs	tanórákon	nincs	nemzeti szinten egységesített	Nincs meghatározva	teljes

Oktatás

	A tanárok képzettsége	Tanárképzés	Tanártovábbképzés	Előírt nyelvtudás szintje	Mobilitás
R/K nyelvek	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	nem alkalmazható
INy	Általános tanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	Nemzeti vagy regionális normák	némi anyagi segítség
Nemzeti nyelvi támogatás	nyelvtanárok	tantárgyspecifikus	tantárgyspecifikus	nincs meghatározva	nem alkalmazható

Nyelvek a középfokú oktatásban:

R/K nyelvek	ír
Idegen nyelvek	Kötelező: francia, német, spanyol – ezek közül egy,

A modern idegen nyelvek helyzete Észak-Írország középiskoláiban gyors ütemben romlik, amióta a 2007-es tantervi reform választhatóvá tette az idegen nyelvek tanulását a középfokú oktatás első három éve után. A reform három év alatt 19%-os csökkenést eredményezett a GCSE-nyelvvizsgát¹¹ tevők számában, a legsúlyosabb csapást első számú idegen nyelvként a francia szenvedte el. Most a spanyol a második leggyakrabban tanított modern nyelv, és sikerül megtartania tanulóit. Ugyanakkor a németül tanulók száma csökkent. A középfokú oktatás alsó szintjén mégis számos iskola előírja diákjai számára, hogy két nyelvet tanuljanak.

Az 1989-es észak-írországi tanterv bevezetéséig a francia után az ír volt a leggyakrabban tanított nyelv, annak ellenére, hogy csak a katolikus alapítványi iskolákban oktatták. Ezt a pozícióját a GCSE vizsgák tekintetében 2002-ig őrizte meg. Az észak-írországi tanterv¹² értelmében az ír nyelvvel nem lehetett teljesíteni az iskolák kötelező nyelvi követelményeit, de ezt a szabályt 2006-ban eltörölték. Az ír (Gaeilge) nyelvi GCSE-vizsgát 1993-ban vezették be annak a viszonylag kis számú középiskolai tanulónak a kedvéért, akik ír nyelven végeztek tanulmányaikat. Az ír nyelvű oktatás a középfokú oktatásban több nehézséggel küzd, mint az alacsonyabb szinten, mivel kevés az olyan tanár, aki ír nyelven tud szaktantárgyakat tanítani ezen a szinten. A középiskolások kevesebb mint 0,5%-a vesz részt ír nyelvű oktatásban.

A 16–18 éves korosztályban a nyelvtanulók száma stabilabb, de arányát tekintve csökken. A franciául tanulók száma jelentősen csökken, a német – igaz, kisebb tanulói bázisról indulva – kevésbé; a spanyolul tanulók száma még mindig nő, az ír nyelven tanulók száma pedig nagyjából változatlan.

Az újonnan érkezők intenzív angol nyelvi támogatást kapnak az osztályba kerülés előtt és iskolai tanulmányaik során is. A középfokú oktatásba lépés előtt nem végeznek szükséglet-alapú szintfelmérést, viszont a készségeket rendszeresen nyomon követik életkor-alapú sztetenderd eszközök segítségével. Akárcsak az alacsonyabb oktatásban, az utóbbi évek nagyfokú bevándorlásának köszönhetően különös erőfeszítéseket fordítanak az angol nyelvi támogatásra. Bevándorló nyelveket nem tanítanak a középiskolában.

¹¹ General Certification of Secondary Education: Észak-Írországban a tankötelezettségi kort lezáró vizsgákat tanúsító bizonyítvány. A gyerekek 16 éves korukban teszik le a GCSE-vizsgát, a 11. osztály elvégzése után – *a ford.*

¹² McKendry, E. (2007) Minority-language Education in a Situation of Conflict: Irish in English-medium Schools in Northern Ireland. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. Vol. 10, No. 4, 2007, 394-409.

5 Nyelvek a szakképzésben és a felsőoktatásban

Szakképzés (három intézményben)

		Nyelvi támogató programok választéka	Tanterv	Elérendő szint	Rendelkezésre álló állami támogatás
R/K nyelvek	A intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	részleges
	C intézmény	korlátozott	egységes és kidolgozott	Nem alkalmazható	nincs
INy	A intézmény	széles	egységes és kidolgozott	KER szerint	részleges
	B intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges
	C intézmény	széles	egységes és kidolgozott	Nemzeti normák	részleges

Felsőoktatás (két intézményben)

	Az oktatás nyelve(i)	A honlapok nyelvei	A kiegészítő nemzeti nyelvi támogatás célcsoportjai	Az idegennyelv- oktatásban elérendő szint	Külföldi diákok toborzása	Nyelvtanulók mobilitása	Nem nyelvtanuló diákok mobilitása
A intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	Csak bevándorló	kötelező	választható
B intézmény	Csak nemzeti	Csak nemzeti	mindenki	Nemzeti vagy intézményi alapú	Nemzetközi és bevándorló	kötelező	választható

Akárcsak az Egyesült Királyság többi területén, a szakképzésben nem sok figyelmet fordítanak a nyelvekre, habár Észak-Írország mindkét egyeteme (a Queen's University Belfast és az Ulsteri Egyetem) biztosít nyelvi képzést egyéb szakirányokkal párosítva, valamint képesítést adó képzést az iskolákban tanított idegen nyelveken. Ugyanakkor a Queen's University Belfast 2009-ben megszüntette német tanszékét, ami az Egyesült Királyság egész területén érzékelhető nyelvi megszorításokat tükrözi. Észak-Írország igen messze van még attól, hogy önellátó legyen a vállalkozásai számára szükséges nyelveken – például ázsiai és egy sor európai nyelven – képzett szakemberek előállításában.

6 Nyelvek az audiovizuális tömegtájékoztatásban és a sajtóban

Nem nemzeti nyelvű tévműsorok	Nem nemzeti nyelvű filmek a moziban	Egyéb hivatalos nyelvű programok vétele az adott régió kívül	Jelnyelven rendelkezésre álló tévműsorok
feliratos	feliratos	rendszeresen	rendszeresen

A rádióműsorokat főleg angolul sugározzák, de heti pár órában ír, néhány percben pedig kantoni nyelvű programok is hallgathatók. A televízió műsorok is nagyrészt angol nyelvűek, de rendszeresen közvetítenek ír, skót gael, francia és ulsteri skót nyelvű programokat is. A „földi sugárzású csatornák” koncepciója ugyanakkor elavulttá válik a digitális korban, amikor az idegen nyelvű televízió- és rádiócsatornák széles körben foghatóak a digitális (Freeview), internetes és műholdas közvetítés segítségével. A fontos médiaesemények rendszerint jelnyelven is elérhetőek. Idegen nyelvű sajtó nyomtatott formában nem mindig kapható, de digitális formában széles körben elérhető.

7 Nyelvek a közszolgáltatásban és a közsférában

Intézményesített nyelvi stratégiák városi szinten (Belfast)

Használt nyelvek száma	Honlap	Külső vagy belső fordítók és tolmácsok	A munkatársak munkakörében szereplő nem nemzeti nyelvi kompetenciák	Különféle nyelveket beszélők toborzása a szervezeti célok támogatása érdekében	A munkatársak részére biztosított nyelvi képzések	A munkatársak nyelvi készségeinek rendszeres nyilvántartása
>4		Belfast			Belfast	
3-4						
1-2				Belfast		

Kommunikációs lehetőségek

TOP 5	SZÓBELI kommunikációs lehetőségek	ÍRÁSBELI kommunikációs lehetőségek
	= Politikai viták és döntéshozatali eljárások városi önkormányzati szinten = Életmentő szolgáltatások = Egészségügyi szolgáltatások = Szociális szolgáltatások = Jogi szolgáltatások = Bevándorlási és integrációs szolgáltatások = Turizmus	Életmentő szolgáltatások Egészségügyi szolgáltatások Szociális szolgáltatások Bevándorlási és integrációs szolgáltatások = Közlekedési szolgáltatások = Turizmus

A Nagypénteki Egyezmény és a közelmúlt bevándorlási hulláma együttesen – úgy tűnik – felhívta a közszféra figyelmét a nyelvi kérdésekre, valamint a közszolgáltatások fordítói és tolmácsszükségletére. A Nyelvekben Gazdag Európa kutatás szerint számos belfasti közhivatal nemcsak írül – illetve kisebb mértékben ulsteri skót nyelven – nyújt tájékoztatást, de többek között lengyel, litván, portugál, szlovák, kantoni és arab nyelveken is. A támogatott nyelvek körét az adott közösség által használt nyelvek alapján határozzák meg.

8 Nyelvek az üzleti életben

Habár ezt nem vizsgálta a Nyelvekben Gazdag Európa kutatás, az Egyesült Királyság többi részéhez hasonlóan az észak-írországi munkáltatók sem túl nyelv-tudatosak, pedig a nyelvi készségek fejlesztése a kivitel növekedésétől kezdve a turizmus ösztönzésén keresztül a belföldi befektetésekig számos területen erősítené az észak-ír gazdaságot.

Legfontosabb megállapítások

Az elmúlt egy évtizedben hatalmas változások zajlottak Észak-Írországban. A 20. század végén kivándorlással és konfliktusokkal terhelt ország békésebbé vált, valamint a turizmus erősödésének, az olcsó légitársaságoknak és a bevándorlásnak köszönhetően bekapcsolódott a globális áramlatokba. Miközben valószínűleg még mindig Észak-Írország a nyelvi legkevésbé sokszínű a négy Egyesült Királyság-beli nemzet közül, történelme érzékenyvé teszi a nyelvi és kulturális kérdések iránt, és az eddig elfogadott intézkedései befogadó jellegűek. A Nyelvekben Gazdag Európa kutatás szerint ugyanakkor Észak-Írország gyenge profillal rendelkezik az idegennyelv-tanulás tekintetében, és sokkal fontosabb szerepet kell adnia a kérdésnek az oktatási rendszer minden szintjén.

A nyelv-tanárok képzése területén be lehet számolni néhány biztató példáról. A Stranmillis University College például sikeresen vezetett be egy idegen nyelvi választható tantárgymodult, amely most már részét képezi az érettségit adó képzésnek^{13,14}. Az egyre növekvő ír nyelvű közép- és felsőoktatás szaktanári igényére válaszul a St. Mary's University College, a Queen's University Belfast és az Ulsteri Egyetem létrehozott egy együttműködést, amely egy éves tanári mesterképzést¹⁵ kínál az ír nyelvű középfokú oktatásban tanítani kívánó diákoknak. A tanári mesterképzésben új helyeket hirdettek mindegyik egyetemen, kifejezetten azon diákok számára, akik az ír nyelvű közép- és felsőoktatásban szeretnének tanítani. A szak elvégzése után a diákok tanári mesterdiplomájuk mellé Kétnyelvű Tanári Oklevelet kapnak a St. Mary's University College-től.

Ígéretes kezdeményezések és kísérletek

A szakpolitikusokkal folytatott több mint öt éves egyeztetési és vitafolyamat eredményeképpen megszületett Észak-Írországi Nyelvi Stratégia célja a szükségletek felmérése, cselekvési terv biztosítása a nyelvek teljes körére vonatkozóan az oktatásban, az üzleti és a közéletben, valamint néhány konkrét fejlesztés lehetőségének megteremtése.

¹³ Az angol szövegben: Bachelor of Education (BEd) course – a ford.

¹⁴ Report of the Review of Irish medium education, Department for Education for Northern Ireland, undated.

¹⁵ Az angol szövegben: PGCE = Postgraduate Certificate in Education – a ford.

A Nyelvekben Gazdag Európa projekt 30 partner konzorciumi együttműködéséként jött létre

Szponzor

www.language-rich.eu

© British Council 2012 Brand and Design/C001
 A British Council világszerte arra törekszik, hogy nemzetközi kapcsolatokat és bizalmat építsen az Egyesült Királyság és más országok között.
 Bejegyzett alapítvány: 209131 (Anglia és Wales) SC037733 (Skócia)

Kiadó
 CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS

ISBN 978-1-107-62364-4

9 781107 623644 >